

చెన్నపట్టణము జూన్ ౧౯౨౭

సంపుటము ౪ ప్రభవ సంవత్సరము జ్యేష్ఠమాసము సంఖ్య ౬

కూలి

పెన్మెత్సరాజు లక్ష్మీపతి గారు

వంగిననడుముతో వాడినయొడలితో గురుచలై నెరసిన కురులతోడ
ముడుతలనుదుటితో ముదుగుచెక్కిళ్లతో జెంపలవ్రేలాడు చెవులతోడ
నొరసినకనులతో నెరసినబొమలతో బొమలనడుమ చుక్కబొట్టుతోడ
తడబడునడకతో వడకెడు నెలుగుతో నుసురుస్సురనియెడు నూర్పుతోడ
మునికపట్టున నిలబడి పోకయుండి-మిగుల ముగ్గినపండన దగినముసలి
పడతి యొక్కతె యొకయింట బాచిపనుల-జేయుచుండును కాకులుకూయువేళ.

గీ. వాడిపోయిన యాసతి వదనమందు-కమలిపోయిన యారెండు కనులనుండి
యెదిరిమదికెంతో వ్రేగయి యెసక మెసగు-వింత తేజమొక్కటి వెల్లివిరియుచుండు.

గీ. బిడ్డలే లేరొ, రెక్కలు విరిచి ముసలి-వయసునందును పొట్టకై ప్రాకులాడు
సంఘదోషమొ, రాజ్యదోషంబొ, పూర్వ-కర్మదోషమొ, మరియేమి కారణంబొ?

ఉ. ఓపిక లేకయున్న గడు నోరిమి బూనుచు నాపడంతి యె
ట్లో పనిసేయుచుండు నటు లోపికతో బరిపాటియయ్యె, దా

సేవని జేసెనేని యొకయించుకమైనను-లోప మందులో
దోపగనీద యాపదలి; తొంబదియేడుల తొక్కు చూచినన్.

గీ. నిప్పులను కడుగంజూచు నెలతలైన-నడుగులెత్తిత్రివేసెడు నతివలైన
నెట్టియాచారవతులైన నించుకేని-తప్పుకనుగొనలేని విధమున జేయు.

క. "బ్రాహ్మణ్యము చెడె నయ్యో-బ్రాహ్మణులకు లేదు గౌరవం"బను కుహనా
బ్రాహ్మణు లెవ్వరు లేవని- బ్రాహ్మముహూర్తమున ముసలిపడతుక లేచున్

క. హోరుమనువర్షమున దన-చీర తడియుచున్న, జాగుసేయక వెస నే
తేరును పిలువకయే, తెల-వారకమును పనుదినంబు వరవుడుసేయున్.

క. స్నానము జేయని దిన మొక-టేనియు గనరా దొకించుకేనియు మలినం
బానాతి వస్త్రముల నే-నేనాడుం జూడ శౌచ మిట్టిది సతికిన్.

గీ. యజ్ఞముల జేయు నాసోమయాజులందు-లక్షవత్తులనోములు లక్షచేసి
నట్టివనితలయందును నరయరాని-కర్మదీక్షయు ధర్మాభికాంక్ష కలవు.

గీ. అంట్లుదోమి జీవించెడు నట్టివా ర-నేకు లాయూర గల రైన నెవ్వరైన
బోలికిని నింకనొకతెకు బోలికయను-మాటయే లేదంటచును జాటుచుంద్రు!

గీ. ఒరులు నీ కెట్లు సేయంగ నూహ జేతొ-యొరుల కటు నీవు సేయుటే యుత్తమమగు
నట్టిధర్మంబనుచు జాటునట్టినీతి-నబల యాచరణంబున నన్వయించు.

క. ఆయూర నెలకు నొకరూ-పాయకు నొకగవ్వ తక్కువకు బాచిపనుల్
జేయ రికెవ్వరు నొక్కత-యే యెనిమిదణాలతోడ దృష్టివహించున్.

గీ. కన్నులకు నడ్డుకొని యధికముగ జీత-మిచ్చువా రెందరోయుండ నిష్టపడక
నమ్మియున్నవారల విడనాడ నోడు-విత్తవైరాగ్య మెట్టిసువృత్తి హూర!

గీ. నీటికొలది తామరకద కోటులాది-ధనములు గడించువారి యంతరము లరసి
వెలయుత్యాగంబు దానికి విలువకలదె? త్యాగగుణముండదోటు నిర్ధనులయందు!

చ. తనపనిరీతిగా నియమితంబగు కార్యముచేయు, నెవ్వరుం
బనిచెడి పైన చూడ దగుబాధయు నీయక యెంతో వింతనే
ర్పున నొనరించు నమ్మకము పుట్టెడునట్టులు చేయు గాని తా
గనులను గప్పి కుత్సితపు గక్కురితిన్ ప్రకటింప దింతయున్.

గీ. హీనకులజుల కెందు నహీనబుద్ధి-సంపదలు కలుగునేయని సంశయింత్రు
పలువు, రది సత్యమైన గావచ్చునేమొ? గుణమె కలిగిన నది హీనకులము కాదు!

క. ఆయింటివారు పెట్టెడ-రాయతివకు నొక్కపూటయన్నము సతి దా
నాయన్న మొకటి తిని, దీ-ర్ఘాయుర్దాయంబు బలము కలిగి తిరిగెడిన్.

గీ. గంజిలోనికి నుప్పలేకను విచార-పడెడువారుండ, పాలలో పంచదార
లేదనుచు నేడ్తు రెందరో; లేరు లబ్ధ-విత్తముల దృప్తిజెందెడు వెఱ్ఱు లెందు.

గీ. ధర్మ మెద నెంచి, రాగలధనమురోసి-యున్నయునికిన సంతృప్తినొందునట్టి
వార లీకాలమ్మున వెఱ్ఱివారె కాని-వారివర్తన భూమి కాధారమయ్యె.

గీ. అట్టిగుణఫలములు గల్గి యలరుచున్న-యట్టిముదికొమ్మ పోలి; యే నప్పుడపుడు
చూచి యొకనాడు చివరకు జోద్యమంది-వీథిగుమ్మము నలికెడువేళ జేరి.

ఉ. 'ఏమిది కొద్దిజీతమున కే పనిసేయుదువేమి? నీకు నీ
గ్రామములోన జీత మధికంబుగ నిచ్చెడువార లుండ, నీ
వామెయి బోక వీరలనె యంటినదాన విదేమి? నీకు వీ
రేమిట గొప్పలాభ మొనరించిరి నీకథ చెప్పు మంతయున్.'

క. అని ప్రశ్నించిన నామెయు-"బని యెంతయు కలదు మిమ్ము బతిమాలెద నా
పని మైనవెనుక జెప్పెద-చను డంతకు గరుణతోడ క్షమియింపవలెన్."

చ. అన విని సిగ్గుదెచ్చికొని యావల బోయితి నట్టికార్యదీ
క్షను మరియొండుచో గనుట సందియ మెంతటివేత్తలైన త
ప్పనుచు వచింత్రుగాని తమయాచరణంబున జూపజాల రా
వనిత యొకంతయుం జదువ వ్రాయను గూడ నెరుంగ దింతకున్.

శా. ఆమధ్యాహ్నమె వచ్చి యాయతివ "యయ్యా." యంచు నన్ బిల్చి "మీ
రేమో నాకథ మీకు జెప్పుమనినారే! విందురా? మీకు నిం
కేమేనిన్ బనియున్నదా?" యనిన 'లేదింకైన నాకట్టిదే
నీమాటల్ వినగోరియుంటి చెపు'మంటిన్ వేడ్క దళ్కొత్తగన్.

క. చిన్నతనంబునయందే-నన్ను విడిచి పోయినారు నాతలిదండ్రుల్
కన్నకొమారిత యట్టులు-నన్నతిదయ మామ పెంచినాడటుపైనన్.

క. నాకర్మమేమొ యటువలె-సాకుచునుండంగ దా విషజ్వరవశుడై
నాకమునకు జనె నన్ని-లోకంబునవిడిచి మాతులుండును నంతన్.

క. ఆయన గతించినంతనె-మాయత్తను జాడవచ్చి మాతయు బితయు
న్నాయమ దమతోడం గొం-పోయిన దిక్కొకరు లేకపోయిరి నాకున్.

గీ. ఆస్తి యేమైననుండిన నాదుకొందు-రేమొ, బంధుగులము మేము మేమయనుచు;
దేవునకు దక్క మాబోటిదిక్కు-మాలి-నట్టిపక్షులు బరువౌదు రందరకును.

గీ. ఐన దైవోయ మేనేదో, న న్నది మొదలుగ-నిరుగుపొరుగుజనంబులు పరమకరుణ
కూడుగుడ్డయునిచ్చి సాకుచును తగిన-పనులొనర్పగ నపుడప్డు పనుచుచుండ్రి.

గీ. ఒకరిభారము నాకు నింకొకరి కేను-భార మనుమాట లేనట్టితీరుదోప
బ్రదుకుచుంటిని ఆభగవంతుకరుణ-నింతవరకును నికముందు నిల్లునడచు."
ననిన నిట్లంటి నేను నా యవ్వతోడ.

గీ. 'ఎంత వెఱ్ఱిదానవొకదె యింతి! సేవ-జేసినన్నాళ్లు దరిజేరదీసికొంద్రు
కాలు సేతులు నుడిగిన కాలమందు-నెవ్వరుం జూడ రటులు కన్నత్తియైన.

క. కడుపున బుట్టినబిడ్డలె-కడు నేస్తురు తల్లిదండ్రి గాపాడగ, నీ
చెడుదినములలో దాస్యపు-బడతుకలకు ముప్పుగడపువా రెవ' రనినన్.

గీ. "లేనిమాట సత్యమెనుడి దైన సామి! -వీర లటువంటివారలు కారటంచు
నమ్మికొనియుంటి నిన్నిదినాలు తుదకు-నేమిచేసిన సరియె నా కిష్టమయ్య!

గీ. లాభమో నష్టమో లో దలంచకుండ-రెక్క లాడెడునందాక నిక్కరణిన
సేవచేసెద వీర నే చేయదగిన-దేది? మంచిచెడ్డలు వారిమీద నుండు!

గీ. అట్లుగాక వేరొక్కరియండ జేరి-ధనమును గడించి యెవరికి దాచి యిత్తు?
బిడ్డలా, పాపలా? కూడుగుడ్డ కొదువ-లేదుకద సామి! యిక లోటులేదు నాకు.

గీ. ఏదొ బ్రతుకుచునుంటి నేనింత కాల-మింకపై నెంతయైపోయె, నట్లొ వీరి
పాదములచెంత దేహంబు వదలివైతు; నింతకంటెగావలసిన దేది నాకు?

మ. నను గాపాడిరయేని యింక నొక జన్మంబెత్తినైనన్ ఋణం
బును నేదీర్చెద, బ్రోవకుండు రనినన్ బోనిండు లోకంబునం
దున మీబోంట్లు కలారు పుణ్యు లెవరో ద్రోయింతు రీపాడుక
ట్టెను, లేకుండిన మీద దైవమును లేడే, చూడడే యన్నియున్!"

శా. ఆపల్కుల్ విని యంటి వెండియు 'వివాహంబయ్యెనా నీకు, దా
నేపుణ్యాత్ముడు భర్తయయ్యె, మరి దా నెందున్నవాడిప్డు, నీ
వీ పాట్లన్ బడుచుండ జూడ డిది యేమీ? పెద్దకాలంబు ని
న్గాపాడంగలవార లీర లిటువైనన్ జెప్పుమీ' నావుడున్.

గీ. "పెండ్లియనుకొనబడునట్టి వింతకూడ-జరిగినది లోటులేకుండ సామి! నాకు
భర్తయయ్యెను నొకమోటువాడతండు-కలడు నేడును, నేమన గలుగుదాన!

క. నను బెండ్లి జేసికొని యా-వనుడాతడు కామపాశవశుడై యొకకాం
తను నవ్యయౌవనాఢ్యను-గని చేకొనె వెండికొంతకాలంబునకున్.

గీ. మించుజవ్వనమున(బసమించునన్ను-గూడ జేకొందునని వచ్చి కోరియుండ
రాను పొమ్మంటి పెద్ద పోరాటయయ్యె"-ననుచు జెప్పిన, దొక కథ యగును వ్రాయ.

ఉ. అంతయు జెప్పనేల సతి యాగతి నెంతయు ధూర్తుడైన యా
కాంతుని ద్రోసిపుచ్చెను "మగండవు కా"వని యేమిచెప్ప దా
నంతటినుండి "యాత్మసముపార్జిత పావన విత్తమొప్ప, జీ
వింతు"న టంచు జెప్పె గడు వింతగదోచెను నాకు నంతయున్.

గీ. నిప్పు జెదలంటదని వేరచెప్పనేల? యిప్పుడాదిగ నాసతి యతులభీష్మ
మైన శౌచంబు, బ్రహ్మచర్యంబునడపె-సాక్షి యామూపె, వేర పరీక్షయేల?

గీ. అవల నేను ప్రశ్నించితి 'సతివ! తప్పు-కాదె యిట్లులు చేయ? మగండు చెడ్డ
వాడయైనను భార్యకు వీడజనద టంచుజెప్పరే?' యన నాకు ననియె నామె

క. 'మగడన గాముకుడా? పో! మగవారలమాటకేమి? మగువయు నిల్లే
తెగవువిడున నేమందురో?-మగవానికి గలుగు స్వేచ్ఛ మగువకు లేదో?

క. నను విడిచిపెట్టి వేరొక-వనితం జేపట్టినపుడె వానికి నాతో
డను పనితీరెంగద విను-వనితను గైకొనుటయే వివాహంబగునా?

గీ. పనులయందును నుద్యోగబాధ్యతలను-వేషములయం దకెందైన భేదమున్న
నుండవచ్చు భర్తకు భార్యకొండొరులకు-బాధ్యతసమంబె పరిణయబంధమందు.

క. సామియగునరుడు, భాగ-స్వామికదా భార్య వాని పౌరుషమున! సి
స్సీ! మమతవిడుచు భోగపు-సామియు భోగంపుసాని సములే యరయన్.

గీ. నాకొరకె నీవుకాని యేనీకుగాన-టంచు నీభేదబుద్ధి జూపించు, తోలు
బొమ్మపెనిమిటితోడ గాపురము జేయు-మనెదు, దైవమొ యతడు దయ్యంబొయనుడు."

గీ. 'మారుమను వనగబడెడు నాచార మొకటి-కలదు కద నీకాలంబున గాంత! వేర
యొకని బెండ్లాడ కిట్లేల యూరకుంటి-వతడు సేసినదానికి బ్రతిగ నీవు?'

చ. అనవిని యామె నాకనియె "నన్నియు మీర లెఱింగియుండి యి
ట్లనియెదరేల? మారుమను వన్నది మాకులమందు ధర్మమై

నను నది యేను పాపమని నమ్మెద; మీరలు చెప్పినట్ల యా
తని నొకసాటిగా గొని యధర్మము నేనును జేయ నేటికిన్?

క. మగనికి మగువయు మగువకు-మగఁడొక్కఁడు కుదిరినంత మాత్రంబున నే
సుగతులు కల్గునె? యిక ధ-ర్మగతి తలంపంగవలదె, మనుజుల కెందున్?

క. ఏమీ మగఁడుండినగా-కీమేదిని బ్రదుకజాలరే స్త్రీలయ్యో!
యీమెత్తన ఘోకరద మ-మ్మీమెయి నడపించి యతి నికృష్టత దెచ్చెన్!"

క. అని యాగతి నేమేమో-విన నద్భుతమౌ నుదాత్తవిషయంబుల వా
ననుభవదృష్టింగనినవి-వనిత వచింపంగ వినుచు బైనిట్లంటిన్.

గీ. 'ధర్మమొ! యధర్మమో! సృష్టితంత్ర మెట్లు-నడచునోయవ్వ! సతి మగనాలు కాక
యున్న? నటుగాక పెనిమిటి యొకఁడు లేక-బ్రదుకుటయె కష్టమగు నాఁడువారలకును.

క. మగవానిని కాదని యే-మగువయు నీభూమిమీఁద మనగలిగెనె యే
యుగములనైనను పోలీ! తగవు విడిచి మాటలాడుదానవా నీవున్?

గీ. అంత రాజనమేటికోయవ్వ! భర్త-మంచివాఁడైననే సతి మంచితనము
జూపవలెనందు విది కడు చోద్యమహహ! రాజకీయమొ, లేక వర్తకమొ ప్రేమ?

గీ. దివ్యరాగిణులైన పతివ్రతలకు-బుట్టినిల్లైన యీప్రేమభూమి యందు
నా, యథోచితసహకార హేయమార్గ-నిష్ఠపావనదాంపత్య నియమమునకు?'

గీ. బొమలు ముడివైచి కనులరమోడ్చి లక్ష్య-మును విభేదించు విలుకాఁడు పోలె పోలి
ముదిమిముడుతలువడిన కన్బొమలదొలచి-పొడుచుకొనివచ్చు చూపుతూపులను బరపి.

గీ. చిక్కనగు మొగిలుముసుగును జింపివైచి-కరడుకట్టిన కటికచీఁకటి బగుల్చు
సూర్యకిరణంపుచూపుల జూచు పోలి-చూపులకె మోహాటించి యే జూచుచుండ.

గీ. ముసలిసింగము గర్జించుపోల్కి-, మేటి-యనుభవము సానదీరి యనల్పశక్తి
జేవ దేరినయట్టి సజీవవాక్కు-లగ్నికణములు వెలువడునట్టులనియె.

క. "కనులైన విప్ప వింకన్-గనుగొనజాలుదువె యీజగంబు రహస్యం
బును పెద్దపెద్దమాటలు-బనికలదే? యైన దెలియబలికెద వినుమా!

ఉ. భర్తలు భార్యలంచు బలుపల్కులు పల్కెదు వెఱ్ఱితండ్రి! యా
భర్తకు భార్యకుం గలుగు బంధమెఱుంగవు, భూతలంబునన్
భర్తలు భర్తలంచు బహుభంగుల జెప్పెడువార లెవ్వరున్
భర్తలు కారు, భార్యలల భర్త యొకండె జగజ్జనాళికిన్.

గీ. గోపికాకృష్ణు డలవాడె! గోపికలును-మీజగంబున గలయట్టి మేటిమగలు
ఐన నిటుచెప్ప వెఱ్ఱివేదాంతమనుచు-గొట్టివేతురు నిజమును బట్టుకొనరు.

గీ. రాజకీయముకాదు, వర్తకముకాదు, ప్రేమయన నే నెఱుంగని వెఱ్ఱిదాన
గాను, నీకేల యీవెఱ్ఱి? కామమునకు,బ్రేమమునకును సంబంధ మేమికలదు?

గీ. వెలుగుచీకటు లొక్కచో నిలువజాల-వనుచు బల్కెద నా పతివ్రతల చరిత
లే నెఱుంగనిదానను కాను వారి-కథలతో నేటికథకు నైక్యంబులేదు.

గీ. వారు దివ్యచారిత్రలు వారిపాద-రజము సద్భక్తి దాల్తు శిరంబుపైన
వారిడాకాలి కొనవ్రేలి గోరునైన-పోల దీపోలి, పలుమాట లేల చెపుము!

గీ. ఆడుదానికి మగవాని యండజేర-కున్న బ్రదు కింక లేదను చుంటి వహహ!
గుణమొకటి లేని పురుషుని గూడినట్టి-యాడుదాని కర్మఫలంబ యంతయు నిది.

గీ. పురుషు డొక్కడు మెడలోన పుస్తెకట్టి-గట్టిగా బట్టుకొనకున్న యట్టె పట్టు
వదలి పాతాళలోకాన బడునో యేమొ! యేమిగతి యింక స్త్రీకి నా కెరుగ జెపుమ!

క. లేదా స్త్రీకి శరీరము? లేదా మానసము? బుద్ధిలేదా? జగమే
లే దామెలేక, యాకెం-గాదని యటు పురుషు డడుగు కదపం గలడే?

గీ. సత్యమే, భర్త దైవమే, సగముదైవ-మగును భార్యయు భర్తలో సగము కాన
సగము భర్తయు దక్కినసగము భార్య-యైన యానందమూర్తి రాజ్యంబె యిదియు.

గీ. ఆమిథునమూర్తి పూజ్యరాజ్యంబు కాదె-యఖిలజగమును? దీనిలో నాడుదనము
మగతనము తుల్యములును,సమంబులును,స-దృశములు, సమానములును బరీక్ష జేయ!

గీ. విషమె కంఠస్థమగుగాక విషధరంబు-లలమికొనుగాక జమిలిదేహంబు నిండ
నదియు నవియును భూషలై యమరు మిథున-రాగరస పూరితాంగ సామ్రాజ్యమునకు.

గీ. ఆమిథునమూర్తిదేహంబు నంటియుండు-ఫాలతలమధ్యమున శిరోభాగమునను
అఖిలకామనాశనమైన యగ్నిహోత్ర-మమితతాపనివారిణి యైన గంగ!

గీ. మగతనము కలుగు మగువలు మగువతనము-కలుగు మగవారు జగమున గలరు కాదె
భావరూపప్రకృతుల సంబంధ మర్మ-మరయజాలెడు వేత్త లెందైన గలరె?

గీ. మగతనములేని మగడును మగువమీద-మగతనము చూపుచుంట ధర్మంబయుంట
మొదటినుండియు నిది చెల్లిపోయె గాక-నీనిరంకుశత్వమునకు హేతు వేది?

గీ. అయ్య, యెంతటివారు కారయ్య, మీరు-పురుషమూర్తులు! మీర లేకరణివ్రాసి
రేని యది చెల్లు స్త్రీలు నోరెత్తరాదు-న్యాయమిటు తగులబడియె నేమందు నేను?

గీ. పురుషునకు బంధనంబంట తరుణి, స్త్రీని-వదలకుండిన జ్ఞానము కుదురదంట,
నిక్క-మరయుము చెప్పెద నొక్క-మాట-బుద్ధికలపురుషు నెవతె నిబద్ధుజేసె?

గీ. ఐన నాడుది యనినంత నంతచుల్క-దనముతో చూచుటకు నిమిత్తంబు కలదె?
సర్వశక్తిస్వరూపిణి సర్వకామ-దాయినియునైనసతి పూజనీయ కాదె?

గీ. నమ్మియున్నభార్యను విడనాడి లేచి-పోయె బైరాగి యగుచు నీపురుషు, డింక
నచ్చిపోయినమగనితో సహగమనము-జేసి మసియయ్యె స్త్రీ, శ్రేష్ఠు లెవరో యిందు?

గీ. క్షాత్రమని శౌర్యమని పౌరుషం బటంచు-మగతనమె తెచ్చె నాశంబు జగతికెపుడు;
తల్లియై స్తన్యమిచ్చి వత్సలత బెంచె-నాడుదన మిందులోనేది యధికమగునొ?

గీ. అబ్ధి తనగర్భమున బడబాగ్ని దాల్చు-నట్లు జగముల నల్లలనాడ జేయు
నట్టిచైతన్యమును గుక్షియం దిముడ్చు-తరుణియట యబల! యేమి యథార్థ వాక్కు!

గీ. ఎన్నటికినైన నున్నదే యింత కింత-కర్మమెప్పటికైనను కట్టికుడుపు
స్త్రీలు రాణులు మగవారు సేవకులుగ-నొదు, రానాడు రారాణి నగుదు నేను.

గీ. కట్టిపెట్టితి నీనాటకంబు నాడె-పాపపుణ్యము లానాడె పాసిపోయె;
భస్మమయమూర్తియు శ్మశాన భాగవర్తి-యైన యాయేకమూర్తియం దైక్యమౌదు."

గీ. అనుచు జెప్పి యనంతరం బామె తనదు-పనుల వెంటను బోయె, నప్పలుకు లెల్ల
నమృతబీజములట్లు నాయంతరంగ-క్షేత్రమున నంకురించు, విచిత్రరీతి.

చ. అదిమొదలామెయున్నయెడ కప్పటికప్పటి కేగుచుండి చే
యుదును బ్రసంగ మాకెయు సదుత్తరముల్ వచియించుచుండు నె
మ్మది ననుకొందు నేను "నిసుమంతయు విద్దె నెరుంగ దెట్టు లీ
సుదతి వచింపగల్గె విన జోద్యములైన విశేషవాక్యముల్."

గీ. అటులు జరుగుచునుండ గ్రామాంతరమున-కొక్క-పనిమెయి నేగి, యే నొక్క-వార
మునకు నింటికివచ్చితి పోలి కెదియొ-జబ్బుచేసినదని విని సత్వరంబ
యామె జూచుకోరిక జేసి యరిగి తటకు.

గీ. అచటిజనముల నడిగితి 'నతివ కేమి జబ్బుచేసిన'దని, వారు "సామి! జబ్బ
కేమి? ముసలిసం డామె, యదృష్టవంతు-రాలు! నూరేండ్లునిండె, నెక్కైన లెస్స."

క. అని యనిరి "దైవ మెద్దియు-దనపైనం బెట్టుకొనునె? తండ్రి! యెదో చూ
పును హేతువొకటి; యొకజ్వర-మనుమిష గల్పించినాడు మానిని యందున్."

గీ. అనినవిని యేను పడతి డాయంగ బోయి-యవనిపై బండిరాలిన యాకువోలె
నచట బడియున్నదాని గన్నార గాంచి-"పోలి! ఓపోలి!" యనెడు సంబోధమొప్ప.

చ. పిలిచినయంత గన్నులరవిచ్చి ననుం బొడగాంచి యంత ను
జ్జ్వలమగు లోచనద్వయము చక్కగ విచ్చి యపూర్వలాఘవం
బొలయగ లేచినిల్చి "యొహోహో! చనుదెంచినవారె సామి! వే
సెలవు నొసంగుడయ్య" యని చేతులు రెండును జక్కజేర్చినన్.

గీ. ఏను నాసతిమోముపై దృష్టి నిలిపి-కనుగొనుచు నుండ నెట్టి యాకర్షణంబొ?
నన్ను నే మరచిపోయి యనంత కాంతి- ధామ మొక్కటిగంటి తత్క్షణమునందె.

గీ. కనబడకపోయె పోలి నాకనులయెదుట-కనబడకపోయె నిఖిలజగంబుగూడ
కనబడిన దేదొ యద్దాని గాంచువార-లెవ్వరో తోచదయ్యె నయ్యెడను నాకు.

గీ. అయ్యఖండకాంతి ప్రవాహాంతరమున-మునిగిపోయి యొక్కింత సేపునకు బైకి
దేలి, బాహ్యప్రపంచము దిరిగిచూడ-గంటి, నద్భుతములు చూడగంటి నంటి.

గీ. కనులుమిరుమిట్లు గొలుపు నక్కాంతి పూర-మును గనుంగొని తనిసిన కనులతోడ
బాహ్యవిశ్వముపై దృష్టి బరపునంత-నంతయును నంధకారమయంబ యయ్యె!

క. "ఎందరు సూర్యులు చందురు-లెందరు మఱి యగ్ను లెంద రెన్ని మెరుపు లా
సుందర తేజము జగమున-కందింపగలారలొక్కొ?" యని యనిపించెన్.

గీ. అంత ధన్యోస్మి ధన్యోస్మి యనుచునామె-ముఖముపై దృష్టినిలుప నప్పోలతి తనదు
చూపువ్రేల సూర్యునిదెస జూపు చనియె-"నయ్య! నేనిప్పుడచ్చటి కరుగుదాన."

గీ. అనుచు నాక్షణమందె యయ్యబల పుడమి-పైననట్టులె పడియె తద్భావమేను
తెలిసికొని 'యెంతదాన వోపోలతి' యంటి-విస్మయానందములు ముంచివేసె నన్ను.

ఉపసంహారము

గీ. ఏది లేకున్న జదివిన దెల్ల దా ని-రర్థకంబౌనొ, యట్టి సదాచరణము
కలిగెనేనియు, జదువనక్కరయె లేదు-కరతలామలకమగు మోక్షంబు దాన.

గీ. నీతివిరహితముగ విద్య నెత్తికెక్క-జేయుగురు లేల? ముక్తిని జెందజేయు
హృదయవిద్యకు నీముదిముదిత యొజ్జ-యనిన సందియ మావంతయైన కలదె?

గీ. వందిమాగధసంస్తుతుల్, పండితప్ర-కాండనుతులును గలుగు భూకాంతులకు, ధ
నాఢ్యులకు;—నిట్టివారల నరసియరసి-వారి గుణరత్నముల గాంచువారు లేరు.

గీ. పరమసత్త్వసమేతయౌ భరతమాత-పరమపావని! యీతల్లి పాలు త్రాగి
నట్టిబిడ్డలలోపల నెట్టిఘనులు-పుట్టిరో! పుట్టుచున్నారొ! పుట్టగలరొ!

క. పూవులు కాయలు కలుగని-తీవల విలసిల్లు నోషధీ నిచయంబుల్
గా వీరి నెన్నదగు స-ద్భావుల హృద్గ్రంథిరోగభంజనుల నిలన్.

నన్నయ యతులు

చిలుకూరి నారాయణరావు గారు,
యమ్. ఏ., యల్. టి.

తొలుత యతు లాంధ్రభాషలో కొద్దిగనే ఉండేవి. రానురాను వాటిసంఖ్య హెచ్చినది. ఈవిషయమునే అప్పకవి ఈక్రింది పద్యములలో చెప్పినాడు:—

"భీమన పదిచెప్పె ననం [పది నా
తామాత్యుఁడు చేసె వెనుక యతు లిరు
ల్గామీఁదఁ గొందఱు కవి
గ్రామణు లిరువదియు నేడు గావించిరొగిన్."

"పూర్వకవుల లక్ష్యములుగూర్చి సత్కవి
జనము లవునటంచు సమ్మతింప
విశ్రమంబు లేను విరచింతు నాలుగు
పదులమీఁద నొకటి విదితముగను."

మనకున్న ఛందోగ్రంథములలో భీమన రచించిన కవిజనాశ్రయమే అత్యంత ప్రాచీనమైనది. అందు చెప్పబడ్డ యతులు:

౧. స్వరయతులు

అ, ఆ, ఐ, ఔ; ఇ, ఈ, ఋ, ౠ, ఎ, ఏ; ఉ, ఊ, ఒ, ఓ. (విశేషము: హల్లుల మీఁద ఈస్వరగుణము కూడిఉన్నా స్వరమే ప్రధానము; హల్లు కాదు.)

౨. వర్గయతులు

తుది అనునాసికములు తప్ప తక్కిన ఒక్కొక్కవర్గములోని అక్షరములు వరుసగా తమలో తాము మైత్రిగలిగి ఉంటవి.

౩. అఖండయతి

"భానుసహస్రభాసి వృష
భాధిపుఁ డన్నటు లర్థయుక్తిమై."

ఇట్టి అఖండవడులు భారతములో లేవని లాక్షణికుల అభిప్రాయము. మ. రా. రా. గిడుగు సీతాపతిగారు 'తెలుఁగు' పత్రికలో "నన్నయ సీసపద్యభేదము" లనేశీర్షికతుదను అఖండవడిని గురించి ముచ్చటిస్తూ భారతములో అఖండవడి ఉన్నదనిన్నీ, ముద్రాపకులు దానిని సవరించినా రనిన్నీ, ఆది. ౮. ౧౨౮. స్వరయతి సీస మవుతుండగా నన్నయనియమమును గ్రహింపలేక,

"కొని నాగపురమున-కొనరంగఁ జని-"

అనే చతుర్థపాదమున ప్రాసయతి అని భ్రమించి, దానిని దిద్దక విడిచినారనిన్నీ,

"...........నందియం,
బీరమణీయకాంతి నుప-మింపఁగ,"
—ఆది. ౫. ౧౫౫.

"లక్ష్మీయుత యిష్టు నిన్ననుగ-మింపఁగ"
—అర. ౨. ౩౦౨.

అనేచోట్ల ఒకదానిలో తప్పితే ఇంకొకదానిలో అఖండయతి ఉన్నదని ఒప్పుకొనవలసిన దనిన్నీ వ్రాసి ఉన్నారు. నన్నయప్రయోగములలో

"ఉప - బింపఁగ" మొదలైన స్థలములలో అచ్చుతో మైత్రి ఎచ్చటా లేదు. పైపద్యములో మరి ఒకపాదము—

"వీరలు దైవశక్తిఁ బ్రభ
వించిన వారను టేమి సందియం
బీరమణీయకాంతి నుప
బింపఁగ........."

ఇచ్చట 'కాకుస్వరయతి' కావున హల్లుతోనే యతి. ఇఁక,

"కాని నాగపురమున-కానరంగ"

అనేచోట పాఠాంతర మున్నదేమో చూచి కొనవలయును. ఇదమిత్థమని చెప్ప వీలు లేదు. ఈ యఖండవళులు తరువాతి కవులయందు బహుళముగా కానవస్తున్నవి. తిమ్మకవి తన "సర్వలక్షణసారసంగ్రహము"లో,

"అక్కజము, తెమ్మెర, రూపఱ
గ్రక్కునలగ, నోలమాస, క్రొన్ననా, యమునీ
పెక్కుపదము లీరుదెఱఁగుల
నిక్కముగ నఖండవడి గణించిరి సుకవుల్."

అని చెప్పినాడు.

అప్పకవి వీటికి "దేశ్యనిత్యసమాసవిశ్రాంతు"లని పేరు పెట్టినాడు.

ఇచ్చట యతి అచ్చునకును హల్లునకును చెల్లు ననినాడు.

ఇట్టి అఖండవళులే భారతములో కనిపిస్తున్నవి.

౪. ప్రాదియతులు

ఉపసర్గలతో కూడిన పదములందు అచ్చుకున్ను హల్లుకున్ను యతిచెల్లుతుంది.

౫. బిందుయతులు

ఙ, క, ఖ, గ, ఘ; ఞ, చ, ఛ, జ, ఝ; ణ, ట, ఠ, డ, ఢ; న, త, థ, ద, ధ; మ, ప, ఫ, బ, భ. —అర. ౧. ౧౮౫.

౬. ప్లుతియతులు

దూరాహ్వానము, రోదనము, గానము, సంశయార్థములయం దుభయమునకున్ను వడి చెల్లుతుంది.

౭. సంయుక్తాక్షరయతులు

సంయుక్తవర్ణములలో దేనికైనా యతిచెల్లుతుంది.

౮. ఎక్కటివడి

మ, ర, య, ల, వ (పాఠా. మ, ర, వ, స, ల)-వీటిలో వీటికే యతి.

వీటినన్నిటినీ అప్పకవి చెప్పలేదు. ఒక్క-"క్షేమము" నకే విధించి దానికి "ఏకతరయతి" అని పేరు పెట్టినాడు.

౯. పోలికవడి

ము, పు, బు, భు; ఇట్టివిలేవని శేషాద్రి రమణకవులు ఆంధ్రపత్రికలో వ్రాసినారు. ఇది అపూర్వవాదము. వీరు వనము, ధనము, ఇత్యాది సంస్కృత నపుంసక శబ్దములు తెలుగులోనికి వచ్చి "మ్ము" అనియేకాని "ంబు" అని యుండవనిరి. ఈ క్రింది యుదాహరణములు చూడవలెను.—

(౧) "...తీర్థం
బునకరిగెనగంబులొక్క-మొగిగ్రక్కదలన్."
—ఆది. ౭. ౭౮.

(౨) "భువనంబులయందు సర్వ-ములు దిమ్మరుటన్." ఆది. ౨. ౧౧౪.

(3) "ఎట్టి విశిష్ట కులంబునఁ
బుట్టినసదసద్వివేక-ములు గల్గిన-"

పై వానిలో వీరు (౧) తీర్థమ్మున, అని యుండవచ్చునని తప్పించుకోవచ్చును. కాని, (౨) (3) లో, "సర్పంబులు" "వివేకంబులు" అని ఉన్నవని ఒప్పుకొనకతప్పదు. ఇట్టి సిద్ధాంతములకు మూలమేదీలేదు. తాటాకు ప్రతులలో ఎట్లున్నదో వీరు గమనింపలేదు.

౧౦. సరసయతి

అ, య, హ; చ, ఛ, జ, ఝ, శ, ష, స; న, ణ;

ఈరీతిగా ఉన్న ౧౦ యతులను తక్కినవారు పెంచుతూరాగా అప్పకవి వాటికి గుడికట్టినాడు. అతడు పెంచిన కొన్ని యతులి తరయతులక్రిందికిని వచ్చును. అతని ౪౮ యతులను ఈరీతిగాక్లుప్తము చేయవచ్చును:—

(౧) స్వరమైత్రివళి, స్వరప్రధానవళి: ఈ రెండును నొకేయతి; పేర్లు మాత్రము వేరు. (౨) లుప్తవిసర్గస్వరవళి. (3) వృద్ధివళి. ఈమూడున్ను ప్రత్యేకముగానే ఉండవలెను. ఈమూడున్ను స్వరయతులు. ప్రాణివిరామమని వేరే చెప్పనక్కరలేదు. తక్కిన వ్యంజనాక్షరవిరతు లన్నీ దీనిలోని భేదములే.

(౪) వర్గయతులున్ను, బిందుయతులున్ను కలిసి ఒకే యతివర్గముక్రింద వచ్చును. భేదము చేయుటకు కారణము లేదు.

(౫) తద్భవవ్యాజవిశ్రమములు. (౬) విశేషవళులు. (౭) అనుస్వారసంబంధ యతులు. (౮) అనునాసికాక్షర యతులు. (౯) ముఖి భక్తియతులు, ముకారయతులు. (౧౦) మవర్ణవిరామములు. (౧౧) ఏకతరయతులు. (౧౨) అభేదయతులు. (౧3) అభేదవర్గయతులు. (౧౪) ఊష్మ, సరసవళులు (ఋజుయతి, సరసవళిక్రిందికే వచ్చును). (౧౫) సంయుక్తవిశ్రామము. ఈపన్నెండున్ను వ్యంజనాక్షర విరతులు.

(౧౬) యుష్మదస్మచ్ఛబ్దవిరతులు. (౧౭) పరరూపయతులు, నిత్యసమాసయతులు. (౧౮) ప్రాదియతులు. (౧౯) దేశ్యనిత్యసమాసవిశ్రాంతులు, లేక, దేశ్యాఖండయతులు. (౨౦) నిత్యయతులు, రాగమసంధియతులు, విభాగవళులు, నామాఖండయతులు. (౨౧) పంచమీవిభక్తివిరామము. (౨౨) కాకుస్వరవళులు, ప్లుతయుగవిశ్రామములు. (౨3) ఋవళి, ఋత్వసంబంధవళి, ఋత్వసామ్యవళి, అని స్వరవళులకింద చెప్పబడినవి. (౨౪) అంత్యోష్మసంధివిరమణము, వికల్పసంధి విరమణము. వీటి నప్పకవి వ్యంజనాక్షర విరతులక్రింద చెప్పినాడు. ఈ ౯ యతులున్ను ఉభయవళులు.

ప్రత్యేకయతులు, భిన్నయతులు అని అప్పకవి చెప్పినవి యతిభేదములని చెప్పుటకు వీలులేదు. కనుక, అప్పకవి ఊరకే యతులను పెంచినాడనిన్నీ, అనంతామాత్యుని మతమున ౨౪ యతులే ఉన్నవనిన్నీ అప్పకవి చెప్పుట చేత యతులసంఖ్య ౨౪ అనియే గ్రహింపవలెను.

అయినా యతులవిషయమున సంపూర్ణముగా చర్చించిన వాడగుటచేత అవిభాగమునే అనుసరించి భారతమునందలి యతుల నేర్పరించడానికి ప్రయత్నిస్తాను.

౧ స్వరవళులు

(౧) స్వరమైత్రివళులు:

"అమలసువర్ణ శృంగఖుర
మై కపిలంబగు గోశతంబు."
—ఆది. ౧. ౧౫.

"అతనికి మది భ్రూణహత్య
యగునండ్రు బుధుల్."
—ఆది. 3. ౧౮౭.

(౨) స్వరప్రధానవళులు:

"లో,కాశ్రయుఁ డాదిరాజనిభుఁ
డత్యకలంక చరిత్రనుండఁగఁ."
—ఆది. ౧. -.

"లో,కాంచితుఁ డైనవాఁడు నిఖి
లాగమపుంజము నేర్పడన్విభా,
గించి." —ఆది. 3. ౪౬.

(3) లుప్తవిసర్గవళులకు భారతమున నా కుదాహరణములు కనబడలేదు.

(౪) ఋవళి:

"ఋత్విజుండని విచా-రించి పూజించితే
ద్వైపాయనుండుండ-ధర్మయుక్తి."
—సభా. ౨.

(౫) ఋత్వసంబంధవళి:

"కృతవీర్యుడన మెల్ల-క్లప్తిచేసి."—ఆది. ౭.

(౬) ఋత్వసామ్యవళి
(౭) వృద్ధివళి
} వీటికి నా కుదాహరణములు భారతమున కానరాలేదు.

౨. వ్యంజనాక్షరనిరతులు

(౧) ప్రాణివిరామము:

"విమలవిచారుఁడు కుమార-విద్యాధరుఁ డు
త్తమ చాళుక్యుఁడు." —ఆది. ౧. ౪.

(౨) వర్గయతులు:

"వివిధా, గమవిజితశ్రముఁడు తుహిన
కరుఁ డురుకాంతిఁ."—ఆది. ౧. ౪.

"ఘనదురితానుబంధకలి
కాలజదోషతుషార సంహతిఁ."
—ఆది. ౧. ౫.

(3) బిందుయతులు:

"శా,ర్ఙ్గ వినిర్ముక్తనిశాతసాయక శతా
గ్రచ్ఛిన్నమై దైత్యదా,నవ......"
—అర. ౧. ౧౮౫.

"వాం,ఛిత మెయ్యది దానిఁ జెపుమ-చేయు
దు ననినఁ." —ఆది. ౧. ౧౦౯.

పీఠిం, బఱచె వియచ్చరవిమాన
పంక్తులు దూలఁ." —ఆది. ౨. ౭౭.

(౪) తద్భవవ్యాజవిశ్రమములు
(౫) విశేషవళులు
(౬) అనుస్వారసంబంధయతులు
(౭) అనునాసికాక్షరయతులు
} ఈ నాల్గింటికిన్ని భారతములో ప్రయోగములు నాకు కానరాలేదు.

(౮) ముఖవిభక్తియతులు:

"వంశం,బునను భరద్వాజుకలశ
మునఁ బుట్టె శరా,సనవిద్యాచార్యుఁడు."
—ఆది. 3. ౭౭.

(౯) ముకారయతులు:

"భువనంబులయందు సర్ప
ములు బ్రిమ్మరుటఁ."—ఆది. ౨. ౧౧౪

"ఎట్టి విశిష్టకులంబున
బుట్టిన పదసద్వివేక-ములు గల్గిన."

(౧౦) సవర్ణవిరామములు:

ఇవి భారతమున నాకుఁ గన్పడలేదు.

(౧౧) ఋజుయతులు:

"కృష్ణద్వైపా, యనమునివృషభాభిహిత మ
హాభారత బ,ద్ధనిరూపితార్థమేర్పడ."
—ఆది. ౧. ౧౬.

"మనో,హర సుచరిత్ర పావన ప
యః పరిపూర్ణములైన."
—ఆది. ౨. ౨౩.

"హృదయ సముద్భవుఁడు వాఁడ
యిన మద్వచనం, బిది."
—ఆది. ౩. ౧౯౭.

(౧౨) ప్రత్యేకయతి:

"దా, నిది కలదా పెఱుంగ నవ
నీపతి యుత్సుకుఁ డయ్యె నాత్మలోన్."
—ఆది. ౪. ౨౯.

"ఘోరా,హవమునకును వెఱచుచున్న
యది కుంతి."
—ఆది. ౬. ౪౧.

"అనపాయతఁ బొంది చేయు
నది ధర్మంబుల్."—ఆది. ౬. ౧౦౪.

(౧౩) భిన్నయతి:

"పవళిల్, శేలును నేమఱక పరిచ
రించుచునుండెన్."—ఆది. ౨.౧౫౨.

"ఏన యెల్ల కాలము భరి-
యింతుఁగాన." —ఆది. ౨. ౨౨౬.

"ఇ,చ్చినదియును గరమఁ నంత
సిల్లి కుమారుం,గని."—ఆది.౫.౩౨.

(౧౪) ఏకతరయతి:

"రాజకులైక భూషణుఁడు
రాజమనోహరుఁ డన్యరాజ తే
జోజయశాలి." —ఆది. ౧. ౩.

(౧౫) అభేదయతులు:

"లలిత కృశోదరంబు తర
ళత్రివళీయుతరోమరాజియున్."
—ఆది. ౪.౪౨.

"జ,ల్లిననంతటఁ జెదరియవియ-శ్రీ ప్రకరని షే
వన మొప్పు నున్నయవి."
—అర. ౩. ౧౦౯.

"ఆడనో,డుదురునమ్మను లిందుఁ గోల్మొన
డుల్ గొన స్వేదిఁబొచ్చినన్."
—ఆది. ౮. ౧౪౮.

"సూనృత,వ్రత యొక బావి మేలు మఱి
బావులు నూఱిటికంటె." ఆది.౪.౯౧.

ఆదేశ 'వ' కారమునకున్న 'బ' కున్న మాత్రమే భారతములో ఉదాహరణములు కనబడుతున్నవని ఒకరన్నారు. అది నిరాకరణీయము.

(౧౬) అభేదవర్గయతులు:

"మహీ,వల్లభ తత్కాధమునే-వంబున."
—ఆది. ౧. ౧౨౫.

"నానాభరణవిభూషిత
పీనోన్నతకుచముఁబోలె-వెలిఁ గెడుదా
నిన్."—అర. ౩. ౨౯౨.

"పిరువారనునట్టి బుద్ధివి
భేదమెన్నఁడు లేదు." —ఆది.

"ధ్యానా, పరతేంద్రియవృత్తినున్న
వాని శమీకున్."　—ఆది.

"కోరి యనేకయుగంబు ల
పార తపోయుక్తులయిన - వారికిఁ బడ
యుఁగ."—అర.

(౧౭) ఊష్మయతులు:
"పూజామహో,త్సవము స్సంతత దానశీలత
యుశశ్వత్స్నాధుసాంగత్యమున్."
—ఆది.౧.౧౨.

"మదీయవం,శమునఁ బ్రసిద్ధులై విమల
సద్గుణశోభితులైన."—ఆది. ౧. ౧౪.

(౧౮) సరసవళులు:
"అమలిన తార కాసముద
యంబుల నెన్నను."—ఆది. ౧. ౧౯.

"వ,ర్ణాశ్రమ ధర్మరక్షణ మ
హామహిమన్."　—ఆది. ౧. ౬.

"హిమకరుదొట్టి పూరుభర
తేశ."　—ఆది. ౧. ౪.

"జంబూషండవినిర్మా
ణంబాదిగ హృదయరోచ-నము లగు."
—ఆది. ౧. ౪౫.

"విబుధశ్రే,ణినుతంబై యానుశాస
నికపర్వము..."　—ఆది. ౧. ౫౯.

"దుర్నిమిత్తముల్ పుట్టిన-నిర్ణయించి."
—అర. ౧. ౪౯.

"పం,చదివసంబులు గర్ణుఁడుఁగ దివ
సద్వయంబు."　—ఆది.౧.౬౭.

"స్రోతోమార్గవినిర్గతోగ్రదహనా-ర్చుల్."
—ఆది. ౧.

"సం,జాతప్రోద్ధత బాడబానల శిఖా
శంకాధికాతంకమై."　—ఆది. ౧.

(౧౯) సంయుక్తవిశ్రామము:
"వి-ద్యాశ్రమశత్త్వవిత్త్వమున
దానగుణాభిరతిన్."　—ఆది.౧.౬.

(౨౦) అంత్యోష్మసంధివిరమణము: దీనికి భారతమున నా కుదాహరణములు కానరాలేదు.

(౨౧) వికల్పసంధివిరమణము: ఈప్రయోగములలో కేవలము సంధికాగా వచ్చిన హల్లుతోనే మైత్రి కానవచ్చుచున్నది.

"మహో, న్నతులోకత్రికపంచస్తనవనా
నామస్తకుల్ పల్వురు
ద్ధతనాగేంద్రులు బ్రహ్మదండహతినా
ర్తధ్వానులై వహ్నిలోన్."
—ఆది.౨.౨౧౦.

"జగ, న్నుతసుమహాతపోధను ల
నుగ్రహానిగ్రహ శక్తియుక్తులన్."
—ఆది.౨.౨౨3.

"రయో,ద్ధతినుద్ధూత వివర్ధితాయతబృహ
ద్దావాగ్నివోలెన్."—ఆది.౨.౨3౦.

3. ఉభయవళులు

(౧) యుష్మదస్మచ్ఛబ్దవిరతులు:
"భయ,త్రస్తాత్ములమైనయస్మ
దాదులకెల్లన్."　—ఆది.౨.౨౧౫.

(౨) పరరూపయతి:
"నే,దండగండవిదారి ఘోరతర
రాసిభాసిభుజార్గళా."—ఆది. 3. ౨౨౭.

(3) ప్రాదియతులు:
"కుండలము ల,పేక్షించుచు నున్నవాఁ డ
భేద్యుఁడు."　—ఆది. ౧. ౯౮.

"సురా, మ్నాయము నాహుతాహుతిన
మంచిత." —ఆది. ౧. ౮౯.

"మడవకచేయు మీావని స
మర్పణ నేసె ప్రభుత్వమేర్పడఁగ."
—ఆది. ౨. ౪౦.

ఉగ్రమయూఖుస్తాకీఁగ స
మున్నత దక్షిణపాణిఁ జేసి..."
—ఆది. ౩. ౧౪౯.

"ఆవిపినాంతరంబున ని
రంతర నిష్ఠ..." —సభా. ౧. ౧౩౬.

"అతులరణాంతరంబున ని
రంతర మప్పటుబాణ ధారితోఁ
ఛ్ఛిత్తి..." —అర. ౩. ౬౫.

(౪) నిత్యసమాసయతులు, లేక, అఖండయ
తులు:—

"ఆశ్రితపోషణంబున న
నంతవిలాసమునన్..." —ఆది. ౧. ౬.

శా,స్త్రముల తెలుఁ గెఱింగితి ను
దా త్తరణాన్వితి..." —ఆది. ౧. ౧౦.

"నా,రాయణునట్లు దానును ధ
రామరవంశవిభూషణుండు నా
రాయణభట్టు వాఙ్మయధు
రంధరుఁడు." —ఆది. ౧. ౨౪.

"అధ్యాత్మవిదులు వే-దాంతమనియు."
—ఆది. ౧. ౩౧.

"సర్వంబుల నేనిటం గృ-పాయితమై."
—ఆది. ౧. ౫౫.

"అహిపతిదుష్కృ-త్యాంతకుఁడ - నంతుఁడు."
—ఆది. ౧. ౧౦౪.

"శ్రా,కోదరసంహాతిఁగా హుతన
హో గ్రసమగ్ర శిఖాచయంబులన్."
—ఆది. ౧. ౧౨౪.

"...అజితశ క్తియుతుం ల
నాయువనెడుదాని-కజరు లధిక..."
—ఆది. ౩. ౬౩.

(౫) దేశ్యనిత్యసమాస విశ్రాంతులు:

"జో,రనఁ గీర్తించిరి సంతతస్తుతిపదా
రావంబు రమ్యంబుగన్." ఆది. ౨. ౧౩౨.

"జో,రనఁగీర్తించిన శంతనుం డతిమనో
రాగంబునం బొంద." —ఆది. ౪. ౧౯౦.

"అవనీచక్రము పాదఘాతహతి న
ల్లాడంగ." —ఆది. ౬. ౧౩.

"గ్ర,క్కదల సైన్యపాద-ఘట్టనమున..."
—ఆది. ౭. ౧౬౫.

"కదలెఁ దద్వనమెల్ల గ్ర
క్కదలుచుండ..." —అర. ౧. ౩౧౧.

"ఆయంబునందు నా
లవభాగ మొండె మూఁ
డవభాగ మొండె సం
దర్భ మొండె..." —సభా. ౧. ౪౬.

(౬) నిత్యయతులు: లాక్షణికు లందరూ 'ఏని' శబ్దమునే కాని 'నేని' శబ్దమును గ్రహించలేదు. అందుచేతనే అప్పకవి ఈయతిని ప్రత్యేకముగా చెప్పినాడు. కావుననే

"ఎన్నడు,న్నేని మోఘముకాదు దిగ్ధర
ణీరమీందు తెలుంగుగాన్."

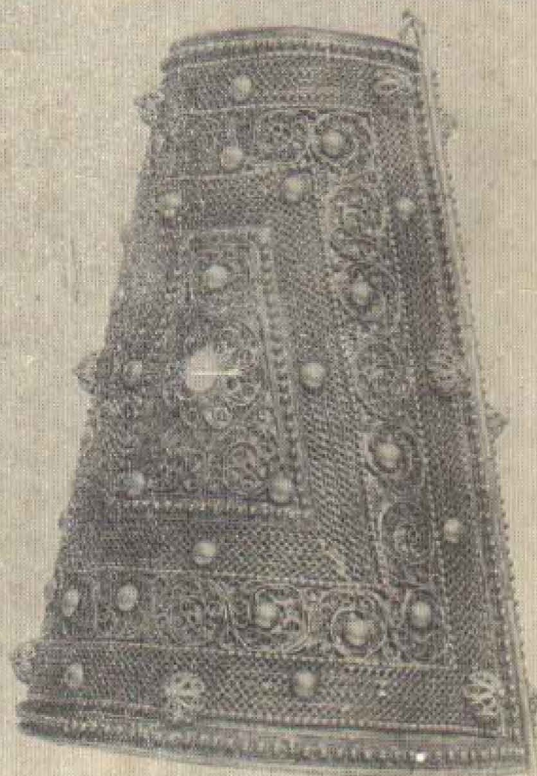
అనేదానిలో ఆంధ్రశబ్దచింతామణిలోని

ప్రాచీన భారతీయాభరణములు

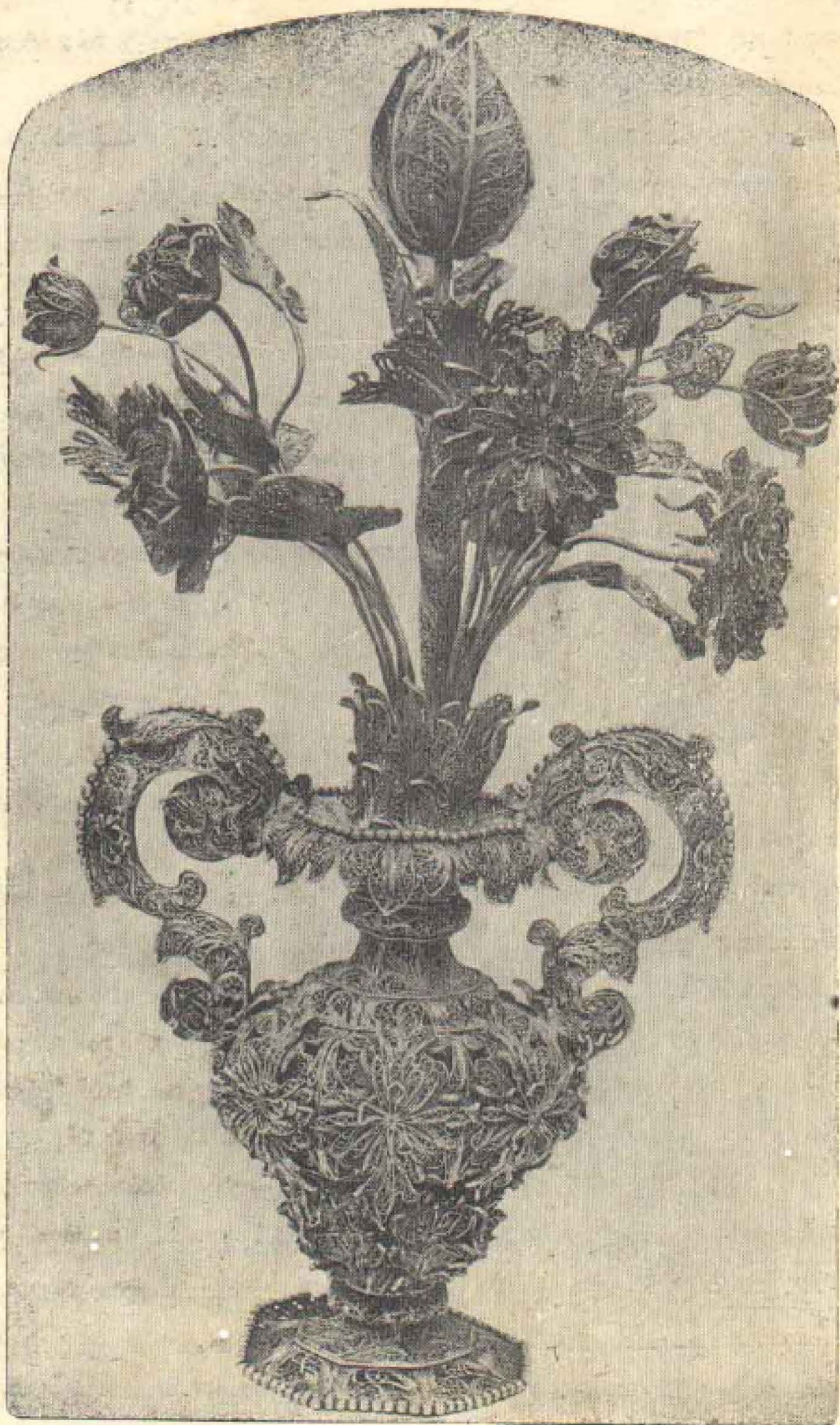

చిత్రము ౧

సూత్రమున క్షిప్రయోగము విరుద్ధమైనదని చెప్పవలసివచ్చినది. 'నేని' శబ్దమును గ్రహిస్తే ఈచిక్కులు వదలి పోవునుగాని, అవిషయమై ఇంకా ఆలోచించవలసిఉన్నది.

"ఇద్ధయశోర్థు లెం-దేనిబుట్టి
రట్టె..." —ఆది. 3. ౮౪.

"ఈతఁ డనిసేయఁగాఁ దగఁ
దేని వీని..." —ఆది. ౬. ౪౭.

"నీవును జూచి తట్టిసభ
నేని వినంబడ దేయుగంబునన్..."
—సభా. ౨. ౯౫.

(౭) రాగమసంధి: దీనికి భారతములో నా కుదాహరణము కానరాలేదు.

(౮) విభాగవళులు: 'ఏసి'కి మారుగా పరిమాణార్థమున సాధారణముగా 'నేసి' యనియే కాన్పించుచున్నది. ఇట్టివడులకు భారతమున నా కుదాహరణము కాన్పించలేదు.

(౯) నామాఖండయతి: ఇట్టియతికిని ఉదాహరణములు లేవు.

(౧౦) పంచమీవిభక్తి విరామములు: అచ్చు కెక్కడను యతిలేదు.

(౧౧) కాకుస్వరవళులు:

"......తపోమహి
మాయిన్ని దినంబులేల-మసలితి చెపుమా."
—ఆది. ౧. ౧౧౬.

"మాయిద్దఱిలో నందెవ్వరి వలతుచెప్పు
మా యనవుఁడు." ఆది. ౮. ౧౧౦.

"అ,య్యిరువురపేర్మియును వింత
యే దివిజేంద్రా!" —ఆది. ౮. ౨౮౫.

"వీరలు దైవశక్తిఁబ్రభ
వించినవా రను శేముసందియం
బే రమణీయకాంతి నుప
మింపఁగ..." —ఆది. ౫. ౧౫౫.

(౨) ప్లుతేయతులు: దీనికి భారతములో నా కుదాహరణములు కానరాలేదు.

౪. ప్రాసయతులు

వీటి కుదాహరణము లసంఖ్యాకములుగా ఉన్నవి గనుక చూపలేదు.

ఈరీతిగా అప్పకవిచెప్పిన ౪౧ యతిభేదములలోను ౧౫ యతులు భారతములో కానరావు. అందుచేత భారతమును రచించినవారి కవి ఇష్టములో కావో చెప్పవీలులేదు. ఇవిగాక కొన్నివిశేషము లీయతుల సందర్భమున భారతములో కానవచ్చుచున్నవి.

(౧) "జ్ఞానము సర్వభూతహిత
సంహితబుద్ధియు..."-ఆది. ౧. ౧౫౭.

"అమ్మనుజేంద్రుఁడైన నలు
యజ్ఞము ధర్మజు రాజసూయ య
జ్ఞమ్ముఁ బ్రయాగఁ జేసిన ప్ర
జాపతియజ్ఞముఁ బాశపాణి య
జ్ఞమ్మునుఁ గృష్ణుయజ్ఞము ని
శాకరుయజ్ఞము నీమనోజ్ఞయ
జ్ఞమ్మును నొక్కరూప విల
సన్మహిమం గురువంశవర్ధనా!"
—ఆది. ౨. ౨౨౨.

"కావించునఙ్ఞలు భూనాథుల
కాప్తులుఁ సఖులునై-శోభింతు రత్యం
తమున్." —ఆది. ౮. 3౫.

"ధృతరాష్ట్రినను
జ్ఞానముఁ బడయుఁడును మనకు సమకూ
రు..."—సభా. ౨. ౧౦౦.

"జామదగ్న్యుండు నిర్మల-జ్ఞానదృష్టి."
—అర. 3. ౧౨౮.

అప్పకవి 'తద్భవవ్యాజవిశ్రమము' లని 'జ్ఞ, నణ'లకును, 'విశేషవళు'లని 'జ్ఞ, కఖ, గఘ'లకును యతులు చెప్పినాడు. భారతమును బట్టి యీయతులను సమర్థింపలేము. భీమన యీయతులను చెప్పలేదు. భారతమునుబట్టి 'జ్ఞ'కును 'చఛజఝశషస'లకే యతిచెల్లును గాని 'కఖగఘ'ల కెంతమాత్రమును చెల్లదు. దీని యుచ్చారణము తరువాతికాలములో 'గ్య' యని మారినది. భారతకాలమున ఇది 'జ్ ఞ' అనియే ఉచ్చరింపబడి ఉండవలెను.

(౨) "క్షేత్రమునం బ్రకామగతి
ఖేలన నొప్పి..." —ఆది. ౧. ౧౦౭.

"క్షమాదమ సమన్వితుం గనియెఁ
గానవాంతంబునన్."—ఆది. ౨. ౧౬3.

"అవిచలిత రత్నా,క్షముఁడై రక్షించుకొని సు
ఖస్థితి నుండెన్." —ఆది. ౨. ౧౧౮.

"క్షత్త్రియవంశ్యులై ధరణిఁ-గావఁగఁబుట్టిన...
క్షత్త్రియవైశ్యశూద్రులన-గాఁదగు..."
—ఆది. ౨. ౧౭3.

"త,క్షకకోటుల్ పనిసేయఁగా ఘనతరై
కస్తంభ..." —ఆది. ౨. ౧౭౯.

"త,క్షకభీతిన్ రచియింపఁ బంచి దృఢతర
క్షన్..." —ఆది. ౨.

"సా,త్త్వాద్విష్ణుండవు నీవు భూపతులలోఁ
గౌరవ్యవంశోత్తమా."—ఆది. ౨. ౨౨౪.

"క్షితి భృత్క-ంబగుదాని భూరిభుజ శ
క్తింజేసి..." —ఆది. 3. ౯౨.

"క్షేమంబున నడుపుచున్న
కృష్ణునియోగం..."—సభా. ౧. ౧౦3.

"క్షత్త్రియుండు పూజ్యుండు వి
క్రమ సమృద్ధి..." —సభా. ౨. ౨౫.

"క్షేమవృద్ధియనువాని న
కృత్రిమసాహస..."—సభా. ౨. ౧౫౫.

"క్షత్త్రియధర్మముల్ గుగతి
కారణముల్..." —అర. ౧. ౨౪౭.

"విక్రమ, క్షణదానం బొనరింపు మీక్షణ
మవి-ఖ్యాతంబుగా..."
—అర. ౧. ౨౫3.

"క్షత్త్రవధనైన పాపంబుఁ
గ్రాఁగ వలయు..."—అర. ౧. ౨౬౨.

"క్షత్త్రియుఁ డుద్భవిల్లియు న
ఘక్షయ కారణుఁడున్..."
—అర. 3. ౧3౬.

పై యుదాహరణములందు 'క్ష' కును 'కఖగఘ' లకు మాత్రమే యతి కనబడు చున్నది. దీనికపవాదముగా:

పాఠాంతరములు

"క్షమయ తాల్చియుండఁ
జన దెల్లప్రొద్దు..."—అర. ౧. ౨౧౭.

"క్షమయ తాల్చియుండఁ
గాదెల్లప్రొద్దు..." (పా.)

క్షత్త్రచరిత్రుఁడై పరఁగు
సత్త్వమునన్..." —అర. 3. ౧౩౬.
"క్షత్త్రచరిత్రుఁడై పరఁగు
గర్భమునన్, గర్వమునన్." (పా.)

అని కాన్పించుచున్నవి కాని వానికి పాఠాంతరముల జూచినచో భారతకర్త మతమున 'క్ష' కును 'చఛజఝ, శషస' లకును మైత్రి లేదని చెప్పవలెను.

(3) భావించు, సేవించు, మొదలగు 'ఇంచు' గల క్రియారూపములయం దచ్చుకు మైత్రి లేదు. 'ఈరమణీయకాంతి నుపమింపఁగ వచ్చు'-అనే ప్రయోగ మఖండవడిన్నీ కాదు; స్వరయతిన్నీ కాదు. పాఠాంతరములో చూపబడ్డ ప్రకారము 'కాకుస్వరయతి.' ఇట్లే 'ఎడు' అనేది పరమైనప్పుడు కూడా హల్లుకే కాని అచ్చుకు యతి చెల్లదు.

"ఉడుగక మేనుహితము బలి
కెడువారమునీవుహితవు-క్రియఁగొనఁగా."
—ఆది. ౮. ౪౦.

"నెలకొని యతనికి నశ్వహృదయ మ
నెడి విద్యనిచ్చి..." — ఆది. ౭.౧౭౮.

(౪) ః ఖ, హ, లకు యతి చెల్లును.

"దుః ఖంబునై నెడ విమో
హమును బొంద..."—అర.౪.౧౫౦.

(౫) మ, వ, లకు యతి చెల్లునా?

"ఆ స్త్రీకుని ముద
మునఁ దలఁచిన నురగభయము
వొందదు జనుల్."—ఆది.౨.౧33.

నహుషభ్రష్టత

దొంతరాజు వెంకట్రామయ్యగారు

సురలోక రాజ్యపదవీ-గరిమంబున మించి ముజ్జగంబుల నెల్లన్
బరిపాలించియుఁ దుద కిటు-లురగమ వైపోతి వేలనోయీ, నహుషా!

సీ. చింతామణీ భద్రసింహాసనంబున నుజ్జ్వలస్థితిఁ గొలువుండవేల?
నందనోద్యాన వనప్రదేశంబులఁ జారువిహారంబు సలుపవేల?
తుంబురు నారదాదుల వినోదైక సంగీతారవము లాలకింపవేల?
నిర్జరకామినీ నికురుంబముల నృత్య కౌశల విస్ఫూర్తి గాంచవేల?
కటకటా! నేడు భవదీయ కర్మ మిటులు-పరిణమించె నిదేలయ్యా పార్థివేంద్ర!
రెండు మూన్నాళ్ల ముచ్చటై నిండెనొక్కొ-భవ్య సురలోక శాసన భాగ్యరేఖ!!

మ. శమన స్పర్శన పావకాది సుమన స్సంఘంబు లొక్కుమ్మడిన్
తమ తేజంబు లొసంగి దైవతసభాధ్యక్షాసనం బిచ్చి, ని —
న్నమితైశ్వర్యసమేతుఁ జేయ మదగర్వాంధీకృతాత్ముండవై
యమరశ్రేణికి నెగ్గుగూర్చి నహుషా! వ్యాళాకృతిన్ బొందితే!!

ఉ. కైవసమైన యుష్మదధికార మదోద్ధతిమై "వినాశకా
లే విపరీతబుద్ధి" యను లీల నెటన్ భగవత్స్వరూపులౌ
పావన సంయమీశ్వరుల పైన నిరంకుశ శాసన ప్రయో
గావసరంబు కల్గెన! యహో! విబుధవ్యథ రిత్తవోవునే?

క. అందలము మోవఁ దాపస-బృందము శాసింతురయ్య? త్రిజగంబులలో
నెందైనఁ దద్రుపాగ్నికి-నింధనమవు కావటంచు నెంచితె చెపుమా!

గీ. పూర్వ సుకృతంబున మహీవిభుత్వమునకుఁ-దోడు సంక్రందనపదంబు దొరకినంత
కండకావరమునఁ గన్నుఁ గానకీవు-బేలవయి కోలుపోయితి దేలనయ్య!

క. యతివరుఁ డగస్త్యునకు నప-కృతిఁ జేసియు రెంటఁ జెడ్డ రేవడి పగిదిన్
శతమఖు పదవిక్షేపము-క్షితిరాజ్యచ్యుతియుఁ బొంది చేడ్పడితి నృపా!

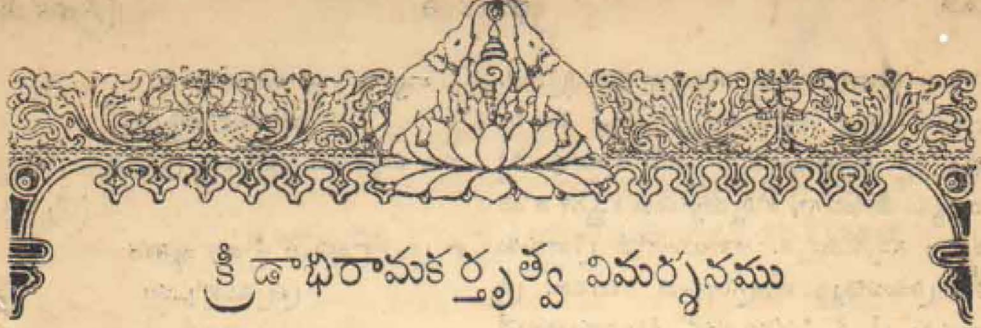
శా. కూలాతీత విభూతిసాగర నిమగ్నుండయ్యు నేఁ డీగతిన్
వ్యాళంబౌట స్వయంకృతంబు; పరితాపం బేల నీ కక్కటా!
యాలోచింప నవశ్యమైన యనుభవ్యం బొంద కెవ్వారి కే
లీలన్ దీరునె, పాపపుణ్యఫలముల్ చేసేతఁ గావించినన్?

మ. మహితంబౌ నధికారవైభవము సంప్రాప్తించినన్ సత్ప్రథ
స్పృహా దూరుండయి లోకకంటకములౌ కృత్యంబులెల్లన్ దయా
రహితుండై పొనరించునట్టి మదగర్వస్ఫారుఁ డెందేనియున్
నహుషభ్రష్టతఁ బొంది కష్టతతికిన్ బాత్రుండు గాకుండునే!!!

పున్నమ వెన్నెల

వెదురుమూడి వేంకటకృష్ణారావు గారు

నిండు పున్నమ రేయి వెన్నెలకు సాటి, యేదటంచు నన్నడుగంగ నేల? చెలువ!
లేదు లేదెందు, భువనావళిని వెదకిన, నవవధూ విలాసినుల లేనగవు కంటె!

క్రీడాభిరామకర్తృత్వ విమర్శనము

కె. రాఘవాచార్యులు గారు

క్రీడాభిరామము శ్రీనాథవిరచిత మగునా కాదా యనునది భాషాభిమానుల కొకక్లిష్టసమస్యయై యున్నది. ఏతద్గ్రంథమును బ్రకటించిన మానవల్లి రామకృష్ణకవిగారు తమయుపోద్ఘాతమున శ్రీనాథరచిత మేమోయని సందేహింపుచుంటిమని వ్రాసియున్నారు. శ్రీయుత వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారీగ్రంథమును విమర్శించి శ్రీనాథవిరచిత మనుట కెట్టిసందేహమును లేదనియు, వల్లభామాత్యుని పేర శ్రీనాథుడు రచించినాడనియు దెల్పియున్నారు. శాస్త్రిగారివాదమును ఖండింపుచు వేమూరి విశ్వనాథశర్మగారు భారతి సం. ౪, సంచిక ౪ యందు శ్రీనాథు డట్టిగ్రంథమును రచింపలేడనియు, గ్రంథములందలి భావపదపద్యసామ్యములవలన గ్రంథకర్తను నిర్ణయింప వీలులేదనియు విపులముగ జర్చించియున్నారు. ఏతద్గ్రంథకర్తృత్వవిషయమున నాకు గల సంశయములను దెల్పుచు, భాషాభిమానులును, పండితులును నిష్పక్షపాతబుద్ధితో నిర్ణయింతురని నమ్ముచున్నాను.

శ్రీనాథుడును వల్లభరాయలును సమకాలికులా ?

క్రీడాభిరామమున గ్రంథకర్తనామము వల్లభరాయలని యున్నది. ఇతనితండ్రి తిప్పన; తాత మల్లన; ముత్తాత చంద్రామాత్యునికుమారుడగు మంచన. చంద్రామాత్యుడు పెదబుక్క-క్ష్మాపదేవేంద్రుని యమాత్యుడని కవి వర్ణించియున్నాడు (క్రీడా. ప. ౭). ఇందుదాహరించిన పెదబుక్క-రాయలు విద్యానగరనిర్మాత యగు హరిహర బుక్క-రాయలని తోచుచున్నది. విద్యానగరము క్రీ. శ. ౧౩౩౬ సంవత్సరమున నిర్మింపబడెను. చంద్రామాత్యుని మనుమడగు వల్లభరాయలు నాల్గవతరమువా డగుటచే క్రీ. శ. ౧౪౩౬ ప్రాంతమున నుండియుండును. (తరమునకు జానిత్రపరిశోధకు లిచ్చిన ౨౫ సం.ల పరిమితి యిచట గైకొనబడినది). కవికి పెదతండ్రియగు లింగనయు, తండ్రియగు తిప్పనయు హరిహరరాయల యాస్థానమున నుండినటు లవతారికలో వర్ణింపబడియున్నారు (ప. ౧౬, ౧౯). ప్రథమ దేవరాయ లనబడు హరిహరరాయలు క్రీ. శ. ౧౪౨౫నకు బూర్వమునను, ద్వితీయ హరిహరరాయలు క్రీ. శ. ౧౪౨౫–౧౪౪౯ సంవత్సరములలోను రాజ్య మొనర్చినట్లు కర్ణాటరాజ్యచారిత్ర పరిశోధకులు వ్రాసియున్నారు. ఇందు వల్లభరాయల తండ్రి ప్రథమ హరిహరరాయల యాస్థానమున రత్నభాండాగారాధ్యక్షుడైనచో కవియు క్రీ. శ. ౧౪౫౦ ప్రాంతమువా డగును. ద్వితీయ హరిహరరాయ లైనచో కవి క్రీ. శ. ౧౪౭౫ సం. ప్రాంతమువాడగును. అళియరామరాజు ముత్తాతయగు సోమభూపాలున కంకితమీయబడిన శ్రీధరఛ్ఛందమున 'మంచనవింటివో' యను క్రీడాభిరామములోనిపద్య ముదాహరింపబడినది. అళియ రామరాజు సదాశివరాయలకాలములో కర్ణాటరాజ్యమును బాలించుచుండెను. సదాశివరాయలు క్రీ. శ. ౧౫౪౦ ప్రాంతమువాడు. సోమభూపాలునకు రామరాజునకు మూడుతరముల యంతరముండుటచే, శ్రీధరుడును, సోమభూపాలుడును క్రీ. శ. ౧౪౭౫ ప్రాంతమువా రగుదురు. శ్రీధరునకు బూర్వపువాడగుటచే వల్లభరాయలు క్రీ. శ. ౧౪౫౦ సంవత్సరప్రాంతమున నుండియుండును. కవితండ్రియగు తిప్పనయు బ్రథమ హరిహరరాయల యాస్థానమునం దుండనొప్పు.

శ్రీనాథుడు అల్లాడవీరభద్రారెడ్డికి (క్రీ. శ. ౧౪౨౬-౪౦) గాశీఖండమును గృతినొసంగి, వేమ వీరభద్రారెడ్ల యనంతరమున ; రాజమహేంద్రవరపు రెడ్డి రాజ్యము క్షీణింపగా, కొన్ని వత్సరములు కష్టదశ నొందినటులు గన్పడుచున్నది. ఆకాలములోనే శ్రీనాథుడు శివరాత్రిమాహాత్మ్య మను గ్రంథమును రచించెను. శ్రీనాథుడు క్రీ. శ. ౧౪౭౦ వరకు జీవించియుండుటచే వల్లభరాయలకు సమకాలికుడని తోచుచున్నది. అట్టి సమకాలికులగు వల్లభరాయ శ్రీనాథులలో క్రీడాభిరామము రచించిన దెవరో నిర్ణయింపవలసి యున్నది. శ్రీనాథ విరచిత గ్రంథములందును, క్రీడాభిరామమునందును గల పదపద్యభావసామ్యములను కొంత విమర్శించి, తరువాత నితరయుక్తులను విమర్శింపదలచితిని.

పదపద్యభావసామ్యములు

ఈవిషయము చర్చింపకముందు తెలుగుభాషలోని యనుకరణము లెట్టివో విమర్శింపవలసి యున్నది. సంస్కృతవాఙ్మయమునందును, తెలుగుభాషయందును బూర్వకవుల పద్యములయందలి భావములను, బదముల కూర్పును నర్వాచీనకవు లనుకరించుట సనాతన సాంప్రదాయమై యున్నది. అట్టి యనుకరణము గ్రంథచౌర్యమనరాదు. పూర్వకవిప్రయోగములకు మెఱుగులబెట్టుచు సందర్భానుసారముగ బదములకూర్పును మార్చుచు దరువాతికవులు వాడియున్నారు. పెద్దన మొదలగువారి యనుకరణము లిట్టివే. అంతియకాని పద్యములను, రెండు మూడు పాదములను, బదములకూర్పునం దొకింతయు భేదము లేకుండ నెట్టిప్రసిద్ధాంధ్రకవులును జౌర్యమొనర్చి యుండలేదు.

శ్రీనాథునిభీమఖండమునందును, క్రీడాభిరామమునందును

గీ. గార్గ్యసిద్ధాంతమున మహాకాలకలన
 శకునశాస్త్రమునట యది బృహస్పతిమతంబు
 విప్రజనవాక్య మరయంగ విష్ణుమతము-

అను గీతపద్యమునందలి మూడుపాదములును సమానములు'

హరవిలాసమునందు (ఆ. ౩, ప. ౧౦౯)

శా. ప్రాలేయాహిత సంప్రదీప్తకిరణ
 ప్రక్రీడ దరోఘ్నోపల
 జ్వాలాజాలజటాలజాంగలతటీ
 వాచాలకోయష్టిరై-

యను పద్యమునందలి సమాసము క్రీడాభిరామమున [(ప. ౧౨౩)

శా. ప్రాలేయాదిక్కుల భానుభాస్వతికర
 ప్రక్రీడదరోఘ్నోపల
 జ్వాలాజాలజటాలజాంగలతటీ
 వాచాలకోయష్టులై-

అని కొలదిమార్పులతో గానవచ్చుచున్నది. భట్టమూర్తి ప్రణీతమగు వసుచరిత్ర రాఘవమునందలి

"ఉద్దామద్యుమణిద్యుతివ్యతికర
 ప్రక్రీడదరోఘ్నోపల
 జ్వాలాజాలజటాలజాంగలతటీ
 వాచాలకోయష్టయః"

అనుసమాస మిరువురు కవులును ననుసరించిరని శర్మగారు వ్రాసియున్నారు : ఇది సమంజసము కాదు. 'లోకో భిన్నరుచిః' యనునటులు భిన్నప్రకృతులచే నలరారు కవులొక్కటిరీతి సమాసమును, నొకేపదసంవిధానమును గూర్చి పద్యముల రచించిరనుట వివాదాంశము. ఇటులు సమర్థించుటకు వీలు లేక శర్మగారు భీమఖండములోని పై నుదాహరించిన 'గార్గ్యసిద్ధాంత......'యను పద్యము వల్లభరాయలు శ్రీనాథునిగ్రంథమునుండి గైకొనెననియు, నట్లుకానిచో నిరువురకుబూర్వము శకునశాస్త్రమున నట్టి పద్య ముండనోపుననియు నేమేమో వ్రాసియున్నారు. ఇట్టిపద్య మొక్కటిరీతి అయినచో నట్టియూహల కవకాశ ముండును. నే నీక్రింద గనపఱుపబోవు పదభావసామ్యములను బాగుగ బరిశీలించి శర్మగారును, భాషాభిమానులగు పండితులును సత్య మరయుదురుగాక!

౧. పదభావసామ్యములు

పదములయందును, భావములయందును గల పోలికను విమర్శించుచు, శర్మగారు కొన్నిటిని శ్రీహర్షుని నైషధమున నుండవచ్చుననిరి. మఱికొన్నిటిని సామాన్యముగ వాడుకలో నున్నవని నిరసించిరి. శ్రీనాథుని భీమఖండమును, గాశీఖండమును, శృంగారనైషధమును సంస్కృతగ్రంథముల కాంధ్రీకరణములే. అయినను శ్రీనా

ఘుని యాంధ్రీకరణము మక్కికి మక్కిగ నొనర్పబడి యుండలేదు. మూలమునందలి భావమును గైకొనుచు గొంచెము హెచ్చుతగ్గుగ స్వతంత్రరచనతో నొనర్చి యున్నాడు. హరవిలాసమును, శివరాత్రిమాహాత్మ్యమును శ్రీనాథుని స్వతంత్రరచనలని పండితు లెల్లరకును విశదమే. మరియు శైలివలన మహాకవుల గ్రంథములను గుర్తెఱుగ వచ్చుననుట నిర్వివాదాంశము. కాని యిది ప్రమాణముగ గైకొనక విమర్శింపవలెను. ఇచట జూపబోవు నుదాహరణములలో గొన్ని శ్రీనాథుని స్వతంత్రరచన యనబడు గ్రంథములలోనివియు, సర్వసామాన్యములు గానివియు, హర్షనైషధాదుల గానరానివియు నై యున్నవి.

(౧) వీణాక్వాణపాణింధమంబైన —క్రీ. రా. ప. ౧౦౦

పాణింధమంబనుపదము శ్రీనాథునికవనమున బెక్కుసారులు గన్పడుచున్నది.

కలమధురవీణాక్వాణపాణింధమంబై— భీ. ఖం. ౨-౧౧౦
గంధసారతుషారపాణింధమంబు— ,, ౧-౫౩
ప్రవాహధారాగంధపాణింధమంబైన— కాశీఖం. ౨-౪౪
నీహారక్షీరధారాశ్రేణిపాణింధమంబైన— ,, ౩-౧౧౩
మాణిబంధాశ్వలవపాణింధమములు— ,, ౪-౧౯౬
కాలహాటచ్ఛాయాపాణింధమంబై— ,, ౪-౧౧౭
కేసరపరాగగంధపాణింధమంబై— ,, ౪-౨౬౨
నిశాప్రసాగ్నిపాణింధమంబేలా— శృం. నై. ౨-౩౨
కోదండజ్యారావధారాపాణింధమంబు— ,, ౭-౫౬

శృంగారనైషధమునందలి 'నిశాప్రసాగ్నిపాణింధమంబేలా' యనుపద్యమునకు మూలమునందు 'పాణింధమం'బను పదము గానరాదు. హర్షనైషధమున మూల మిట్లున్నది:—

౨-౫౬ "శ్లో. విషమో మలయాహిమండలీ
విషఫూత్కారమయో మయోఽనిలః,
బత కాలకళత్రదిగ్భవః
పవన స్తద్విరహానలైధసా."

(౨) గన్నేరు పూఁబాయ కరవొప్ప నీర్కాచి
మడుఁగుదోవతిపింజె విడచికట్టి
గొజ్జంగిపూనీరు కలికి మేదించిన
గంగమట్టి లలాటకమునఁ దీర్చి

....
....
చరిగొన్న సమకట్టు జన్నిదంబులలంగ
యంటువాయంగ దానఱుత వైచి
క్రీ. రా. ౪౩.

సీ. సరిగొన్న వలిపట్టుజన్నిదంబులతోడ
రత్నాలతారహారము ధరించి
వలిపనీర్కావిదోవతి పైఁబదార్వన్నె
కళలైన పసిఁడిమేఖల ఘటించి
గంగమట్టియవీఁదఁ గస్తూరిరసమునఁ
బుండ్రకంబు లలాటమునను దీర్చి
శి. మా. ౨-౯౦.

(౩) పై క్రీడాభిరామమునందలి సీసపద్య ప్రథమపాదములో నీక్రింది సీసపద్యపాదమును బోల్చవలెను.

గన్నేరుపూఁచాయ గనుపట్టు జిలుగైన
సలిలకాషాయవస్త్రంబు గట్టె
శృం. నై. ౭-౧౦౩.

శృంగారనైషధమునకు మూలమగు హర్షనిగ్రంథమున నిది గానరాదు.

(౪) మరియు,
గొజ్జంగిపూఁదేనె కలికి మేదించిన
కమ్మకస్తూరి మేనఁ గలయనలఁదు
కాశీఖం. ౩-౧౧౭.
గొజ్జంగిపూనీరు కలికి మేదించిన
గంగమట్టి లలాటకమునఁ దీర్చి
క్రీడా. ౪౩.

(౫) క్రీడాభూన్యకటీరమండలము దే
వీశంభళీప్రాతముల్.
క్రీ. రా. ౧౩౩.

కట్టె క్రీడాభూన్యకటిగోపురద్వార
పరిరక్షకుడు...—కాశీఖం. ౧-౨.

లజ్జయోలుఁగనికటిమండలంబుమీఁద-కాశీఖం. ౩-౨౪౦
(౬) మధుకైటభారాతిమడుఁగుఁబాన్పు- క్రీ. రా. ౨౨౧
మధుకైటభారాతిమడుఁగుఁబాన్పు-కాశీఖం. ౩. ౧౬౯
(౭) తోఁకచుక్కలఁబోలు దృక్తోయజములు-శృం. నై. ౭-౬౦

తోఁక చుక్కలంబోలు తోరంపుఁ జలికమ్ము
లావైశముల సిగ్గు నతకరింప
శ్రీ. రా. ౧౩౬.

హర్షనైషధమునఁ గానవచ్చు శ్లోకమున 'తోఁక చుక్కలంబోలు' అనుదానికి మూలము గన్పడదు.

"శ్లో. పూర్ణయైవ ద్విలోచనాభ్యాం సైపాలి రవలోకతే
ప్రాడ్గృగంతాణునా మాంతు మంతమంత మివే
[శ్రు. తే. ౨౦-౩౧.

(౮) నిద్దంపు వెలిపట్టు నెలకొనఁగ నయమ్ము
తోడలమించులు వెలిదొంగఁగింప
శ్రీ. రా. ౧౩౭.

అచ్చు వెన్నెలచాయ నవఘళింపఁగ జాలు
నిద్దంపు వెలిపట్టు నెలకొగట్టి
శృం. నై. ౬-౨౨.

ఈసీసపద్యపాదమునకు సరిఅయిన మూలము హర్ష నైషధమున లేదు. గీతమునందలి భావమునకే సంస్కృత మున మూలము గలదు:

శ్లో. పుష్పై రభ్యర్చ్య గంధాదిభి రపి సుభగై శ్చారుహం సేన మాంచే, న్నిర్వ్యాంతీం మంత్రమూర్తిం జపతి మయి మతిం న్యస్య మయ్యేవ భక్తః— ౧౪-౯౦.

(౯) ఆలీఢపాదవిన్యాసమొప్పఁగ వ్రాలి- శ్రీ. రా. ౧౧౭.

ఆలీఢపాదవిన్యాసంబు శృంగార
వీరాద్భుతములకు విందుసేయ-
—శృం. నై. ౬-౨౨.

మూలమున జపసమాహితుముం హూ స్మరుండు వచ్చెననియుండ శ్రీనాథుడు స్మరవర్ణనమునకు సీసపద్య మొకదానిని నియోగించియున్నాడు.

శ్లో. అద్రాక్షీ ద్రాజహంసం తే స్మర మగ్రేసరం పురః;
అహొ వినయశిక్షార్థం కలిసేన పురస్కృతమ్.
[౧౬-౧౮.

(౧౦) వ్యాఘ్ర గాహ్యానితంబబింబమునహో
రాభీలభద్రాకృతుల్ - శ్రీ. రా. ౨౧౬.

వ్యామగ్రాహ్యమునంబులంటియిదెనా
ప్రాణంబురక్షించెదక్ - శి. మా. ౩-౭౬.

వ్యామగ్రాహ్యపయోధరల్ - కాశీఖం. ౩-౫౩.

వ్యామగ్రాహ్యపయోధరల్ - హరవిలా. ౫-౨౩.

వ్యామగ్రాహ్యస్తనులగు, భామలు మునుజలకమార్చ-
—శృం. నై. ౮-౯౭.

మూలగ్రంథమగు హర్షనైషధమున నిది మృగ్యంబు.

(౧౧) నింగియింగిలీకంబునంటెట్టి శ్రీ రా. ౨౭౩.
నింగి యింగిలికాన నభ్యంగమార్చి-కాశీఖం. ౧-౧౨౮

(౧౨) రోలంబంబులు మాతిముట్టవెఱచెక్
గ్రొవ్వేడిదీరెండలక్ - శ్రీ. రా. ౧౫౩.
మొకరిలు మొగ్గపమాతి
ముట్టనోడెడి- శివ. మాహా. ౭-౧౦౭.
రోమలి నిట్టూర్పు గ్రొవ్వేడి నత్తావి
మొకరి తేంట్లును మాతిముట్టవెఱచె.
—శృం. నై. ౭-౧౧౩.

శృంగారనైషధమునందలి పై పద్యభాగము హర్ష నైషధమునుండి గ్రహింపఁబడియుండలేదు. శ్రీనా థుని స్వకపోలకల్పితము.

(౧౩) కోయిలలు కొసరుట శ్రీనాథునకు గడునింపు హార్ప వర్ణనమని తోచుచున్నది.

కోకిలము పంచమ శ్రుతిఁ గొసరినట్లు- శ్రీ. రా. ౧౦౧.

కొసరివసంతకాలమున
కోయిల క్రోల్చినభంగి-
—కాశీఖం. ౫-౧౬౭.

కొసరెనుధ్యానపుంస్కోకిలములు-హరవిలా. ౭-౧౩౫.

కోయిలపంచమస్వరము క్రోల్చినభంగి- శ్రీ. రా. ౧౭౦.

కోకిలం బెపుడుమాయునో కొసరియనుచు-శృం. నై. ౮-౨౦

హర్షనైషధమున నిదియు గానరాదు.

(౧౪) కంఠగ్రైవేయఘంటికాటంకారంబులును-
—శ్రీ. రా. ౨౭౭.

కరిఘటాకంఠగ్రైవేయ ఘంటికా టంకారంబులఁ
బోదిసేయుచు- శృం. నై. ౬-౮౦.
(హర్షనైషధమున నిది లేదు).

గంధదంతావళగ్రైవేయఘంటికా
టంకారముఖరఘంటాపథంబు
—భీ. ఖం. ౧-౪౭.

మహిమ నై ప్రియేయఘంటాధ్వనుల్ – కాశీఖం. ౫-౨౮.

(౧౫) కలకంఠకామినీకోమలసుహూంకారంబు–

—శ్రీనాథుని స్వతంత్రకవనము.

కలకంఠీకలకంఠకోమలసుహూం
కారంబుతోరంబుగన్–క్రీ. రా. ౧౩౧.

ఈపదసంవిధానమే భీమఖండము (౩-౧౭) నందును, కాశీఖండము (౧-౫౯; ౧-౯౩; ౬-౭౨) నందును, హరవిలాసమున (౬-౧౨౦) నందును గానవచ్చుచున్నది. శృంగారనైషధమునందలి (౧-౮౭), 'కలకంఠకామినీకంఠకోమలసుహూంకారకోలాహలకరంబిత కకుబంతంబు లగు వసంతంబులను' అను సమాసమునకు శ్రీహర్షనైషధమున మూలము గానరాదు.

(౧౬) అదెముద్దరాలుస్సావమ్మువిపాసమ్ము–క్రీ. రా. ౧౪౯.

మోసపోకముసావమ్మముద్దరాలు– కా. ఖం.

(౧౭) ఘ్రాణపుటీకుటీరములఁ
గాంపురిచుండఁదోడంగెవిభ్రు.
—క్రీ. రా. ౧౬౧.

పౌరనాసికాపుటకుటీరగంబులనుగుటుంబకంబుగా–
—కాశీఖం. ౭-౧౭౫.

నాసికాపుటకుటీకుటుంబినియగు పక్వాన్నగంధంబు–

(౧౮) కలమన్నరప్రుణా
తార్కరముల్ తోరముల్ గాన్– క్రీ. రా. ౧౧౦.

ఇట్టి పదములహార్ప శివరాత్రిమాహాత్మ్యము (౨-౭౦; ౨-౯౭; ౩-౭౮) నందును, హరవిలాసము (౬-౨౦;౭-౧౨౮) నందును, కాశీఖండము (౬-౨౭) నందును, భీమఖండము (౨-౧౧౦) నందును, శృంగారనైషధము (౬-౩౫; ౬-౭౦) నందును పెక్కుసారులు గానవచ్చుచున్నది. క్రీడాభిరామమునందలి ప్రయోగము ప్రమాదజనితమని కాని, సామాన్యపదసంకలనమని కాని చెప్పుటకు వలనుపడదు.

(౧౯) కంటిగురాకుమోవినిశిధార్వర్థంబనుష్ఠింపుచో–
—క్రీ. రా. ౯౦.

శిశిరార్థమనుగ్రహింపఁబగావే నీరేజపత్రేక్షణా!
—శృం. నై. ౭-౫౭.

హర్షనైషధమున నిది గానరాదు. 'శిశిరుంబనే యను ధార్వర్థము ననుసరించి రచించిన యపూర్వప్రయోగమైయున్నది.

(౨౦) చరణాంగుళీకుటిలనఖశిఖాకోటికుట్టనంబున–
—క్రీ. రా. ౨౩౫.

కుటిలపాటలజటాంకురకుట్టనంబున– కాశీ.

కుటిలసందమాపుటకోటికుట్టనమున– శృం. నై. ౭-౫.

హర్షనైషధమున నీశ్లోకము గానవచ్చుచున్నది.

శ్లో. నగరున్వనదుర్గదుర్గిహాన్
కటుకీటాన్ దళిత స్వతః క్వచిత్;
మునుదే రనుకంఠుపండితః
పటుచంచూపుటకోటికుట్టనైః.

(౨౧) చాంపేయకుసుమచ్ఛదచ్ఛాయాదాయాదంబులైన–
—క్రీ. రా. ౭౧.

కళోరపాకీనచ్ఛాయాదాయాదంబులైన– భీమఖం.

సుకుమారశుకచ్ఛదచ్ఛటాదాయాదంబులైన– కాశీఖం.

(౨౨) ద్యావాపృథివ్యంతరాళముల– క్రీ. రా. ౫.

ద్యావాపృథివ్యవకాశకేళలయకోధారావథస్వింధునై–
—కాశీఖం. ౧-౨౩.

ద్యావాపృథివ్యవకాశముల్– కాశీ. ౬-౨౮౦.

ద్యావాభూమ్యంతరమట్టహాసడమరుధ్వానంబులన్–
—కాశీఖం. ౭-౩౨.

శర్మగారు దీనినిగురించి వ్రాయుచు సంధ్యావందనమున 'ఆప్రాద్యావాపృథివీ' అనుప్రయోగముండుటచే నిది సామాన్యప్రయోగ మనిరి. సర్వసామాన్య ప్రయోగములని వారువ్రాసిన ప్రయోగములును, పైన నుదాహరించిన పదపద్య సామ్యములును శ్రీనాథవల్లభరాయుల కవిత్వమునందుమాత్రమే కానబడుటచే నవి యపూర్వపద సంవిధానము లనియు, శ్రీనాథవల్లభరాయులలో నొకరు వేఱొకరిగ్రంథమునుండి గ్రంథచౌర్యమొనర్చిరని యు, (ఇట్టివి యమకరణములు గానిరవు గాని లేనిచో) క్రీడాభిరామమును శ్రీనాథుడు రచియించియుండునని యు గాని స్ఫురించుట నిశ్చయము. ఇక భావములపోలిక నాలోచించినచో నదియు నట్టి సందేహమునే కల్గించుచున్నది.

(౨౩) వరుణరాజ వారాంగనా విలాసదర్పణాను కారియై యహర్పతి గ్రుంకెఁ బోయె- శ్రీ. రా. ౨౫౪.

వరుణరాజ శుద్ధాంత కాంతానివాసమాణిక్యదర్పణంబై- శ్రీ. రా. ౨౪౩.

వరుణుని శుద్ధాంతంబున
నరవిందాత్ములకు మించుటద్దం బగుచున్.

—ధీ. ఖం. ౨-౨౪.

ఇది సుప్రసిద్ధమగు పోలికయట. సమానపదసంవిధానమును, భావమును గల ప్రయోగములను శర్మగారు చూపించినచో నది నమ్ముటకు వీలుండును.

(౨౪) ఎఱసంజయు మసమసకని చీకటియుం గలసి దిక్స్వర్ణవాటీ నికరంబుల ప్రేలనిడిచిన కురువింద పూసల పేరువం బోలెఁ బోలుపు మిగిలె. శ్రీ. రా. ౨౪౩.

క. పసిపాప రేయింసోనలును
మసమసకని యిరులు గలసి మనమలరించెన్
దెసల వలుఁగడల గుంజా
విసరంబుల సరులు ప్రేలనిడిచిన భంగిన్.

—శృం. నై. ౭-౧౨.

ఇందు సంపూర్ణభావైక్యము మాత్రమేకాక పదసామ్యముకూడ గలదు.

హర్షనైషధమున నిట్లున్నది.—

శ్లో. ఘుసృణసుమనః శ్రేణీశ్రీణా మనాదరిభిః సరః
పరిసరచరైర్యాసాం భర్తుః కుమారతరైః కరైః,
అజని జలజామోదానందోత్పతిష్ణుమధువ్రతా
వళిశబలనాద్గుంజాపుంజశ్రియం గృహయాలుభిః.

—స. ౧౯-శ్లో. ౩౭.

దీనికి సరియయిన యాంధ్రీకరణము శృం. నై. ౭-౧౪ నందు గలదు. 'గ్రొత్త విరియు నెత్తమ్మిసిరుల కేసరంబుల వాసనమ్రోలి మత్తిల్లి యుల్లాసంబునం దూలి యాడు కొదమతుమ్మెదకదుపులు ఘుసృణసుమన శ్శ్రేణిశోణంబగు పాడుపుసంజ కెంజాయయుం గలయఁ దెరసి గురువింద పేరుల యందంబు వహించుటయును'— శ్రీనాథున కిట్టి రచనయందుగల యభిమానముతో శృం. నై. ౭-౧౫ పద్యమునుగూడ నిట్టిభావముతోడనే రచియించియున్నాడు. 'మసమసకని యిరులు' అనుదానికి మూలమేమి? ఇట్టి ప్రయోగసామ్యములవలననే గ్రంథకర్తృత్వ మరయవలసి యున్నది.

మరియు నీయపూర్వభావసామ్యమును గనుడు:—

(౨౫) ఉ. తియ్యనివింటిజోదు రతి
దేవిననుంగవనో త్తిగిల్లయు
యొయ్యనయ్యనవంక పక్కఁబడ
నొత్తెడుఁ జూచితె పువ్వుబాణముల్
మయ్యెరవ్రాసెఁ జిత్తరువు
మాఁగిలిమాఁగిలి చిత్రకారుఁడా
దయ్యముగాక చీనిపస
దానకు టిట్టిభ, చీనికిందగున్.

—శ్రీ. రా. ౧౯౨.

తే. గీ. కోరగించినకడకంటికొంకెఁజూచి
వాఁడివాలికపూఁదూపునంకెఁదీర్చి
చొరగెరతిదేవిపాలిండ్లనొత్తగిల్ల
యించువిలుకాని వ్రాసివారిదుపునందు.

—శృం. నై. ౪-౧౫౦.

ఈపద్యమునకు మూలము నైషధమున నెచ్చటను గానరాదు. ఇట్టి యపూర్వకల్పనలే శ్రీనాథుని ప్రతిభా విశేషమును జాటుచు, నాతని యాంధ్రీకరణపద్ధతిని వివరణ మొనర్చుచున్నవి. హర్షనైషధమున లేని యీ భావసామ్యము గతియేమి?

(౨౬) దండాలసులవరాళోహ వాహకుం డెక్కి విడిచిన వారువంపుఁ గొదమయుంబోలె- శివ. మాహా. ౩-౯౬.

వాహకుం డెక్కి విడిచిన వారువంపుఁ
గొదమయుంబోలె- శ్రీ. రా. ౭౪.

ఇందలి పదభావసామ్యమును గనుగొనుడు.

పద్యసామ్యము గాని భావైక్యము గాని లేక కేవలము సమానమగు పోకడగల పద్యముల నిచట వదలి వైచితిని. గ్రంథవిస్తరభీతిచే నింతటితో విరమించుచుంటిని గాని యింక ననేకప్రయోగముల గన్పఱుపవచ్చును. శ్రీనాథుని రచనను దెలుపు 'పికీవిటంకము' 'బీరెండవేఁడి' 'దాసనపుఁబువ్వుచాయ' 'కప్పురబోగివంటకము' 'ఆఁకొ

న్నాడవు' 'కసుమంటిట్టిన' యిత్యాది ప్రయోగము లెన్నియేని గలవు. ఇట్టిప్రయోగములు సర్వసామాన్య ప్రయోగము లనుటకు వీలులేదు. శర్మగారు కిట్టి ప్రయోగములను గురించి వ్రాయుచు 'నిట్టివి పద్యములు వ్రాయువారికి వాల్కొదవర మందు'వనిరి. ఈవ్యాసమున శ్రీనాథ వల్లభరాయల గ్రంథములలో నిరూపించిచూపిన ప్రయోగములు విశేషముగ నితరకవుల గ్రంథములలో ప్రయోగింపబడిన వని చూపినగాని యట్టివాదము సమ్మతముగానేరదు.

మరియు గ్రీడాభిరామము త్రిపురాంతకుని ప్రేమాభిరామమున కాంధ్రీకరణమనిన, పైనజూపిన భావవిశేషములు త్రిపురాంతకుని వనియు, నటులు గాక పోయినచో నసలుకవి యగు త్రిపురాంతకునికే దోషము వచ్చెననియు శర్మగారు వ్రాసిరి. త్రిపురాంతకుని ప్రేమాభిరామము మనకు లభింప లేదు. 'ప్రేమాభిరామరూపకంబు ననుసరించి క్రీడాభిరామంబను వీథిరూపకంబును రచించితి'నని కవియే తెల్పియుండెను గదా! క్రీడాభిరామము మాతృకకు సరియయిన యాంధ్రీకరణముగాదనియు, గ్రంథకర్త మూలమునందలి వర్ణనములను దెంచియున్నాడనియు శర్మగారు ఒప్పుకొనియున్నారు. అటులయినచో గవి ప్రయోగములన్నియు త్రిపురాంతకునివి కానేరవు. ఈ సందర్భమున శ్రీనాథుని యాంధ్రీకరణమును గూర్చి ముచ్చటింపవలసియున్నది. శ్రీనాథుని యాంధ్రీకరణము మక్కికి మక్కిగా రచియింపబడియుండ లేదు. భావములను విస్తరించి వర్ణించుటయు, కొన్ని తావుల దనసొంత కల్పనల జేర్చి పద్యముల నల్లుటయు గలదు. శృంగార నైషధమును మూలముతో బోల్చిచూచినచో నిందలి నిజము బోధపడగలదు. శృంగారనైషధములోని శ్రీనాథుని యపూర్వకల్పనలను, హర్షనైషధమున గానరాని వానిని గొన్నింటిని పైనజూపియే యుంటిని. మరియు వేదము వేంకటరాయశాస్త్రిగారి శృంగారనైషధటీక యందలి ౧౩, ౧౪ పుటలరసినచో నిట్టి ప్రయోగములు మరికొన్ని చూపబడినవి. పైన జర్చించిన పద్యపదభావసామ్యములవలన క్రీడాభిరామము శ్రీనాథవిరచితమని సందేహించుటకు ప్రబలకారణము కలదని తోచుచున్నది. ఈభాగము నింతటితో ముగించి మిగిలిన విషయముల జర్చింపుచున్నాను.

౨. గ్రంథాంతమున మూర్తిత్రయమునం దెవ్వరినో వర్ణించి గ్రంథమును ముగించుట కొన్ని గ్రంథముల గలదు. కాని శీతకిరణుని వర్ణించి, విశ్వమున కాతడు కల్యాణపరంపర లొసగుగాత యని ప్రబంధముల ముగించుట శ్రీనాథవిరచితనైషధమునందును, గ్రీడాభిరామమునను దక్క మరెందును గానరాదు. నైషధమునందలి గ్రంథాంత చంద్రవర్ణనమునకును (ఆ. ౮ ప. ౨౦౧), గ్రీడాభిరామము నందలి (౨౯౨ వ) పద్యమునకును బోలిక కలదు. హర్షనైషధమున నిట్టి గ్రంథాంతచంద్రవర్ణనము మంగళార్థ మొనరింపబడియున్నది. (స. ౨౨ శ్లో. ౨౫౦.) క్రీడాభిరామము శ్రీనాథకృతమనుటకిది ప్రబలకారణము కాదు. అయినను పండితులు సహృదయులై యాలోచింతురని యిందు గనబఱచితిని.

౩. మరియు గ్రీడాభిరామమున (ప. ౬౩) బుధసన్నాహార్థమై యేగుదెంచిన చండాలాంగనవర్ణనము జూడ 'జలుబంతి పసుపాడ' జనుదెంచి సుకుమారుని మనంబు గొల్లగొనిన చండాలాంగనను దలపించుచున్నయది. ఈసందర్భమున శివరాత్రిమాహాత్మ్యమున (తృతీయాశ్వాసము) ౩౧, ౩౨ పద్యముల జూడనగు.

౪. శ్రీనాథుడు ద్రాక్షారామమునందలి వేశ్యల దనకావ్యముల ననేకస్థలముల వర్ణించియున్నాడు (భీమఖం. ౧-౭౪; ౧-౯౨ మొ. కాశీఖం. ౧-౧౪; ౧-౧౪౦; ౫-౩౩౬......శివ.మాహా. ౩-౯౩). దాక్షారామ భీమేశ్వరునికి పైతము దక్షపురిసానిమాతుల తగులాటమును గర్హించినాడు. క్రీడాభిరామమున (ప. ౨౪౨) మధుమావతియను వేశ్యను వర్ణించు నవసరమున నొకయోగి యామె భూతభవిష్యజ్జన్మముల నొకపద్యమున లిఖించెనని చెప్పుచు, నాసుందరాంగి దాక్షారామమున 'చిన్నపోతి' యను భువనమోహినియై జన్మించునని వ్రాసియున్నాడు. ఇట్టి దాక్షారామవేశ్యావర్ణనము క్రీడాభిరామము శ్రీనాథకృతమేమోయను సందేహమును బలపఱచుచున్నది.

౫. క్రీడాభిరామమున (౧౧౭-౧౨౫) పల్నాటివీరచరితము నొకవనిత 'యాంతరాళిక యతిగ్రామాభిరామంబుగా, యతిగూడం ద్విపదప్రబంధమున వీరానీకముం బాడె' నని వర్ణింపుచు, 'సలముదైవతంబు గురిజాల

గంగాంబను,' 'మాచెర్ల చెన్నుని' పేర్కొనుటచే దాను రచించిన పల్నాటివీరచరిత్రకథాభాగమును సూచించెనని మానవల్లి రామకృష్ణకవిగారు వ్రాసియున్నారు. పల్నాటి వీరచరితము శ్రీనాథకృతముగునా కాదా యని పండితులు సంశయించుచునుండ, దీనివలన శ్రీనాథుడే క్రీడాభిరామమును రచియించె ననుటకు వలనుపడదు. అయినను క్రీడాభిరామకర్త రెడ్డిరాజుల యాస్థానమున వసించుచు పల్నాటివీరచరిత్రమును వినియుండు ననుటకు సందియము లేదు.

౬. క్రీడాభిరామము శ్రీనాథకృతము గాదనియు, వల్లభరాయనిచే రచియింపబడె ననియు నిర్ణయించుటకు శర్మగారు గ్రంథమునగల కవిస్తుతిని గైకొనిరి. ప్రథమమున క్రీడాభిరామ మసంపూర్తిగ నున్నదనియు, ప్రస్తావనలోని పద్యములు గ్రంథాదిని గానరావనియు బాఠకు లెఱుంగుదురుగాక! నన్నయ, తిక్కన, భాస్కరామరాధిపులతో రావిపాటి త్రిపురాంతకునకు సమానకవితా ప్రాగల్భ్యము గలదని కవి సూచించి యున్నాడు (ప. ౩౭). గ్రంథాదిని గవి యేకవులను స్తుతించెనో తెలియరాదు. మరియు నిట్టి కవిస్తుతిచే గ్రంథకర్తృత్వము నిర్ణయింప వీలులేదు. పాఠకులు పింగళిసూరన, పిల్లలమఱ్ఱి పినవీరభద్రుడు, శ్రీనాథుడు మొదలగు కవుల గ్రంథములను గాంచినచో సత్యము తెలియగలరు. పింగళి సూరన కళాపూర్ణోదయమున 'నన్నయ బుధోత్తము దిక్కన సోమయాజిన్' అని స్తుతించి, రాఘవపాండవీయమున 'జగద్ధేయుల నన్నపార్యునిని దిక్కన సోమన భాస్కరాహ్వయుల్' అని స్తుతించియున్నాడు. ప్రభావతీప్రద్యుమ్నమున దెలుగుకవుల బ్రశంసించియుండ లేదు. 'ఆదికవులఁ బ్రాచేతసవ్యాసముల' అను పద్యమును జూడుడు.

పిన వీరభద్రకవి శృంగారశాకుంతలమున నన్నయ తిక్కనల బ్రస్తుతించి, జైమినీభారతమున 'నన్నయభట్టు తిక్కకవి నెఱ్ఱాప్రెగ్గడన్ సోమునిన్' అని పేర్కొనియున్నాడు. వేయేల! శృంగారనైషధమున నన్నపార్యుని దిక్కయజ్వ శంభుదాసుల సన్నుతించిన శ్రీనాథుడు హరవిలాసమున సంస్కృతాంధ్రకవుల వినుతించియుండ లేదు. ఇట్టి కవిస్తుతులవలన గ్రంథకర్తృత్వనిర్ణయ మొనర్పరాదు.

౭. ఇక లాక్షణిక ప్రమాణము నాలోచింతము. పై ప్రమాణములవలన గాని, యితర సందర్భములవలన గాని క్రీడాభిరామకర్త శ్రీనాథుడేయని స్థిరపడినచో లాక్షణికుల గ్రంథములు గ్రంథకర్తృత్వవిషయమున కడ్డము రానేరవు. ఏకారణముల చేతనో శ్రీనాథుడు తన గ్రంథమును వల్లభరాయల గ్రంథమని ప్రకటించె నన్నచో, లాక్షణికులు వల్లభరాయల గ్రంథములోనివని యుదాహరింతురుగాని శ్రీనాథునివని యుదాహరింపరు. గ్రంథకర్తృత్వనిర్ణయము వారిపనిగాదు. గ్రంథస్థప్రయోగముల నుదాహరణములుగ గైకొనుటయే వారివృత్తి. క్రీడాభిరామము శ్రీనాథకృతమా, వల్లభరాయకృతమా యను చర్చ వారి కవసరమేమి? ఒకవేళ శ్రీనాథకృతమని వారంగీకరించినను, ప్రజాసామాన్యమునకు వల్లభరాయని గ్రంథమని ప్రచురింపబడిన క్రీడాభిరామమును శ్రీనాథకృతమని యేల యుదాహరింతురు? 'వల్లభరాయల క్రీడాభిరామ'మని వారు వ్రాసినచో వల్లభరాయని దని లోకమున బ్రచురింపబడిన గ్రంథమని వారియర్థము. అప్పకవి కాలమునాటికి క్రీడాభిరామకర్తృత్వము చర్చనీయాంశమైయుండి, అప్పకవి కేతద్గ్రంథము శ్రీనాథవిరచితమని నమ్మకముండుటచేత నప్పకవి శ్రీనాథుని వీథినాటకములోనివని కొన్ని పద్యము లుదాహరించియుండ వచ్చును. అంతియకాని శ్రీనాథునకుఁ గ్రీడాభిరామము నంటగట్టుటకై యప్పకవి ప్రయత్నించినాడనియు, కవులవిషయమున గట్టుకథలు వ్రాయుటయం దాతనికి నభిరుచియనియు వ్రాయుట సమంజసము కాదు. లాక్షణికులకు గ్రంథకర్తృత్వనిర్ణయ మనవసరమనియు, లాక్షణిక ప్రమాణముల నట్టి నిర్ణయముల శిలాక్షరములుగ గైకొనరాదనియు నాయభిప్రాయము. లక్షణకవు లుదాహరించిన గ్రంథములు మనకు గొన్ని లభించుటలేదు. ప్రసిద్ధకవులగు నన్నయ, పెద్దన, శ్రీనాథాదులచే రచియింపబడిన కొన్ని గ్రంథములనుండి వా రుదాహరణముల నిచ్చియున్నారు. ఆగ్రంథముల ప్రశంస, ఆయా కవుల యితరగ్రంథముల గన్పడదు.

ఆయాగ్రంథము లాకవులు రచియించిరని కాని రచియింపలేదని కాని చెప్ప వలనుపడదు. ధనంజయ విజయమును శ్రీనాథుడు రచియించెనని సూత్రయో

పాఖ్యానకర్త చెప్పియున్నాడు. తంగిరాల్యంచమున శ్రీనాథుని నందనచరిత్రము (సునందనచరిత్రము) లోని వని కొన్ని పద్యపాదము లుదాహరింపబడినవి. గ్రంథకర్తృత్వ విషయమున లాక్షణిక గ్రంథములు బలమైన ప్రమాణములుగావని తెల్పుచు నీచర్చ నింతటితో ముగించుచున్నాను.

౮. మరియు శ్రీనాథుడు వల్లభాభ్యుదయ మను గ్రంథమున నాంధ్రవల్లభుని తిరునాళ్లలోని విధవా దుర్వర్తనముల విశదముగ వర్ణించెననియు, 'గరుడస్తంభ ప్రతిష్ఠాకలన' యను పద్యమున వట్టినర్తనముల గెలిచెనె ననియు మానవల్లి రామకృష్ణకవిగారు వ్రాసియున్నారు. వల్లభాభ్యుదయము నిదివర కెవరును ప్రకటించి యుండలేదు. కవిగారిపత్రికనుబట్టి యీగ్రంథము వారియొద్ద సమగ్రముగ నున్నట్లూహింపవలసియున్నది. వారాగ్రంథమును దాము ప్రకటించుటయో, లేక పరిషత్పత్రికయందు గాని, యితరపత్రికలందు గాని దానిని ప్రకటింప నిచ్చుటయో జరిగించిన, క్రీడాభిరామకర్తృత్వము తేటపడగలదని నా నమ్మకము.

పైనవ్రాసిన కొన్ని యాధారములను బట్టి శ్రీనాథుడే క్రీడాభిరామమును విరచించెననుటకు ప్రబలసంశయము గలుగుచున్నది. నావ్యాసమునందలి తప్పులను మన్నించుచు పండితవర్యులు సహృదయులై, ఏతద్గ్రంథకర్తృత్వనిర్ణయ మొనరింతురని నమ్ముచు నింతటితో విరమించుచున్నాను.

తీవ

పువ్వాడ శేషగిరిరావు, చోడవరపు జానకిరామయ్య గార్లు

తొలకరి చిన్కులం గలుగు తోయముతోడఁ బిపాస నార్చి, మం
జులము రసార్ద్రమై ప్రకృతి సుందరతావిభవంబు నూని పు
వ్వుల తెలిచీరఁగట్టి సొలపుం గనుదోయి మిటారిచూపులన్
గలకల నవ్వుచున్న తరుణాంబునఁ జిత్తము పల్లవింపఁగన్.

ఉ. పేశలమున్ మనోజ్ఞమయి పేచు సమీరకుమారమందని
శ్వాసములన్ మొగంబునఁ బ్రసన్నత నృత్యము సల్పఁ గ్రొత్తసొం
పాసలఁ బెంప, రక్తరుచు లల్లన నెల్లెడలందుఁ బర్వ శో
భాసముపేత యొక్కరిత పాపము! లోకముఁ గేలిసేసెడిన్.

మ. "ఇదె పుష్పించెను మాలతాతరుణి రారే!" యంచు మాధుర్యసం
పద రూపైన విధానఁ బిల్చుఁ గలకంఠంబుల్ స్వజాతీయులన్
వదనమ్ముల్ జలమూరఁ బత్రములు రాపాడంగ నేతెంచెడిన్
బదనైరుచ్యములో చివుళ్ల భుజియింపం బేరటాం డ్రద్దిరా!

చ. తరుణములైన లేఁ జివురుతళ్కులు పైపయి నందగింప, సుం
దరమగు రూపుఁ దాల్చిన తదాకృతి కన్నుల విందుగా వసం
దిరకన, "మే" లటంచు నవనీజము లొందలలూచి మెచ్చఁగా
తరనయనమ్ములం గవివతంసుఁడు తీవనె చూపునిల్పెడిన్.

శ్రీనాథుని యింటిపేరు పాకనాటివారా?

కుందూరి ఈశ్వరదత్తుగారు, బి. ఏ.

శ్రీ టేకుమళ్ల అచ్యుతరావు గారు భారతీ పత్రిక పుష్యమాస సంచికలో 'దగ్గుబల్లి దుగ్గనకవి- నాసికేతోపాఖ్యానము' అను వ్యాసమునందుఁ దమకుఁగల్గిన రెండు ధర్మసందేహముల నాంధ్ర దేశమునకు వెలిపుచ్చిరి. రెండును సుప్రసిద్ధాంధ్రకవులకు సంబంధించినవే. అందు మొదటిది: శ్రీనాథుని యింటి పేరును గుఱించినదియై యున్నది. 'పాకనాటింటివాఁడవు బాంధవుఁడవు' అని బెండపూఁడి అన్నమంత్రి చెప్పినట్లు శ్రీనాథుఁడు వ్రాసికొనెను. 'పాకనాటింటివాఁడవు' అనువాక్యము పాకనాటి దేశస్థుఁడని యర్థమిచ్చునని బ్ర.శ్రీ వే. ప్రభాకరశాస్త్రిగారు వ్రాసినారు. ఇంటివాఁడవు అనిచెప్పుటలో గృహనామము చెప్పబడెనని నే నూహించుచున్నాను-" అనునది. రెండవది: దుగ్గనకవి "బహుశః ఇతఁడు నియోగి బ్రాహ్మణుఁడు" అని వక్కాణించుట. ఆంధ్ర సారస్వతమునం దభిలాషగలిగి దానిని గృషి చేసిన శ్రీ అచ్యుతరావుగారు శ్రీనాథుని యింటిపేరు పాకనాటివారని యూహించుటయు, దుగ్గనకవి నియోగిబ్రాహ్మణుఁడేమో యని తలఁచుటయుఁ జూడ 'పిచ్చికుదిరినది తలకు రోఁకలిని జుట్టు'మన్నట్లున్నది.

శ్రీనాథుఁడు భీమేశ్వరపురాణమునందుఁ గృతిభర్త తన్నిట్లు సంబోధించినట్లు వ్రాసికొనెను:—

సీ. వినుపించినాఁడవు వేమభూపాలున
కఖిలపురాణ విద్యాగమములు
కల్పించినాఁడవు గాఢపాకంబైన
హర్షనైషధకావ్య మాంధ్రభాష
భాషించినాఁడవు బహుదేశబుధులతో
విద్యాపరీక్షణ వేళలందు
వెదచల్లినాఁడవు విశదకీర్తిస్ఫూర్తి
కర్పూరములు దిశాంగణములందుఁ
బాకనాటింటివాఁడవు బాంధవుఁడవు
కమలనాభునిమనుమఁడ వమలమతివి
నాకుఁ గృపసేయు మొకప్రబంధంబు నీవు
కలితగుణగణ్య, శ్రీనాథకవివరేణ్య!

శ్రీనాథుఁడు పెదకోమటి వేమభూపాలుని మరణానంతరము రాజమహేంద్రవర రాజ్యమునకు వచ్చుటకుఁ గారణము లేమి? అచ్చట వేమవీరభద్రనరపాలకులకు సచివగ్రామణియై, పండితపోషకుఁడై, బాంధవుఁడైయున్న బెండపూఁడి అన్నమంత్రి తన కర్హసత్కారము లొసంగుననియే. అన్నమంత్రి కృతిభర్తయై శ్రీనాథుని 'పాకనాటింటివాఁడవు బాంధవుఁడవు'అని హెచ్చరించుటఁ గనినచో ఆపద్యపాదమున కీ ట్లర్థముచేసుకోవలెను:—

'నేను కృతిభర్తను, నీవు కృతికర్తవు; మనమిరువురము ఒక్కటియే శాఖవారము;

మీఁదుమిక్కిలి బంధువులము.' ఇచ్చట వారి వారి స్వశాఖాభిమానమును ప్రస్ఫుటముచేయుచున్న వాక్యరత్నములేకాని 'మీయింటిపేరు పాకనాటివారు, మీరును మేమును బంధువులము' అని యర్థమిచ్చుమాట లెంతమాత్రమును గావు. ద్రావిడదేశమునఁ గలుగు కొన్ని శాఖాభిమానమువలన గలిగినలాభమే శ్రీనాథునినట్లు వ్రాయుటకుఁ బురికొల్పినది.

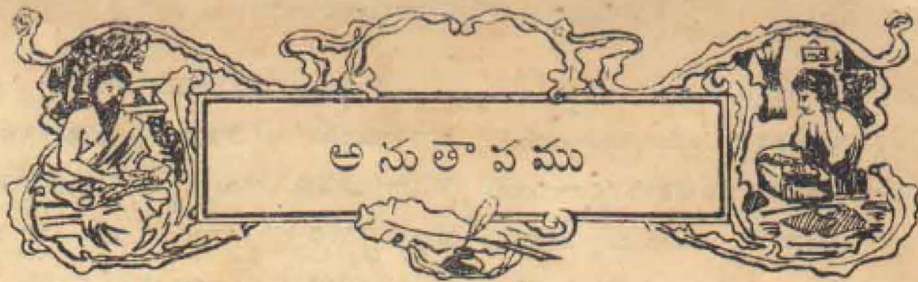
అదియునుగాక ఆంధ్రదేశమునఁ గల ఆర్వేల నియోగులలో పాకనాటినియోగిశాఖ కూడ కలదని మనవాఙ్మయమే సాక్ష్యమిచ్చుచున్నది. కృష్ణరాయవిజయమును రచించిన కుమారధూర్జటి పాకనాటినియోగిశాఖా బ్రాహ్మణుఁడు. తద్గ్రంథమునందలి యీక్రిందిపద్యమును జూడుఁడు:—

సీ. ననుభరద్వాజగోత్రుని సదాపస్తంబ
సూత్రుని బాంధవస్తోత్రపాత్రు
పాకనాట్యార్వేలవంశప్రసిద్ధుని
ధూర్జటిపౌత్త్రు బంధురచరిత్రు
సద్గురుకారుణ్యసంప్రాప్తవిద్యావి
హారుని శ్రీకాళహస్తినిలయు
చిత్ప్రసూనాంబికా శ్రీకరానుగ్రహా
సాదితకవితారసజ్ఞహృదయు
సారరచనాధురీణుఁ గుమారధూర్జ
టిప్రధానాగ్రగణ్యుఁ బటీరహీర
మహితసత్కీర్తి కాళయామాత్యపుత్త్రు
వెంకటార్యుని బిలిపించి వేడ్క ననియె.

కావున 'పాకనాటింటివాఁడవు' అను వాక్యమునకు 'పాకనాటి నియోగిశాఖా బ్రాహ్మణుఁడవు' అను నర్థమే చేసుకోవలెను. సుప్రసిద్ధాంధ్రచరిత్రకారుఁ డట్లే వ్రాసెను. శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రులవా రట్లె వ్రాసిరి. దీనికి వేఱొకయర్థము సందర్భశుద్ధిలేక కల్పించుట పరిహాసాస్పద మైనపని.

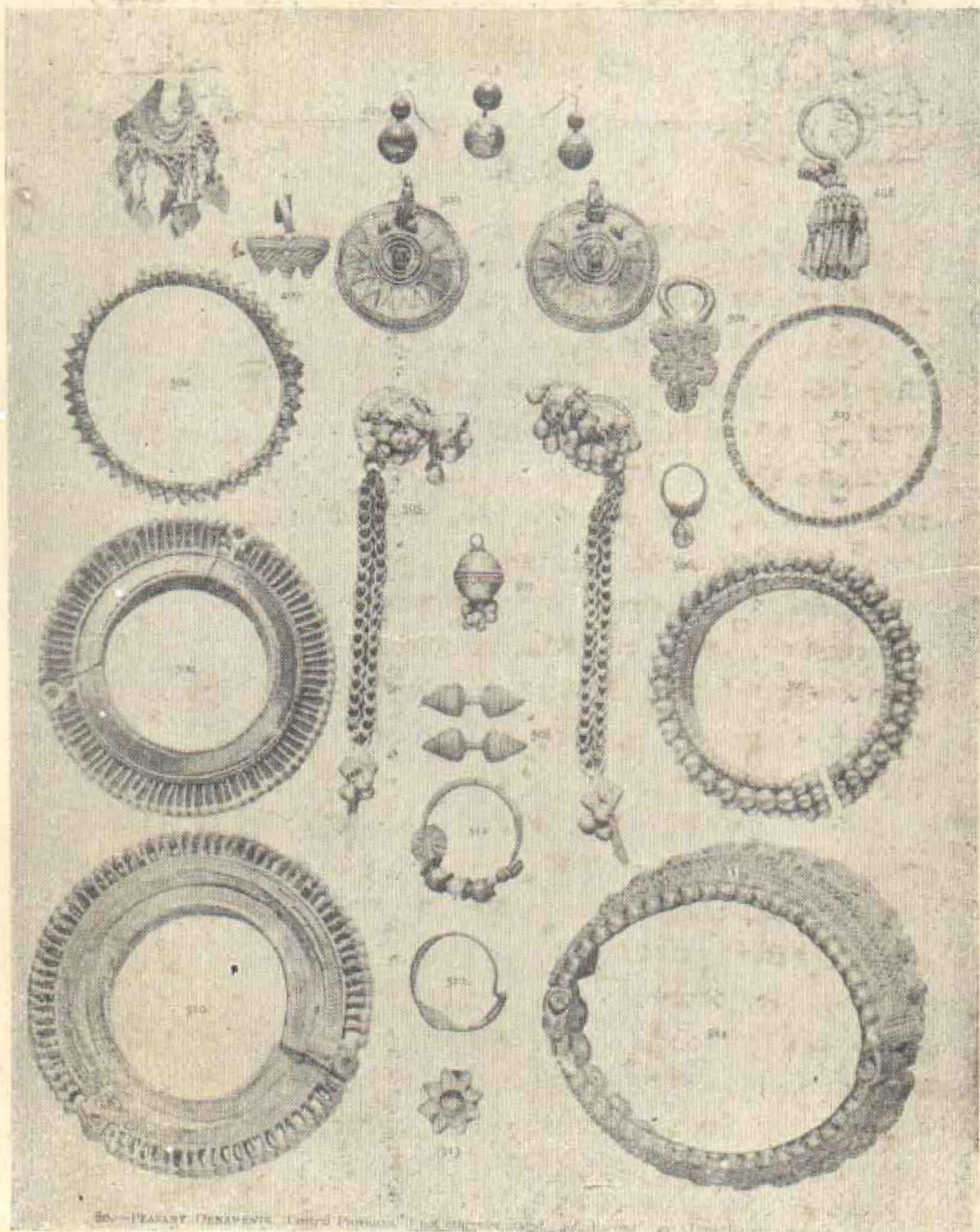
శ్రీనాథుఁడు పాకనాటియార్వేల నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు. అతని మఱఁదియైన దుగ్గనకవి కూడ నియోగిబ్రాహ్మణుఁడే కావలెను గదా! శ్రీ అచ్యుతరావుగారి 'బహుశః' అనుశంక కింక తావులేదు.

శ్రీనాథుని యింటిపేరు తెలిసికొనుటకు రెండేపద్ధతు లున్నవి. అందు మొదటిది: శ్రీనాథుఁడురచించిన మరుత్తరాట్చరిత్ర గాని సప్తశతిగాని సంపాదించి, యందు కృతికర్తవంశవర్ణనము గాంచుటయే. బాల్యమునందు రచించిన గ్రంథము లగుటచే గ్రంథకర్తయుఁ గొంచెము గొప్పగా తనవంశాభివర్ణనము గావించియుండును. రెండవది: 'కమలనాభామాత్యునియుదంతము'. ఇతఁడు కరణమో, లేక రెండవప్రతాపరుద్రునికడ గొప్పయుద్యోగమునందే యుండెనో తెలిసికొనవలెను. అతని శాసనములు, అతఁడురచించిన పద్మపురాణాదిగ్రంథములు మొదలగునవి సంపాదించవలెను. వానిలో శ్రీనాథుని యింటిపేరు దొరకక మానదు.

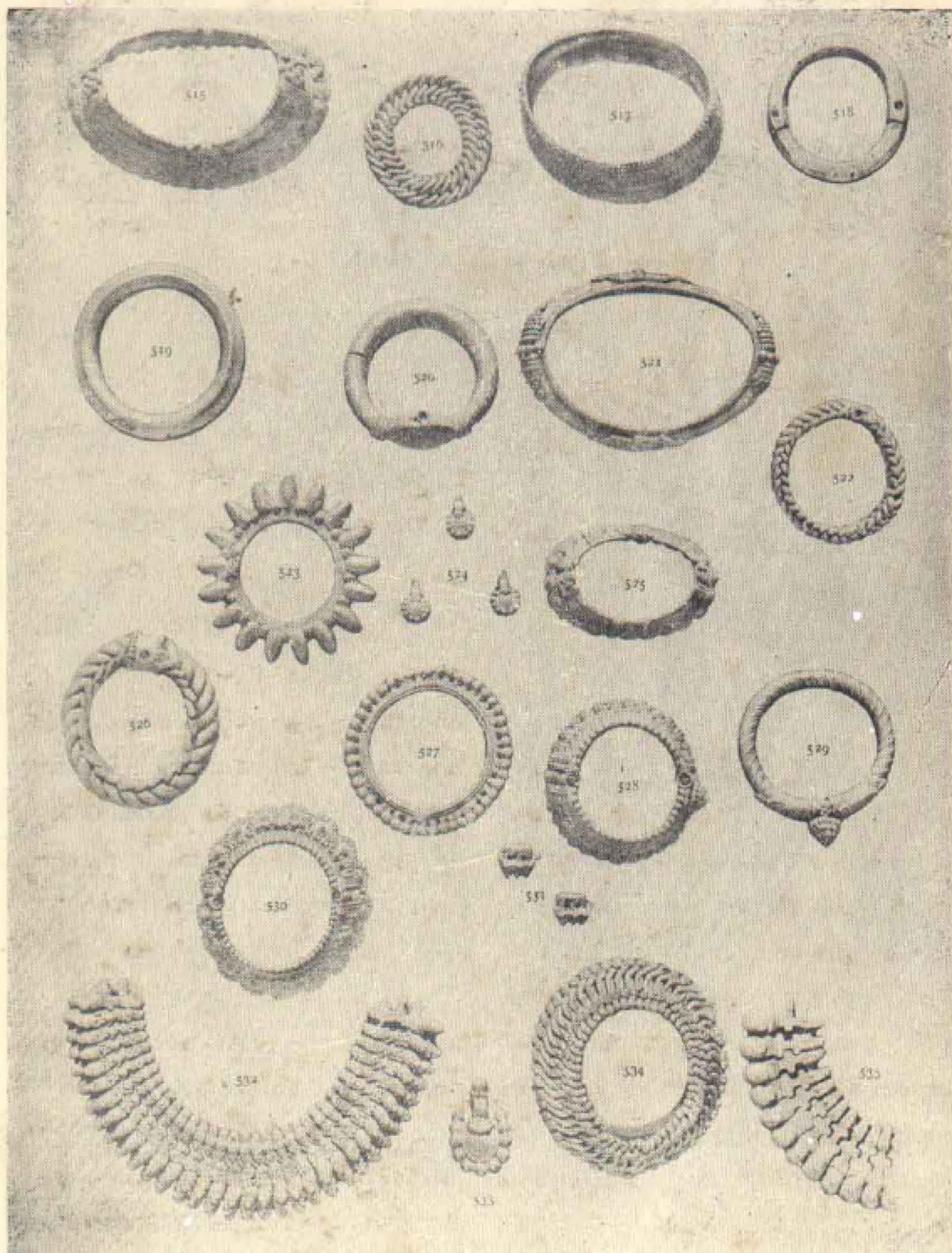
అనంతపంతుల రామలింగస్వామిగారు

మానవ జీవకాల మణుమాత్రము మృత్యువు కుడ్యమహాచు నెం
దైనను దానిఁ బోనిడక యంతట నాఁపునో, లేక ద్వారమై
యేనవసీమఁ జేరుటకు నిద్ధపథంబును జూపునే మొ యు
ద్దానికి,—నే నెఱింగిన యథార్థ మొకండగు—చావు జీవనం
తానమునుం దటాలునఁ గొవంగను నెన్నఁడు—దానివెన్క నే
మానో యెఱుంగ, నేపథికుఁడైనను గ్రమ్మఱ రాఁడు పోయి—యీ
జానగు జీవితంబును నిజంబని యెంచెదఁ గాని—కష్టసం
తానము దీనఁ గల్గు—మరుధాత్రివలె న్గనుపట్టుచున్న ని
ద్దాన జలాశయా లమరుఁ, దామరతంపరగాఁగ నుండు ను
ద్యానవనాలు,—విద్య సతతంబును నేర్పెను నాకు "పాంథుఁడా!
కానిపథంబుల న్విడువఁగాఁ దగు, సత్పథగామివై సదా
యానము సల్పఁగాఁ దగు, హృదంబురుహంబున మోదతుష్టులన్
బూనుచుఁ గన్నులన్ దెఱచి పోఁదగు" నంచుఁ—దదీయబోధనన్
నానయనాలు విచ్చెఁ,-గఠినంబగు త్యాగధరాధరేంద్ర మొం
డా నడుదారినుండుటయు, నాగరికావలిచోట నిత్యసౌ
ఖ్యానుభవైకయోగ్య మగునట్టి, దనన్యసుసాధ్యమైన, దా
జానగు మోక్షదుగ్ధరససాగర మొం డలరారుచుండుటన్
నేనెఱుఁగంగఁ జాలితిని—నేర్వఁగ నన్నిటికన్న మిన్నయౌ
దాని వరించు టొప్పునగదా—వరియించితినేను—త్రోవ న
ద్దానికిఁ గంటి నక్కట సదా యిటఁ గల్గెడు నొక్క చిక్కు—నే
నానగ మెక్కి పోవలయు నావలితట్టున, కెన్నఁ డీదెనన్
నే నిలువంగఁ దృష్టిమెయి నేర్చితి నయ్యొ!—నగంబు చిన్నదా
టే నొకవేళఁ గన్గొనియు నెక్కక జాగొనరించుచుంటి,-నీ
లోపనె నాదు జీవనపురోజులు నేఁగఁగసాగె—నాఁడు నాఁ
డేనును మృత్యువున్ దరియ జేగుచునుంటి—నిదెంత ఘోరభా
వానుభవంబు, దీన దురవస్థ, తలంచి కనంగ నక్కటా!!

80.—PEASANT ORNAMENTS. Central Provinces

చిత్రము 3

515
516
517
518
519
520
521
522
523
524
525
526
527
528
529
530
531
532
533
534
535

చిత్రము ౪

శ్రీనాథకవిరాజీయము

కవిరాజ శ్రీపాద కృష్ణమూర్తిశాస్త్రి గారు

(వెనుకటిసంచిక తరువాయి)

స్థలము—శ్రీనాథునిగృహము

[శ్రీనాథుఁడు, భార్య దుర్గాంబ ప్రవేశము]

శ్రీనాథుఁడు

ప్రేయసీ! మాయక్క జాబువ్రాసినది చూచితివా?

దుర్గాంబ

ఏమి వ్రాసినదియో విన గోరుచున్నాను.

శ్రీనాథుఁడు

(జాబు చూచుచు) "సహోదరా! మీబావ యేరాజును ఆశ్రయింపక నిరంతర గ్రంథకార్యమంద యుండి గృహకృత్యంబు లరయకున్నవారు. ఇంట నున్నదని కాని, లేదని కాని యెప్పుడును విచారింపరు. కుటుంబపోషణము చేసికొనుట మిక్కిలి కష్టముగా నున్నది. ప్రతిదినంబు నగ్నిప్రతిష్ఠాపనమే మాయింట లేకయున్నది. పిల్ల లాఁకట మటమట మాఁడుచున్నవారు. దీనికి నీ వేమిసాధనము చేయుదువో చేసి మాకుటుంబమున కింతయన్నము పెట్టఁ దలంపు మని మీయక్క ప్రార్థించుచున్నది." అని వ్రాసినది.

(కంట నీరుపెట్టుకొనును.)

దుర్గాంబ

(కంట నీరు పెట్టుచు) మావదిన యిట్లు కూటికి పేదయై తానుం దనసంతానంబును నితాంత చింతాసాగరంబున మునింగి యుండ మన మిట్లుండుట ధర్మంబు గాదు. దీనికి మీ రెట్లాలోచింతురో యాలోచింపుఁడు.

శ్రీనాథుఁడు

మాబావ పోతనామాత్యుఁడు సకలజగజ్జేగీయమానకవిత్వము చెప్పఁ గలవాఁడు. శ్రీమద్భాగవతమును మూలమునకు మెఱుంగు వెట్టునట్లు తెలుంగు గావించి యున్నవాఁడు. అతని కృతి కర్ణాటభూపతికిఁగాని సింగభూపతికిఁ గాని మఱి యేభూపతికేని గాని కృతి యిప్పించి పసదనం బర్పింప నే నెంతయో ప్రయత్నించి విఫలమనోరథుండ నైతి. ఆతఁడు ప్రాణము నైన విడుచుట కంగీకరించును గాని నరకృతి యిచ్చుట కంగీకరింపఁడు. అందుచేత తత్కుటుంబ మిట్లు నిరుపేదయై యుండవలసి వచ్చినది. తాను వ్యవసాయము చేసి జీవింతు నని నాతోఁ జెప్పి యిట్లు చేయుచున్నాఁడు. కాలము కలిసిరానప్పు డేవ్యవసాయమును ఫలింపదు. దీనికి నే నేమి చేయవలసియున్నదో

తెలియకున్నది. (ఆలోచించి) కాంతా! నే నిప్పు డోరుఁగంటికిం బోయి సామదానాదు లుపయోగించి మఱియు నాపోతరాజుం బో ధించి యేదే నొకదారింబెట్టి వచ్చెద. దీనికి నీ వేమి చెప్పెదవు?

దుర్గాంబ

ఇది మంచిదియే. నేనును మీ వెంట వచ్చి మా వదినం జూచి చేతనైన సాయము చేసి వచ్చెద.

శ్రీనాథుఁడు

సరే. మనము సకుటుంబముగా నందలంబు లెక్కి మహావైభవంబున నోరుఁగంటికిం బోవు దము. మన కాతఁ డెట్లు సత్కారము గావిం చునో పరీక్షించి పిదపఁ జేయవలసినపని చేసి వత్తము. ఆతఁడు నామాట వినకున్న నిర్బం ధించి యైన నరకృతి యిచ్చునట్లు ప్రయత్నిం చెద. నేఁడే ప్రయాణము. సంభారంబులు సమకట్టుము. నే నీవృత్తాంతము మహారాజున కెఱింగించి సెలవు పుచ్చుకొని వచ్చెదను. (నిష్క్రమించును.)

స్థలము-ఓరుగంటిలో పోతన కుటీరము

[పోతనామాత్యుఁ డొకచోఁ గూర్చుండి గ్రంథరచన చేయుచుండును.]

పోతనామాత్యుఁడు

(పల్లకీబోయీల శబ్ద మాలకించి) కుమారా! మనయింటిచెంతఁ బల్లకిశబ్ద మగుచున్నది. అది యేమో విచారింపుము.

మల్లన

(వడివడిం బ్రవేశించి) తండ్రీ, మామామ శ్రీనాథకవిసార్వభౌముఁడు భార్యాపుత్త్రపరివార సహితుండై యందలంబు లెక్కి మనయింటికే వచ్చుచున్నాఁడు.

పోతనామాత్యుఁడు

వత్సా! నీవు పోయి వాని నెదుర్కొని తోడి తెమ్ము.

(మల్లన నిష్క్రమించును).

పోతనామాత్యుఁడు

ఈతఁడు నన్ను నరకృతి యిమ్మని నిర్బంధిం చుటకే వచ్చినాఁడు. నేనుమాత్ర మట్లు చేయను. అతండు నన్నెట్లు చేసినను జేయుఁ గాక.

"ఉ. ఇమ్మనుజేశ్వరాధముల
కిచ్చి పురంబులు వాహనంబులుఁ
సొమ్ములు కొన్ని పుచ్చుకొని
సొక్కి శరీరము వాసి కాలుచే
సమ్మెటవ్రేటులం బడక
సమ్మతి శ్రీహరి కిచ్చి చెప్పె నీ
బమ్మెరపోతరా జొకఁడు
భాగవతంబు జగద్ధితంబుగన్."

అనునాపద్యమునకు నేను భిన్నముగాఁ బ్రవ ర్తింపను. ఎట్లు కానున్నదో అట్లు కాక మానదు. సర్వమునకు దైవమే ప్రమాణము.

శ్రీనాథుఁడు

(పల్లకి దిగి మహావైభవముతోఁ బరివారపరి వృతుండై పోతరాజుకడకు వచ్చి నమస్క రించి)

బాలికులు కుశలముగా నున్నారా?

పోతనామాత్యుఁడు

"ఉ. బాలరసాలసాలనవ
పల్లవకోమల కావ్యకన్యకం

గూళల కిచ్చి యప్పడపుఁ
గూడు భుజించుటకంటె సత్కవుల్
హాలికు లైన నేమి గహ
నాంతరసీమలఁ గందమూల కౌ
ద్దాలికు లైన నేమి నిజ
దారసుతోదరపోషణార్థమై."

శ్రీనాథుఁడు

బావా! మేలమాట కనిన నామాట కింతకో పింపఁ జెల్లునా?

పోతనామాత్యుఁడు

నీమాటకు నామాట ప్రత్యుత్తరము కాని కోప మెట్లగును?

శ్రీనాథుఁడు

నే నిపుడు రాజమహేంద్రవరమున వీరభద్ర రెడ్డియాస్థానమున నున్నవాఁడ. అతఁడు నా చేతఁ గాశీఖండము కృతినొంది నన్ను మిగుల మన్నించుచున్నవాఁడు. నిన్నుఁ జూచి పో వచ్చితిని.

పోతనామాత్యుఁడు

మిక్కిలి సంతోషము. నాయందు నీకు దయ మెండనుట కిదియే తార్కాణము. నీరాక మాకు రాక.

శ్రీనాథుఁడు

బావా! మన మందఱము నేకగ్రీవముగా మార్కండేయక్షేత్రమున నుండ నాచిత్త మభిలషించుచున్నది.

పోతనామాత్యుఁడు

సంతోషమే కాని రాజాశ్రయ మపేక్షింపని నా కట నుంట సమ్మతము కాదు.

శ్రీనాథుఁడు

నీవును రాజాశ్రయంబు నొంది సంపన్నుఁడవై వేసివేయక యుండవచ్చును.

పోతనామాత్యుఁడు

ఎంతకా॥ ముండవచ్చును? భూమి యున్నంతకాల ముండవచ్చునా? ఓయి వెఱ్ఱివాఁడా! నే నెంతకాల ముందును? ఈనాలుగునాళ్లలో కనులు మూసికొని కాలక్షేపము సేయ నొప్పదా? వినుము—

ఆ. బ్రదుకు తరఁగలాట పసిజవ్వనము కొన్ని
నాళ్లమాట బ్రదుకు నీళ్లమూట
బోఁటి సొమ్ము కొడుకు మేటిమెఱుఁపుఁదేట
యేటికయ్య, యిట్టిపాటిబాట.

చ. తెలియఁగ నెంతవారు నిలఁ
దెల్లిర కాని యొకండు మిత్తిక
న్నుల మసిఁ బ్రామి పొల్చుట క
నుంగొనియే వినియే యెఱుంగ మీ
పోలిసెడునంతయుం గనియు
బూమె లెఱింగియు నుట్టిగట్టి యు
య్యాల లిటు లూఁగు చుందుమని
యెంచుట వెఱ్ఱితనంబు కాదొకో.

శ్రీనాథుఁడు

ఈ మెట్టవేదాంతముల కేమి లే. పొట్టకు లేక వలవలమాఁడుచు, ఏమో ధర్మపన్నములు చదువ వచ్చినావు. సుఖమైనను, కష్టమైనను బ్రదికియున్ననాళ్లలోనే కాని యవ్వల నేమి యున్నది? మట్టి యున్నది.

పోతనామాత్యుఁడు

నీ విట్టిభావము కలవాఁడవు గనుకనే త్రిలోకరక్షకుం డైనపరమేశ్వరునిం గాదని నీకవితా

కన్యక రాజులకు రెడ్లకుఁ గాఁపులకుం గమ్మ లకు జంగాలకు లింగాలకు నమ్మికొని బ్రదుకుచు నాది యుత్తమజీవనం బనుచున్నవాఁడవు. నీ వెట్లనుకొన్న ననుకొన వచ్చును. నేను మాత్రము మది యుత్తమజీవనం బనను.

శ్రీనాథుఁడు

సరే కాని విద్యావిషయ మిప్పు డేమిటికి? మఱియొకప్పుడు ప్రసంగించుకొందము. నే నిప్పుడు లోనికిం బోయి మాయక్కగారిం దర్శించి కాలకృత్యంబులు నెరవేర్చుకొనియెదం గాక. (నిష్క్రమించును.)

పోతనామాత్యుఁడు

ఈ శ్రీనాథుఁడు నన్ను వంచించుటకే యింత పరివారముతో వచ్చియున్నాఁడు. సన్న్యాసిపెండ్లికి జుట్టు మొదలుకొని యెర వనునట్లు నా యింట నిప్పు డుప్పుతో నాఁటికిని లా కేత్వమే. నా కప్పిచ్చువాఁ డీయూర లేఁడు. నే నొరుల యాచించువాఁడఁ గాను. ఇంట వస్తువాహనాదు లేని కుదువఁ బెట్టి కొంతసొమ్ము తెత్తు మన్న నవియును సర్వమంగళమే. నా మగువకు మంగళసూత్రమే మామిడాకు. ఇట్టిచో నెట్లు చేసి వీరికి నేఁ డాతిథ్య మిత్తునో తెలియకున్నది. (కొంచె మాలోచించి) మల్లనా! మల్లన్న! (బిగ్గఱగాఁ బిలుచును.)

మల్లనామాత్యుఁడు

(ప్రవేశించి) నాయనగారూ! నా కేమియాజ్ఞ?

పోతనామాత్యుఁడు

నాయనా! నేఁడు మీమామ పరివారముతో వచ్చియున్నాఁడు గదా! వారిభోజనవిషయ మేమి యాలోచించితివి?

మల్లనామాత్యుఁడు

నేను మీరు చెప్పకమున్నే నాస్నేహితుల యిండ్లకు వెళ్లి అప్పడిగినాను. అందఱు లేదు లే దని చెప్పినవారే. బచ్చునింటికిఁ బోయినఁ దాకట్టు తెమ్మనినాఁడు. అమ్మ నడుగఁగా నామెయొద్ద నేమియు లే దని చెప్పినది.

పోతనామాత్యుఁడు

(ఆలోచించి) మనయింటిలో నిత్తడిబిందె యొకటి యున్నది కదా! అది తీసికొనిరమ్ము. దానిం గుదువఁ బెట్టి కొంత ద్రవ్యము తెచ్చెదను.

(మల్లనామాత్యుఁడు లోనికిఁ బోయి నూఱు మాట్లు వేసి మయిన మతికించిన ప్రాఁతసొట్టల బిందె తెచ్చి తండ్రి కిచ్చును.)

(పోతనామాత్యుఁడు పుచ్చుకొని నిష్క్రమించును.)

(మల్లనామాత్యుఁడు అటఁగూర్చుండి చింతించును.)

(అంత బియ్యము, పప్పు, నెయ్యి, కూరలు, ఆకులు లోనగుభోజనసామగ్రిం గొని యిద్దఱుసేవకులు, ఒక సేవకురాలును బ్రవేశింతురు.)

సేవకుఁడు

మల్లనగారూ! మీతండ్రిగా రంగడిలోన సామగ్రిం గొని మాచేతి కిచ్చి పంపించినారు. స్వీకరింపుఁడు. (అని వలసినంత వస్తుసముదాయమును వాకిటిలోఁ బెట్టి నిష్క్రమింతురు.)

(మల్లనామాత్యుఁడు సంతసించుచు నవి యన్నియు లోనికిం గొనిపోవును).

పోతనామాత్యుఁడు

(దీనవదనుఁడై బిందె చేతం గొని ప్రవేశించి) కుమారా! ఈబిందె నెవ్వఁడును దాకట్టు వట్టినవాఁడు కాఁడు. క్రానిమైనను జేతఁ జిక్కినది కాదు. ఎట్లు చేయుదునో యేమియుం దెలియకున్నది.

మల్లనామాత్యుఁడు

(సమీపించి) తండ్రీ! వలసినంతసామగ్రి వచ్చినది. ఇట్లనుచుంటి రేమి?

పోతనామాత్యుఁడు

(ఆశ్చర్య మభినయించి) ఏమీ? ఎట్లు వచ్చినది?

మల్లనామాత్యుఁడు

అంగడిలోఁ గొని మీరు పంపితి రని చెప్పి యెవ్వరో సేవకు లిద్దఱు పురుషు లొక స్త్రీయును వలసినన్ని భోజనపదార్థము లిచ్చి పోయినారు. ఇంటిలో వంటకంబును సిద్ధ మయినది.

పోతనామాత్యుఁడు

(కుమారుం గౌఁగిలించుకొని) నాయనా! నీవు పుణ్యాత్ముఁడవు. సీతారాముల దర్శనము చేయఁ గలిగితివి. మనవంశమును ధన్యమైనది. (అని కన్నులు మూసికొని ధ్యానించి)

శా. చేతోమోదముతోడ నా బ్రదిమికిం
జేయూఁత నాయూఁతయై
ప్రీతిం గూర్చుచుఁ దోడునీడ యగుచుం
బ్రేమించి కాపించి నా
చేతోజాతమునందు నిల్చి సతతుం
జేకొంచు రక్షించు మా
సీతారాముల లక్ష్మణాగ్రజుల నే
సేవింతు నశ్రాంతమున్.

(ప్రార్థించి లోపలికిం బోవును.)

మల్లనామాత్యుఁడు

(తండ్రితో లోనికిం బోవును.)

స్థలము—పోతన్న గృహము

[భోజనానంతరము తాంబూలచర్వణము చేయుచుఁ బోతనయు, శ్రీనాథుఁడు నాసీనులై యుందురు.]

శ్రీనాథుఁడు

బావా! నీవు శ్రీమద్భాగవతము నాంధ్రీకరించితి వని వింటిని. నా కందు రెండుపద్యములు వినిపింతువా?

పోతనామాత్యుఁడు

నీకు వినవలయునను నభిప్రాయమేని, అట్లె వినిపింతును. (అని తాళపత్రగ్రంథముం దీసి విప్పి) ఇదియే నాభాగవతము. ఇందేభాగమునఁ జదువు మనియెదవు?

శ్రీనాథుఁడు

గజేంద్రమోక్షములో గజేంద్రుని మొఱ్ఱయును, శ్రీమహావిష్ణువు దర్శన మిచ్చుటయు నెట్లు వ్రాసితివో యిందు నాకుఁ బట్టము చదువుము.

(పోతనామాత్యుఁడు ఆభాగముందీసి చదువును. చదువుచుండఁ బోతన కూఁతు రొకమూల నిలిచి వినుచుండును.)

"శా. లా వొక్కింతయు లేదు ధైర్యము విలో
లం బయ్యెఁ బ్రాణంబులున్
ఠావుల్ దప్పెను మూర్ఛ వచ్చెఁ దనువున్
డస్సెన్ శ్రమం బయ్యెడిన్
నీవే తప్ప నితఃపరం బెఱుఁగ మ
న్నింపం దగున్ దీనునిన్
రావే యీశ్వర, కావవే వరద, సం
రక్షించు భద్రాత్మకా!"

అని గజేంద్రుఁడు ప్రార్థించెను; ప్రార్థింపఁగా శ్రీమహావిష్ణువు:

"మ. సిరికిం జెప్పఁడు శంఖచక్రయుగముం
జేదోయి సంధింపఁడే
పరివారంబును జీరఁ డభ్రగపతిం
బన్నింపఁ డాకర్ణికాం
తరధమ్మిల్లముఁ జక్కనొత్తఁడు వివా
దప్రోత్థిత శ్రీకుచో
పరి చేలాంచల మైన వీడఁడు గజ
ప్రాణావనోత్సాహియై."

శ్రీనాథుఁడు

కవిత్వమున కేమిగాని బావా! గజప్రాణావనోత్సాహి యైనవిష్ణువు మకరిని సంహరించి కరిని బ్రోవ నెంచి నప్పుడు చక్రాద్యాయుధంబులు పూని పరివారపరివృతుండై పోవలయును గాని "సిరికిం జెప్పఁడు శంఖచక్రయుగముం చేదోయి సంధింపఁడు" అని వ్రాసితివి. ఇట్లు పోవునా? కఱవఁ బోయెనా? గిల్లఁబోయెనా? వేడుకఁ జూడఁ బోయెనా?

(పోతనామాత్యుఁడు ఉత్తరము చెప్పక పుస్తకము గట్టిపెట్టును).

(శ్రీనాథుఁడు కనకఘంటముం గొని యేదో వ్రాసికొనుచుండును.)

పోతరాజుకూఁతురు

(చాటునుండి శ్రీనాథునియాక్షేపణము విని లోనికిం జని దొడ్డినూతిలో నొకబండఱాయి పెద్దధ్వని యగునట్లు పడవైచి ఱొమ్ము గొట్టుకొనుచు వడివడి వచ్చి) నాయనగారూ! మా మగారికొడుకు నూఁతిలోఁ బడిపోయినాఁడు. అయ్యో! అయ్యో!

(శ్రీనాథుఁడు వ్రాయుచు నామాట విని తత్తఱపడి హాహాకారము సేయుచు వ్రాయునలేఖ ముతో ఘంటముతోఁ బఱచిపోయి నూతిలో నుఱుకును.)

(అందఱు నూతియొద్దకు వచ్చి మోకులు వేసి శ్రీనాథుని లేవ నెత్తుదురు.)

పోతరాజుకూఁతురు

(అక్కడకు వచ్చి) మామా! నీకొడుకు నూఁతిలోఁ బడె ననినమాత్రానఁ జేతిలోనిపుస్తకమును ఘంటమును విడువకయే యిందు వచ్చి పడితివి. నూతఁ బడినవాని లేవనెత్తుటకు మోకు లేవి? నిచ్చెన యేది? ఏమిచేయ వచ్చితివి? నూతిచుట్టును గంతులు వేయ వచ్చితివా? వేడుకఁ జూడ వచ్చితివా? నూతిలో నుఱికి ప్రాణము పోఁ గొట్టుకొన వచ్చితివా? భక్తపరతంత్రు లెప్పుడు నిట్లు చేయువారే కాని సాధనములు సేకరించుకొని పోవునంత వ్యవకాశము గలిగించుకొనరు. మానాయన గారిపద్యము నిప్పు డాక్షేపింతువా? అది

స్వభావసిద్ధము కాదా? శ్రీమహావిష్ణు వట్లు శంఖచక్రాదులు ధరింపక పోయినను బై నేమి జరిగినదో అవలిపద్యము వినుము.

మ. "తన వెంటన్ సిరి లచ్చి వెంట నవరో
ధవ్రాతమున్ దాని వె
న్కను బక్షీంద్రుఁడు వానిచెంతను ధనుః
కౌమోదకీశంఖచ
క్రనికాయంబును నారదుండు ధ్వజినీ
కాంతుండుఁ దా వచ్చి రొ
య్యన వైకుంఠపురంబునం గలుగువా
రాబాలగోపాలమున్."

పోతనామాత్యుఁడు

(కూఁతును వారించును.)

శ్రీనాథుఁడు

(సిగ్గుపడి మాటాడక తనలో) నా కిట్లు పరాభవము జరిగినది. నే నీపోతన కట్టినిర్బంధ మేని గలిగించి వీనిచే నరాంకితము చేయించి పడపుకూఁడు భుజించుచుంటి వని న న్నీతఁడు దెప్పకుండఁ జేసెదం గాక. (నిష్క్రమించును.)

స్థలము—కారాగృహము

[భటు లాయుధపాణులై ద్వారముఖమున నిలువ లోన పోతనామాత్యుఁడును, వానియెదుట దుఃఖంచు సరస్వతి యు నగపడును.]

పోతనామాత్యుడు

తల్లీ! సరస్వతీ!

"ఉ. కాటుకకంటినీరు చను
కట్టుపయిం బడ నేల యేడ్చెదో
కైటభదైత్యమర్దనుని
గాదిలికోడల యోమదంబ యో
హాటకగర్భురాణి నిను
నాఁకటికిం గొనిపోయి యల్ల క
ర్ణాటకిరాటకీచకుల
కమ్మఁ ద్రిశుద్ధిగ నమ్మ భారతీ!"

తల్లీ! దుఃఖంపకుము దుఃఖంపకుము. (ఓదార్చును).

భటుఁడు

(రెండవవానితోఁ జే యడ్డుపెట్టి) హాహా! యేమి యీవింత! ఈయన మహానుభావుఁడు. ఆమె సరస్వతీదేవి. ప్రత్యక్షమైనది చూడుము. నేను పోయి శ్రీనాథునిం దోడ్కొనివచ్చి చూపెదను. (అని నిష్క్రమించి శ్రీనాథునితో వడివడిఁ బ్రవేశించును).

(శ్రీనాథుఁడు చూచి భయకంపితహృదయుండై మ్రొక్కుచుండును).

సరస్వతి

(శ్రీనాథునిదిక్కు మొగంబై) ఓరీ మూర్ఖా! పరమభక్తాగ్రేసరుఁడైన యీకవిశిఖామణి నిట్లు నిర్బంధించితివి. ఇది నీకుఁ గీడున కగు. ఇపుడైన వీని విడిచిపుచ్చుము. (అని యంతర్ధాన మగును).

శ్రీనాథుఁడు

మహాత్మా! మూర్ఖుండనై నిరపరాధుండనగు ని న్నిట్లు నిర్బంధించిన నాతప్పు సైపుము. (అని తలుపు తెఱచి వానిం బయటికిం దెచ్చి పాదంబుల సాగిలిపడును.)

పోతనామాత్యుఁడు

(శ్రీనాథుని లేవనెత్తి) శ్రీనాథా! చింతింపకుము. నన్ను నీవు నిర్బంధించితివనుట వట్టిది. ఇది నాకర్మపరిపాకము. దీన నా కింతయు నీపై ద్వేషంబు గాని కినుక గాని లేదు. లెమ్ము ప్రకృతిం బొందుము.

శ్రీనాథుఁడు

నీవు దరిద్రుండ వై బాధపడుచుంటి వని విని నిన్నే విధంబున నైన బోధించి రాజదర్శనంబు చేయించి ధనవంతునిఁ జేయ నెంచి యిటవచ్చితిని. వచ్చిన కార్య మంతయు ని ట్లయినది. నే నింకఁ బోయివచ్చెదను. నా కాజ్ఞయొసంగుము.

(అని భటులతో నిష్క్రమించును, పోతన వానితో ననుసరించును. తెరపడును.)

అంకాంతము

స్థలము—రాజమహేంద్రపురవీథి

[ఎల్లన మల్లన అనునిద్దఱు బ్రాహ్మణులు ప్రవేశము]

ఎల్లన

మల్లనా! మన శ్రీనాథకవిసార్వభౌముఁ డోరుగంటినుండి యిట వచ్చి వచ్చినకొన్నినాళ్లకే బయలుదేరి పోయినాఁడు గదా! ఎక్కడకుఁ బోయెను? ఏమివృత్తాంతము?

మల్లన

ఈరాజమహేంద్రవరమునకు వచ్చినకొన్నినాళ్లకే పురాకృతకర్మపరిపాకంబునం జేసియో, నిరపరాధి యైనపోతరాజును నిర్బంధించి బాధించినకారణంబుననో కాని అతనికుమారుఁడు సుదర్శనుఁడు కాలధర్మము నొందినాఁడు. అతం డాదుఃఖసాగరంబున మునిఁగి యుండునంతనే రాజమహేంద్రవర పురాధినాథులును రాజ్యము వీడిపోయిరి. కవిరాజునకుఁ గలిగినపుత్త్రశోకకష్టంబునకుఁ దోడు భోజనకష్టంబును దటస్థించినది. అందుచేత అతం డిటనుండి మరలఁ గొండవీటికి తన కాపురమును మార్చుకొనినాఁడు.

ఎల్లన

ఆసార్వభౌముఁ డిప్పుడు కొండవీటిలోనున్నాఁడా? ఎందేని ప్రభుదర్శనార్థము పోయినాఁడా? ఇప్పు డాతనిస్థితిగతు లెట్లున్నవి?

మల్లన

కొండవీటిలోఁ గొంతకాల మెట్లో కాలక్షేపము చేసి తాను మున్నాశ్రయించినరాజులందఱును గాలధర్మ మందుటం జేసి కుటుంబపోషణార్థ మెంతయు వంత నొంది నానాదేశములు తిరిగి నానాకష్టములు పడి పట్టరానివాండ్ర కాళ్లు పట్టి యెట్టును ధనార్జనము చేయం జాలక జాలింబడినాఁడు. కన్నడదేశమునకు వెళ్లి తిన్ననియన్న మైన దొరకక యటఁ దాను బడినకష్టము లిట్లు వర్ణించినాఁడట. వినుము:

శా. "కుల్లా వెట్టితిఁ గోక చుట్టితి మహా
కూర్పాసముం దొడ్గితిన్
వెల్లుల్లిం దిలపిష్టమున్ మెసవితి
న్విశ్వస్త వడ్డింపఁగాఁ

జల్లా యంబలిఁ ద్రావితి౯ గుచుల దో
సం బంచుఁ బో నాడితిం
దల్లీ! కన్నడరాజ్యలక్ష్మి! దయలే
దా, నేను శ్రీనాథుఁడ౯."

మఱియు నాతండు పల్నాటి సీమకుఁ బోయి యట నొకయింట బచ్చలియాకు పులుసుకూరతో జొన్నన్నము పెట్టఁగాఁ దినలేక యిట్లు చెప్పినాఁడట విను...

ఉ. "ఫుల్లసరోజనేత్ర! యల
పూతనచన్నులచేఁదు ద్రావి నాఁ
డల్లదవాగ్ని మ్రింగితి న
టంచును నిక్కఁడ వేల తింత్రిణీ
పల్లవయుక్తమై యుడుకు
బచ్చలిశాకము జొన్నకూఁటితో
మెల్లన నొక్కముద్ద దిగ
మ్రింగుమ నీపస గాన నయ్యెడి౯."

ఎల్లన

మఱియుఁ బల్నాటిలోఁ గొన్నినాళ్లుండి యప్పుడు కొన్నిపద్యములు చెప్పినాఁడట! నీ కాపద్యములు ముఖస్థములా?

మల్లన

కొన్నిముఖస్థములు; చదివెద వినుము—

ఉ. "అంగడి యూర లేదు వరి
యన్నము లేదు శుచిత్వ మేమి లే
దంగన లింపు లేరు ప్రియ
మైనవనంబులు లేవు నీటికై
భంగపడంగఁ బాల్పడు కృ
పావరు లెవ్వరు లేరు దాత లె
న్నంగను సున్న గానఁ బలి
నాటికి మాటికిం బోవ నేటికి౯.

మనకవిరా జొకనాఁడు పల్నాటిసీమలో నొక పురోహితునియింటికి భోజనమునకుఁ బోయి వానియి ల్లిట్లు వర్ణించెను.

"ఉ. దోసెడుకొంపలోఁ బసుల
త్రొక్కిడి, మంచము దూడరేణముల్
పాసినవంటకంబు, పసి
బాలురశౌచము, విస్తరాకులు౯,
మాసినగుడ్డలు౯, దలకు
మాసినముండలు, వంటకుండలు౯,
రాసెడుకట్టెలుం, దలఁప
రాదు పురోహితునింటికృత్యముల్.

మఱియు నాతం డొకప్పుడు మొసరరాజ్యంబునకుఁ బోయి కొన్నిపద్యములు చెప్పినాఁడట! చదివెద వినుము.—

"ఉ. గొంగడి, మేలుపచ్చడము,
కుంపటి, నల్లులకుక్కిమంచముల్,
తెంగట వాయుతైలము, ల
జీర్ణపుమందులు, నుల్లిపాయలు౯,
ముంగిట వంటకట్టెయల
మోపులు, దోమలు, చీఱపోతులు౯
రంగ! వివేకికీ మొసర
రాజ్యము కాపుర మెంత రోఁతరా."

ఇట్లు మనకవిరాజు నానాదేశంబులు తిరిగి నానాశ్రమలం బడి తుదకుఁ గృషి చేసి జీవనము కల్పించుకొన నెంచి కృష్ణాతీరమునందలి బొడ్డుపల్లెను గుత్తచేసి యట నాఁగలిగట్టి వ్యవసాయము సాగించుచున్నాఁడట! మన కత్యం

తత్ప్రియుం డైన యక్క విసార్వభౌము నొక్క-మారు సందర్శించి వత్తము; నీవు వత్తువా?

ఎల్లన

తప్పక వత్తును. పోవుదము, పద.

(ఇద్దఱు నిష్క్రమింతురు)

ఇది ప్రవేశకము.

స్థలము—కొండవల్లెలో లంకాక్షేత్రము

[కర్తృ వేశంగోని శ్రీనాథుండును, వ్యవసాయదారులును ప్రవేశము.]

శ్రీనాథుండు

కాపులారా! ఇదియే నేను గుత్తగొన్న చేను. మీరు దీనిం బనను తప్పకుండ దున్ని తిలలు, పెసలునుం జల్లుఁడు.

సేద్యగాండ్రు

దొరా! ఇది మాదొడ్డ సేనండి. యిందులో యి త్తేశామంటే నిలువుపోడు గవ్వదండి. పన్ను బందులు పోను మీ కెంత లేదన్నా వెయ్యి రూపాలు మిగుల్తయండి. చరిగా మా కూలి మాత్తరం ఇవ్వాలండి. ఇచ్చాక మా పని సూడండి. బాబోయి! మీరు బాపనెగ సాయం సెయ్యక కేత్రిల్లు పొగుల్లా వుండి పని బాగా సేయిచ్చుకోండి బాబూ!

శ్రీనాథుండు

మీ రుత్సాహముతోఁ బనిచేయుఁడు. మిమ్ము సంతోషపెట్టెదను. దుక్కి సాగింపుఁడు.

సేద్యగాండ్రు

(ఒకఁడు పాడగా ఇతరులు దాని ననువదించుచుఁ బాడుచు దున్నుట నభినయింతురు).

"హరి హరీ! నారాయణాదినారాయణో!
కరుణించావై మమ్మూ కమలలోచనుడ. హ.
చరణుచీతారామ చరణు పావనరామ
చరణు జానికిరామ చరణజయరామా. హరి.
నీయందు గురివుంచి నీజబ్బపూనితిని
ధర్మంబు నిరతంబు_

(శ్రీనాథుండు ఒకచోఁగూర్చుండి చూచుచుండును).

సేద్యగాండ్రు

(వెనుకటివలెనే పాడుచు విత్తనములు చల్లుట నభినయింతురు).

"సీరామా రామారా, మోరామారామయ్యా
హరిరామారామారామైవోద్దీరామారా. సీ.
మాదవుడీ యాదవుడూగాయంగ,
మాదవుడూ మచ్చావాతారా మైనాడు. సీ.
మేమొద్దూకొమ్మ్యాలూ, మేకాదివిటీలు,
మేమాటికో నేరు వేపాదో నేరు. సీ.

శ్రీనాథుండు

కాపులారా! మీరు చేలు చక్కగా సంరక్షించుచుండుఁడు. నే నెక్కడికే నేగి కొంత సొమ్ము తెచ్చెదను. పెట్టుబడికిఁ గావలయును.

సేద్యగాండ్రు

నీవు పోయినకాడే కూకుండక బాబో! చెబుతుండాము మామాటినుకోని బేగిరా బాబో!

శ్రీనాథుండు

సరే! అట్లే వచ్చెదను. (నిష్క్రమించును).

సేద్యగాండ్రు

(పొలము తిరిగి చూచుచు) ఓర్రోయ్! నీడ మట్టుకుండర్రోయ్! చేలు మాడవకుండా సూసు

కోవాల. పురు గేరిమాకేదారి బదంషర్రా!
(అందు పురుగు లేరుట నభినయింతురు.)

పాట

"ఏమిసిత్తర మేమిసిత్తర మింతలోనే పుట్టెరా
శన మంతలోనే పుట్టెరా. ఏమి.
సీడపురుగులు గావు రియ్యా
సెడ్డపురుగులు బాబురో
సేను సేనూ మింగియేస్తయి
సెనములోనే తండిరో. ఏమి.
కంటసూసూ సుండగానే
కాయ లాకులు గాక నే,
కాడ లేళ్లూ గూడ మింగీ
పాడు సేస్తుండాయి రా. ఏమి.

శ్రీనాథుఁడు

(ప్రవేశించి) కాపులారా! ఏమి చేయుచున్నారు? చేలి ట్లున్న వేమి?

సేద్యగాండ్రు

నిన్న సందేళ కాడనుండి సేలకి సీడపురు గట్టింది దొరా! మే మయన్నీ యిల్లా కట్టమడిసే కేత్తున్నాం బయ్యా!

(శ్రీనాథుఁడు నలుగడఁ దిరిగి పరీక్షించుచున్నాఁడు).

సేద్యగాండ్రు

(ఆకర్ణించి) ఆహాకేటో? (ఆలోచించి) దొరగోరూ! కుట్టలో కేదో ఆగొచ్చి పడ్తట్టుందండి. ఏరు పొంగుద్దండి. సూడండి. సూత్తుంటే నే నిలువు పై కొచ్చిందండి. మన సేలో మడి మాడు సేసేలాగుంది తండీ!

(అందఱు అటు చూచుచున్నారు. నిమేష మాత్రములోఁ దాటిపొడవున నీరువచ్చి క లన్నియు మునిఁగిపోవును).

స్థలము—శ్రీనాథుని గృహము

శ్రీనాథుఁడు

(దుఃఖాక్రాంతచిత్తుండై తల వంచుకొని)

మ. కృతులం గొన్న మహానుభావు లగు పృ
థ్వీశుల్ పరం బంది రీ
క్షితి జీవించుట కష్టసాధ్య మగుటం
జిత్తంబునం దెంచి భూ
పతి నోడ్డీశ్వరు వేఁడి గుత్తఁ గొని నే
వ్యం బేను జేయింప నా
ప్రతికూలం బగుదైవ మిట్లు తలఁచెం
బా డయ్యె సర్వం బయో!

ఇంక నే నెట్లు జీవించువాఁడ? గుత్తచేసిన విత్తం బెక్కడ తెచ్చి తీర్చెదను? వన్నికున్న న న్నా రాజు నిలువనిచ్చుట యెట్లు? కటకటా! దైవమా! నా కెన్ని యిక్కట్టులం దెచ్చిపెట్టితివి? నాప్రాణం బేల నిలిపితివి? నా కెంతచింత సంప్రాప్తమయినది! హాహా! కొండవీటి రాజుల కడ శాసనాధికారినిగా నున్న కాలమునఁ గొన్ని యగ్రహారములు సంపాదించుకొనుట కనువు కలదు గదా! అట్లు చేసినవాఁడం గాను. ఎప్పటికి నా కపృదవియే శాశ్వత మనుకొంటిని. అది పోనిమ్ము. సర్వజ్ఞభూపాలుని ప్రోలఁ గనకాభిషేకంబు సేసిననాఁడు నే నెంత కనకంబు సంపాదించుకొనవచ్చును. అపుడును నేను విరక్తుండ నైతి. ఆవల వీరభద్రారెడ్డి

నన్నుఁ దనకన్న కొడుకుంబలె నాదరించె. అప్పు డైన ముప్పుకాలంబున కగు నని దొప్పెడు భూమి సంపాదించుకొననైతి. ఆరాజులు పోయినను మునుమున్న కూఁటికిం గుడ్డకుం గఱవై యున్నయప్పుడు నాచేతఁ బోషింపంబడిన నామిత్రులు గోత్రాకళత్రులు గల రనుకొంటి. వారు ధనమదాంధులై నన్ను నిరాకరించినారు. అయ్యో! మహారాజుల నాశ్రయించిన నే నలంతుల నాశ్రయింపఁగూడకున్నను బలినాఁటి భూస్వామిని బొట్టకూఁటి కాశ్రయించితిని. అతండు పరమమూర్ఖుండై నా యాశీర్వదనంబు నొందఁజాలక నన్నుఁ ద్రోసిరాజని తన వాసికి వంక దెచ్చుకొనినాఁడు. ఎచ్చట నెట్టిగతియుం గానక తుద కీయొడ్డెరాజు బొడ్డుపల్లె గొడ్డేరి ప్రాణగొడ్డంబు దెచ్చుకొంటి నే నేమి సేయుదు? ఎటు చొత్తు? ఏది దిక్కు? అయ్యో! అయ్యో!

(అని విచారించుచుండఁగా నిద్దఱు తురకజవానులు ప్రవేశించి కవిరాజు రెండుచేతులు నిద్దఱు పట్టుకొందురు.)

(శ్రీనాథుఁడు గడగడ వడంకుచుండును).

మొదటివాఁడు

సర్కార్ హుకుం దేఖో.

(తాఖీదు చూపును)

(శ్రీనాథుఁడు పుచ్చుకొని చేతివడఁకునఁజదువ లేకవిడుచును).

రెండవవాఁడు

అరే! మియా! పైసా దేవు. నైతో ఆవు.

శ్రీనాథుఁడు

(వణంకుచు) అ-య్యా-లా-రా! ఇప్పుడు నా చేతిలో నొక్కగవ్వయైనను లేదు. సర్కారు పైక మెట్లు చెల్లింపఁగలను?

మొదటివాఁడు

నైతో చలో- జల్దీ చలో-(అని త్రోయును.)

రెండవవాఁడు

ఆవ్ బొమ్మన్! జల్దీ ఆవ్ —(అని లాగును.)

శ్రీనాథుఁడు

నాభార్యతోఁ జెప్పివత్తును. క్షణమాత్రము వేగిరింపకుఁడు. నన్ను నిర్బంధించుట మీకు న్యాయముగాదు. నేను గొండవీటను, రాజమహేంద్రవరమునందు, మఱికొన్ని మహారాజ సంస్థానములయందు మన్ననలఁ గొన్న మహాకవిని. నే నెన్నో గ్రంథములు చేసియున్నాను. నన్ను మీరు నిర్బంధింపకుఁడు. మీకుఁ బాపము వచ్చును. నేను దొంగను ముచ్చును గాను. నే నేమియుఁ దప్పు సేయలేదు. పంట పోయినది. పన్నియ్యలేకపోయినాను. ఇదియే నాతప్పు. మీ రిట్లు బాధింపకుఁడు. బ్రాహ్మణుఁడను. బాధింపకుఁడు.

మొదటివాఁడు

భార్యా గీర్యా మై జాంతం నై. జల్దీ చలో- నీకీ మేం మెహర్బానీ సేసీమాటా నై. చలో.

రెండవవాఁడు

నువ్వు పాయిూరు సెప్తావు. గీయిూరు సెప్తావు. నీరాజుల్ మాటా, నీపోథీలమాటా, నేడి కీహోయ్! ఆవు బోలేతో పాపం గీపం బోల్తావు,

మాఫూ పాపం నై గీపం నై. సర్కార్కా హుకుం. భీమడు గీమడూ మై జాంతం నై. చలో- జల్దీ చలో. (అని చేతులకుఁ ద్రాళ్లు కట్టి లాఁగుకొని పోవుచున్నారు).

స్థలము—ఆస్థానమంటపము

[ఓఢ్రరాజు, మంత్రి, భటులు ప్రవేశము.]

రాజు

మంత్రివర్యా! కోశాగారం బెట్లున్నది? మన తాలూకావ్యవహారము లన్నియుఁ జక్కఁగా నెరవేఱినవా? దస్తు శిస్తులు బాకీలు సాకీలు లేకుండ వసూలయినవా, లేదా? సంగతి సందర్భము లన్నియు నెట్లున్నవి?

మంత్రి

కోశాగారము సురక్షితముగా నున్నది. దస్తు శిస్తు లన్నియు వసూలయినవి. కాని బొడ్డుపల్లి గుత్తదారునివలన నొక్కపయిసయును రాలేదు.

రాజు

మీ రావిషయమున నేమిచేసితిరి?

మంత్రి

లోఁగడ రెండుతాఖీదులు పంపితిమి. ఒక్కదానికిని సమాధానము రాలేదు. ఆకారణంబున వానిం బట్టితేర హర్కారాలం బంపియుంటి. వారు నేడో రేపో కార్యంబు సాధించుకొని రాఁగలరు.

రాజు

ఆగుత్తదారుఁ డెవ్వఁడు?

మంత్రి

దిగంతవిశ్రాంతకీర్తివిస్తారుం డగు శ్రీనాథకవిసార్వభౌముండు.

రాజు

ఆతఁడు రాజాస్థానంబులం దుండి కడుంగడు ధనంబు సంపాదించినవాఁ డని చెప్పుదురు. మనపన్నీకుంట మొండితనమా?

మంత్రి

ఆతం డేనాఁడు సంపాదించినవిత్తమా నాఁడే వ్యయముచేసియున్నాఁడు. ఇపుడు నిరుపాధికుఁడు. కావుననే బొడ్డుపల్లె గొడ్డేరినాఁడు.

రాజు

వానిం గరుణించిపుచ్చుట నామతంబు గాదు. కట్టి కొట్టి వేధించి బాధించియైన టంకంబులు కొంకక సంపాదింపవలయు నని శాసించుచున్నాఁడ.

మంత్రి

దేవరచిత్తము.

దౌవారికుఁడు

(ప్రవేశించి) జయము. జయము. మహారాజ! మన హర్కారా లెవ్వరినో కట్టి తీసికొని వచ్చుచున్నారు.

మంత్రి

సరే! రానిమ్ము. పొమ్ము.
(దౌవారికుఁడు నిష్క్రమించును).
(చెప్పినట్లు తురకబంటురౌతులు శ్రీనాథుని ప్రవేశపెట్టుదురు).

మొదటివాఁడు

మహారాజ్! వీఁడు పొడుపల్లె గుత్తేదారు వుంజాడు హాజూర్!

రెండవవాఁడు

షాయీరు చెప్పి తంటాలుపెట్టాడు సర్కార్! మేము వీడికీ కట్టీతెచ్చినాం మహారాజ్!

మంత్రి

గుత్తేదార్! మా పయికముమాట యేమి చెప్పినావు? కిస్తీ లన్నియు దాఁటినవి. నీవు వచ్చి దస్తు దాఖలుచేసియుండలేదు. ఏమిచెప్పెదవు?

శ్రీనాథుఁడు

మంత్రివర్యా! క్షేత్రము పండలేదు. పండిన దింతయున్న నది చీడపురుగులపాలైనది. శేషము కృష్ణవేణమ్మపాలైనది. అనుగ్రహించి మాఫీ దయచేయుఁడని ప్రార్థించుచున్నాను.

రాజు

నే నీరాజ్యమునకు వచ్చినదిమొదలు పండనీ పండకపోనీ మాఫీ యనఁగ నేమో యెఱుఁగను. నీయింట నున్నసొమ్ముల నమ్మియైనఁ గుదువఁబెట్టియైన మాపన్ను మాకుఁజెల్లింపక తప్పదు. అట్లు చెల్లింపకుంటివేని నీకు నిర్బంధమును దప్పదు.

మంత్రి

మీయింటఁ గలవస్తువుల నమ్మి సొమ్ము చెల్లింపుమని రాజాజ్ఞ. ఏ మందువు?

శ్రీనాథుఁడు

ఇంటఁ గలసర్వస్వమ్ము నమ్మియే యీ వ్యవసాయము చేసితి. ఇఁక మాయింట నొకపూచికపుల్లయైనను శేషించి లేదు. ఇల్లు మున్నే పోయినది. నాభార్య యరుంధతి యైనది.

మంత్రి

నీకుఁ గొన్నినాళ్లు గడు విప్పించెదను. ఏరాజునైన నాశ్రయించి ధనము సంపాదించుకొని రాఁగలవా?

శ్రీనాథుఁడు

నన్నుఁ బ్రేమించురాజు లందఱును లోకాంతరగమనంబు చేసియున్నవారు. నాకవిత్వం బాదరించి నాకు ధనం బొసంగఁగల రాజొక్కఁడును లేఁడని విన్నవించుచున్నాను.

మంత్రి

అట్లయిన నీవు మఱియొక్కసంవత్సరము సేద్యము చేయించి యీ ఋణము తీర్చుకోఁగలవా?

శ్రీనాథుఁడు

పెట్టుబడికిఁ దెచ్చుకొనం జాల. చాలనప్పుడు సేద్య మెట్లు చేయింపఁగలను? ఎట్లు ఋణము తీర్పఁగలను. అనుగ్రహించి నన్ను ఋణవిముక్తునిఁ జేయుఁడనియే కోరుచున్నాను.

రాజు

ఈతండు మొండి శిఖండి బండ. వీనిని దగునట్లు నిర్బంధించిన మనసొమ్ము మనకు రాకపోదు. అట్లు చేయ నాజ్ఞాపింపుము.

మంత్రి

భటులారా! ఈబ్రాహ్మణునిం గొనిపోయి దండింపుఁడు.

(భటులు శ్రీనాథునిఁ గొనిపోవుదురు).

(రాజు మంత్రితో లేచి నిష్క్రమించును).

స్థలము—పురవీథి

[భటులు శ్రీనాథునితోఁ బ్రవేశము.]

(భటులు ఎడురెండలో శ్రీనాథుని నిలిపి,

కాళ్లకు గొలుసుగట్టి, చేతులకు బేడీలు వేసి, నల్లగుండు మెడలమీఁదఁ బెట్టిరుదురు).

శ్రీనాథుఁడు

(అస్రుపూర్ణనయనుండై) అక్కటకటా! విధి విధానము దాఁట నెవ్వరికినిశక్యంబుగాదుగదా! సర్వజ్ఞసింగభూపాలుని ముత్యాల శాలలోఁ గనకాభిషేకమహోత్సవము నందఁగలిగిన నాకీపాట్లు వచ్చినవి. ఏకాలంబున కెట్టిగతి పట్టునో యెవ్వరికిం దెలియఁబోదు. ఇది నేను జేసికొన్న కర్మపరిపాకము గాని మఱియొక్కటి గాదు. నాకర్మమే న న్నింతకుఁ దెచ్చినది. "అవశ్య మనుభోక్తవ్యం కృతం కర్మ శుభాశుభమ్" హా! హా!

"సీ. కవిరాజుకంఠంబు కౌఁగిలించెను గదా
పురవీథి నెదురెండ పొగడదండ
ఆంధ్రనైషధకర్త యంఘ్రియుగ్మమునందుఁ
దగిలియుండెనుగదా నిగళయుగము
వీరభద్రారెడ్డి విద్వాంసు ముంజేత
వియ్యమందెనుగదా వెదురుగొడియ
సార్వభౌమునిభుజాస్తంభ మెక్కెను గదా
నగరివాకిట నుండు నల్లగుండు
కృష్ణవేణమ్మ గొనిపోయె నింతఫలము
బిలబిలాక్షులు దినిపోయెఁ దిలలు పెసలు
బొడ్డుపల్లెను గొడ్డేరి మోసపోతి
నెట్లు చెల్లింతు టంకంబు లేడునూర్లు."

(అని విచారించి ధైర్యం బవలంబించి కన్నులు మూసికొని కొంతసేపు ధ్యానించి)

"సీ. కాశికావిశ్వేశుఁ గలసె వీరారెడ్డి
రత్నాంబరంబు లేరాయఁ డిచ్చుఁ?
కైలాసగిరిఁ బంటమైలారువిభుఁ డుండె,
దినవెచ్చ మేరాజు దీర్చఁగలఁడు?
రంభఁగూడెఁ దెనుంగురాయరాహుత్తుండు,
కస్తూరి కేరాజుఁ బ్రస్తుతింతు?
స్వర్గస్థుఁ డయ్యె విస్సనమంత్రి, మఱి హేమపాత్రాన్న మెవ్వానిపంక్తిఁ గలదు?
భాస్కరుఁడు మున్నె దేవునిపాలి కరిగెఁ,
గలియుగంబున నింక నుండఁ గష్టమనుచు
దివిజకవివరుగుండియల్ దిగ్గు రనఁగ
నరుగుచున్నాఁడు శ్రీనాథుఁ డమరపురికి."

(అని చదివి క్రిందఁబడి యంతర్ధాన మగును. అంతలోఁ జతుర్భుజములతో శంఖచక్రాద్యాయుధములతో మణికిరీటకౌస్తుభాదులతో గరుడవాహనారూఢుఁడై శ్రీ మహావిష్ణువిగ్రహము పొడసూపి దేదీప్యమాన కాంతులు దిక్కుల వెదఁజల్లుచు మీఁదికిఁ బోవుచున్న ట్లెల్లవారికిం గానుపించును.)

ఇది సమాప్తము

పీఠిక

శ్రీనాథకవిసార్వభౌమునియందు నాకుఁ జిన్ననాఁటినుండియుం గలిగియుండిన గౌరవంబునంజేసి వాని గ్రంథములే చదివి వానినే యనుసరించి వానియందే నా చిత్త మైక్యమగునట్లుచేసి ప్రవర్తించుచుండినవాఁడ నగుటంజేసి యమ్మహాకవిశిఖామణి పవిత్రచరిత్రమంత యు నొక్క శ్రవ్యప్రబంధముగాఁ వ్రాయనెంచియు నాకన్న మున్నె కొందఱు కవులు గద్యప్రబంధములు కొన్ని విరచించి తచ్చరిత్రము విస్తరించి ప్రకటించుటం జేసి ఆయుద్యమము మానుకొని దృశ్యప్రబంధమైనచో నమ్మహానుభావుఁడు సర్వలోకలోచన గోచరుండగుచుం

డునని యు, ఇక్కాలమున దృశ్యకావ్యములకు వ్యాప్తి యెక్కువయుండుననియుఁ దలంచి యిట్లు దృశ్యమించి యెట్లో కృతకృత్యుఁడ నైతిని.

ఈనాటకములో నాటకోచితేతివృత్త మంతగా సరిపడియుండ లేదు. శ్రీనాథునిజీవితము మాత్రమే యిందలి కథాంశముగా గ్రహించితిని. దానంజేసి సంవిధానము చక్కనిమార్గముం బొందియుండదేమో యని సందేహము మాత్రము నాచిత్తమున లేకపోలేదు. అయినను రాఁబోవుకాలమునఁ జక్కని సంవిధానములో నీనాటకము వ్రాయువారి కిది యింతకంతె చేయూఁత నీయఁగల దనియు, నీలో నాటకప్రదర్శకు లనుగ్రహించి దీనిం బ్రదర్శించినచో శ్రీనాథదర్శనభాగ్య మబ్బఁగలదనియు, తచ్చరిత్రము జగన్నేత్రపర్వముఁ జేయఁగలదనియు నా నిశ్చయము.

మహాకవి నాటకములో నతనిపద్యములే హృద్యములుగాని నాబోంట్ల పద్యములు హృద్యములుగావని యెక్కడెక్కడనో కొన్ని తక్కఁ దక్కినవన్నియు నతని పద్యములే చొప్పించితిని. భోజరాజు పద్యములు కొన్ని మాత్రము గలవు. శ్రీనాథునకును భోజరాజునకును గల సంబంధము మృగ్యమయినను లోకప్రవాదమును బట్టి తద్వృత్తాంత మించుక స్పృశించితిని. శ్రీనాథుఁడు శృంగారాగ్రేసరుఁడు, విటుఁడు నని వ్రాసిన వారివ్రాఁత నా కిష్టము కాదు. అతఁడు పరమపవిత్రుఁడని నాయభిప్రాయము. మహానాటకములో శృంగారమునకుఁ గొంచెము చోటీయవలయును గావున వీథినాటక మొకవిధముగా మార్చి వ్రాసి తత్కాలమున నాయభిప్రాయమును జెల్లడించితిని. ఇందు నాటకనియమము పాటింపలేకపోవుటయేకాక దీనిని విషాదాంతముగా ముగించితిని. దీనికి నన్నన రేమి యన్నను సహించుకొని యుండవలసిన వాఁడ నగుచున్నాను.

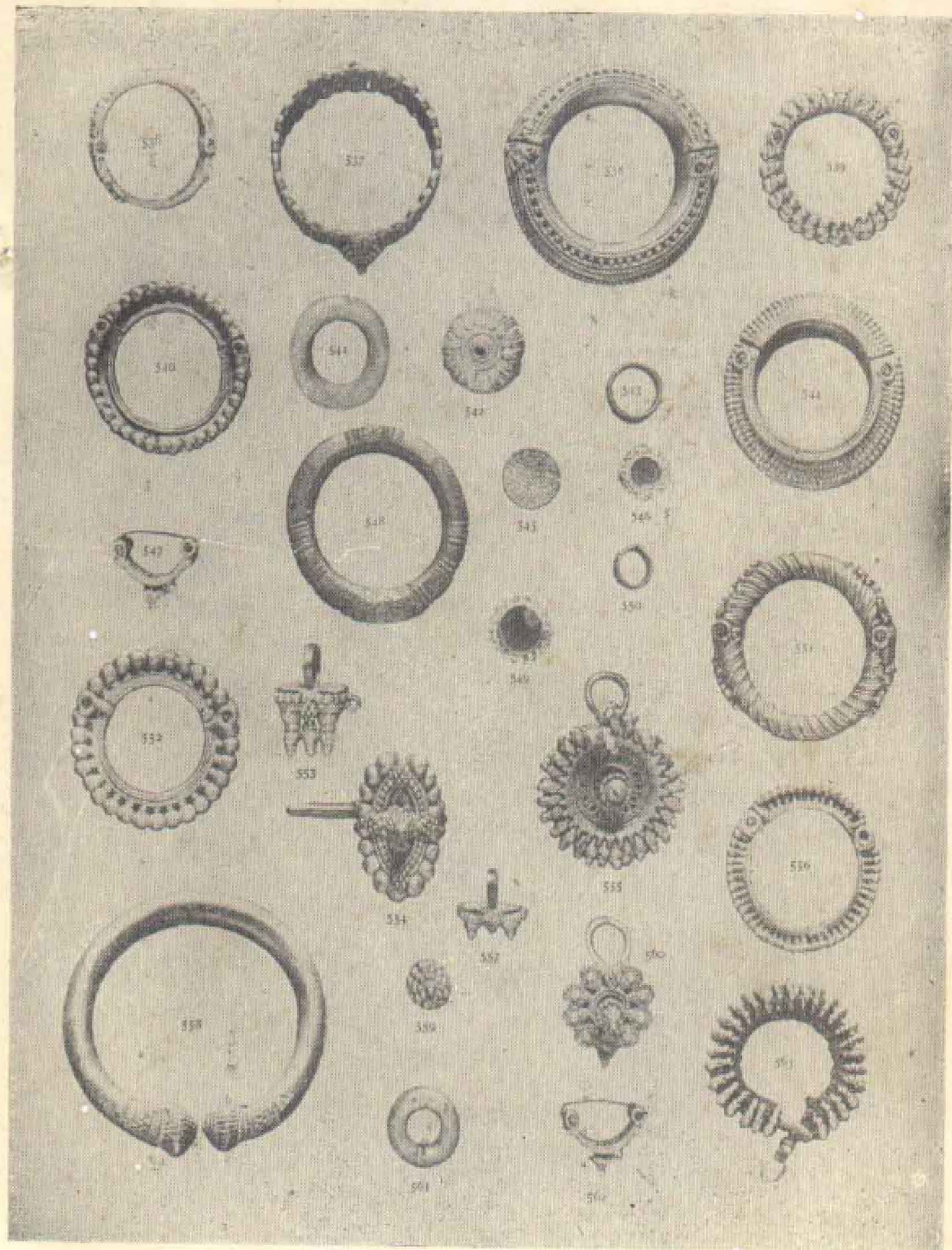
ఈరూపకము నే నెప్పుడో వ్రాసియుంచితిని. ఈలోఁ జెన్నపురికిఁ బోయినప్పుడు దేశోద్ధారక శ్రీ కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావు పంతులుగారితోఁ బ్రసంగించుచు దీనివృత్తాంతముం దెచ్చి, భారతిలోఁ బ్రకటింతురా యని యడిగితిని. వారు గ్రంథములోఁ గొంతభాగము విని ప్రకటించుట కంగీకరించి తమపత్రికారాజమునఁ జోటిచ్చి దీనికి లేనిగౌరవముం గలిగించినారు. ఇట్లనుట నాప్రమాదము: నాకవిత్వములో గౌరవము లేకపోయిన లేకపోవునుగాని శ్రీనాథుని కవిత్వమందును వానిచరిత్రమందును గౌరవము లేనివా రుండరు. ఆకారణంబున నే పంతులుగారీగ్రంథమును స్వీకరించినారు. వారు స్వీకరించినగ్రంథమే కావునఁ గృతికూడ వారి పేరనే సమర్పించుట సమంజసమని తలంచి లోకోపకారపరాయణు లైన పంతులుగారికే దీని నంకితముచేసి శ్రీనాథచరిత్రమునకు మఱింతపవిత్రతను గలిగించితినని సంతసించుచున్నాఁడను. శ్రీనాథునియందును, నాగేశ్వరరావుగారియందును గల గౌరవంబునం జేసియైనఁ బండితలోకము ఈనాటకము నాదరించి నన్ను మన్నింతురుగాక యని విన్నవించుచున్నాను.

శ్రీపాద కృష్ణమూర్తి శాస్త్రి
రాజమహేంద్రవరము 1-3-27

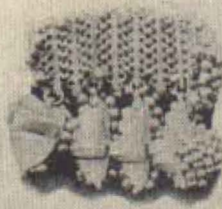
వేఁడుకోలు

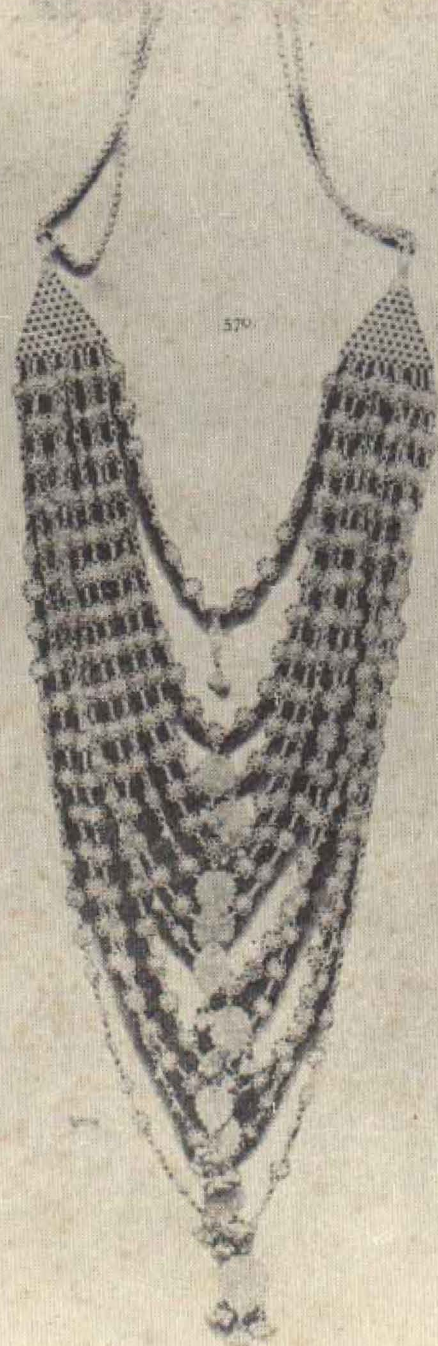
శంకర నారాయణ కవులు

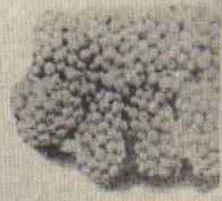
శ్రీకరాంచితదివ్య శేముషీవిభవంబుఁ దులకించు నీకనుదోయిఁ ద్రిప్పి
రమణీయతమభవ్య రచయితృపటిమంబు నొలయించు నీకరయుగముఁ జాఁచి
సుకుమారతరనవ్య సుకవితాభాగ్యంబుఁ బ్రభవించు నీపదద్వయము నిలిపి
పరమపావనధన్య వాక్సుధాసారంబు నొలికించు నీయోష్ఠయుగళిఁ గదపి
కరుణ నొకమారు నీచిన్నికవులఁ గాంచి-యభయదానంబు నిచ్చి దాస్యంబు నొసఁగి
లీల వెలయింప దీవించి మేలు గూర్చి-దేవి! మముఁ బ్రోవు మో భారతీమతల్లి!

చిత్రము ౫

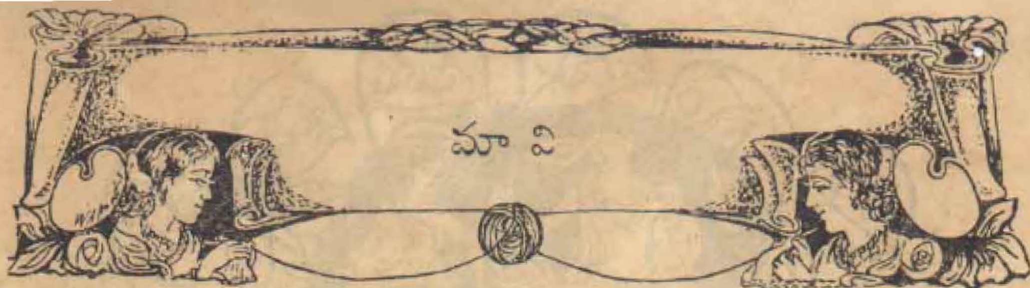

చిత్రము ౬

మిన్నికంటి గురునాథ కవి

ఎన్ని లతలు గొమ్మలు లేవు క్రొన్ననలను - గుసుమవిసరములను ముద్దుగొలుపునవి; మ
నోజ్ఞకళికాళికావాల నుతవిశాల - ఘనరసాలసాలమువలెఁ గావుగాక.

క. విరితేనెయు నెఱితావియు, నరవిప్పం బారయుతెమ్మె నచటవిడిచి నీ
సరసంగనెఁ గ్రొమ్మావీ! పరికింపుము భృంగము నుపవాసముదీరన్.

మ. పువులంబూయుటకంటెఁ బూర్వము మొదల్ పూజించు భృంగంబు ని
న్నవురా యిష్ట ఫలాభివృద్ధిఁగని డాయన్ రాఁగ మాటాడఁ బో
నవు; కీటంబులు నీమొగం బెఱుఁగ పైనం బండ్లలోఁ జేర్ప జం
కవు ఛీ చూతమ! తారతమ్య సువివేకం బేది? నీ కాత్మలోన్.

చ. మిపుల సుధారసోపమసమృద్ధఫలంబులఁ దొప్పఁదోఁగి ప్రా
ల్గువు ఫలమేమి? తద్గ్రహణలోలురదండ శిలాభిఘాతముల్
దవిలెదు బిడ్డలంగనిన లాభమొకో? యిది మావిగున్న! యీ
భువి నెవరైన సౌఖ్యములఁ బొందరె బిడ్డలకారణంబునన్.

ఉ. కమ్మనిపండ్లచాగమునఁ గ్రాలెదు తీయనిమావిప్రాఁక! భృం
గమ్ములు గోయిలల్ విరివిగా భవదీయయశంబుఁ జాటుచో
నమ్మకచెల్ల! తాలము తసంతనె గాలికి నూఁగులాడు ప
ర్ణమ్ముల గల్గలార్భటి నిరంతర మాత్మ యశంబుఁజాటెడిన్.

ఉ. దిక్కులనెల్ల నింపితివి తీరుగ సౌరభసారపూరముం
జక్కదనాలకిక్కవయి చాలితి కన్నుల కింపునింపఁగా
నక్కట మావిపండ! అనయంబు మనంబున డంబుమీరు స
మ్యక్కఠినంబు గ్రంథిలమునందున నొందితి నిందనెందునన్.

"అడవిపువ్వులు"

క్రొత్తపల్లి సూర్యారావుగారు

(వెనుకటిసంచిక తరువాయి)

తొమ్మిదవ యంకురము

ఇట్టి వీరందఱ యాశీర్వాదములవలన నొకవ్యక్తి పునర్జన్మమెత్తి పైయనఘులయిండ్లలో నాబాల్యవృద్ధము మెచ్చుఁదలలోని నాలుకవలె ననువర్తనమున మెలఁగుచు నెవ్వో నేరువకని యొక్కయుద్యోగము సంపాదించుకొని తిరుగుచుండెను. వీరియందఱయాదరణముకడ నుద్యోగ మెంతపాటిది! అక్కల్లి, యొక్కనాఁటి సంతోషప్రసంగములో, "నీవు జబ్బుచేసినకారణమున నొకసాయంకాల మింటికి రాఁజాలవని శంకరయ్యచేఁ జెప్పినవార్త యంపినపుడు, నేను వైద్యునింటికి వెళ్లితిని. 'నీ పిల్లవాడ డేలకొట్టికొందువు? వానిరోగము కుదురునదికాదు. ఇంటికిఁ బంపివేయు'మని చెప్పినాఁడు. నీవు బెంగపెట్టుకొందువని నీతోఁజెప్పలేదుచుమా- లోలోన దుఃఖపడుచు నిన్నినాళ్లుదాఁచిపెట్టితి"వని యక్కయ్యగారి యింటినుండివచ్చిన కొన్నివాళ్లకుఁ జెప్పెను. ఎంతప్రేమ! ఎంత వాత్సల్యము! ఓతల్లీ! విజయవిలాసములోఁ జెప్పినట్లు "బిడ్డలపేరుపెట్టినం దీఱునె మీఋణంబు." ఆయనను గాదు బ్రదికించినది-ముఖ్యముగానన్ను. దైవవశము;సంబంధములేని దారిఁబోవువారిం దెచ్చికొని వారితో బాధపడుట-యుద్ధరించుట- యెంతటి పూర్వజన్మసంబంధమో- వారికివారికి నుండవలయును. తొల్లింటిజన్మమునసే యీయన యీ యమ్మకుఁ బుత్రుఁడో-లేక పుత్రుఁడనై పుట్టెదననియూహ పెట్టెనో! 'నహి కారణంవినా కార్యంసంభవతి'-ఆయమ్మ ప్రేమ! కొమరితలవివాహములలో లాజహోమమునకుఁ బిలువలేదు - ఇంతియ - తక్కినతావులలో బావమఱఁదికి జరుగుమర్యాద లన్నియు నడపించెను. పేరునకుఁ దగినట్లే - ఒక్కరియింటఁ బుట్టి, యొక్కరి యింటఁ బెరిఁగి,యొక్కరి నానందపెట్టి, యొక్కతావున సంచరించుట యీయన కిప్పటికిని దగియున్నది. పెనిచిన తల్లి, అక్కయ్య, బావగారు, వీరివీరిబంధువులు,వీయము వారు- నెటుచూచినను మున్నూఱుపంది సజ్జనులు పరిచయులైరి. పరిచయ మేమి? అప్పటికి నిప్పటికి వారికి వీరికి నొక్కవిధమైన ప్రేమయే. కాశీవెళ్లివచ్చినవా రెవ్వరు గనఁబడినను గలకత్తాలో-మా...కనిపించినాఁడా యని యడుగనివా రెవ్వరు! చెల్లెంద్రయిండ్లలో నెంత మర్యాద! ప్రతివారికిని "మాయింటికిరావలదా, మాయింట భుజింపవలదు మమ్ముఁ గనవలదా" యను పూర్వపద్యము నందలి యభిప్రాయ ముండుట వింతకాదు. వారువారుఁ గూడుకొనిన వేరొకి శేషము. ఓవరుసీరుగా రేబీలకాయ సీమలోనివారేకదా! ఉత్తరదేశములోఁ గుమారుఁ డొక్కఁడు నున్నాఁడు. క్రొత్తగాఁ గోడలునుగూడఁ బంపించినారు. ఇక్కడ వీరికే తోఁచుటలేదు: దూరదేశమే, క్రొత్తతావే, యెట్లు గడపుదురోయని-ఎక్కడి వారి కక్కడ జరిపడునుగాని వారికుండఁబట్టలేదు. ఒక నాఁ డెదురుపడినపుడు - 'నీ వొక్కసారి రావుము

జూచిరాఁగలవా? నా కిక్కడ సెలవు లేదు. మీ యత్తగా రొంటిగా వెళ్లుటకుఁ జాలరు. వెళ్లిన నా కీయుద్యోగమున కనుకూలము గాదు. ప్రస్తుతము కొన్నినాళ్లు నీకు సెలవిమ్మని మీ యజమానుల నడిగెదను. టిక్కెట్టు కొని యిచ్చెదను. రాముని నకుఁ దంతికొట్టెదను. సిద్ధముగా వచ్చి స్టేషనునుండి నిను దీసికొని వెళ్లు'మని పలికిరి. 'దీని కేమి! వెళ్లి వచ్చెద'నని సమ్మతించిరి. ఏమారదేశ మైనను నాల్గింగ్లీషుముక్కలు వచ్చునుగదా, కథ గడచిపోవును; వెళ్లినారు. పదిదినము లక్కడ నున్నారు. రామముగారు పరీక్షరైన పిమ్మట నాగ్పురునే క్రొత్తరైలు- ప్రాంతరైలుమార్గములమీఁద నుద్యోగమునఁ బ్రవేశించిరి. దినమును నొక్కవైపునకుఁ దమతోఁగూడఁ బనులలోనికిఁ దీసికొనిపోవుచుండిరి. ఆజనులు- వేషము- భాష- పనులు చూచినకొలఁది వీరికిఁ గొన్నినాళ్లాదేశములో నుండవలయునను నుద్దేశము కలిగినది. ఉండినప్పును వారియింట నేఁడాదియున్నను కొంగ లేదుగాని, యూరకరేయుం బవలో స్వారస్యము లేదు. 'ఎట్లురా దైవమా!' యని యేడ్చుచుండిరి.

ఆప్ బాబు, సర్కారుబాబు వని యిద్ద రన్నదమ్ములు. నూతనమార్గములను వేయించుటకుఁ గుత్తగొనువారు. వారిచేతిక్రింద ననేక దేశముల కూలివాండ్రు పనిచేయుచున్నారు. తెలుఁగుకూలిపనివాండ్రును పెక్కురుగలరు. వీరియందఱకుఁ బనులు చెప్పుటకుఁ, జేయించుటకు, వచ్చినవారు రానివారిని బద్దువ్రాసికొనుటకుఁ దక్కినదేశపు కూలివాండ్రమీఁదనువలెఁ దెనుఁగువారిమీఁద కొక్కరు కావలసివచ్చెను. కూలివాండ్రలోని యొక్కమాతనిఁ బెట్టిరిగాని సమర్థతచాలదు. ప్రస్తావనలో రామముగారి కిది తెలిసినది. బాబూలతో మాటలాడినపుడు వారే యీ కొనసం జెప్పిరి. "కొన్నినాళ్లీపనిలో నుండరాదా, మీ యుప్పుకేటి సంతేనలమీఁదవలె నిపుడు నీతోఁ బలుకరింపు వారు లేరా,'యిక్కడి మీకు నిలయంబులకు నరిరాకపోరెనే యిక్కడి రత్నకందరములు'"- అని నవ్వుచు రామముగారనిరి. రోగియుఁ బాలేకోరెను, వైద్యుఁడును బాలే పథ్యము చెప్పెనుగదా - మాయత్తగారులకు కొంగలేదు. చాలనాళ్లనుండి వారితో నుండుట లేదు గనుక - కాకినాడలో నున్నను, గలకత్తాలో నున్నను వారికిసమానమే. అందఱు నంగీకరించిరనుఁడు. బాబుల చేతిక్రిందఁ బనికొప్పుకొనిరి. బాబులు బంగాలీవారు. దేశభాషయగు హిందీ వారికి మంచినీళ్లప్రాయము. ఇంగ్లీషు సాధారణముగావచ్చును. నేనువినియుంటిని- చెన్నరాజధానిలోని విద్యార్థికేయమునకుఁ గలకత్తారాజధాని విద్య చాలదట- మనవారు బొక్లేరింగ్లీషని నవ్వుచుందువారు గదా! అదియే యిప్పట తారసిల్లినది. ఈయనమాత్రము- ఒకబడిలోఁ జదివెనా, యొక్కపరీక్ష యిచ్చెనా- అంతయును స్వయంకృషియే - వారివలన వారివలన గ్రహించినదే- అయిననేమి - తాత్కాలికవ్యవహారతకుఁ జాలునది లభించినది. మఱియు నిప్పటివలెఁ గాదపుడు. ఇంత నిర్బంధము లేదు. అందులో నెన్నిమార్కు లిందులో నెన్నియని యడుగరు. కవిలెకట్టలవలెఁ బుస్తకములు పట్టుకొనివెళ్లి చూపనక్కఱలేదు. వ్యవహారసరళి నెఱిఁగి కార్యము నడపినంజాలును. ఎక్కడనైనను బి. ఎ. చదివి యుద్యోగములోఁ జేరఁబడిన నీవను వొక్కపాఠశాలలోఁదప్ప నితరస్థలముల నుద్యోగమునకుఁ బనికిరాదు. ఇతరమునకుఁ దగినపనుపునకు మరల నక్షరాభ్యాసము చేయవలసినదే కద!

ఎటుచూచిన నిరువది మైళ్లదూరములో నెంతలేదనిన బదివందలమంది తెనుఁగుకూలిపనివాండ్రు గలరు. వారందఱు వీరిచేతిక్రిందికి వచ్చిరి. అందఱితోఁ జుట్టఱికము. 'మీ దేయూరు మీ దేయూ'రని తెలిసికొని- 'మీయూర నాతఁడు బాగుగానున్నాఁడా- మీ యింటిపేరేమ్వరు- అల్లయూరిలోనివాఁడు నీకుఁ జుట్టమా'- అని యొక్కొక్కరి గుట్టుమట్లు తెలిసికొనుచు వారి కుత్సాహకారి వాక్యములు చెప్పుచుఁ బనిచేయించుచుండిరి. 'ఈకీసర బాపర వచ్చినది. మనమాట తెలిసినవా రొక్కరు మనజట్టుకుఁ దలవరి దొరకినాఁ'డని కూలివాండ్ర కానందము. వాండ్రకుఁగల లోపములన్నియుఁ దెలిసికొని వీరు బాబూలతోఁ జెప్పుట-వారివలన సహాయము చేయించుట- బాబూలకుఁ బ్రేమపాత్రముగుట- ఇవి వీరి ముఖ్యోద్దేశములు. ముఖవిశేషమో యేమో చూచినవారెల్ల వీరికిఁ బ్రియులగుట మొట్టమొదటినుండియుఁ గలదు. తిష్ఠకుదిరినది, నిష్ఠకుదిరినది. కలకంఠని బాబూలు జీతమిచ్చువారు. దానిని రామముగారి చేతికిచ్చువారు. ఆయనదాని నగ్ని

స్తోత్రమువలెఁ బరిశ్రమగాఁ జూచి ధైర్యపఱిచిరి. ఏమని చెప్పవచ్చును! ఎట్టి దీనిసందర్భము! ఎట్లయిన దానిలో నుండి కొంచెము నాక్రింద వ్యయ పెట్టుచుండుఁడని చెప్పిన వారికేమియర్థమగునో-శర్మసందేహము. వారికిదియొక్క లెక్కలోనిదే కాదు. కొంతమొత్తము చేసి వారే మా యత్తమానులకు బంపివేయుచుండువారు. అప్పుడేమన వచ్చునో మాటలాడఁగూడదు. సీతాజానా వీరికి సేవను ముదిరినది. ఇతర దేశపుఁ బరిశ్రాంతుడు కలవాఁడు కూలివాండ్రయొద్దనుండి రూపాయ కింతని రుసుము తీయుచుండు వాఁడు. తెనుఁగుపనివాండ్రాయలవాటు చొప్పున నీయఁ బోయిన- 'ఛీఛీ, ఇట్టిపనికూడదు. నత్తి పండించుకొని కష్టపడి మట్టికొట్టుకొని రాళ్లుకప్పలుకొరకించి గడించు కొన్న డబ్బు-నీడపట్టునఁగూర్చుండి కట్టువెత్తనము చేయు నేను బుచ్చుకొనను. నాకును గొంతవచ్చుచున్నది. అదియే నా కక్కఱ-' అని వారికి సంతోషము గలిగించుటయే కాదు; తక్కిన కలవరులకు బోధింపసాగిరి. ధనమే ముఖ్యోద్దేశముగావచ్చినవారుగావున వారువినినట్లు వినని యట్లు నటించిరిగాని - కొందఱు దారిలోనికివచ్చిరి. కొందఱు పుచ్చుకొనుదానిని తగ్గించుకొనిరి. కేవలము మానిపించుటకు వీలులేకపోయినది. వీరికేమి, యిచ్చువా రిచ్చుచున్నారు. పుచ్చుకొనువారు పుచ్చుకొనుచున్నారు. ఇచ్చుట పుచ్చుకొనువారు నేర్చిరి.

కొంతభాగము మార్గము పూర్తియైనది. క్రొత్త క్రొత్త స్టేషనులు నిర్మించిరి. క్రొత్తక్రొత్త మేష్టరులను బరిహాండ్రను నియమించుటకూడ జరిగినది. బాబూ శ్రద్ధ [illegible] లాభము గలిగినది. వారి కుత్సాహముగా నున్నం దున వేఱుపని నుత్తగొను సమయములోఁ దమక్రింది వారికి బహుమానము లిచ్చిరి. వీరికి నీయఁబోయిరి. 'నాకీబహుమానము వలదు. తమరును రాముడుగారును దొరలతోఁ జెప్పి యేదోయొక స్టేషనులోఁ బని చెప్పించిన- తోలంత యింతటి చిన్నస్టేషనులోనైనను సరియే-అదియే నాకు బహుమానము.' అని వీరు చెప్పికొనిరి. 'పండిత్ జీ, యీలైనులో మంచియూళ్లు లేవు; పట్టణములు లేవు. కొన్నినాళ్లు మాతోనుండుము. సమయముచూచి నీకు మంచిపని చేయించెదమని బాబూలు సమాధానపఱచి వారికిఁగల మఱియొకపనిలోఁ బెట్టిరి. దీనికి దానికి సంబంధము లేదని - సలువురతోపాటు బహుమానముగూడ నిచ్చిరి. దానిలోఁ గొంత నాకేమైనఁ జేయించిపెట్టుఁడని మా నాయనగారియొద్దకుఁ బంపించిరి. నాకు బాలతొడు గంతగా లేదు. అత్తవారు పెట్టినదియుఁ దక్కువయే. ఈమొత్తమొక్కటి రెన్నఁటికిని నగలు బిగువుగానిదని మా సొమ్ముతో మాయమ్మ చేయించినది. నేనడిగితినా, మావారడిగిరా, తల్లిదండ్రులు బోధించిరా - ఏమియును లేదు. మాఁడేండ్లది కానిమ్ము, ముప్పదియేండ్లది కానిమ్ము 'నాది, నాభార్య' యనునభిమాన మెప్పుడు పుట్టినదో యప్పడొకరు చెప్పనక్కఱలేదు. చెప్పినఁ బుట్టునదియు గాదు. తలంపు? తలంపున్నంతనే-రామిలేని నాఁ డొడఁగూడునా, కాలము రావలయును మాయింటికి పత్త్రము వ్రాయు చుండువారు. దానిలో- 'నేను మీదయవలన నిన్ని నెలలు పనిచేయఁగా నిన్ని రూపాయలు దొరకినవి. ఇంతమంది స్నేహితులైరి. దేశమిట్లుండును; భాషయిట్టిది. జన హృదయములు మంచివి. ఆహారమెక్కు'డని తెల్పుచుండు టచే నా కింతప్పటినుండి దేశము చూడవలయునని కోర్కి యుదయించెడిది. దానికిఁ గాలము రావలయును. నడుమ నడుమ, 'లక్ష్మీదేవి, గౌరిదేవి క్షేమముగా నున్నవైనము వ్రాయఁగోరెదను. ఎవ్వరైన నీప్రాంతమునకు వచ్చువా రున్న వారితో వారిద్దఱనొక్కసారి యీప్రాంతమునకుఁ బంపుఁడు; సొమ్ముపంపెద'నని, నన్ను మనస్సులోఁ బెట్టు కొని యుఱుటంకించువారు. 'లక్ష్మినిగాని, గౌరినిగాని నీ భార్యను బంపునపుడే పంపవలయునుగాని యితరులతోఁ బంపఁజాల'మని యోగక్షేమములు తెల్పుచు బదులు వ్రాయువారు. అదిగోనని యా కాలమును సమీపించినది.

ఆగరాపారా కలకత్తాకుఁ గొన్నిమైళ్ల దూరము లోనున్న చిన్నస్టేషను. పేరునకుఁ జిన్నస్టేషనే - పని మాత్రము పెద్దస్టేషనులకంటెఁ బెద్ద-అందులో నెక్కుడుపని సి. కె. సేనుగారికి. వారు పెద్దప్రసిద్ధాయుర్వేద వైద్యులు. కలకత్తాలో వారినివాసము. చంద్రకిశోర సేనుగా రాయుర్వేదములో నిధి. ఆకాలములో వారి నెఱుఁగనివారు లేరు. వారిదే నేఁటికిఁగల మెంట్లమొదటి తలనూనె జపాకుసుమతైలము. కలకత్తా పెద్దనగర మగుటచే సేనుగారికి వైద్యమున నుపయోగించు వెన్న, పాలు, తేనె, వనమూలికలు దొరకుట. అప్పుడప్పుడు దొరకుట దుర్లభ

పరచెను. దానికని ఆగరాపారాలో నొక్క పెద్దభూమి కొని, దానిలో నిండ్లుకట్టి, బీళ్లు, పచ్చిక పెంచి, కామధేనువులవంటి కొన్ని యావులను, గేదెలను, మేకలను బెంచిరి. దానికిచట పనివాండ్రు-వైద్యమునకుఁ గావలసిన మూలికలు-వృక్షములు నాటించి పెంచిరి. శాస్త్రవిధిగా వైద్యాలయము నిర్మించిరి. అనేకవిధములైన కాసారములు, ఫలవృక్షములు, పుష్పవృక్షములు, పల్మములు-కొలనులలో శతపత్రములు, సహస్రపత్రములు, వివిధములైన కలువలు, పద్మములమండపములు-వాని కంపములు, తూండ్లు, పుష్పమధువు, కదళీమధువు, పద్మమధువులు- నీఁగలను బెంచి తటాకతటవృక్షములలోఁ దేనెపట్లు పట్టించువారు. అనుదినము వారిపుత్త్రిలు, పనివాండ్రు ఆగరా పారాస్టేషనుకుఁ దెద్దపని కల్పింతురు. ఆస్టేషను మిగుల పెద్దదియుఁ గాదు, చిన్నదియుఁ గాదు. మా యనుభవమునకుఁ దగినట్లే యున్నది యనవచ్చును. అందులో నొక్క టిక్కట్లమేష్టరుపని బాబూలు వేయించిరి. మా పండిత్ జీగారును గొంతెవఱకుఁ దగినవారి సాహాయమున నా పనికై యత్నించుచున్నవారగుట మొదటినుండియుఁ గొంతకొంత పరిశ్రమ చేయుచున్నవారు- కావున యుండే కొన్ని బందుకట్లు నేర్చికొనిరి. టిక్కట్లిచ్చుపని, పుచ్చుకొనుపని యితరమైన తీఁగటపా మొదలైనపనులవలె నెల్లకాలము నుండుపని కాదు. టెలిఫోనుకు బదులుచెప్పుట - తీఁగటపా మేష్టరు లేనియపుడు-ఏమని, యెవ్వరని, నిజమని యడుగుట నేర్చికొనిరి. వచ్చినమాటలు తూఁచుట, వెలకట్టుట-రసీదులిచ్చుట గ్రహించిరి. లైటింజనులు పోవునపుడు-ఆస్టేషనులో నిలుపకుండఁబోవు రైళ్లు వచ్చునపుడుఁ బెద్దమేష్టరుగారు లేకపోయినను బనివాండ్రను వెంటఁ బెట్టుకొని ముందుస్టేషనుకుఁ దెలియఁజేయుచుట, తాళము పుచ్చుకొనుట యిచ్చుట, యిట్టివి పెద్దవారియనుమతిపై జరిపించుచుండువారు.

హృదయమున దయగలదు; పెంకితనము లేదు. దయతోనే సౌమ్యగుణముపుట్టును. తమస్టేషనులో రైలెక్కువారికి న్యాయముగాఁ టిక్కట్లు బరువులు తూఁచి, సరియైనసొమ్ము పుచ్చుకొని రైలెక్కించువారు. ఇతర స్థలములనుండి వచ్చిదిగెనవారిని 'నీ పెట్టె నాకనుమానముగానున్నది. బరువెక్కువయుండును. నేను మరల దూఁచెద'నని లెక్కకరింపక-నిర్బంధపెట్టక-లోపములున్నను గరుణించి వదలుచు- డబ్బులేనివారిని కలవిగాఁదిగుడ్డ యెక్కుడఁ బెట్టుమనక- మొదటనే హృదయము మెత్తనిది-పరకారసొమ్ముపోఁగొట్టుట కిష్టపడక-బహువమత్కారముగా మెలఁగఁజొచ్చిరి. తమపనిలో లోపము లేకుండ-నితరస్థలములలో జరిగిన లోపము లెక్కడ బైలుపడినను-ఇతరులలోపములు బైలుపఱచి మాట తెప్పించుట కిష్టము లేక-కొన్నిలోపములను గరుణచే వదలి, యెఱిగిన రెట్టి వానినైన టికట్టుక్కవకు లోనికివచ్చిన నిచ్చి యెఱుఁగని వాఁడెంతటిఘనుఁడైన నావలినుండి యడుగుమనక - ఎఱుఁగక లోనికివచ్చినవారికిఁ గావలసిన ప్రత్యుత్తర మిచ్చువారు. 'మాఁడేండ్లమి యాబిడ్డకై దెండ్లున్నవే; అంటిక్కటు కావలయును'- ఇట్టి బిభిషికలాయనయొద్ద లేవు. దేనిలోఁ బ్రవేశించిన దానియందు పండిపేరు కొనుటకే ప్రయత్నముచేయువారు. కావుననే యచిర కాలములోనే యక్కడనే మేష్టరు పదవి లభించినది.

రెండుమూఁడునాళ్ల కొకసారి, చంద్రశేఖరసేన గారి పుత్త్రిలు, దేవేంద్రనాథసేనుగారో, ఉపేంద్రనాథసేనుగారో వచ్చువారు, పోవువారు-చాలసేపుస్టేషనులోనుండువారు. దీనిచే వారితో మైత్రి యలవడినది. 'మీ దేదేశము, జిల్లాయేది, వారి తెలుఁగుదురా', వీరిని దలియువా- కాకినాడ యొన్నఁడైనవెళ్లినారా- రాజమహేంద్రవరములోఁ బెద్దన్యాయవాదుల నెఱ్లెమి. వారిలో నెవ్వరితోనైనఁ బరిచయమున్నదా' యని వారడుగువారు. ఈయనచేసిన సహవాసము పెద్దపెద్ద వారితో-సాధారణముగా నెఱుఁగని వారేలేరు. ఏదో యొకప్రసంగములోఁ దను పరిపాలనలో నొకయింగ్లీషు దినపత్రికయుండినట్లును, దానికి నాయకసముదాయములలోఁ బ్రచురించుట కాంధ్రదేశమునఁగల ప్రసిద్ధపురుషులు, జమీందారులు, నర్తకులు, దేశసేవాపరులు, న్యాయవాదులు, పండితులు నిట్టివారి ఛాయాపటములు కావలసి యుండుననియు సేనుగారు చెప్పిరి. వీరెఱుఁగని ఫొటోగ్రాఫరులు లేరు, వీరెఱుఁగని చరిత్రములు లేవు. కాఁబట్టి యెవ్వరిచేతనో వ్రాసి యొక్కరిపటము తెప్పించి తా మెఱుఁగి యున్న స్నేహితునకు వ్రాసి

ప్రసిద్ధపురుషుల జీవితచరిత్రము వ్రాయించి తెప్పించి వారికిఁ గొంతసహాయమును స్టేషనులోఁ గూర్చుండియే తీరుచేయుచుండువారు. మాయింట నేను వచ్చునప్పటి కన్నిరకాల జపాకుసుమ తైలములును, సుదర్శనమాత్ర ములును,నకీల కాంతిమార్ద్నము డబ్బాలుఁ గలవు.ఒకప్పుడు ప్రసంగవశములో 'మాయౌషధములు మీ దేశములోఁ బ్రచారమునకుఁ దెచ్చి యమ్మిపెట్టువారి నెవ్వరినైన నమ్మకమైనవారి నొక్కరిం జూడరాదా' యని సేనుగారు కోరిరి. 'కావలసినంతమందియున్నారు. మావాఁడే శంకర దీక్షితులని యున్నాఁడు.పిఠాపురములోఁ గొట్టుపెట్టించి చుట్టుప్రక్కలయూళ్లలో నమ్మించెద'నని చెప్పిరి. 'అతని వలన మీకు సందేహమక్కఱలేదు. అంతయును నేనే పూఁటకాఁపును. కేవలము నా పేరుననుండిన నాయుద్యోగమున కాటంకమని దీక్షితులు పేరుపెట్టించుచున్నా'నని చెప్పి కొన్ని మందులు పిఠాపురములోనుండి విక్రయించునట్లు చేసెను. రాకపోకలు రైలుసొమ్ము సేనుగారే పెట్టుకొని, నూటికిరువదియైదువంతున నమ్మినదానిపై దీక్షితునకు ముట్టులాగున నేర్పాటయినది. రూపాయకైన నమ్మిన నాలుగణాలు తీసికొనుటయే. ఎంతలేదనినను నెలకుఁ గాలిమీఁదఁ గాలువైచుకొనికూర్చుండి యిరువది ముప్పది రూపాయలు గడించుచుండెను. లెక్కలు చక్కఁగా వ్రాసి యిన్ని వ్యయమైనవి, యిన్ని నిలువ యున్నవి, యింతసొమ్ము వచ్చినది, యింతపుచ్చుకొంటి, నింత పంపితి ననియు, నీయామందులు లేవు, వానిని బంపవలయు ననియుఁ దెనుఁగులోనే వ్రాసిపంపిన నవి వీ రెప్పటికప్పుడు తర్జుమాచేసి వారికప్పగించువారు. డబ్బు దొరకుచున్నకొలఁది దీక్షితులు శ్రద్ధయెక్కువయి ప్రతి వారికి బోధించి యౌషధములు కలనూనెలు విక్రయించి యుత్సాహముతో నుండెను. ఈ విధముగా నూరక కూర్చున్న దీక్షితు నొకవ్యాపారింజేసి పదిమందిలో నడయాడఁగాఁజేసిరి. సేనుగారు కేఁటేఁట దీక్షితులు పేరు మీఁద క్యాలండరులు, డైరీలునచ్చువేసి పిఠాపురము పంపుచుండువారు. తారీఖుల క్యాలండరులు, డైరీలు కావలసినవా రూరకరాఁ వానిం బంచిపెట్టుమన్నను మర్యాదకుగా నేదోయొక్కబుడ్డి కొనుటయు, నొక్కతేదుల క్యాలండరు పుచ్చుకొనుటయు-పరసులు, రసికులు, నండరాముజీ-జపాకుసుమతైలములు నెలనెలవాడుకలు-బుడ్డిచెల్లగాఁబుడ్డి-పల్లెటూళ్లలోను గాకినాడ మున్నగు పట్టణములలోను దీక్షితు లొక్కఁడే వీరి యౌషధముల విక్రయించువాఁడు. మఱి యితరులకు సేనుగారు పంపుచున్నను బంపరు. కాఁబట్టి రుచిమరిగిన చిల్లరవర్తకులు దీక్షితులుదగ్గఱ నౌషధములుకొని మాఱుబేరమున కమ్ముకొనఁజొచ్చిరి. చిన్నచిన్న వైద్యులు వాసారిష్ట, సురవల్లి కషాయము, చందనాసవము, కల్యాణవటి, మొదలైనవి కొనిపోయి రోగుల కుపయోగించి లాభము పొందుచుండిరి. గౌరి, శంకరదీక్షితులు పిఠాపురములో నెక్కుడు నాళ్లు నివాసముచేయవలసివచ్చినది. గౌరి చిన్నతనములో నున్నదే కావునఁ జుట్టములు పక్కలు మెండుకొనిరి. హాయిగాఁ గుక్కుటేశ్వరునిదయచే వారన్నట్లుఁ గాలము గడుపుచుండిరి.

సేనుగారికి మావారియందు మైత్రి మెండైనది. అదియని యిదియని వలదన్నను నేదో కొంతవర్తకసరకు మీఁద ముట్టఁజెప్పుచుండువారు. ఒంటరిగా నున్నపుడు వీరదియంతయుఁ దండ్రిగారికిఁ బంపివైచుచుండిరి. మంచికి మంచిలోనే స్నేహితులు, విరోధులు నుందురు. చెడ్డకుఁ జెడ్డలోనే స్నేహితులు, విరోధులు నుందురు. ఎవ్వరిగుణము వారు కనఁబఱచుకొనుచుందురు. నైజగుణమునకును బ్రసిద్ధికంటెకిని మందులేదు. కాని యేకాలమందైనను సత్యము, న్యాయము బలిష్ఠములగు నక్రమములచేఁ గప్పఁబడినను దానిగౌరవము నెప్పటికైన నిలువుకొనును గాని పోవదు. జ్ఞాపకము నుంచుకొనుఁడు. దీనిప్రసంగము ముందు గావించెదను.

కుబ్జ - ఉత్కంఠ

బళ్లారి కృష్ణప్ప గారు

గగనసీమంతినీమణి కైరవాప్తు-రాకఁ గోరుచుఁ బువ్వుల కోకఁ గట్టి
నిలిచెనో నాఁగఁ జుక్కలు నిండిపోయె-మదన కేళికిఁ బైకొను మాయలాఁడి
కన్నుఁగవ చెల్వమో యనఁ గలువలేచె-నగవు దళుకొత్త మోమెత్తి మగనిఁ గాంచెఁ
గన్నుఁగానక తెమ్మెర పిన్నవాఁడు-పూలతావులు వెదఁజల్లి మేలమాడె
నించువిలు పూని రతిరాజు సంచరించెఁ-గడచె నొకజాము జనరవం బుడిగె నకట!
ఉగ్రసేనుని యాజ్ఞ మహోగ్రమనఁగ-గుండుమ్రోఁగెను ఢామ్మని కోటమీఁద
"మఱవ"నని పల్కి పోయిన మాయకాఁడు-తడయఁ బనియేమొ? నాయింటి దారి తప్పి
వాడవాడలు తిరిగెనో, మేడలందుఁ-గుసుమ శయ్యలు వెదకెనో, కుబ్జకొఱకు?

క. మధురాపుర వైభవములన్-మధురాధరలన్ మనోజ్ఞమందిరవనులన్
మధురస్వర కీరములన్-మధుదమనుఁడు గాంచి కాంచి మఱచెనొ మరలన్?

ఉ. గోపనితంబినీవిభుని కోమలదేహము సోఁక గొబ్బునన్
దీపితమయ్యెనా చెలువు దివ్యమృగాక్షులకన్న నవ్యమై
కాపురమయ్యె నాగృహము కామితదాయికి భాగ్యదేవికిన్
బాపురె! యమ్మహామహునిఁ బట్టి పెనంగిన జన్మ మున్నదే!

ఉ. శ్రీరమణీయమై దివిజసేవితమై వివిధార్థసద్మమై
భూరిమనోజ్ఞమై భువనపోషణమై కరుణాలవాలమై
కారణజన్మమై వెలయు కంజదళాక్షుని దివ్యకాయమున్
సారెకుఁ గౌఁగిలించి రతిసల్పినబోటికి నాకమేటికిన్?

ఉ. కన్నులపండువై కుసుమకాండునిదాడికి రాజమార్గమై
యున్నతమై నభోరమణి యుర్వికిఁ జిల్కిన గంధసారమై
వెన్నెల నిండిపోయెఁ గడు వేదనలొందుచు డాఁగెఁ జీకటుల్
బన్నమునొందెఁ దామరలు పర్విడె నాయెద నున్న కోరికల్
తిన్నఁగఁ బ్రాఁకెఁ గాక యిఁక దేహము నిల్చునె? రాగదే హరీ!

మ. హారినీలద్యుతిసంచయంబులను మాయం జేయు దేహంబుతో
శరదిందుప్రభలన్ మఱల్చు దరహాసం బొల్కు నెమ్మోముతో
నరవిందంబుల డాలు డీలుపడఁ జేయన్ వెల్గు కందోయితో
విరిదండల్ నటియింపఁ దీవ్రగతులన్ వెన్నుండు రాకున్నచోఁ
దరమే గెల్వ శశాంకునిన్ రతికళాతత్త్వజ్ఞ మీనాంకునిన్?

సీ. నామగోత్రము విని నయన మల్లార్చిన సోయగం బెచ్చటఁ జొనిపినావు?
గంధంబు గైకొని కనులెత్తి చూచిన విన్నాణ మెక్కడ వీడినావు?
తావి కానందించి తలయూఁచి మెచ్చిన తాత్పర్య మెచ్చోటఁ దాఁచినావు?
మూఁడుడొంకలు దిద్ది ముచ్చటలాడిన మర్మార్థ మెందుకో మఱచినావు?
ఉన్న చేష్టలెల్ల నొప్పఁగాఁ బరికించి-కపటకృత్యములను గారవించి
నిన్నుఁ గలసి మెలసి యెన్నండు పుట్టని-నగరమందు నుండు నిగమవినుత!

సీ. ఆశించె నని యెంచి యరయఁగాఁ బొంచితో కౌఁగిలిమ్మనుటకుఁ గాదు కాదు
ప్రేమించె నని యెంచి పెదత్రోవఁ బట్టితో గానంబు వినుటకుఁ గాదు కాదు
మోహించె నని యెంచి మూలల డాఁగితో కలికి సేఁతలు సేయఁ గాదు కాదు
కామించె నని యెంచి కాసరా వైచితో కందర్పకేళికిఁ గాదు కాదు
కనకపీఠంబునం దుంచి గంధ మలఁది-పుష్పహారంబు లర్పించి పూజసేసి
పరమవైకుంఠపురమున కరుగఁగోరి-వేఁడుచున్నాను శ్రీకృష్ణ! వేగ రమ్ము.

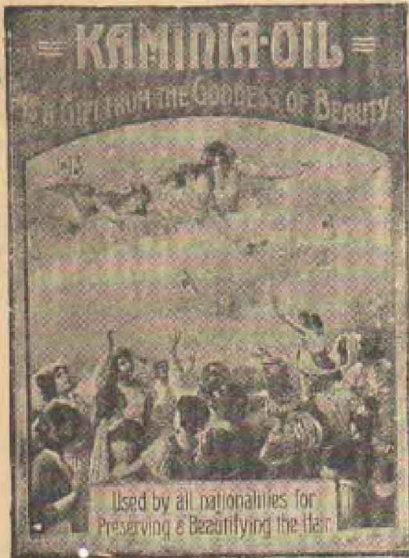
చంద్రోదయము

జి. జాషువకవి గారు

కడలిరాయని మేలికడుపున జన్మించి సిరితోడఁ బెరిగిన చిన్నవాఁడు
నళిననాభుని పెండ్లినాఁడు సోదరి నవ్వఁ బాదాలు గడిగిన బావమఱది
పండువెన్నెలఁ జిమ్మి పైరులు పండించి ధరణికన్నముఁ బెట్టు ధర్మరాజు
రక్తసంబంధంబు రవ్వంత లేకున్న మానవావళికెల్ల మామగారు
కులట లెంతెంతగాఁ దిట్టుకొనుచు నున్నఁ-జింత కాసంత నందని శాంతమూర్తి
జింకపిల్లను ప్రియమారఁ జంకఁ బెట్టి-పొడుపుఁ గొండల కెక్కె వెన్నెలమగండు.

ఏల మీరు కామినియాతైలమునుమాత్రమే వాడవలెను?

(రిజిష్టరు చేయబడినది)

ఎందుకనగా:

కామినియా తైలము వెంట్రుకలకు చాలలాభకరమైనది.

కామినియా తైలము వెంట్రుకలు ఊడిపోవుటను ఆపును.

కామినియా తైలము వెంట్రుకలు పొడవుగాను, దళముగాను కాంతిగాను పెరుగుటకు తోడ్పడును.

కామినియా తైలము సువాసనతైలము మాత్రమే కాదు. అయితే వెంట్రుకలు పెరుగుటకు కావలసిన ఓషధులు ఇందులో గలవు.

కామినియా తైలము పుర్రెకు చల్లదనమును గలిగించి మెదడుకు విశ్రాంతి నిచ్చును.

చదువుడు, ఆలోచింపుడు, ఆర్డరును పంపుడు.

కలకత్తాలోనున్న ఫార్వర్డుపత్రిక తెలిపినది:—"ఆంగ్లో ఇండియన్ డ్రగ్ అండ్ కెమికల్ కంపెనీవారిచే పంపబడిన అత్తరులు, వాసనతైలములు విశ్లేషింపబడి, పరీక్షచేయబడుటవలన అందులో హానికరమైన వస్తువులు లేవని రుజువుపరచబడినది. కామినీయా వాసనతైలమునందు మనోహరమైన అత్తరు చేర్చబడినది. మెదడుకు చలువను గలిగించును."

పి. యు. ఆర్. కార్వెల్లో, ఎస్. ఏ. పర్జను, పెరా ద్వీపమునుండి వ్రాసినది:— "కామినియా తైలము మిక్కిలి మంచిదనియు, తృప్తికరమైనదని నిస్సందేహముగా కనుగొంటిని. ప్రత్యేకముగా చుండును, పుర్రెకు త్వరలో గుణమును గలిగించును. ప్రస్తుతము వాడుచున్న నా రోగులకందరికిని దీనిని శిఫార్సుచేసితిని."

బుడ్డి 1 కి ధర రూ. 1-0-0   వి. పి. ఖర్చులు రూ. 0-6-0

బుడ్లు 3 కి ధర రూ. 2-10-0   ,, ,, ,, 0-12-0

హెచ్చరిక:—ప్రతిపట్టణమునందును, గ్రామమునందును యున్న సుప్రసిద్ధమైన దుకాణములందు కామినియా తైలము విక్రయించబడుచున్నది. మీరు అడుగునట్టి దుకాణమునందు దొరకనిచో అతని పేరును మాకు తెలుపుచూ, ఆర్డరును మాకు నేరుగా పంపుడు. కొందరు వర్తకులు ఎక్కువలాభమునకై ఆశపడి పేరులేని వర్తకగుఱుతులు గలవి, తక్కువరకమువి "శ్రేష్ఠమైనవని" తెలుపుదురు. గనుక అట్టి తంత్రములను నమ్మి మోసపోకుడు. ఎల్లప్పుడును కామినియా తైలమునే పట్టుపట్టి తెప్పించి వాడుడు. ఇతరమైనవాటిని తెప్పించవద్దు.

ఆంగ్లో ఇండియన్ డ్రగ్ అండ్ కెమికల్ కంపెనీ,

285, జుమ్మామసీదు, బొంబాయి.

మీకు మేలైన సువాసనగల అత్తరులు కావలెనా?

అటులైన అత్తరులకు రాజని పిలువబడు **ఆటోదిల్‌బహార్‌ను** ఉపయోగించుడు

కొన్ని బిందువులను మీ చేరుమాలుపై చిలికినతోడనే యింపగు, పుష్పసంబంధమగు సువాసన నీచుట్టుపట్లవ్యాపించును.

ఇంతటిరమ్యమైన, మనోహరమైనవాసనను నీవు బజారులోకొను యితర అత్తరులలో పొందజాలవు.

'ఆటోదిల్ బహార్' అను పేరును యిపుడు జ్ఞాపకమునకు తెచ్చికొనుడు. దానిని ఒకమా రుపయోగించుడు. దాని మనోహరమైన, శాశ్వతమైన సువాసనరుచినత్యయత్వమును చెందుదువు.

½ ఔన్సు బుడ్డి	వెల	రు.	[illegible]-0-0
¼ ,,	,,	,,	రు.	1-4-0
1 డ్రాము	,,	,,	రు.	0-12-0
మాదిరిసీసా		,,	రు.	0-2-0
సువాసనగలకార్డులు			రు.	0-1-0

వి. పి. చార్జీలు ప్రత్యేకము

కొనునపుడు దయచేసి 'ఆటోదిల్ బహారు' అను పేరును జాగ్రత్తగా పరిశీలించి కొనుడు. అన్నిచోట్లను అమ్మబడును.

సోల్ ఏజంట్లు:—

ఆంగ్లో యిండియన్ డ్రగ్ అండు కెమికల్ కంపెని,

285, జుమ్మామసీదు బజారు, బొంబాయి.

నొప్పులుగాని, తీపులుగాని, ఏవైననుసరియే తొలగింపవచ్చును

మీరు ఏల నొప్పులవలన బాధపడవలెను. ఆ నొప్పులు తలయందైననుసరే, దేహమున యితరచోట్లనైననుసరియే, నడుమునొప్పి, వాయువునొప్పులు, పడిశము, గొంతురాపిడి, కాళ్లనొప్పులు, కీళ్లనొప్పులు, నాడినొప్పులు, బెణుకునొప్పులు, మొదలగు నొప్పులైనను సరియే, తప్పక త్వరలో

'ఆడమేన్స్ సైప్రెస్ సాల్వ్'

అను దానిచే మాన్పవచ్చును. ఇది ఉపశాంతికర మగు అంజనము కాదు. ఇది చాలా మేలైన తైలము. ఇది చాలా విలువగల ఓషధులచే తయారుచేయబడినది. దీనిచే నొప్పులుమొదలంటపోయి తక్షణమే నిమ్మ ఆనొప్పియొక్క భాగమునుండి తొలగించును. వేలకువేలు దీనివల్ల లాభపడిరి.

వెల బుడ్డి 1 కి రు. 1-0-0.   వి. పి. చార్జీలు ప్రత్యేకము.

ఈ అత్యద్భుతమగు బాధనివారిణి ఫలమును కనుగొనుటకు యీ క్రింద చేర్కొనిన అంగడినుండి 2 అణాలకు శ్యాంపిలుడబ్బీ తెప్పించుకొనవచ్చును.

మెస్సర్సు:—ఎ. బి. పారెక్, 259, చైనాబజారు, మద్రాసు.

సోల్‌ఏజంట్లు:—ఆంగ్లో యిండియన్ డ్రగు అండు కెమికల్ కంపెని,

285, జుమ్మామసీదుబజారు, బొంబాయి.

పద్మాక్షి

శతావధాని వేలూరి శివరామశాస్త్రి గారు

౧

శారదాశ్రమమున నుండు విద్యార్థు లందఱిలో ప్రద్యుమ్నుఁడే మిగుల తెలివి కలవాఁడును, మిగుల దరిద్రుఁడును.

ప్రద్యుమ్నుని తండ్రి ప్రమోదుఁడు మహాతపస్వి. అతఁడు తపస్సుచేయని క్షేత్రమే లేదు. అతఁడు భారద్వాజాశ్రమమునఁ బండ్రెండేండ్లు తపస్సుచేసి వచ్చినపిదప కలుగఁబట్టి ప్రద్యుమ్నుఁ డింత మేధావియైనాఁ డని విద్యార్థులు వివిధవిధముల చెప్పికొందురు.

కానంత కటికనేలయేని లేకపోవుటచే ఆయింట ఆఁడువారివద్దనుండియు అంబుభక్షణ, పర్ణభక్షణ పూర్వమగు తపస్సుచేయుటకు హేతువని తీవ్రవిమర్శకులు వాదించినను, కొంత ఆఁకటితపస్సు క్రింద విలియూపడినను, కొంత యథార్థము కాకపోదని పలువురనుకొందురు. వారిశరీరములు చూచుచో అంతయు యథార్థమేయని యందఱును ఒప్పుకొందురు.

ప్రమోదునకిపు డెనుబదియేండ్లు. అతని భార్య ఆమోద కఱువదేండ్లు. ఆదంపతు లిపుడు భూప్రదక్షిణమునకు బయలుదేఱఁ దలఁచుచున్నారు. అట్టి ప్రదక్షిణములు ఇదివఱకు రెండుమాఱులు అయినవి.

ప్రమోదునిలో పర్వతపు పవిత్రత, మఱ్ఱిచెట్టు రాచఱికము, ఉదయసూర్యుని తేజమును కలవు. దుర్వాసుని కోపము వీనికన్నిటికి మకుటముగా కలదు.

ప్రమోదునియందలి కోపము తీసివైచి యశోదాప్రేమ కలిపినచో నామోద యగును.

ప్రద్యుమ్నునకు విద్యాదీక్ష అయిపోయినది. అనఁగా వివాహమునకు పట్టా పుట్టినదన్నమాట. అతఁడు స్వగృహోన్ముఖుఁ డాయెను.

గురుకులమునుండి గృహోన్ముఖుఁడగు విద్యార్థి యానందమునకు మేర లేదు. అతఁడు తనకుటీరమున స్వర్గసుఖ మనుభవించును. జీవన్ముక్తునివలె సంచరించును.

మునిపల్లెలో ఆత్మారామునియిల్లు అతిథులకోసమే కట్టఁబడినదని అంద ఱనుకొందురు. అతనికూఁతు పద్మాక్షికి అతిథుల కర్ఘ్యపాద్యము లిచ్చుటతోడనే దినమంతయు పరి

పోవుచుండును. ప్రద్యుమ్నుఁ డాయూరనాఁగి వారిముంగిటికి వెళ్లువఱకు పద్మాక్షి పాద్య మిచ్చుట కెదురుగా వచ్చెను. పద్మా

క్షిని జూడ ప్రద్యుమ్నునకు రెండుకనులును చాలలేదు. తన యిచ్చినపాద్యము గ్రహింపక నిలువఁబడియున్న ప్రద్యుమ్నుఁడు పద్మాక్షికి కానఁబడుట లేదా? పద్మాక్షియు అతని వీక్షిం చుచున్నదా?

తార్కికులు గాలి, ఆకాశము మొదలగు వానిని అమూర్తద్రవ్యములుగా పరిగణించిరి. పద్మాక్షిమతమున జగత్తంతయు అమూర్తమే. అద్వైతులుగూడ ఈశ్వరునకు రూపమున్న దని అంగీకరింతురు కాని పద్మాక్షి అంగీకరింప దు. ఆమె పుట్టుగ్రుడ్డి.

పద్మాక్షి చూచుచున్నదో లేదో కాని ప్రద్యుమ్నుఁడు గ్రుడ్డివానివలె లోక మూర యకున్నాఁడు. పద్మాక్షి మెలమెల్లగా లోని కేఁగెను. ప్రద్యుమ్నుని కపుడు కనులు వచ్చెను. అవి యపుడు అతని హృద యమునుండి అననుభూతపూర్వ మగు నొక తన్మయతను తోడుకొనివచ్చెను. అతనిమనస్సు చిగిరించెనో, లోపించె నోకాని అది యొకసుఖము, ఒక ఆవే దన, ఒక కాంతి, ఒక లబ్ధి, ఒక జన్మాం తరసంబంధము, ఒక అధునాతన ఘటన, ఒక లోపపూరణము, ఒక లోపము.

ఆత్మారాముఁ డగ్నిహోత్రగృ హామునుండి వచ్చి, ప్రద్యుమ్ను నాద రించి, యతని కులగోత్రాదులు ప్ర శ్నించి సమాధానము పడసెను. తన కుమారుఁడు శశిచే లోఁగడ పలు మాఱులు భోజన సమయములందు గురుకులమునందలి మేధావులలో అతి మేధావి యని ప్రశంసింపఁబడువాఁడు ఇతఁడే యని గ్రహించి, 'నీ నామధేయము ప్రద్యుమ్నుఁడు కాదా?' అని ప్రశ్నింపఁగా లోనియక్కజమును వెలువరింపక ప్రద్యుమ్నుఁ డగు ననెను.

ఇంటిలోనుండి శశి వచ్చెను. ప్రద్యుమ్నుఁ డతనిఁ జూచి 'మీ రెపుడు వచ్చితిరి?' అనెను. 'ఇదియే మాయూరు. మాయిల్లిదే' అని శశి తెల్పెను. 'ఏమీ! తన్నిన పరుపుపైఁబడినటులు నేను సరిగా మీయూరే, విశేషించి మీయిం టికే వచ్చితినే!' అని ప్రద్యుమ్నుఁడు పలికెను. 'మా యదృష్ట'మని శశి పలుకుచు 'దొడ్డిలో దిగుడుబావి యున్నది. ఇంక స్నానముచేయుఁ'

డని పండులు కోసికొని రా తోఁటలోని కేఁగెను. ప్రద్యుమ్నునకు దొడ్డిలోనికి దారి చూపి ఆత్మారాముఁడు అగ్నిహోత్రగృహములోని కేఁగెను.

ప్రద్యుమ్నుఁడు తరులతావితానపరివేష్టితమగు నా గృహోద్యానమున దిగుడు బావి కడ నిలుచుండి యింటిదెసఁ జూచుచుండెను.

ఓ ప్రథమప్రేమమా! నీవు ధన్యమవు! నీయందలి తన్మయత, శూన్యత - ఆవేదన, సుఖము - ఆశ, నైరాశ్యము లోనగు జంటలు గొలుసులవలె పేటులు కలిసియుండునో పిదప నెవఁడెఱుఁగును? ఆ ప్రథమాగ్నివలన నే పదంటి వలపువత్తులన్నియు వెలిఁగింపఁబడుచున్నవి. నీవు ఆవేశించిన పిదపనే పురుషుఁడు పురుషుఁడు, ఆఁడుది ఆఁడుది. పిదప నిన్నందఱు స్మరించుకొందురుగాని నీవు గోచరింపవు. పూవెన్ని మాఱులయినను పూచుఁగాక! ఒకటే తావి. నీ తొలిపూఁదావికి పదపటి పూలతావికిని పోల్కి యా?

ప్రద్యుమ్నున కాత్మారాముని యిల్లాలు ధాత్రి చేసిన గౌరవము అత్తగారుకూడ చేయఁజాలదు. ఆమె యతని విస్తరిలో నేతిగిన్నె జాఱ విడిచెను. శశి తెచ్చినపండ్లు పడఁద్రోసెను. ఇక్షురసము పోసెను. అతఁడును అల్లునివలెనే అన్నింటిని కొంచెము కొంచెము రుచి చూచి యెక్కువ యెక్కువ పరిహరించెను.

శశి ప్రద్యుమ్నునకు పడుకొన శయ్య వైచెను. ఆశయ్యపై నతఁడు మేలుకనియే కలవరించుచుండెను.

గృహోద్యానమున రసాలము క్రింద కూరుచుండి పద్మాక్షి - 'ఓ సూర్యభగవానుఁడా! నిన్నుపాసించు నాకు నీకిరణ మొకటిమాత్ర

మిమ్ము. ఒక్కసారి ప్రద్యుమ్నుని తిలకించి నీకిరణమును మఱల నీ కిత్తును' అని మనస్సునం దనుకొనుచుండెను. ఒకానొక తేజోదేవత తనహస్తమెత్తి 'ఇచ్చెదను లెమ్ము, ఇచ్చెదను లెమ్ము' అని పలికినటులు ఆమె వినెను. పద్మాక్షి అచటినుండి మఱి కదలలేదు.

ప్రద్యుమ్నుఁ డచటినుండి ఒక అనిష్ట ప్రయాణము చేయవలసివచ్చెను. అతఁడు తన కొల్లాయను, అంతరీయమును, ఉత్తరీయమును,

ఒక పుస్తకమును మూటకట్టుటకు అంతము కానరాలేదు. తుదకు పుస్తకము క్రిందమఱచి మూట సమాప్తిచేసెను.

2

అతఁ డుదకము తెచ్చికొన దిగుడుబావికి వెళ్లెను. గృహాంతర్భాగమున కేఁగి ధాత్రికడ సెలవందెను. ఆత్మారామునితో 'పోయివచ్చెదను' అని మనవి చేసెను. అతఁ డాగృహమంతయు వెదకి వెదకి శూన్యమునే గ్రహించి వెలుపటికి వచ్చెను. శశికూడ నడచుచుండెను. పదడుగులు వేసిన పిదప 'శశీ! పుస్తక మచట మఱచితిని' అనఁగా శశి యింటిలోని కేఁగెను. ప్రద్యుమ్నుఁ డాగృహారామము నంతయుఁ బరీక్షించుచుండఁగా ఎట్టెదుటనే రసాలము క్రింద తననే నిశితముగా నిరీక్షించు పద్మాక్షిని కనుఁగొనెను.

పద్మాక్షియొక్క దివ్యతపస్సమాధి నిరవలంబ మాయెను. ఆమె కనులఁ జీల్చుకొని లోపలినుండి యొకజ్యోతి యుదయించెను. ఆజ్యోతిలో తజ్జ్యోతీరూపుఁడగు ప్రద్యుమ్నుని ఆమె కనుఁగొనెను. ఆమె కొక సర్వాంగీణమగు ఆనంద ముదయించెను. అపు డామెలో నుండి వేలకొలఁది రతిదేవతలు జనియించుచున్నటు లుండెను.

శశి 'ఇదిగో పుస్తకము!' అనుచు వచ్చి ముందు దారి తీయఁగా వెనుక వెనుక చూచికొనుచు ప్రద్యుమ్నుఁడు పోవుచుండెను. కొంతవడికి "శశీ! 'అవనాంతా దోదకాంతాత్' అని రెండును అయినవి. ఇఁక నీ వుండుము" అనెను. శశి చాల ఉపచారవాక్యములు చెప్పి వెనుదిరిగెను. ప్రద్యుమ్నుని శరీరము ముందటికిని మనస్సు వెనుకకును ఒకతూరియే ప్రయాణము చేయుచుండెను.

3

'మా ప్రద్యుమ్నునకు మీ పద్మాక్షి నీయవలసిన'దని కోరుటకుఁగాను అన్వేషించు బ్రాహ్మణు లాత్మారామునిగృహము చేరుట కెన్నాళ్లో పట్టలేదు.

ఆత్మారాముఁ డామాట వినినతోడనే ముఖమును చిట్లించుకొని పిదప అంగీకారము తెలిపెను. పాపము! పద్మాక్షి గ్రుడ్డిదని యాతఁ డెఱిఁగియుండఁ డని ధాత్రి మనస్సునందు మిగుల ఆవేదన నొందెను.

ప్రద్యుమ్నుఁ డంపిన బ్రాహ్మణులు పద్మాక్షిసౌందర్యము ప్రద్యుమ్నునకు తగినదని సంతసించిరి. సౌందర్యము స్త్రీయందే పర్యవసన్నమైనయెడల అది పద్మాక్షియందే యని వారు నిర్ధారించుకొనిరి.

పద్మాక్షి పదచలనముచేసి యెఱుఁగదు. ఆమె కిల్లే జగత్తు. ఇంట నీఁగ వాలుచో నామెకు వినఁబడును. కుటీరముపై తాటియాకులలో ఏమాత్రము చప్పుడైనను దానికి కారణము కణుఁదురీఁగయో, ఉడుతయో, నలికండ్లపామో ఆమె చెప్పివైచును. ఇపుడింట కొన్ని క్రొత్తపాదములు నడుచుట మాత్రమే కాక వా రేల వచ్చిరోకూడ ఆమెకు తెలియును.

పద్మాక్షి కనురెప్పలు మూతలువడి యుండవు. గ్రుడ్లు కాయలు కాయలేదు. ఆమె నియతముగ నిమీలనోన్మీలన తాళమును వేయుచుండును. కాని భోజనానంతరమున ఆబ్రాహ్మణులు ప్రద్యుమ్నుగుఱించి ఆత్మారామునితోఁ జేయు ప్రసంగమును వినుచున్నపుడు పద్మాక్షిని చూచి నిజముగా గ్రుడ్డిదని చెప్పివేయఁవచ్చును. ఏలనఁగా ఆమెకనులు ప్రశాంతప్రాయములై చెవులలోనికి ముకుళించుకొని పోయినవి.

ఆత్మారాముఁడు వచ్చిన బ్రాహ్మణుల సత్కరించి వెంటఁబెట్టుకొని తోఁటలు, దొడ్లు, గిడులు, గహ్వరములు, పల్లె, డొంకలు లోనగు ఆ యూరి సౌందర్యమంతయుఁ జూపించెను. అద్దాన వారికి గ్రామమున మఱి యెవ్వరితోడను మాటలాడ వీలు చిక్కలేదు.

రాత్రి భోజనమగు పిదప ఆత్మారాముని రక్తబంధువులు నలువురును అరుదెంచిరి. తాంబూలములు పుచ్చుకొనిరి. లగ్నము నిర్ణయించిరి. తెలవారుజామున నే లేచి బ్రాహ్మణులు వెళ్లిపోయిరి.

ఈవివాహ మెటులు తుద నిగ్గునాయని యాత్మారాముఁ డావేదనపడఁ జొచ్చెను. ధాత్రికి గుండెలలో గుబులెత్తెను. శశవిషాణ ప్రాయముగా నున్నది శశికి.

పంచభూతముల గుణములలో నుండు సౌందర్యముతక్క వాని రూపసౌందర్య మెఱుఁగని పద్మాక్షి యిపుడు వారినీ వారినీ 'భూమి యెటులుండును? రూపము పొడుగా, పొట్టియా' అని యడుగుచుండెను. లోఁగడ భగవానునకు రూపము లేదనునామె యిపుడు రూపముండును అని యనుచున్నది. గ్రుడ్డితనమునకు సౌందర్యము లేదన్నచో వివదించు నామె కిపుడదియు కొంచెము కొంచెము నచ్చినది.

దైన్యముతోఁ దనకడకు వచ్చిన తల్లిని జూచి పద్మాక్షి—"అమ్మా! తిరవచ్చిన పెండ్లికొడుకు 'పెండ్లికొమార్త గ్రుడ్డి' దని చెప్పక పోయితి రే'మని అల్లరిచేసి లేచిపోవునేమో! పెండ్లి కాకున్న నేమాయె? ఈ యవమానము మీ కేల తెచ్చికొనవలయును? లోఁగడ తెలుపకున్నను ఇపుడేని వార్త నంపుఁ"డని ముదలకించెను.

ఆత్మారాముని కనులవెంట రెండు బాష్పబిందువు లురిలెను. కొంతవడి కతఁడు 'అమ్మా! అతఁడే నిన్ను కోరుకొనెను. పెండ్లికి వత్తుమని వారే చెప్పిపోయిరి. మన దేమి లోటు? ఆ రెండునిమిషములు నీ వూరకుండుము' అనియెను.

౪

శశి తన రెండుచేతులతోఁ బెండ్లి ప్రయత్నమంతయు కావించెను. తనశిష్యులు సమిత్తులఁ దెచ్చిరి; నీవారము లెండఁబోసిరి; తోఁటలో కూరగాయలు, పండ్లు సిద్ధపఱచిరి.

తనకు తప్పక ప్రద్యుమ్నుఁడే భర్త కాఁగలఁ డనువిశ్వాసమే వేయికన్నులుగా పద్మాక్షి తనలోఁ దా నానందించుకొనుచుండెను. ప్రద్యుమ్నునివలననే తనకు కనులు వచ్చునని యామె యేకసంకల్పము. కాని తాను గ్రుడ్డి

దని యతనికి తెలుపకుండుట తీఱని లోపమని యామె నిశ్చయించుకొనెను. ఆమె తండ్రిని బిలిచి చెప్పెనుగాని యతఁడు వెనుకటియటులే చాఁచివైచెను.

తన యంగవైకల్యము తలిదండ్రుల గుణములకుఁగూడ వైకల్య మాపాదించిన దని యామె గ్రహించినపు డామెమనస్సు ఉస్సు రనిపోయెను. తలిదండ్రులకు తాను బరు వని తెలిసెను. 'ఓ పరిత్యాగమా! నీవే నాకు తల్లివి, తండ్రివి. నేను నీ చిన్నారి పొన్నారి బిడ్డను' అని దుఃఖించుచుండఁగా వీథిలో వేద పారాయణము వినఁబట్టెను.

ఆ వేదపారాయణము చేయువారు ప్రమోదుని శిష్యులు. వారుకాక పెండ్లివారు నలువురు: ఆమోదా ప్రమోద ప్రద్యుమ్నులు; నాలవవాఁడు పురోహితుఁడు.

లగ్న మాసన్నమాయెను. వధూవరులు మంగళస్నానము చేసిరి. వేదిక యలంకరింపఁబడెను. ముత్తైదువలు పూచిన తంగేడులవలె వేదిచుట్టు నిలువఁబడియుండిరి. గణాధిపతిపూజ యాయెను. కొంతవడికి వరునికడకు గంపలో వధువు తీసికొనిరాఁబడెను. ఆమెకనులు పద్మములవలె వికసించియుండెను.

ఆమె లేచి నిలువఁబడి ప్రద్యుమ్నునకు నమస్కరించి—"దేవా! నా విన్నప మాలింపవలయు. మీరు లోఁగడ తెలిసికొని యుండరు. నేను గ్రుడ్డిదానను; పుట్టుగ్రుడ్డిదానను; ప్రకృతియంత గ్రుడ్డిదానను. కాని దేవరయే నాకన్ను." అనెను.

"ఏమిరా! ఓరి ఆత్మారాముఁడా! మమ్ము వంచింపఁదలఁచితివిరా! నీ కులమంతయు గ్రుడ్డి దయిపోవుఁగాక!" అని శపించుచు ప్రమోదుఁడు లేచెను.

'ఓసి నిర్భాగ్యురాలా! ఈ రెండు నిమిసములు నోరు మూసికొని పడియుండక రేఁల నాగొంతుక కోసితి'వని లోపల ననుకొనుచు 'మీరందఱు చూచికొనిపోయి ఇపుడు తగవులాటయా?' అని ఆత్మారాముఁడు లేచెను.

"ఛీ ఛీ, మా పిల్లయే 'మీరు లోఁగడ తెలిసికొనియుండు' రని చెప్పుచుండఁగా ఏల యసత్యము లాడెద"వని పండ్లుకొఱుకుచు "నీ వంశ మసత్య మగుఁగాక!" అని ప్రమోదుఁడు మఱల శపించెను.

ఆమోద ధాత్రిని చూచుచు లేచి నిలువఁబడెను. ధాత్రి తలవంచుకొని చేతులు పిసికికొనుచు కనులవెంట నీరుకాఱ అధోముఖియై కూరుచుండెను.

ప్రద్యుమ్నుఁడు నడుమ తెర తొలఁగించి పద్మాక్షిని చూచెను; ఆమె కనులు చూచెను; పద్మాక్షిని చూచెను. ఆమె యపుడతనికి కొంచు కంపుకొట్టు ముత్తైపుఁ జిప్పవలెఁ దోఁచెను.

"ఏమి? చూచుకొనుట అయినదా?" అని ప్రమోదుఁ డనెను. అతఁడు పేరునకు ప్రమోదుఁడుగాని అసలు ప్రకోపుఁడని ప్రద్యుమ్నుఁ డెఱుఁగకపోఁడు. అతఁ డా తెరను మెల్లగా జాఱవిడిచెను.

"ఇంక కూర్చుంటి వేమి? ఇంక నిలువఁబడితి వేమి? ఈగ్రామమున నుండ రాదు. వట్టి బూటకము, వట్టి పాడు. లేచి రా రేమి?" అనుచు ప్రమోదుఁడు వాకిటికి బయలుదేరెను. గ్రామవృద్ధు లతని శాంతింపఁజేయ సిద్ధపడిరి. వారి నందఱను పడఁద్రోక్కుకొనుచు ప్రమోదుఁడు పరశురాముఁడై పరిక్రమించెను. ప్రమదలు పతివర్త్మగలని విచేతనములచేఁ గూడ ప్రతిపన్నము కావున ఆమోద యతని ననుసరించెను. అటు ఇటు తోఁపక ప్రద్యుమ్నుఁడు వాకిటిలోని కొక్కొక్క యఁడుగే పెట్టుచు పద్మాక్షిని చూచుచుండెను. పురోహితుఁడు మాత్రము ఆఁడుపెండ్లివారికడ దక్షిణకుఁ గాఁబోలు, ఇంకను పీఁటనుండి కదలలేదు.

"ఏమిరా! పెండ్లికూఁతురు ప్రకృతియంత గ్రుడ్డిదగుచో నీవు పురుషునంత కుంటివా? సాంఖ్య మేడిచితివి కాఁబోలు!" అని ప్రమోదుఁడు కసిరికొట్టుచుండఁగా, 'అగును. పురుషునంత కుంటివానివలెనే యున్నాను.' అని లోపల ననుకొనుచు ప్రద్యుమ్నుఁడు ప్రమోదు ననుగమించెను.

"వెతికి వెతికి మంచిసంబంధము తెచ్చికొంటివి! మాకు కనులు పోయిన వనుకొంటివా, నీవే వెతికికొనుటకు?" అని ప్రమోదుఁడు కుమారు నొకచఱపు చఱవఁబోయి చేయి వెనుకకు తీసికొనెను.

ప్రద్యుమ్ని మనస్సు మనస్సులో లేదు. దిగుడుబావిలో పెద్ద చప్పు డాయెను. 'పద్మాక్షి యేది? పద్మాక్షి యేది?' అని సంకులధ్వని యుదయించినది. ధాత్రి పెద్దపెట్టున ఏడ్వ మొదలిడెను.

'మన మిచట నుండరాదు, మన మిచట నుండరాదు' అనుచు ప్రమోదుఁ డామోదా ప్రద్యుమ్నుల వెన్నున చేయివైచి ముందరికి నెట్టెను.

అపు డాగృహదేవత తన సహస్ర కంఠ ములతో ఉచ్చైస్స్వరముగా ఏడ్చెను.

ప్రద్యుమ్నుఁడు "నాయనా! నేను వివాహము చేసికొనఁ కుండఁజాలను." అని నిలువఁబడెను.

"ఓరి పిచ్చివాఁడా! అగ్రుడ్డిది పరలోకమున కనులు కుదుర్చుకొనఁ బోయిదిరా. మాటలాడకు! రా రా" అని ప్రమోదుఁడనెను.

✗

ఆ రేయి శ్మశానమున ప్రద్యుమ్నుఁడును, అతని హృదయమున పద్మాక్షియు కూరుచుండియుండిరి.

ప్రభాత మగువఱకు అచట ఒక శల్యమేని లేదు. అంతయు నుసినుసి యైపోయెనని శశియు, ధాత్రియు, ఆత్మారాముఁడును దుఃఖించిరి.

కొంత కాలమునకు ప్రద్యుమ్నుఁ డంధుఁడై తలిదండ్రులకుఁ గానిపించెను.

జాగ్రత

వెలువోలు సీతారామయ్య చౌదరి గారు

(పారస్వాసమితి)

ఆర్యజన భూషితంబు, శుభాకరంబు,
వాసయోగ్యంబు రమ్యహర్మ్యం బటంచు
బైమెఱుంగులఁ గాంచి విభ్రాంతిఁ తోడ
నతిగభీరంబునై నిబిడాంధకార
బంధురంబగు ప్రాక్తనమందిరంబు
జ్ఞానలవదుర్విదగ్ధహా మానసమునఁ
జొచ్చినాడవు, జాగ్రతసుమ్ము పాంథ!

* * * * * *

గుండెనిబ్బర మేమైనఁ గుంటువడెనె
యేల విలపించె దెంతటి బేలవయ్య!
ధీరచిత్తుండవై భీతిఁ బారఁ ద్రోలి
విమలవిజ్ఞానదీపిక వెలుఁగఁ జేసి
తత్ ప్రభావాన నజ్ఞానతమము నడఁచి
స్వచ్ఛభావసంతోష సంభరిత హృదయ
మున నఖిలకామ్యఫలసిద్ధి ననుభవించి
సర్వ వేళల సుఖయాత్ర సలుపుమయ్య!

* * * * * * *

మిన్నుగ్రమ్మిన పున్నమరేయి

చిత్రకారుడు: శ్రీ యస్. శ్రీనివాసరావుగారు, బరంపురం.

మా బావమరది పెళ్లి

ముక్కపాటి నరసింహశాస్త్రి [సాహితీసమితి]

నాకు పెళ్లి అంటే మహాచెడ్డసరదా. సరదా లోనూ కాస్తాకూస్తా కాదు. అందులో మొగపెళ్లివారితో తరలివెళ్లడమంటే ఇక వేరే చెప్ప నక్కర్లేదు. విశేషించి ఇంటిఅల్లుణ్ణి; అందులో పెద్ద అల్లుణ్ణి. అయితే ఇంకా అడిగారూ? ఏ అల్లుడైనా ఆడ పెళ్లి అంటే కొంచెం చిక్కే మొత్తముమీద. ఇంటిల్లు పాదీ, ఆడవాళ్లూ మొగవాళ్లూ కూడా అటూయిటూ ఏదో పనులున్నట్టుగా పరుగులెత్తుతూ కేకలువేస్తూ ఉంటే అల్లుడికి చుట్టుకు మాలోచ్చబుద్ధి అవుతుందా? నాలోటివాడు చూసీచూడనట్టుగా పరధ్యానంగా కుర్చీలో ఏమీ కలుగజేసుకోకుండా పడుకున్నా, మామగారు ఏపనికోసరమైనా కుర్చీలోవున్న మనిషిని కేకవేసి అర్ధనిమీలితనేత్రుడై ఇంతహడావిడిలోనూ, నిర్వికల్ప సమాధిలోనున్న మహాపురుషుడు అల్లుడని తెలిసికొని మాట్లాడకుండా చక్కాపోయినా, వాళ్ల పుట్టిఅంతా మునిగిపోయినట్లు పైవాళ్లుమట్టుకు ఊరుకోరు. ఎందుకో అందుకు అస్తమానమూ 'సత్యం, ఇలారా' అనీ, 'బావా, ఒకమాటు వంటపందిట్లోకి' అని ఒకడూ, 'అన్నగారూ, పందిట్లో యిలాయిబ్బందిసంగతి చూడండి' అని ఒకరూ, 'ఏమోయ్ మామా' యీలా కూర్చుంటే ఏలాగు, భోగము మేళము ఇంకా రాలేదు.' అని ఒకరూ— ఇలాగు ప్రాణాలు తీసివేస్తారు. వాళ్లంతా వీధిలోనుంచి దొడ్లోకీ దొడ్లోనుంచి వీధిలోకీ పరుగులెత్తడమేకాని చేసేపనేమీ కనబడదు. ఒకటి రెండు సార్లు చూసి వీళ్లతోటి బాధపడలేక వాళ్లకంటే ఎక్కువ తొందరగా ఎక్కడికో అక్కడికి పిలుపుకు అందకుండా పరుగెత్తుతుండేవాణ్ణి. ప్రస్తుతము ఆబాధఏమీ లేదు— మొగ పెళ్లిగనక.

తెల్లవారితే ప్రస్థానము. బంధువులంతా వచ్చారు— అనగా ముఖ్యులొకరిద్దరు తప్ప. కావలసినసామాను లన్నీ, బాణాసంచాసహా, వచ్చినవి. మర్నాడు ప్రయాణానికి సామాను సర్దుకోవడముతో పడుకునేటప్పటికి రాత్రి రెండుగంట లయినది. ఈప్రయాణం ఏలాగో, అక్కడికి ఏలా చేరుతామో అనుకుంటూ కన్నుమూసే సరికి పాతికమంది చంటిపిల్లలు ఒక్కమాటు లేచి రాగాలు పెట్టడము మొదలుపెట్టినారు. నిజానికి ఇంట్లో ఇంతమంది చంటిపిల్ల లున్నారని నేనెరుగను. తెలిస్తే అక్కడ పడుకోకపొయ్యేవాణ్ణి. పడుకోవడమేమిటి, అసలు పెళ్లికే వెళ్లకపొయ్యేవాణ్ణి. అపూటకు వచ్చిన జవాబాను లెక్కచూడడములో ఏడెనమండుగురికంటె పిల్లలెవ్వరూ ఉన్నట్టు తోచలేదు. దాన్నిబట్టి ఏడెనమండుగురికంటె చంటిపిల్ల లుండరుగదా - పోనీ యింగులో కొంతమందికి కవలపిల్ల లున్నా మొత్తముమీద డజను కంటె ఎక్కువ ఉండరుకదా అనుకున్నాను. వాస్తవానికి అంతకంటె ఎక్కువమంది లేకపోయిఉండవచ్చును. కాని ఇంతమంది ఏకగ్రీవముగా ఒక్కసారే తమ అభిప్రాయాన్ని తెలియబరిచేసరికి కొంచెము బాధగానే ఉన్నది. రాత్రితెల్లవార్లూ నిద్రలేక తెల్లవారుఝామున మూడుగంటలకు కన్నుమూసేవప్పుడు కోకిల కూసినా దాన్ని కొంచెము మందలించ బుద్ధి వేస్తుంది. అలాంటి సందర్భములో చంటిపిల్లలకంఠాలు— అందులో అన్ని కంఠాలూ, కేవలమూ కోమలస్వరాలని చెప్పడానికి వీలుండదుకదా! ఏలాగైతేనేమి? వాళ్లందరినీ సముదాయించి వాళ్లతల్లులు పడుకోబెట్టేటప్పటికి సుమారు నాలుగుగంటలు కావచ్చినది.

మళ్లీ ఏలాగో కన్నుమూసినాను. పొరుగూరి నుంచి కుదిర్చిన బాకావాడు నాపాలిటియమునిలాగ అప్పుడే వచ్చాడు. పోనీ వచ్చినవాడు- గాడూ ఒకరాత్రి వేళను బయలుదేరి ఉండేవలెనుగదా - నిద్ర లేకుండా నడిచివచ్చినాడా - కాస్సేపు పడుకోగూడదూ! ఇంకా ముందు అయిదురోజులు పుంగనే ఉన్నదాయెను! అమ్మో, వాడెందుకు వసుకుంటాడు? నాలుగవందల పరకాగాతాన్ల ఒక్కమాట్లు దింపినట్లు బుర్రన బాకా పట్టాడు. ఉలికిపడ్డినట్టుగా లేచాను. దుర్ముద్దేశము కలిగింది చెప్పనేల్టా, వాణ్ణి నిలువునా చీల్చివేతామనుకున్నాను. కాని తీరా ఇంకో పెళ్లి ఆగిపోతుంది; ఇంతమందికి ఉత్సాహభంగము అవుతుంది;- అనుకొని శాంతించాను. బడాయి కాదుకాని, ఆసమయములో నేను కనకనే ఆగాను, మరొకడయితే తెల్లవారేసరికి రాజమండ్రీ జయిల్లో ఉండేవాడే. సరే, వాడూ మా నేటప్పటికి భజంత్రీలు వచ్చారు. ఇంతట్లోకే తెల్లవారినది. లేత పట్టులో ఈగలులాగ ఇంట్లో అందరు కిలకిల్లాడుతూ లేచారు. కావడము ఆరోజూ అన్నిరోజులలాంటిది అయినా నామట్టుకు సూర్యుడేదో క్రొత్తతేజస్సుతో ఉదయిస్తూన్నట్టు, ప్రభాతవాయువులలో క్రొత్త సౌరభము ఉన్నట్టు, స్త్రీముఖాల్లో వింతసోకారు ఉన్నట్టు తోచింది.

దంతధావన మయ్యేసరికి చంటిపిల్లలమీదా, బాకావాడిమీదా, భజంత్రీవాళ్లమీదా వచ్చినకోపము కొంచెము చల్లారినది. ప్రొద్దున కాఫీఇచ్చేవాళ్లు ఎవళ్లూ లేక, ఆకలి పట్టలేక, స్నానానికి తెచ్చిన అరటిపళ్లు నాలుగు కుర్రవాళ్లు ఎవళ్లూ చూడకుండా నోట్లో వడీ చప్పుడూ కాకుండాగా వేసుకున్నాను. ఇంతట్లోకే మా మామగారు వచ్చి 'ఏమి నాయనా, ఇవ్వాళ కాఫీకూడా లేదుకాబోలు-భోజనాలు ఆలస్యమవుతవి. కాసినిపాలు పుచ్చుకుంటావా ఏమిటి' అన్నారు. 'ఆఁ, ఎందుకులెండి. ఎంతపొద్దుపోతే ఏమిటి భోజనాలు. అయితేమట్టుకు మునిగి పోయిందేమిటి' అన్నాను. అరటిపండ్లసంగతి ఆయనకేమి తెలుసును! 'అలా కాదు. కాసినిపాలు పుచ్చుకుంటేనేకాని వల్లకా' దని, చంటిపిల్లలకోసరము తెప్పించి పొయ్యిమీద పెట్టిన ఆవుపాలు కాసినీ ఎవరి తోటీ చెప్పకుండా ఆపుకోరాలో వంపుకొని కాస్త పంచదార వేసి మామగారు స్వయంగా నాముందు పెట్టారు. పుచ్చుకోకపోతే ఆయన కేమికోపంవస్తుందో ననుకొని రెండుగుక్కలలో ఆపుకోరాడుపాలూ తాగివేశాను.

ఇంతట్లోకే యింట్లో ఆడవాళ్లల్లో కంగారు బయలుదేరినది. ఏమిటని విచారించగా, 'పొయిమీద కాగుతూన్న ఆవుపాలు ఏపిల్లో తాగివేసినది; ఇక చంటిపిల్లలగతి ఏలా' గని కంగారుపడుతున్నారు. మా మామగారు వెళ్లి, 'అవి ఆవుపాలా! గేదెపాలు అనుకున్నాను. వెధవపనులూ, వెధవతెలివితేటలూనూ, ఎవ్వరితోనూ, చెప్పనక్కరలేదా! చెప్పకపోతే ఏలా తెలుస్తుంది నాకు? చంటిపిల్లలు అలా గోలపెడుతున్నారు. మళ్లీ పాలు ఎప్పటికి రాను, ఎప్పటికి కాగను; ఎన్నిఏళ్లు వచ్చినా తెలివితేటలు ఒక్కమాదిరిగానే తగలబడుతున్నవి.' అని ఇంటిల్లపాదిమీదా ఇంటికప్పెగిరిపొయ్యేటట్టు కేకలువేశారు. మాఆవిడ ఏదో మాట్లాడబోతూంటే 'నీవేమీ మాట్లాడవద్దు' అని సంజ్ఞ చేసి నేను నిమ్మళంగా అవతలకి దాటాను. అదీ తెలివి అయినది గనుక గ్రహించుకొని 'సరే నాన్నా, యిప్పుడు కేకలు ఎందుకు? అయినదేదో అయిపోయినది. ఆలస్యమవుతే పాలు ఇంకఎక్కడా దొరకవుకూడాను. ముందు ఎక్కడికయినా పాలకు పంపించు' అని తండ్రిచేతికి తప్పేలా అందించింది. ఆయన పాపము కోపముఅంతా మరిచిపోయి మళ్లీ పాలప్రయత్నముమీద వెళ్లిపోయినారు.

నే నీహడావిడి అణిగేదాకా కొంచెము అటూ యిటూ తిరిగి కుర్చీలో కూర్చుని కాస్సేపు నిద్రపోదామని కన్నుమూశాను. మా పెద్దబావమరది ఒక్కపరుగున వచ్చి నన్ను లేపి, "బావా వచ్చారోయ్" అన్నాడు. కళ్లు నులుముకునే, 'ఆఁ హాఁ, వచ్చారా; సంతోషము. జాగ్రత్తగా వచ్చారా? సామానులు లోపల పెట్టించి పిల్లలకు పాలూగీలూ కావాలేనేమో చూడు. కొంచెము తల నొప్పిగా ఉండి పడుకున్నాను' అన్నాను. "పిల్లలేమిటి? పాలేమిటి?" అన్నాడు. "ఆ ప్రశ్నే ఏమిటి నీమొహాను? పిల్లలకు ఆవుపాలు కావలెనేమో కనుక్కో" అన్నాను'

"ఎవరిపిల్లలకు" అన్నాడు. "ఇప్పుడు ఎవరు వచ్చారు సూరమ్మ పిల్లలా కాదా" అన్నాను. వాడు పకాలున నవ్వి, "కాదోయ్, భోగముమేళము" అన్నాడు. "ఏడిసి నట్టే ఉంది తెలివి తేటలు; వాళ్లకోసము నేను టెంగ పెట్టుకున్నాననే నిద్రపోతూన్న వాణ్ణి లేపావా? సరే ఇంక నేమి, నీకు చేతినిండా కావలసినంత పని. వెళ్లి పాపము, వాళ్ల సప్లయిసంగతి చూడు" అన్నాను. ఇంక నిద్రఏలాగూ వీళ్లు పోనివ్వరు అని ఆనోచ్చిన మొహాలు ఏలాంటివో చూతామని నేనూ వీధిలోనికి వొచ్చాను. ఎంత ఏంటినాచ్ అయినా కళ్లముందునుంచి వాళ్లు వెడుతూంటే తల వంచుకునేనా వాళ్లకేసి చూడబుద్ధి అవుతుంది. తల వంచుకుని క్రీగంట చూస్తే వాళ్లకు సైగ చేస్తున్న నమకుంటారేమో నని నేను ఎప్పుడూ బాహాటంగా తల ఎత్తే చూస్తాను. అది కాకుండా బ్యూటీ ఎక్కడున్నా సౌందర్యపిపాస కలవారు చూచి ఆనందించక మానరుకదా! ఊళ్లో సగము మంది జనము బండ్ల చుట్టూ నిలబడి బండ్లవాళ్లను సామాను జాగ్రత్తగా దింపమనీ, భోగమువాళ్లని జాగ్రత్తగా దిగమనీ హెచ్చరించడము మొదలుపెట్టారు. పాపము వాళ్లు ఎక్కడికి వెళ్లినా, ఏలోటూ లేకుండా అలా యోగక్షేమము కనుక్కుని ఊరిలో అశేషజనమూ సప్లయిలు చేస్తాంటారు. గనుకనే వాళ్లు సుగ్గకుని వస్తూంటారు. ఆరాత్రి ఊరిలోనుంచి పెళ్లివారు బయలుదేరి వెళ్లేవరకూ గ్రామములోని యువకులకు యీసప్లయితోటి భోజనానికి ఎక్కడా తీరిక లేకపోయినది. బండీలోనుంచి దిగిన రెండు మొహాలు చూశాను. మూడో మనిషి దిగుతూంటే ఇకనక్కడ నిలబడ లేకపోయాను. ఆనిత్యసువాసినుల సౌందర్యము చూస్తూంటే వళ్లు గగుర్పొడిచింది. ఏదో పదివూళ్లు తిరిగేవాణ్ణి, అనేకరకాల ముఖాలు చూసేవాణ్ణి నాకే హడలుపుడితే యింక ఆడవాళ్లూ, పిల్లలూ చూస్తే వాళ్లేమవుతారో అనిపించినది. ఏది ఏలావున్నా మనవాళ్లు మేజువాణీ పెట్టించక మానరు. వాళ్లు అనుకుంటున్నప్పుడు ఆడవాళ్లు పిల్లలను ఒడిలో పెట్టుకొని చూడక మానరు. పిల్లలు వీళ్లని చూసి జడుసుకోక మానరు. అందుకని పిల్లలపుట్టుకయినా ఇంద్రాక్షీవిభూతి చెప్పడానికి ఒకబ్రాహ్మణ్ణి తీసుకువస్తేనే కాని పల్ల కాదని మామగారితోటి దెబ్బలాడాను. ఆయన ఎంతసేపూ వేగాకోళ మనుకున్నాడు గాని నా టోన్లో Anxiety అంటే నాకంఠములో ఆదుర్దా కనిపెట్ట లేకపోయినాడు.

ఇంతట్లోకే ఎదుట వర్జ్య మొస్తూన్నది; స్నానానికి పీటలమీద కూర్చోవాలి; లేవండి అంటే లేవండి అన్నారు. ఊళ్లో నలుగురిని కేకవేసుకొని రమ్మని మామగారు నాకూ, ఆయన పెద్దకుమారుడికీ పురమాయించారు. మేమిద్దరమూ, మావెనకాల పదిపదిహేను గురు ఆడవాళ్లూ బయలుదేరి నిముషములో అందరినీ పిలుచుకొని వచ్చాము. మేము వచ్చేటప్పటికి అప్పటికే ఒకపక్కని మేజువాణీ జరుగుతూ ఉన్నది. మేము ఏలాగూ పిలుస్తా మనేధైర్యముతోటి ఊళ్లో కుర్రకారు అంతా భోగమువాళ్ల దగ్గర సభతీర్చారు. ఎదురుగుండా స్నాతకము జరుగుతున్నది. పురోహితుడికి కొంచెము వయస్సుమళ్లినా, దృష్టిఅంతా మేజువాణీ మీదనే ఉన్నది. ఏ మేజువాణీచూస్తూన్నా డబ్బుల దగ్గరమట్టుకు ఎప్పుడూ ఏమీ మరిచిపోలేదు.

సరే, పెండ్లికొడుకునకు కర్రా, చెప్పులూ, చెంబూ, గొడుగూ, మొదలయినపరికరాలు అన్నీ యిచ్చి ఒకమారు కాశీవెళ్లి రెండునిమిషాలలో మళ్లీ వర్జము తగలకుండా తిరిగి రమ్మన్నారు. రెండడుగులు వెళ్లగానే బావమరది వరసవాళ్లంతా "సరేవెళ్లనివ్వండి ఎక్కడికి పడతాడో, పిలవకండి; ఏమిచేస్తాడో చూతాము" అని మామూలు 'విట్లు' వేశారు. ఏమో ఒకవేళ నిజంగా వక్కాపోతాడేమో కొంపతీసి అని మేనమామ తేనీరూ, బెల్లము ముక్కా తీసుకువెళ్లి, "రా, నాయనా, వెళ్లకు. మా పిల్లనిచ్చి పెళ్లి చేస్తాము!" అని బ్రతిమాలి తీసుకువచ్చాడు. పెళ్లికొడుకు అల్పసంతోషి. లేకపోతే మేనమామ ఇచ్చిన రెండు రూపాయల జామారుకు వప్పున కక్కుర్తిపడి వెనకకు రాకపోయ్యేవాడే! పయిగా మాటవరుసకు అన్నాడే కాని ఇప్పుడు మావాడికి ఇవ్వబోయేపిల్ల మేనమామ కూతురు కాదు. మరొకళ్లయితే ఆమాటమీద నిలబెట్టి నీకూతురినిచ్చి పెండ్లిచేస్తావా చెయ్యవా అని నిఖాచేసి ఉండేవాళ్లే. ఇక నేమైతే నేమి, పెళ్లికొడుకు అంత

కాశీప్రయాణమూ మానుకొని పిల్లనిస్తానవేసరికి మాట్లాడకుండా వెనుకకు చక్కా-వచ్చాడు. వెర్రివాడు అనండి, అమాయకుడనండి, పెద్దమనిషనండి - అంతా ఒకటే.

స్నాతకము పూర్తిఅయినది. ఆడబడుచులు మంగళహారతులు తీసుకుని చక్కా-వచ్చారు. "సరే కాని వ్వండి అమ్మా, త్వరగా, మంగళహారతి ఇచ్చివేసెయ్యండి. మన కింకా బోలెడంతపని ఉన్నది" అన్నారు మా మామగారు. "సరే మాఅభ్యంతర మేమీ లేదు; పళ్లెములో పడేదేమిటో చేస్తేనేగాని మంగళహారతి యివ్వడమేలాగు" అన్నారు. "ఏలాగేమిటి, మంగళహారతి రూపాయలతోటే యివ్వరుగదా - చేత్తోటికాని ఇస్తారెంకే ఏదో ఒకటి తరవాత, కానివ్వండి" అన్నారు.

"తరువాత సెందుకు లెండి. ముందు రూపాయలు అందులో పడితేనేకాని మాచేతులు ముందుకు రావు" అన్నారు. రోజులు అలాంటివి: డబ్బు దగ్గిరికి వచ్చేసరికి తండ్రిమాటయినా నమ్మరు. అంతా కోమటిబేరము లోనికి దిగినది. డబ్బిస్తేనేకాని ఆడపడుచులు మంగళహారతి ఇవ్వరు; డబ్బిస్తేనేకాని బ్రాహ్మణులు ఆశీర్వదించరు; డబ్బిస్తేనేగాని పురోహితుడు పెళ్లి చేయించడు; కట్నమిస్తేనేకాని పెళ్లికొడుకు దొరకడు; వస్తువులు పెడితేనేకాని పెళ్లికూతురు వప్పుకోదు. ఏలాగయితేనేమి పదినిమిషాలు ఘర్షణపడి రూపాయలు పళ్లెములో ఘల్లుమనగానే నాలుగుపాటలుపాడి మంగళహారతులిచ్చారు. గమ్మత్తేమిటోకాని మామూలుగా మనవాళ్లకంఠా లెంతఅసహ్యముగా ఉన్నా, యిటువంటిసమయాలలో వాళ్లు నలుగురూ కలిసి పాడుతూ ఉంటే నాకది ఒకవిధమయిన ఆనందముగానే ఉంటుంది. అవతల భోగమువాళ్లుమట్టుకు వీళ్ల కంఠాలూ, పాటలూ విని నవ్వుకుంటూ చేవున్నారు.

పక్షివారికి ఇష్టము లేకపోయినా మేజువాణీ అప్పటికి కట్టిపెట్టించి తాంబూలాలు ఇచ్చి అందరినీ పంపివేసి భోజనప్రయత్నాలు చేశాము. ఏవో రెండు మెతుకులు నోట్లో వేసుకొని ఇవతల పడేసరికి సుమారు మూడుగంట లయినది. ఇక నక్కడుంటే వాళ్లపనికి అడ్డుగా ఉంటుం దని నేను ఇంకొకస్నేహితుల ఇంటికి వెళ్లి పడుకున్నాను.

దీపాలు పెట్టేసరికి లేచి కొంచెము దూరము షికారువెళ్లి నెమ్మదిగా ఇంటివైపు మళ్లాను. ఆకాశము నిర్మలముగా ఉన్నది. వెన్నెల చక్కగా ఉన్నది. గాలి కొంచెము చల్లగా వీస్తూన్నది. ప్రయాణమునకు చాలా అనుకూలముగా ఉన్నదని సంతోషించాను. మావీథిలోకి వచ్చేసరికి బళ్లలో సామానులు సర్దుతున్నారు. ఒక్కమాటు అన్నిబళ్లకేసీ చూసి బళ్లవాళ్లను త్వరగా సర్దమని ఒకకేక వేసి సాయంకాలమునుంచీ యీపనిమీదనే ఉన్నట్లు హడావిడిగా ఇంట్లోకి వెళ్లను. ఆలా నాటు చేస్తూ ఏదో నిరవాకము చేస్తూన్నట్టు నటిస్తేనేకాని మాటదక్కదు. బంట్రోతుమొదలు గవర్నరువరకూ రాజ్యభారమంతా తమకే మోస్తూన్నట్టూ, చక్రవర్తి శ్రేయస్సు కోరేవారు తమరుతప్ప మరొకరు లేనట్టూ నటిస్తారు. ఖద్దరుబట్టల హెడ్గుమాస్తా మొదలు దేశబాంధవులవరకూ ఉన్న అన్నిరకాలవారూ తమంత దేశభక్తులూ త్యాగులూ మరొకరు లేనట్టు నటిస్తారు. ఒళ్లంతా విభూతి పూసుకొని వీథులలో తిరిగే బైరాగి మొదలు మహర్షి బిరుదాంకితులవరకూ ప్రతివాళ్లూ తమంత భక్తులూ, విరాగులూ, పరమేశ్వరున కాప్తులూ మరొకరు లేనట్టు నటిస్తారు. ఏమిచెయ్యము?

లోపల ఆడవాళ్లు యింకా పెట్టెలు సవరిస్తున్నారు. మా ఆవిడా పెట్టెదగ్గర కూచుని పెట్టెలో బట్టలు ఇవతల పారవేసి, బయటనున్నవి పెట్టెలో పడవేసి, అన్నీకలిపి ఒకమాటు ఇవతలకు తోసి, మళ్లీ అన్నీ కలిపి పెట్టెలో పెట్టింది. ఇంతా చేస్తే పెట్టెలో ఏ బట్టలు పడ్డవో, ఏబట్టలు పడలేదో జ్ఞాపకము లేకపోయింది. అందుకని తనపాటికి కాళ్లు చాచుని ప్రపంచమంతా మరచి బొమ్మకి తలంటి నీళ్లుపోసుకుంటూన్న కూతురిని అల్లరిచేస్తూం దనేమిషతోటి ఒకటి తగిలిచ్చి మళ్లీ పెట్టెలో బట్టలు ఒకటొకటే తియ్యడము మొదలుపెట్టినది.

నేను తిన్నగా మాఆవిడదగ్గరకు వెళ్లి ఇల్లిల్లు పాడి హడిలిపోయేటట్లు "ఇంకా ఎంతసేపు యీపెద్దదరువు, తెమలడమంటూ వుండదు ఏచేశకూను. పెందరాళే రెండుమెతుకులు నోట్లో వేసుకుని బళ్లలోదరు తేనే కాని రేపు చాలా ఇబ్బందిపడవలసి వుంటుం దనే

జ్ఞానము ఒక్కళ్లకూ లేదు. ఎప్పుడూ నేను లింతేను. ఆడవాళ్లతోటి ప్రయాణము పెట్టుకోవడము బుద్ధి తక్కువ. ఈమాత్రము సర్దుకోలేనివాళ్లు నోరు మూసుకొని ఇంటిదగ్గర కూర్చోక, 'రసధునమ్మా' అని ఎక్కడికి పడితే అక్కడికి తయారు. కానియ్యవేమి యింకాను? హోల్ హూప్" అని పెద్దపెద్ద కేకలు వేశాను. ఇదంతా చూసి పక్కనున్న చూపిల్ల వాళ్లతల్లిని కొడతాదేమోనని భయపడి తల్లిని కౌగలించుకొని రాగాలు పెట్టడం మొదలుపెట్టినది. నా అసలుఉద్దేశము మా ఆవిడను కోపపడదామని కాదు. దాన్ని కోపపడడమంటే నామనస్సు ఒప్పుకోదు. మా ఆవిడ చాలాబుద్ధిమంతురాలూ, నెమ్మదైనదీ, తెలివితేటలైనదీ అని నానమ్మకము. ఇప్పుడూరికే తక్కినఆడవాళ్లందరికీ బుద్ధిచెబుదామని మా ఆవిడమీద నెంకదెట్టి కేకలువేశాను. అది ఆరిహాస్యము కని పెట్టినట్టు కనుపించదు. ఆవిడ బండిలో ఒంటిగా వున్నప్పుడు చెప్పి పనుదాయిద్దా మనుకున్నాను. అది గాక వాళ్లపుట్టినింటే, వాళ్లవాళ్లఎదటే ఒక్కసారి ఇలా డబాయిస్తే నా భార్యమీద నాకుండే సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యము తెలుపవచ్చునని, నా భార్య చాలా బుద్ధిమంతురాలు, ఆయన ఇన్ని కేకలు వేసినా మారు మాటాడలేదని తక్కినఆడవాళ్లంతా సంతోషిస్తారనీ నా అభిప్రాయమే కాని, మా ఆవిడ ఎదురుతిరుగుతే పట్టుకు కొంప మునిగిపోయేది ఏదో నా అదృష్టము బాగుంది. అలాంటి ప్రమాదమేమీ జరుగలేదు.

నా కేకలూ వృథాగా పోలేదు. ఆడవాళ్లందరూ గబగబా సామాను సర్దుకొని పెట్టెలు ఇవతల పడవేశారు. బళ్లవాళ్లు తీసుకువెళ్లి బళ్లల్లో పారవేశారు. తీరా మావేసరికి సగముబళ్లు సామానుతోనే నిండిపోయినాయి. ఇంత సామాను ఎందుకురా అంటే వినరు. ఏవో నాలుగుబట్టలు తీసుకుంటే చుర్రగ్గా వెళ్లి రావచ్చునా- అబ్బా పప్పుగోరుగా! ట్రంకుపెట్టెలు, రంగూను పెట్టెలు, హోర్మును పెట్టెలు ఎందుకు ఇవన్నీనీ? మనలో ఉండేదే అది: ఊరికే అనవసరమైన బలువంతా నెత్తిని పెట్టుకోవడము. తీరిదెనుకలోకూడా అంతే. లేనిపోని బొంతల బండీలు, అయినవీ కానివీ, నెత్తినేసుకోవడము; అందుకనే మనకు సంసారాల్లో ఎప్పటికీ తెగూ తెంపూ అంటూ ఉండదు.

నే నేదో మహా శ్రమపడిపోతున్నా ననుకొని మామామగారు వచ్చి "నాయనా, లేచి మడిగట్టుకొని రెండు మెతుకులు నోట్లో వేసుకొని కాస్త్రప్పు కూర్చో; రాత్రి తెల్లవార్లూ నిద్దరుండవు, నీకు జబ్బుచేస్తుంది కూడాను. ఇలా చేస్తూఉన్న కొద్దీ ఉంటూనే ఉంటుంది. బళ్లదగ్గర ఎవరోఒకరు ఉంటారు. రా, మడిగట్టుకో" మని తొందర పెట్టారు. పెద్దవాడు ఆయన అలా బలవంత పెడుతూఉంటే ఇంక బాగుండదని మడిగట్టుకొ దానికి లోపలికి వెళ్లాను.

నెమ్మదిగా అందరిభోజనాలూ అయినాయి. సుమారు తొమ్మిదిగంటలు అయింది. జనమంతా బళ్లదగ్గర చేరారు. బళ్లుసరిపోయేటట్టు లేదు; పల్లెటూరు. మా మామగారికి పలుకుబడి ఎక్కువ; అందుకని ఊళ్లోవాళ్లు కూడా సగముమంది పెళ్లికి బయలుదేరారు. ఉన్న మట్టుకు బళ్లలో బండి కొక్కొక్కజోడా చొప్పున దంపతులంతా సర్దుకున్నారు. ఎవర్ని విడమంటే వాళ్లకే కోపము. పోనీఅని ఆబండిలో ఇంకొకళ్లను కూర్చోబెట్టినా కోపమే, ఏలాగు. ఇంకా కొన్ని బళ్లు పిలిపించి పిల్లైవంతవరకూ ఆడవాళ్లనూ, పిల్లలనూ ఎక్కించి తక్కిన వాళ్లను కొంతమందిని కాలినడకను నడిపిస్తున్నాము. బళ్లవాళ్లలో ఒకతనికి నేనంటే చాలా భక్తి, గౌరవమూను-ఎందుకో తెలియదు. "బాబూ గాంధీమహాత్ములులా ఉంటారు.—నా దెప్పుడూ ఆయన్ను చూడలేదు లెండి.— తమరు నెక్కడ కూర్చున్నా దివాణంలోపల కుంటుందండి. తమరు నాబండీలో కూర్చోండి. నా బండి వేరే అట్టెపెట్టె ఎవ్వరూ ఎక్కకుండా చేస్తానండి. తమరు దయచెయ్యాలం" టని, ఆబండీలో పరికాస్త గడ్డివేసి, నాపరుపు పరిచి, నాసామాను సర్ది, అట్టేపెట్టాడు.

మా ఆవిడను బండీ ఎక్కమంటే పిల్లవాడికి పాలు పోసి వస్తా నన్నది. 'పాలు పొయ్యడానికి చెంబా కనబడలేదు. పెట్టెలో పెట్టినట్టున్నాను' అని తెప్పించి చూసింది. కనబడలేదు. నా పెట్టెలో పెట్టిన జ్ఞాపకము నాకు: అందుకని నా పెట్టె తెప్పించి చూశాను. అందులోనూ లేదు. ఇంతట్లోకే మా పెద్దపిల్ల వచ్చి 'నాన్నా, నా పెట్టెలో ఉన్న' దన్నది. కాబోలు ననుకొని దాని పెట్టెకూడా తెప్పించి చూశాను. అందులోనూ లేదు.

మాఆవిడకు ఏదో జ్ఞాపకము వచ్చి ముఖము విప్పారింది. 'ఏమి, చెమిచా కనపడ్డదా' అన్నాను. 'ఆనవాలుగా ఉంటుందని పిల్లవాడి ఉయ్యాలతొట్టెలో పరుపుక్రింద పెట్టాను' అని ఒక్కపరుగున వెళ్లి చెంచా తీసుకొచ్చి పాలుపొయ్యడ మారంభించింది. 'ఏడిసినట్లే ఉన్నాయి తెలివితేటలు' అని విసుక్కుని నేను పెట్టెలు సవరించి బండీలో పెట్టించేసరికి పిల్లవాడికి పాలుపొయ్యడమూ అయింది. యానవన్నుండీ బళ్లల్లో ఎక్కి బళ్లు సాగేసరికి పదకొండుగంట లయింది. ఎదరు ముప్పయిమయిళ్ల ప్రయాణము ఉన్నది. క్రింద నడుస్తూన్న మాపెద్దబావమరదీ మరికొందరు యువకులూను "చీకట్లో ఒంటరిగా వస్తున్నారు; భయము వేస్తుందేమో" నని ఆలోచించి బోగమువాళ్ల బళ్లలో కొంచెము ఇరుకుగా ఉన్నా సర్దుకున్నారు.

తెల్లవారుఝామున రెండుగంట లవుతుంది. బళ్లు నెమ్మదిగా, నిశ్శబ్దముగా, కునికిపాట్లుపడుతూ నడుస్తున్నాయి. బళ్లల్లో జనంకూడా ఎంత ఇరుకుగా ఉన్నా అలాగే కూచుని కునికిపాట్లు పడుతున్నారు. మాబండీలో పిల్లలు ఖులాసాగా నిద్రపోతున్నారు. మాఆవిడ నన్ను సంబోధించి 'అలా తెల్లవార్లూ ఎలా కూర్చుంటారు, కాస్తైపు ఇలా పడుకోండి. నేను కాస్త సర్దుకుంటాను' అని అక్కడే తనే పడుకొని నిద్రపోయింది.

తెల్లవారుసరికి ఒకగ్రామము చేరినాము. అక్కడ ఆపూటకు ఆగి, వంట చేసుకుని భోజనాలు చేసి, మధ్యాహ్నము రెండుగంటలకు బళ్లు కట్టించాము. మధ్యను గోదావరిపాయ ఒకటి దాటవలసివచ్చింది. అది సుమారు ఒకమైలు వెడల్పు ఉంటుంది. ఇంకా ఫాల్గుణమాసమే అయినా అందులో నీరు లేదు. మధ్యనమాత్రము కొద్దిగా ఉన్నది. బళ్లు పోనిచ్చారు. ఇసుకలో బళ్లు నడవడము కష్టముగా ఉన్నదని మగవాళ్లను దిగి నడవ మన్నారు. దిగి నెమ్మదిగా నడుస్తున్నాము. ఎండ పైన నెత్తి మాడుస్తోంది. అడుగున కాళ్లు అంటుకు పోతున్నాయి.

ఇంతలోకే నీళ్లదగ్గరకు చేరినాము. సరదాగా నీళ్లలో నడవవచ్చునని కొందరు ఆడవాళ్లూ పిల్లలూ కూడా దిగినారు. నీళ్లను చూచి బోగమువాళ్లుకూడా బళ్లలోనుంచి కులాసాగా దిగి, నీళ్లలో చిమ్ముకుంటూ, నవ్వుకుంటూ, వేళాకోళా లాడుకుంటూ నడవడ మారంభించారు. బళ్లవాళ్లకు కొంచెము అల్లరిచేద్దామని బుద్ధి పుట్టింది. ఎడ్లకేసి చూశారు. ఎద్దు లగ్రహించి కళ్లు మిటికినాయి; బళ్లవాళ్లు 'పప్పు' అన్నారు. వాళ్లను విడిచి పెట్టి ఒక్కపరుగున పరుగెత్తినాయి. ఈసంగతి బోగము వాళ్లు కనిపెట్టలేదు. నీళ్లలోనుంచి ఇవతలకు వచ్చి రెండడుగులు వేసేసరికి కాళ్లు చుఱ్ఱు మన్నాయి. బళ్లవాళ్లను కేకవేశారు. ఇంకెక్కడి బళ్లు- అప్పుడే అవతల గట్టుకు చేరినాయి. ఇక్క డింకే వాళ్లువేసిన గంతులూ కేకలూ చేసిన అల్లరీ లెక్కలేదు. ఏమిచేస్తే ఏమిలాభము అలాగే? నడవవలసివచ్చినది. మన మగవాళ్లు వాళ్ల నలా నడిపిస్తారా? మనవాళ్లకు స్త్రీలపట్ల గౌరవము లేదనేది వట్టిమాట. తక్షణం పదిమంది యువకులు తమ పాదరక్షలు తీసి వాళ్లదగ్గరకు విసిరారు-తొడుక్కొమని. మరికొందరు తమఖండువాలు గిరవాటేశారు- వాట్లమీద నడవమని. ఇలాటివాళ్లను చూస్తూకూడా మనవాళ్లకు Chivalry లేదంటే చెప్పకోగలమా!

సూర్యాస్తమయము అయ్యేసరికి పెళ్లికొమార్తె గారిగ్రామము చేరాము. వివాహము తెల్లవారుఝామున. సామాను విడిదిలో సర్దుకుని, రెండు మెతుకులు నోట్లో వేసుకుని, రెండుకునుకులు తీద్దామని పడుకున్నాను. కన్ను మూశానో లేదో, ఒకపెద్దమనిషి తొందరగా నన్ను లేపి, 'అయ్యా ఎంతైందండి' అన్నాడు. నాకు ఒళ్లు మండింది. మండదు మరి? ఇంతమంది ఉండగా టైము తెలుసుకోడానికి నన్నే లేపాలి? గడియారము తలక్రిందపెట్టుకు పడుకుంటా ననుకున్నాడా! ఈయన్ని ఏడిపిద్దామని బుద్ధిపుట్టింది. 'ఎంతేమిటండి, ఎంతఅయినా అయినదేను' అన్నాను. 'అదికాదండి, సుమారు ఎంత అవుతుందండి' అన్నాడు. 'ఇప్పటికి మూడువేలు అయిందండి. ఇంకా పెళ్లంతా ముందే ఉన్నది' అన్నాను. ఆబ్రాహ్మడు తెల్లబోయాడు. చీకట్లో నాకు కనబడలేదు కాని అయినా తెల్లబోయిఉంటా డనుకున్నాను. 'అదికాదండి అయ్యా, డబ్బుసంగతి కాదండి. సుముహూర్తమున కింకా ఎంతవ్యవధి ఉన్నదో తెలుసు

కుందామని ఎన్నిగంటలైనదో అడిగావండి' అన్నాడు సవినయముగా. 'ఓయి నీఇల్లు బంగారముగాను, అడిటయ్యా. నే నిలా అనుకున్నాను; సరే. టైముసంగతి; నాకు ఎలా తెలుస్తుంది బాబూ, నిద్రపోతున్నవాడికి గడియారము తలక్రింద ఉంటుందనుకున్నారా? లేక నాకేమైనా దివ్యజ్ఞాన మున్నదనుకున్నారా? ఇప్పుడే కునుకు పడుతోంటే మునిగిపోయినట్టు లేపారు!' అని అవతల వైపుకు తిరిగి పడుకున్నాను. ఆ బ్రాహ్మడు మారుమాట లేకుండా చక్కాపోయాడు.

మళ్లీ ఎలాగో తంటాలుపడి కన్నుమూశాను. చక్కనికల వచ్చింది. కల మధ్యలో ఉండగా మాచాకలి వాడు-కొంచెము అమాయకుడు - వచ్చి హడావిడిగా నన్ను లేపాడు. 'బాబూ, పెళ్లికుమారునకుగారికి ఎదురు సందేహ మవుతోందిటండి. మామయ్యగారు తమర్ని దయచెయ్యమన్నారండి' అన్నాడు. వాడు లేపినందుకు కొంచెంత కోపము వచ్చింది కాని వాడిమాటకు నవ్వు వచ్చింది. ఎదురుసన్నాహ మనవాడిఉద్దేశ మేమైఉంటుం దనుకున్నాను. 'పెండ్లికుమారునకుగారి కైనాసరే, వారి తండ్రిగారి కైనాసరేను. ఎదురుసందేహ మవ్వొద్దు, పక్కసందేహ మవ్వొద్దు; నేనుపట్టుకు రాను. ఈమాటు నువ్వుగాని, నీవారసులుగాని, తదితరులుగాని ఎవరువచ్చి నన్ను లేపినా బుర్ర బద్దలుకొడతాను. ఈసంగతి అందరి తోనూ చెప్పు. అవసరమయితే కరణముగారితోటి చెప్పి చాటింపు చేయించమను. ప్రమాదము జరిగిన తరువాత ఏమనుకొనీ ఏమీ లాభము లేదు' అన్నాను. వాడు హడలిపోయి నోరు మూసుకు చక్కాపోయాడు.

ఇంక నిద్దర పట్టలేదు. నిశీథిలో అంతా పెళ్లికి వెళ్లిపోతారు. [illegible] పెళ్లికి కదా! చూచివద్దాము, లేకపోతే బాగుండ దనుకొని, లేచి, చాకలితెచ్చిన నేలమూజరీపంచ కట్టి, షర్టూ, కోటూ తొడుక్కుని, ఉప్పాడజరీఖండువా పైన వేసుకుని, పెళ్లిపందిట్లోకి చేరాను. పందిట్లో జనము కిటకిటలాడుతున్నారు. ఒక పక్కను మేజువాణీ జరుగుతోంది. ఆడవాళ్లంతా ఒక పక్కను కూర్చున్నారు. పండితులవేదఘోషతో పందిరి మారుమ్రోగుతోంది. నేను నెమ్మదిగా జనాన్ని తప్పించుకుని ముందు కూర్చున్నాను. పెండ్లికుమార్తెను ధాన్యపు తట్టలో పెట్టి అప్పుడే పందిట్లోకి తీసుకువచ్చారు. ఆ అమ్మాయి ఒక్కసారి తలఎత్తి సభకేసి చూసి మళ్లీ తలవంచుకుని నెమ్మదిగా పెళ్లికొడుకువైపు చూసింది. పెళ్లికొడుకూ ఆపిల్ల కేసే చూస్తున్నాడు. ఇద్దరికళ్లూ కలుసుకున్నాయి. ఒక్కక్షణము ఇద్దరూ సభసంగతి మరచిపోయారు. వాళ్ల లేతహృదయాల్లో ఏమిఉద్వేగము కలిగిందో, వాళ్ల లేతమనసులలో ఏమిభావాలు పరుగెత్తినాయో ఎవరు తెలుసుకోగలరు! వాళ్లకే తెలియ దనుకుంటాను.

'కాళ్లు పళ్లెములో పెట్టు నాయనా' అన్నాడు పురోహితుడు. కన్యాప్రదాత పెళ్లికొడుక్కు కాళ్లు కడిగి, కొంచెము గద్గదస్వరముతో 'కన్యాం కనకసంపన్నాం......దశపూర్వేషాం.......శాశ్వతబ్రహ్మలోక నివాససిద్ధ్యర్థం' అని కొబ్బరిపండూ పిల్లనూ పిల్లవాడి కిచ్చా. వాళ్ల ఉద్దేశము, అనగా ఈ మంత్రకారుల ఉద్దేశము, ఏమిటో! వాళ్లకు ప్రేమసంగతి ఏమీ తెలియ దేమోఅనుకుంటూ ఏ మేమిటో ఆలోచిస్తూకూచున్నాను. పెళ్లికొడుకు లేచి మంగళసూత్రము ముడివేస్తున్నాడు. బ్రాహ్మణు లాశీర్వదిస్తున్నారు. ఆ మంగళ మేమీ వినపడ కుండా భజంత్రీలు వాయిస్తున్నారు. నాజీవితములో ఇటువంటి క్షణమే ఒకటి జ్ఞాపకము వచ్చింది. కళ్లు కొంచెము చెమర్చినాయి. తల ఎత్తి ఆడవాళ్లు కూర్చు న్న వైపు చూశాను. మా ఆవిడ కూడా ఇంద్రనీలాల లాగ మెరుస్తున్న తనవిశాలనేత్రాలతో నాకేసి చూస్తోంది. మాఇద్దరికళ్లూ కలుసుకున్నాయి. కొంతసేపు పూర్వస్మృతిలో ప్రపంచము మరచిపోయాను. పక్కన ఆడవాళ్లకళ్లూ తమభర్తలకోసము వెతుక్కుంటున్నట్టు తోచింది నాకు. ఆ అయిదురోజులలోనూ ప్రతిక్షణమూ తమపూర్వానుభవమంతా జ్ఞప్తికి తెచ్చుకుని ఆడవాళ్లు అపారమైన ఆనందము అనుభవిస్తూ రనుకుంటాను. వాళ్లకు పాపము ఎప్పుడూ వర్తమానమంటూ లే దను కుంటాను. గతము స్మృతికి తెచ్చుకోవడము భవిష్యత్తును గురించి ఆలోచించడము - ఇలాగే వాళ్లకు రోజులు వెడుతూఉంటా యనుకుంటాను. మాపెద్దపిల్ల, అయి దేళ్లది, పెళ్లికూతురుదగ్గర నిలబడి జరిగేదంతా బహు శ్రద్ధగా చూస్తోంది. దానిభవిష్యత్తునుగురించి అదికూడా ఆలోచిస్తూ ఉన్న దేమో.

తలంబ్రాలు పోసుకోవడ మైనది. ఫలప్రదానము లిప్పించి మంగళహారతు లిచ్చి వధూవరులను పీటలమీద నుంచి లేవదీసి ఒక్కసారి విడిదిలోకి తీసుకువచ్చారు. మడి పడిపోయింది; ఇంక నది బ్రహ్మకుకూడా అభేద్యము.

కావలసిన దేమిటో అయిపోయింది. మూడు ముళ్లూ పడ్డాయి. ఇంకను మిగిలింది ఆడపడుచులాంఛనాలూ, వియ్యపురాలులాంఛనాలూ, అల్లుడులాంఛనాలూ, అల్లుడు అలగడమూ, ఆడపడుచు అలగడమూ, వచ్చిన వాళ్లు అలగడమూ, మన్నన ఆడపెళ్లివారి ప్రాణాలు తియ్యడమూను. ఎలాగో ఆలాగు వాళ్లదగ్గరనుంచి వచ్చినంత రాబట్టి వాళ్లను దివాలాఎత్తించినంతపని చెయ్యడము. అప్పటికీ ఒక్కళ్లకూ తృప్తి లేకపోవడము.

ఇక పెళ్లికి వచ్చినమగవాళ్లకు పనేముంది? ఏమీ లేదని పోవచ్చునా! పోరు. అయిదురోజులూ ఉండడమూ, ఇంకా పిలై తే తిరిగి గృహప్రవేశానికికూడా రావడమూను. ఇంక ఈఅయిదురోజులూ ఇక్కడ కూచుని, భోజనములదగ్గర తగాదా; ఫలహారములదగ్గర తగాదా; భోగము మేళముదగ్గర తగాదా. ఎవ్వళ్లూ ఏమీ నోరెత్తడానికి వీలులేదు; ఇదేమని అనడానికి వీలు లేదు. ఏమన్నా అంటే కోపమువచ్చి లేచిపోవడము. ఈమాత్రము సర్దుబాటు చేసుకోలేకపోతే పెళ్లికి పిలవడ మెందుకని నిష్ఠురములాడడము. ఇటువంటి మహామహుల జీవితములు వ్రాయవలెనంటే, వారు ఏయేవివాహాలలో ఎలా దెబ్బలాడినది తప్ప ఇంక వ్రాయవలసినఘట్టము ఏమీ ఉండదనుకుంటాను.

ఇంక తాంబూలాలు సేవించి మేజువాణీలదగ్గరకు చేరుతారు. పోనీ, వచ్చినవాళ్లు వాళ్లవిద్య చూచి సంతోషించవచ్చునా—ఊహూ; చక్కనిజావళి కాని, శ్లోకము కాని, అష్టపది కాని పాడి అభినయిస్తూఉంటే ఎవరో ఒక అనామకుడు మహావిద్వాంసుడులా ముందుకు వచ్చి 'ఏదీ హిందూస్తానీ పాడవే' అనడము. పాపము, ఎంతకోపము వస్తేమట్టుకు వాళ్లు ఏమి చెయ్యగలరు? హిందూస్తానీ పాటతోంటే ఇంకో పెద్దమనిషి 'ఇకనైనా మానావేమీ ఈహాయమల్లులు' అనేది పాడమని తన దేశాభిమానము వెల్లడించడము. నాకు అభినయ మంటే చాలా అభిమానము. వచ్చినజట్టులో ఒక గొప్ప విద్వాంసురాలు ఉన్నదని విన్నాను. సావకాశముగా చూద్దామంటే ఏలాగు? అసహ్యము చేసి ఒక్కరోజైనా అక్కడ కూచోలేదు. సనాయిపాటకచేరీచేత పాడించి నేనొక్కడినీ అక్కడ కూచుని ఆనందించేవాడిని.

ఎలాగైతేనేమి, అయిదురోజులూ గడచినాయి. అయిదవరోజున కళ్ల నీళ్లు గుక్కుకుంటూ 'అష్టవర్షా భవేత్కన్యా పుత్రవ త్పాలితా మయా......' అని పిల్లను ముఖ్యులైనవా రందరికీ అప్పచెప్పారు. మావాళ్లందరికీ, అందులో ముఖ్యముగా ఆడవాళ్లకు, కళ్ల నీళ్లు వచ్చినాయి.

హడావిడిగా, పోయినది పోగా ఉన్నది పెట్టెలలో సర్దుకుని, నిద్దర్లు లేక, వేళపట్టున తిండిలేక, తిన్నది అరగక, పిల్లలకు పోషణ లేక, నలుగురుపడి ఇంటికి చేరుకున్నాము.

వధూవరులు కుడికాలు ముందు పెట్టి గృహప్రవేశ మయ్యారు. మరునాడు సంతర్పణా; ఆరాత్రి భాగవత మూను. ఆమరుసటిదినము భోగమువాళ్లు సంభావన పుచ్చుకుని శెలవు తీసుకున్నారు. ఇంకేము, వాళ్లు వెడుతూ ఉంటే వీధిసాదురుగా ఊళ్లో మెంగపురుగులంతా బారులుతీర్చి నిలబడ్డాయి. పిల్లవాళ్లు చెడిపోతారు; మన మిక్కడుంటే వాళ్లు ఊరుకోరా అని పెద్దవాళ్లు వచ్చారు. పెద్దవాళ్లే చూడగాలేనిది మనము చూడకూడదా అని కుర్రవాళ్లు వచ్చారు. కొందరు ఊరు పొలిమేరదాకా సాగనంపి దిక్కుమొహాలు వేసుకుని వెనక్కు వచ్చారు. కొందరు సాహసముకలవాళ్లు బళ్లతోటికూడా పడవలకాలవదాకా వెళ్లి వాళ్లను పడవ ఎక్కించారు. పడవ గట్టుని దాకుతుంది. లోపలికి తొయ్యవలసివచ్చింది. సరదాగా ఇందులో కొందరు కుర్రవాళ్లు పడవ నడి నీట్లోకి వెళ్లేదాకా తోశారు. ఇంక మునిగిపోతామేమో నని భయపడి ఇవతలికి వచ్చారు. శెలవుపుచ్చుకు వెడదా మంటే భోగమువాళ్లు కనపడలేదు. కొంతదూరము వాళ్ల పడవ లాగినా ముక్తి వస్తుందని రెండుమైళ్లదూరము లాకు దాకా ఒక్కవిసురున లాక్కుపోయారు. పడుచుదనము, పడవలో భోగమువాళ్లు సంతోషిస్తారనే ఉత్సాహమును విసురు కాదేమి?

భోగమువాళ్లు ఈలోపున వీళ్ల మాట మరచిపోయి, పడవలో ఒకవర్తకునితోటి సంభాషణ ఆరంభించారు. పడవ లాకుదగ్గరకు వచ్చింది. ఈకుర్రవాళ్లు పడవలోకి వెళ్లి భోగమువాళ్లను సంబోధించి మేమింక వెడతామని అన్నారు. వీళ్ల నెప్పుడూ జన్మమధ్యమందు చూచినట్టు నటించి, 'చిత్తము, దారే పోయేవాళ్లంతా మాతోటి చెప్పి వెళ్లవక్కరలేదన్నారు. ఈకుర్రవాళ్లకు పైప్రాణాలు పై నెగిరిపోయిన్నాయి. ఒకళ్ల మొగాలు ఒకరు చూచుకున్నారు. మాట్లాడకుండా ఇంటికి చేరుకుని ఒక్కొక్కళ్లు నాలుగు లంఘణాలు చేశారు.

* * * *

నాకు పెళ్లంటే మహా చెడ్డసరదా. ఇంత తొంబా, ఇంత గందరగోళమూ, ఈమేంజువాణీలూ, ఈ అకాలపు భోజనాలూ, ఈరోగవులూ, ఈఅనవసరపు ఖర్చులూ లేకుండా ఉంటే మహాసరదాగా ఉంటుంది. వధూవరులు ప్రాజ్ఞులైతేనా, ఇంక సరిగారూ! వాళ్ల పెళ్లి వాళ్లుకూడా ఆనందిస్తా రనుకుంటాను.

భ్రమరకాంత

వేంపాటి సీతారామయ్యగారు

ఏచట నుండియు వెడలెదో యెవ్వఁడెఱుఁగు?
నేమికార్యార్థివై యుందో యెవ్వఁడెఱుఁగు?
నెచటకెచటకుఁబోవుదో యెవ్వఁడెఱుఁగు? [గు?
నెటులు మటుమాయమౌదువో యెవ్వఁడెఱుఁ

భయముభక్తియుఁగఅపుచు భద్రముగను
బెంచదా నిన్ను నీతల్లి పెడసరముగ
ఱెక్కల విదల్చి తిరిగెద వొక్కతెవును
దోడునీడైన లేక నీ వాడ నాడ.

ఉదయమాదిగఁ జూచుచునుంటి నిన్ను
దారి తెన్నును లేక సవారిపరుగు
లిడుచుఁ దిరిగెద వట్టు లదేమి కతము?
ఇల్లు వాకిలి సంసార మెల్ల వేమొ?

చెట్టుఁజెట్టును దిరిగెదు చేరి నీవు
పుట్టపుట్టకు మ్రొక్కెదు పోయి నీవు
నియమముగఁ దిర్గుచుంటివి నిసువులకయి
నయముతోడుతను బ్రదక్షిణములు నేతొ?

జుమ్మనుచు వ్రాలుదువు ప్రతి కొమ్మపైనఁ
బువ్వుపువ్వుతో మాటాడి పోవుచుందు
వాచిదంబరగోప్యమ్ము నాలకింత
మన్నఁగూడను వినఁబడ దయ్యె నాకు.

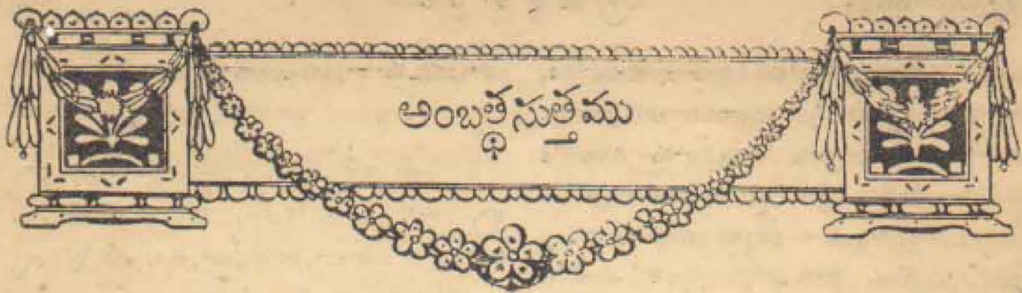
ప్రణయకలహాతిభరమునఁ బాసి చనిన
ప్రాణకాంతుని జాడకై పాప మీవు
కాలు బలపమ్ము కట్ట నగ్గడల దిరిగి
తిరిగి పతిభిక్ష మెత్తెదు తెన్న దేమొ?

మఱొకవిధముగఁ దలఁపను మాట కలదు
తప్పు కాకున్న నడుగఁగఁ దలఁచి తదియు
నానవాళ్లను తెప్పు మీయాయనకును
వెదుకఁ బోయెద నేనును వేగిరమ్ము.

చెప్పు మన్నను దల వంచి సిగ్గుపడెదు
క్రొత్తకోడలవో, నీవు - కోమలాంగు
దివ్యరూపము వర్ణింప దృష్టితగులు
నంచుఁ జెప్పవో? మఱియేమొ? యడిగియడిగి
ప్రాణ మెంతయు విసిగటఁ బడుచునుండె.

ఆలకించితి నీపతి యానవాళ్ల
నట్టులైనను మీయాయ నందకాఁడె
రూపరేఖావిలాస నిరూఢమూర్తి
నిపుడె నేఁ గాంచివచ్చితి నిదిగో! చూడు!

చేయి చాయగనున్న యాచెట్టుకడను
జాజిపొదచెంతఁ గూర్చుండె సాగి రమ్మ
త్రోవఁ జూపెట్టి నే నంతఁ దొలఁగిపోదు.

[అంబష్ఠ సూత్రము]

కె. రంగాచార్యులు గారు, యమ్. ఏ., బి. యల్.

(వెనుకటిసంచిక తరువాయి)

"తీక్ష్ణమతిగల యువతిగాని, యువకుఁడుగాని, బాలుఁడుగాని, యాత్మీయముఖప్రతిబింబమును ప్రజ్వలంబు, నిర్మలంబునైన యాదర్శములోఁగాని, పాత్రయందుంచఁబడినశుద్ధజలములోఁగాని చూచిన, జదులంబు ముఖమున నున్నయెడల ముఖమున జదులంబున్నవని యును, నట్టిది లేకుండిన లేదనియును గుర్తెఱుంగును."

"మనమును శాంతిమయముగను, పవిత్రముగను, శీలవంతముగను, పాపరహితముగను, నిర్వికారముగను, కోమలంబుగను, దృఢముగను, కర్మచేయుటకు సంసిద్ధముగను నొనర్చినయట్టివాఁడు పూర్వజన్మజ్ఞానమునకై మనమును నిగుడించును. ఒకటిగాని, రెంటినిగాని, మూటినిగాని, నాల్గిటినిగాని, పదింటినిగాని, యిరువదింటినిగాని, ముప్పదింటినిగాని, నలువదింటినిగాని, యేఁబదింటినిగాని, నూఱింటినిగాని, వేయింటినిగాని, నూఱుసార్లు వేయింటినిగాని, లేక అనేకములగు లయకల్పములలోఁగాని, సృష్టికల్పములలోఁగాని సంభవించిన తనపూర్వజన్మములను స్మృతికిఁ దెచ్చుకొనును; 'ఆ స్థలములలో జన్మముఁ గాంచితిని. అయ్యది నాకులము; అయ్యది నావర్ణము; అట్టిది నాయాహారము; అట్టిది నా సుఖదుఃఖానుభవము. అంతమగు నా యాయుఃపరిమాణము. ఆజన్మాంతమున నా స్థలములోఁ బునర్జన్మము నందితిని. అచ్చట నట్టిపలము నామము, వర్ణము, నాహారము, సుఖదుఃఖానుభవము, నాయుర్దాయముఁ గలిగియుంటిని. అచట జన్మము ముగిసినపిదప నిచటనేఁ బునర్జన్మముం గాంచితిని.' ఈరీతిగ నాతఁడు పునర్జన్మములవిషయములను, భేదములను స్మరణకుఁ దెచ్చుకొనును."

"స్వగ్రామమునుండి నరుం డింకొకగ్రామమునకుం జని, యచటినుండి వేఱొకగ్రామమునకుం జని, యచటి నుండి తిరిగి స్వగ్రామమునకుఁ జేరిన 'నాగ్రామమునుండి యాగ్రామమునకుఁ బోయితిని. అచట నాయావిధముల నిలువఁబడియుంటిని; కూరుచుంటిని; మాటలాడియుంటిని; మాటలాడకయూరకొంటిని. అచటినుండి యారెండవగ్రామమునకుం జని యచటనాయావిధముల నిలువఁబడియుంటిని; కూరుచుంటిని; సంభాషించితిని; మూకుఁడనై యూరకుంటిని. ఆగ్రామమునుండి తిరిగి యిలుఁ జేరితిని' అను నిట్టివిషయములం గుర్తెఱుంగును."

"మనమును శాంతిమయముగను, పవిత్రముగను, శీలవంతముగను, పాపరహితముగను, నిర్వికారముగను, కోమలంబుగను, దృఢముగను, కర్మఁ జేయుటకు సంసిద్ధముగను నొనర్చిన నరుండు జంతూద్భవనాశనజ్ఞానమునకై మనమును నిగుడించును. మానవచక్షువుకంటె నుత్తమంబగు దివ్యచక్షువుతో నాతఁడు 'జీవజంతువులు మరణించి వేఱువేఱుగఁ బొందు పునర్జన్మములను దాను జూచును. నీచులును, నుదారస్వభావులును, రూపవంతులును, కురూపులును, సౌఖ్యవంతులును, గడుకష్టములం బడువారును, వారివారి కర్మానుభవానుసారముగ జీర్ణించుటం గనును. "అట్టివారు, ఓభ్రాతలారా! మనోవాక్కర్మముల మహాత్ములపవాతల నిరసించుచు, సత్యసిద్ధాంతముల నిరసించుచు, మిథ్యాసిద్ధాంతాలంబనవలన సంభ

భించు కర్మానుభవఫలమును సంపాదించుదురు, మరణానంతరమున దేహము శిథిలించినపిదపఁ బునర్జన్మములలో దుఃఖభాజనులై పుట్టుదురు. ఇతరులైన యట్టియట్టివారలు, ఓ భ్రాతలారా! సుమనోవాక్కర్మల నాచరించుచు, మహాత్ముల నిరసింపక, యథార్థములైనమతముల నవలంబించుచు, యథార్థమతావలంబనవల్లనైన కర్మానుభవఫలమును సంపాదించుచు, మరణానంతరమున స్వర్గమున నానందమయమగు స్థితి నొందుచుఁ, బునర్జన్మముం గాంతురు. మానవచక్షువుకంటె నుత్తమంబును, పవిత్రంబును నగుదివ్యచక్షువుతో నాతఁడు జీవజంతువులు మరణించి వేలువేలుగఁ బొందు పునర్జన్మములం గాంచును. నీచులను, మహాత్ములను, రూపవంతులను, కురూపులను, సౌఖ్యవంతులను, దుఃఖభాజనులను గుర్తించి యట్టివారు వారివారి విధికర్మానుసారముగ నాశముం గాంతురు."

"శృంగాటకములో నట్టాలముగల గృహముపై నరుం డుండి, చూచుటకుఁ గన్నులు కలిగి, గృహమును ప్రవేశించువానిని, గృహమును విడిచి చనుచున్నవానిని, వీథిలో నిటునటుఁ దిరుగుచున్నవానిని, చత్వరంబున నాసీనుండై యున్నవానిని గుర్తించి 'ఆమనుజులు గృహమును ప్రవేశించుచున్నారు. ఆ మనుజులు గృహమును విడిచి చనుచున్నారు. ఆమనుజులు బాటయందు నిటునటుఁ దిరుగుచున్నారు. మఱియు నామనుజులు చత్వరమున నాసీనులై యున్నారు' అని తెలిసికొనును."

"మనమును శాంతిమయముగను, పవిత్రముగను, కళంకరహితముగను, పాపరహితముగను, నిర్వికారముగను, కోమలంబుగను, దృఢముగను, కర్మ చేయుటకు సంసిద్ధముగను నొనర్చినవాఁడు కామాస్రవ భవాస్రవ విద్యాస్రవములను, ఆస్రవ జ్ఞానమును సంపాదించుటకును, వాని నశింపఁజేయుటకును మనమును నియోగించును (శాసించును). "ఇయ్యది పీడనము" అనుదాని యథార్థస్థితిని గుర్తించును. "ఇయ్యది పీడామూలంబని" అనుదాని యథార్థమును దెలిసికొనును. "ఇయ్యది పీడితోపశమనంబు" అనుదాని యథార్థస్థితిని దెలిసికొనును. "ఇయ్యది పీడోపశమనంబునకుఁ గొంపోవు మార్గంబు" అనుదాని యథార్థస్థితిని గుర్తించును. "ఇయ్యవియే యాస్రవంబులు" అనుదాని యథార్థస్థితుల గుర్తించును. "ఇయ్యదియే యాస్రవమూలంబు" అనుదాని యథార్థస్థితిం దెలిసికొనును. "ఇయ్యదియే యాస్రవనిరోధంబు" అనుదాని యథార్థస్థితిం గుర్తించును. "ఇయ్యదియే యాస్రవనిరోధంబునకుఁ గొంపోవు మార్గము" అనుదాని యథార్థస్థితిని గుర్తించును. అట్టిజ్ఞానము కలిగి యట్లు పరీక్షించువాని హృదయంబు కామాస్రవమునుండి విముక్తంబయినది. భవాస్రవమునుండి విముక్తంబైనది. అవిద్యాస్రవమునుండి విముక్తం బయినది. అట్లు విముక్తిఁగనినవానిలో మోక్షజ్ఞానం బుద్భవించును. పునర్జన్మ నశించినది. ఉత్తమజీవనంబు సాధింపఁబడినది. చేయఁదగిన కార్యములు చేయఁబడినవి. ఈజీవనానంతరమున మఱే రెండవదియును లేదు."

"పార్వతీయదుర్గమునందు నిర్మలమును, స్వచ్ఛమును నైన పల్వలం బొకటి యుండిన నట్టిపల్వలతటంబునఁ జక్షువులుగల నరుండొకఁడు నిలుచఁబడి యుండి, శుక్తికలను, శుక్తిపుటంబులను, శర్కరలను, ఉపలంబులను, జలాధానంబు నిటునటు తిరిగెడును, నొకచో నుండెడును చూడఁ గలుగును. 'పల్వలంబు నిర్మలంబై, శుద్ధంబై యున్నది. అందులో శుక్తికలును, శుక్తిపుటంబులును, శర్కరలును, నుపలంబులును, నిటునటు నీఁదుచున్నట్టి గాని, యొకచో స్థిరముగ నున్నయట్టి గాని మత్స్యసంఘాతములును గలవు' అని కనుఁగొనును. ఓయీ! యంబట్ఠుఁడా! అట్టినరుం డానందయుండును, విస్మయుండును, బహుమానవిధం గనును. విద్యాచరణమునం దింతకంటె నున్నతమగుస్థితి మఱి లేదు."

"అంబట్ఠుఁడా! ఇట్టి యత్యుత్తమవిద్యకును, సదాచరణమునకును జక్కదగ్గయంబులైన యుపాయముఖంబులున్నవి. ఆ నాల్గు నెవ్వియనిన:—

"ఒకప్పుడు, అంబట్ఠా! ఏపరివ్రాజకుఁడైనను, బ్రాహ్మణుఁడైనను, నిట్టి యత్యున్నతవిద్యాచరణస్థితులను బొందకుండఁగనే (ఇంధనకరండము సూచి కాషాయవస్త్రంబులఁ గట్టుటకై) దండమును భుజమున ధరించి 'ఇప్పటినుండి పక్వములై భూపతితములైన ఫలంబులం భుజియించుచుందును' అని యూహించుచు దుర్గమకాననంబులం జొచ్చినను, నట్టివాఁడు విద్యాయుక్తుండై సదా

చరణపరాయణుం డైనవాని సేవకుఁడై యుండుటకు మాత్రము తగియుండును."

"మఱియు నంబష్ఠుఁడా; పరివ్రాజకుఁడుకాని, బ్రాహ్మణుఁడుకాని, యత్యున్నత విద్యాచరణస్థితులను బొందకయే, పక్వములై భూపతితము లైనఫలములం భుజించుస్థితింబొందక ఖనిత్రపిటకములం జేఁబూని 'ఇప్పటి నుండియు నేను గందమూలాదులనే భుజియించుచుం దును' అని నియమించుకొని, దుర్గమాటవీప్రదేశంబులం జొచ్చినట్టివాఁడు విద్యాయుక్తుండై, సదాచరణపరాయణుం డైనవాని సేవకుఁడై యుండుటకుమాత్రము తగి యుండును."

"మఱియు నంబష్ఠుఁడా! పరివ్రాజకుండుకాని, బ్రాహ్మణుండుకాని, యత్యున్నతవిద్యాచరణస్థితులను బొందకయే, పక్వములై, భూపతితము లైనఫలములను భుజింపలేక, కందమూలములను భుజింపలేక గ్రామనగర ప్రాంతప్రదేశముల నగ్నిదేవున కొక దేవాలయమును నిర్మించి యాదేవు నర్చించుచు, జీవించుచుండిన నట్టివాఁ డత్యుత్తమవిద్యాయుక్తుండై సదాచరణపరాయణుం డైనవాని సేవకుఁడై యుండుటకు మాత్రము తగియుం డును."

"మఱియు నంబష్ఠుఁడా! ఏపరివ్రాజకుం డైనఁ గాని, బ్రాహ్మణుఁడుకాని యట్టి యత్యున్నతవిద్యాచరణస్థితులను బొందలేక, మఱియుఁ బక్వములై భూపతితము లైనఫలములను భుజింపలేక యగ్నిదేవు నర్చించుటకుఁ దగినశక్తి లేక, శృంగాటకములలో నొక చతుర్ద్వారోపేత మగుభిక్షాశాలను నిర్మించి, 'నాల్గుదిక్కులనుండి వచ్చు నేసన్న్యాసినైనను, బ్రాహ్మణునైనను నాశక్త్యనుసారముగ సత్కరించెదను' అని నిశ్చయించుకొని యట్లు చేయుచు నవలంబించిన నట్టివాఁడు విద్యాసచ్చరిత సంపన్నుఁ డైనవానికి సేవకుఁడై యుండుటకు మాత్రము తగియుండును."

"ఓయీ! అంబష్ఠుఁడా! ఇయ్యవియే యత్యున్నతవిద్యాసచ్చరితములకు నైన నపాయముఖములై యున్నవి."

"ఓయీ! అంబష్ఠుఁడా! నీ వీ యత్యున్నతములగు విద్యాసచ్చరితములందు, ఒక్కొకయాచార్యునివద్ద విద్యఁ గఱచు శిష్యులలో నొక్కఁడుగ శిక్షను బొందితివా?"

"గోతముఁడా! నే నట్టిశిక్షను బొందియుండ లేదు. నేను నేర్చుకొనిన దెంత స్వల్పము! ఈవిద్యయు, సదాచరణయు నెంత ఘనంబులై నవి! నే నట్టివిద్యలో శిక్ష కలిగినవాఁడనై యుంటిని."

"ఓయీ! అంబష్ఠుఁడా! నీ విట్టి యత్యున్నతవిద్యాసచ్చరితముల పారముంగనక, నీభుజములపై దండమును ధరియించి, పక్వములై భూపతితము లైనఫలముల భుజియించియే జీవించుటకై కాననములం జొచ్చియుం డునట్లు శిక్షింపఁబడితివా?"

"ఓయీ! గోతముఁడా! అదియైనను లేదు."

"ఓయీ! అంబష్ఠుఁడా! నీ విట్టి యత్యున్నతవిద్యాసచ్చరితముల పారముం గనక, పక్వములై భూపతితములైన ఫలములను భుజియింపలేక, కందమూలఫలములం దినలేక, గ్రామనగరప్రాంతముల నగ్నిదేవునకు దేవాలయమును నిర్మించుకొని, హవిర్యుగర్చనను జేయుచు జీవనంబు సల్పుచుండునట్లు శిక్షింపఁబడితివా?"

"అదియైనను లేదు, గోతముఁడా!"

"ఓయీ! అంబష్ఠుఁడా! నీ విట్టి యత్యున్నతములగు విద్యాసచ్చరితముల పారముం గనక, పక్వములై భూపతితము లైనఫలములను భుజియింపలేక, కందమూలఫలాదులను దినలేక, హవ్యవహు నర్చింపలేక, చతుష్పథంబులందుఁ జతుర్ద్వారోపేత మగు భిక్షాదానగృహము నిర్మించుకొని, యేదిక్కునుండియైనను నీ రాతలఁ బోవు సన్న్యాసికిఁ గాని, బ్రాహ్మణునకుఁగాని నాశక్త్యనుసారముగ భోజనము నొసంగుదునని నీ కెవ్వరైన బోధించిరా?"

"గోతముఁడా! నా కట్టిబోధ యాచార్యుఁడు చేయలేదు."

"అంబష్ఠుఁడా! అట్లైన నీవు విద్యగఱచు ఛాత్రుఁడవై యున్నపుడు నుత్తమంబులగు విద్యాచరణవిషయము లలోనే కాక యట్టి విద్యాచరణవిషయములకుఁ బ్రతిబంధకములగు చతుర్గుణాపాయముఖంబులయందును శిక్షను బొందకయే యుంటివి. నీ యాచార్యుం డైన పౌష్కరసాది భూసురుఁడు నీయల్పము లైన నియమములనైనను బాటింపకయే నీ కీబోధను గావించెను."

"త్రివేదజ్ఞానసంపన్నులగు బ్రాహ్మణోత్తములతో సంభాషించెదమని విజ్ఞులగు నీముండకులును, మిథ్యాసన్న్యాసులును, నీచవస్యులును, బంధుపాదా...

అంబట్ఠుఁడా! నీఆచార్యుండైన బ్రాహ్మణపౌష్కరసాది యెట్టి యుపకారమును నీకుఁ గావించినాఁడో తెలిసికొనుము."

"కోసలరాజైన ప్రసేనది నరపాలునిచే నీయఁబడిన భూములఁ బౌష్కరసాదిబ్రాహ్మణుఁ డనుభవించుచున్నాఁడు. అట్లైనను రా జాతనిఁ దనసముఖమునకు రానీయఁడు. అతనితో సంభాషించునపు డారాజు ప్రచ్ఛదపటము ప్రక్కనుండియే భాషించును. ఏభూపాలునివలన నాతఁ డట్టి పవిత్రమైనదియు, ధర్మ్యమైనదియు నగు పోషణమును బొందుచున్నాఁడో యానృపుఁ డెందుల కాతనిసముఖమునకు రానీయఁడు? అంబట్ఠుఁడా! నీగురువైన బ్రాహ్మణపౌష్కరసాది నీ కెంతహాని యొనర్చెనో కంటివా?"

"ఓయీ! అంబట్ఠుఁడా! గజారూఢుఁడై కాని, యశ్వారూఢుఁడై కాని, లేక ధరాస్తరణముపై నిలుచుండి సామంతరాజులతోఁగాని, యమాత్యులతోఁగాని యేదియో రాజ్యకార్యముంగూర్చి చర్చించి వెడలినపిదప నా స్థలంబున శూద్రుండుకాని, శూద్రదాసుఁడుకాని నిలువఁబడి, 'ఈయావిధములఁ బ్రసేనదినరపాలుఁడు చెప్పెను' అని యారాజువలెనే సంభాషించినను, జర్చ గావించినను, అట్టివాఁడు రాజగునా? లేక రాజనియోగియైన నగునా?"

"గోతముఁడా! అట్లు కానేరఁడు."

"వేదమంత్రకర్తలును, మంత్రపాఠకులును నైన పూర్వబ్రాహ్మణఋషులు, ఈబహుపురాతనములైన మంత్రముల నేరీతి నేస్వరముతోఁ బఠియించిరో, ఆరీతినే యీకాలపు బ్రాహ్మణులును బఠియించుచుందురు. నీవు వారి శిష్యుఁడవై, వారి మంత్రములు కంఠస్థములై యున్నవి అని చెప్పఁగలిగినను, నీ వంతమాత్రమునను ఋషివి కానేరవు; ఋషుల స్థితిని జెంద నేరవు. అట్టివి యసంభవములు కదా!"

"అంబట్ఠుఁడా! వృద్ధులైన బ్రాహ్మణులును, నీయాచార్యులును, వారి యాచార్యులును సంభాషించు కొనుచున్నపుడు, ఎవ్వారి మంత్రముల మీరు పఠియించుచుంటిరో యాపూర్వఋషులు మీవలెను, మీ యాచార్యునివలెను నాభరణాదుల ధరియించి, సుగంధములఁ బూసుకొని, శిరోజములను గడ్డమును సొగసుగఁ గత్తిరించుకొని, మాలలను, మణులను ధరించుచు, ధవళవస్త్రముల ధరియించి, పంచేంద్రియంబులతో సుఖముల ననుభవించుచుండిరా?"

"గోతముఁడా! అట్లుండియుండ లేదు."

"ఆపూర్వఋషులు నీవు, నీయాచార్యుఁడు నిపుడు చేయుచున్నట్లు కల్మషకళంకములు లేకుండ నేరఁబడి బాగుచేయఁబడిన మేలురకములగు బియ్యముల నన్నముగ వండి, వివిధములగు సూపములతోడను, శాకములతోడను భుజియించుచుండిరా?"

"గోతముఁడా! వా రట్లు చేయుచుండుట లేదు."

"అంచలములతోడను, మార్గ్యకారాంశుకము లగు వస్త్రాంచలములతోడను గూడినవస్త్రములఁ గటిదేశములం ధరియించు స్త్రీజనము ఈకాలమున నిన్ను నీయాచార్యుని సేవించుచున్నట్లాపూర్వఋషులను సేవించుచుండిరా?"

"వేణీకృత లాంగూల సటాయుక్తము లగు గుఱ్ఱములు పూన్పఁబడిన రథముల దీర్ఘములగు దండములను, సృణులను నుపయోగించి తోలుకొనుచు నీవలెను, నీయాచార్యునివలెను బూర్వఋషులు ప్రయాణములం జేయుచుండెడివారా?"

"ఓయీ! గోతముఁడా! వా రట్లు చేసియుండ లేదు."

"పరిఖాప్రాకారాదిరక్షితంబై, యవకృష్టపరిఘాయుక్తము లగుద్వారములుగలిగి, దీర్ఘఖడ్గంబులం బూనిన సైనికులచే రక్షింపఁబడిన నగరములలో నీవలెను నీయాచార్యునివలెను,బూర్వఋషులు జీవించుచుండెడివారా?"

"గోతముఁడా! వారట్లు చేసియుండ లేదు."

"కాన నోయీ! అంబట్ఠుఁడా! నీవుగాని నీయాచార్యుఁడు గాని ఋషులు కారు. మఱియు వారు జీవించుచున్నట్లు మీరు జీవించుటయు లేదు. ఏది యెట్లున్నను నీ కిద్దానిఁ గూర్చి శంక వొడమినచో దానిఁ

గూర్చి ప్రశ్నింపుము. వివరణముచేసి నీకు స్పష్టముగ దీర్చెదను."

అప్పుడు భాగవతుఁడు కోష్ఠమునుండి బయలునకు వచ్చి యిటునటు పచారుచేయుచుండెను. భాగవతు ననుసరించుచు నాయంబష్ఠుఁ డిటునటుఁ దిరుగుచు నాతని మహాపురుష చిహ్నములైన ముప్పదిరెండింటిలో ముప్పదింటి నామహాపురుషుని దేహముపైఁ గనెను. గుహ్యాంగముం గూర్చియు, నాలుకపొడవును గురించియు నీ రెండు చిహ్నములను మాత్రము కనఁగొనలేక శంకపుట్టి వ్యాకులచిత్తుండై యుండెను.

అంబష్ఠుఁడు శంకాపీడితుఁడై యున్నాఁడని గుర్తెఱింగి, భాగవతుఁడు బుద్ధిచే వస్త్రములలో గుప్తముగ నుంచఁబడిన యంగము నావేష్టనాన్వితమై యున్నదానిగ నంబష్ఠునకుఁ గనుపడునట్లు చేసి, నాలుకతోఁ జెవులను, ముక్కును, నుదుటిని గూడ స్పృశించె. బ్రాహ్మణయువకుఁ డగునంబష్ఠుఁడు "శ్రమణుం డగు గోతముఁడు మహాపురుష చిహ్నములు కొన్నిటితోడనే కాక యన్నిటితోడను గూడుకొని యున్నాఁడు" అని వితర్కించుకొనుచు నాతనితో నిట్లనియెను:

"గోతముఁడా! నేను బోయెదను. మేము చేయవలసిన పను లధికము లగుటచే..."

"అంబష్ఠుఁడా! నీ కేమి యుక్తమని తోఁచునో యద్దానిని గావింపుము."

అంబష్ఠుఁ డశ్వములఁ బూఁచినరథము నెక్కి యచటినుండి వెడలెను.

ఆసమయమున బ్రాహ్మణ పౌష్కరసాది బహు బ్రాహ్మణపరివృతుఁడై యుక్కట్ఠనుండి బయలుదేరి వచ్చి తన యారామములో నాసీనుఁడై యంబష్ఠుని రాకకు వేచియుండెను. అంబష్ఠుఁ డచటికి వచ్చి రథము నకు వీలైనంతవఱకు దానిపైనే పోయి, రథము పోవుటకు వీలులేని ప్రదేశమును జేరినపిదప నచ్చటినుండి దిగి పౌష్కరసాది యున్న ప్రక్కదేశమునకు గాలినడకపైఁ బోయి, వానికి నమస్కరించి యాచార్యుని గౌరవించుచు, నాతని కొకప్రక్కగఁ గూరుచుండెను. అట్లాసీనుఁడైనపిదప పౌష్కరసాది యాతనితో నిట్లనియెను:

"ఓయీ! అంబష్ఠుఁడా! నీవు భాగవతుని దర్శించితివా?"

"ఆర్యా, మే మాతనిఁ జూచితిమి."

"సరియె, పూజార్హుం డగు గోతముఁడు జనశ్రుతి యట్లున్నాఁడా? అతఁ డట్టివాఁడు కాఁడా?"

"ఆర్యా! జనశ్రుతి యాతనిఁ గూర్చి యేమి చెప్పుచున్నదో యట్లే యాతఁ డున్నాఁడు. అట్లే యున్నాఁడు; కాని వేఱువిధమున లేఁడు. ద్వాత్రింశన్మహాపురుషలక్షణోపేతుండై యున్నాఁడు కాని కొన్నిటినిమాత్రమే కలిగియుండుట లేదు."

"శ్రమణగోతమునితో నీవేమైన సంభాషించితివా, యంబష్ఠా!"

"ఆర్యా! నే నాతనితో సంభాషించితిని."

"సంభాషణ మెట్లు జరిగినది?"

అప్పు డాయంబష్ఠుఁడు బ్రాహ్మణ పౌష్కరసాదితో, భాగవతునితోఁ దనకు జరిగిన సంభాషణ యంతయుఁ జెప్పెను. అంబష్ఠుఁడు చెప్పిన దంతయు విని పౌష్కరసాది యిట్లు చెప్పెను:

"ఓహో! బుద్ధిహీనుఁడా! ఓయీ! మూఢుఁడా! ఓత్రివేదజ్ఞానపారంగతుఁడా! ఏమనుజుఁడైన నిట్లు వ్యవహరించిన మరణానంతరమున జేరి యొక దుఃఖభాజనం బగుదుస్స్థితిం గలుగఁజేయు పునర్జన్మమునుం బొందవలయును! అవినీతవచనములతో నీవు నొక్కి ప్రకటించిన యుద్దేశములఁ బూజార్హుండగు గోతమునిచేఁ బ్రకాశితంబులగు తత్త్వములకుఁ గాక వేఱొండు తత్త్వములం గొంపోవుదువా? ఎట్టిపండితమ్మన్యుఁడవు! ఎట్టి మూఢుఁడవు! మన త్రివేదములలో నెంతటి పండితుఁడవు!" అని అతి కుపితుండై కాలితోఁ దన్నిన నాయంబష్ఠుఁడు నేలపైఁ గూలెను. ఆసమయముననే తాను భాగవతుని దర్శింపఁ గోరెను.

"ఆర్యా! శ్రమణగోతముని దర్శించుట కిపుడు కాలాతీతమై యున్నది. ఆర్యుఁడగు పౌష్కరసాది రేపటిదినమున నట్లు గావింపవచ్చును" అని యచటనున్న బ్రాహ్మణు లాతనితో నివేదించిరి. పౌష్కరసాది కఠినములైనవియు, మృదువైనవియు నగు స్వాదుభక్ష్యము

లను దనగృహమునకే యంపించి, జ్వలించుచున్న యగ్నికాష్ఠముల వెలుతురులో వానిని బండ్లమీఁద నెక్కించుకొని తనతోఁ గొంపోయెను. అతఁ డిచ్ఛాసంకలనంబునకు సాధ్యమైనంతవఱకు రథముపైఁ బోయి, రథము పోవుటకు సాధ్యము కానిచోటున దిగి కాలినడకతో భాగవతుఁ డున్నస్థలమునకుఁ బోయి, సానునయంబులును, సౌజన్యసంపేసులును నగు వచనముల భాగవతునితోడను, వాఁ డితనితోడను, నిట్లన్యోన్యము మాటలాడుకొనిరి. అప్పు డాతఁ డొకప్రక్క నాసీనుఁడై యుండి భాగవతునితో నిట్లు ముచ్చటించెను: "ఓయీ! గోతముఁడా! మనశిష్యుండైన యంబష్ఠుఁడను బ్రాహ్మణయువకుఁ డిటకు వచ్చెనా?"

"బ్రాహ్మణుఁడా! అతఁ డిచ్చటికి వచ్చెను."

"గోతముఁడా! నీ వాతనితో సంభాషించితివా?"

"బ్రాహ్మణుఁడా! ఔను, నే నాతనితో సంభాషించితిని."

"నీ వాతనితో నెట్టి సంభాషణను గావించితివి?"

అపుడు భాగవతుఁడు జరిగిన దంతయు నా బ్రాహ్మణ పౌష్కరసాదితోఁ జెప్పెను. గోతముఁడు చెప్పినతరువాత పౌష్కరసాది భాగవతునితో నిట్లు చెప్పెను:

"అయంబష్ఠుఁ డను బ్రాహ్మణయువకుఁడు, అల్పప్రాయము కలవాఁడును, మూఢుఁడును. కాన గోతముఁడా, యాతని క్షమింపుము."

"బ్రాహ్మణుఁడా! ఆబ్రాహ్మణయువకుఁడైన యంబష్ఠుని సుఖముగ నుండ నిమ్ము."

మఱియు నాబ్రాహ్మణ పౌష్కరసాది భాగవతుని దేహముపై నున్న ద్వాత్రింశన్మహాపురుషచిహ్నములను జూచుచుండెను. రెంటిని దప్ప మిగిలినవాని నీతఁడుకూడఁ జూడఁగల్గెను. దీర్ఘంబగు నాలుకను గూర్చియు, నావేష్టనాగుప్తాంగమును గూర్చియు నాబ్రాహ్మణుఁడు శంకించుచుండెను. భాగవతుఁ డంబష్ఠునకుఁ గనుపఱచిన రీతినే పౌష్కరసాదికిని గనుపఱచెను. భాగవతుఁడు ద్వాత్రింశన్మహాపురుషలక్షణములలోఁ గొన్నిటితోఁ గాక యన్నిటితోడను గూడుకొని యున్నాఁడని యపుడు పౌష్కరసాది గుర్తెఱింగెను. అపు డాతఁడు "రేపటిదినమున" పూజ్యుం డగుగోతముఁడు భిక్షువులతోఁ గూడి నాతో భోజనము చేయుట కనుగ్రహించును గాక!" అని భాగవతుని ప్రార్థించెను. భాగవతుఁడు మౌనముతో పౌష్కరసాది యాహ్వానము నంగీకరించెను.

మరునాఁడు యుక్తకాలమున బ్రాహ్మణ పౌష్కరసాది తనతోఁ గలిసి భోజనము చేయుట కొప్పుకొన్న గోతమునితో, "ఓయీ! గోతముఁడా! భోజనసమయమైనది. భోజనము సిద్ధముగ నున్నది." అని నివేదించెను. భాగవతుఁ డుదయముననే కాషాయవస్త్రముల ధరియించి యుండుటచే నాచ్ఛాదనమును ధరియించి, పాత్రంబూని, భిక్షువులతో పౌష్కరసాది గృహమునకుఁ జని, తనకై యేర్పఱుపఁబడిన యాసనముపైఁ గూరుచుండి యుండెను. బ్రాహ్మణ పౌష్కరసాది స్వహస్తములతోఁ గఠినమైనవియు, మృదువైనవియు నగు ఖాద్యభక్ష్యముల భాగవతునకుఁ జాలు నన్నంతవఱకు వడ్డించెను. భాగవతుఁడు భోజనమును జాలించి, పాత్రను శుద్ధముగఁ జేసి, హస్తప్రక్షాళనముం గావింప, పౌష్కరసాది నీచాసనముపై నాతనిప్రక్కను గూరుచుండెను.

అట్లాసీనుఁడై యున్నవానితో భాగవతుఁ డీక్రమమున సంభాషించెను. అనఁగా నాతనితో దానశీలతం గూర్చియు, సదాచరణముం గూర్చియుఁ, గామరాగాదులవల్లనైన యపాయముం గూర్చియు, నిస్సారత్వముం గూర్చియు, సన్న్యాసమువల్లనైనలాభములం గూర్చియు ముచ్చటించెను. బ్రాహ్మణ పౌష్కరసాది శిక్షితుండై, శమయుతుండై, చేతోవికారరహితుండై, యున్నమితుండై, భక్తియుక్తుండై యున్నవాఁడని భాగవతుఁడు గుర్తెఱింగి బుద్ధునిచే మాత్రము గనుఁగొనఁబడిన మతమును బోధించెను. అనఁగను దుఃఖముం గూర్చియు, దుఃఖోత్పత్తింగూర్చియు, దుఃఖనాశముంగూర్చియు, సత్పథముం గూర్చియు బోధించును. ఎట్లు పరిశుభ్రముగ మలినము లేని ట్లుతుకఁబడిన వస్త్రమున కే రంగు వేసినను బట్టునో యట్లే యాబ్రాహ్మణ పౌష్కరసాది యచటఁ గూరుచుండియుండఁగనే పవిత్రమును, గళంకరహితంబును నగు సత్యచక్షువును "జన్మ కల ప్రతివస్తువును నన

శ్యముగ నాశనముం బొందవలయును" అను జ్ఞానమును బొందెను.

అప్పుడు సత్యమును గని, జయించి, గ్రహించి, లోతును గనుంగొని, శంక లేక, మనోవైకల్యముం బొందక యాత్మధైర్యముం బూని, బుద్ధోపదేశములకై యింకొకవ్వానియపేక్షయు లేకయుండువానివలె నీరీతిగ భగవానితోఁ జెప్పఁ దొడంగెను:—

"ఓ గోతముఁడా! (నీవచనంబులు) బహుశ్రేష్ఠంబులు. గుప్తముగ దాఁచఁబడినదానిని వ్యక్తీకరించినట్లును, దప్పుత్రోవలం బోవుచున్నవానికి యుక్తమార్గమును గనుపఱచినట్లును, గన్నులు గలవారు బాహ్యరూపములఁ జూడఁగల్గునట్లును, జీఁకటిలోనికి దీపమును దీసికొని వెళ్లినట్లును, వాకుఁ బూజార్హుఁడగు గోతమునిచే నో ప్రభూ! అనేకములైన యుపలక్షితవచనములచే ధర్మ ముపదేశింపఁబడినది. ఓ గోతముఁడా! దారాపుత్త్రబంధుమిత్ర సహితముగ నేను బూజార్హుండగు గోతముని మార్గదర్శిగ నెన్నుకొని, గోతముని మార్గదర్శిగను, ధర్మమును సంఘమును నాశ్రయించుచున్నాఁడను. పూజ్యుండగు గోతముఁ డీనాఁటినుండియు నా జీవమును పర్యాప్తపర్శిగఁ జూచుకొను నన్ను శిష్యునిగఁ బరిగ్రహించునుగాక! ఏరీతిని బూజ్యుండగు గోతముఁ డుక్తశ్రేష్ఠముం దిరిగి శిష్యకుటుంబములను జూచుచుండునో యట్లే నా కుటుంబమును గూడఁ జూచును గాక! బ్రాహ్మణులలోఁ గాని, వారి వనితలలోఁ గాని యెవ్వరైనను బూజనీయుండగు గోతమునకుఁ బూజఁ గావించి కాని, యాతని సముఖమున నిలువఁబడి యుండి కాని, యాసనపానీయంబుల నాతని కొసంగి కాని, యాతనియందు పంక్తీతిం జెందునో, యట్టి వానికిఁ జిరకాల మయ్యది శ్రేయస్కరమును, సౌఖ్యావహమును నై యుండును."

"ఓయీ! బ్రాహ్మణుఁడా! నీవు చెప్పినది నిజము."

అంబష్ఠసుత్తము
సంపూర్ణము

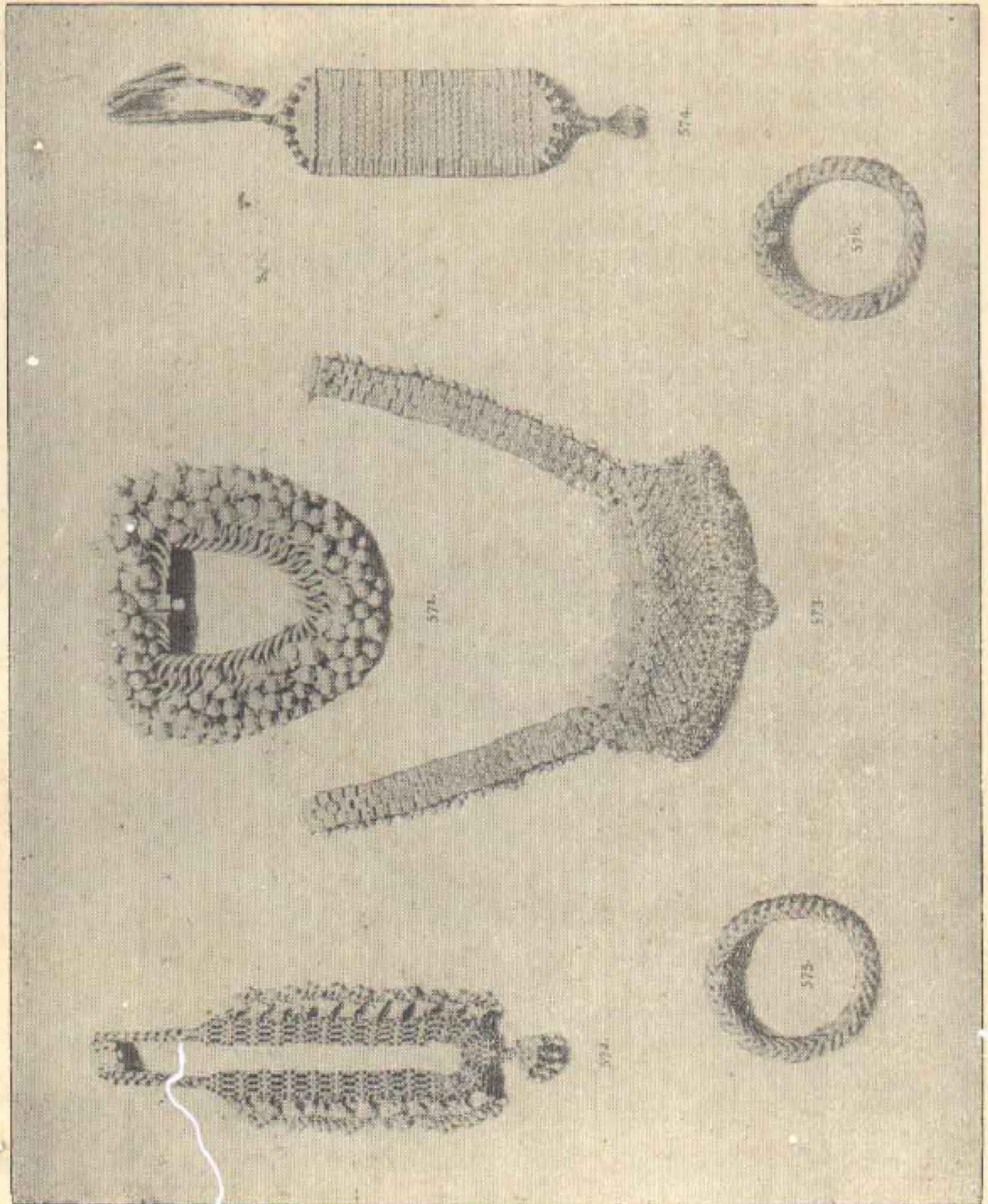

శ్రీ వేంకటేశ్వర స్తవము

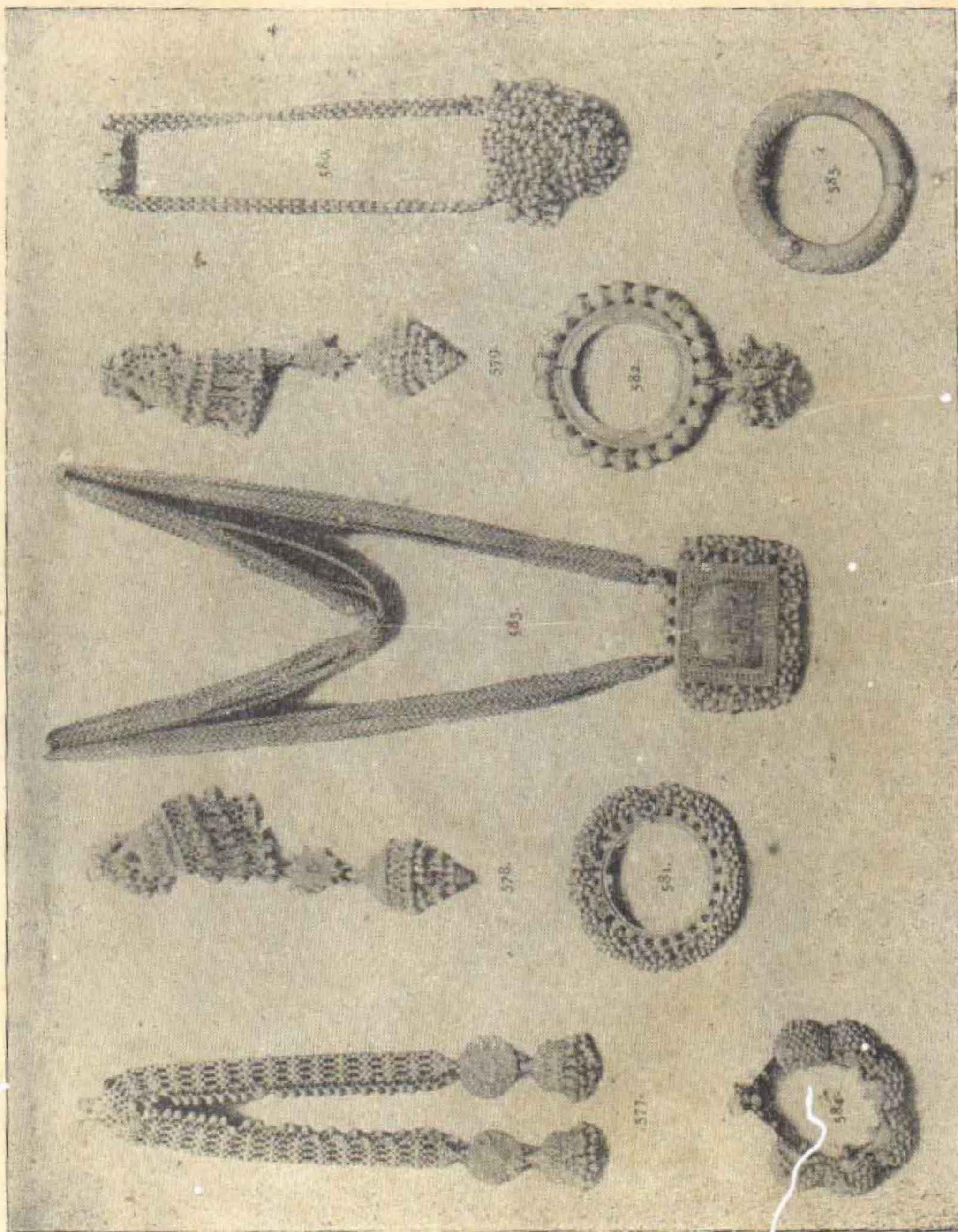
మండలేముల వెంకటశాస్త్రిగారు, బి. ఏ., యల్. టి.

నరుఁ డుదయంబె మేల్కని యనారతముం మదిలోన బ్రహ్మశ
త్పరుఁడయి చింతసేయుచు దివమ్ములఁ బుచ్చుట యుక్తమందు రే
మరఁదగ దీమెఱుంగు; భువిని మానవకోటులకుం సమీపమై
మరణము సిద్ధమౌ ననుట మాన్యులు పల్కిరి వేంకటేశ్వరా?

చ. ఘన మగుచిత్తశుద్ధి గలుగంగ నవశ్యము కర్మసంచయం
బనుపమయోగసిద్ధికి సహాయముగుం దలపోయఁగా నుపా
సనముల బ్రహ్మము న్నెఱుఁగుజ్ఞాన మవశ్యము మోక్షసిద్ధికిఁ
వినుఁ డిది తథ్య మందురు వివేకులు ప్రాజ్ఞులు వేంకటేశ్వరా

చిత్రము ౭

చిత్రము ౮

దండనముల ప్రయోజనము

పాలవంది జగన్నాథస్వామిగారు, యం. ఏ., యల్. టి.

వ్యక్తి చేయఁకూడని పనిని ఒకడానిని చేసేడని వాని కొకవిధమైన వ్యథ కలుగజేయుటయే దండనము. దండించేవాడు ప్రబలు దైవవ్యక్తి కావచ్చును. లేదా సంఘమనేపేరుతో ప్రవర్తించే వ్యక్తి కావచ్చును. దండింపబడినవాడు చేసినపని ఒకవ్యక్తికి గాని సంఘమునకు గాని హానికరమైనది అయియుంటుంది.

ఆహాని వ్యక్తికి చెందేదే అయియుండి, దండించేవాడు ఆవ్యక్తే అయియున్నప్పుడు, ఆవ్యక్తికి ఆహానివల్ల కలిగిన కోపము శాంతింపచేసేటట్లు ఆదండనము ఉంటూ ఉంటుంది; అంతకంటె వేరే ఏవిధమైన సంబంధమూ ఆ రెండింటికీ (అనగా అతనికోపకారణమైన నేరమునకున్నూ, అనేరమువల్ల కలిగిన నష్టమునకున్నూ, అతడు పెట్టిన బాధకున్నూ) ఉండదు; అనగా ఎట్టి సామ్యము గాని, అనుగుణ్యము గాని సాధారణముగా ఉండకపోవచ్చును. రెండూ ఒక్కరకము కావు. ఒకటి ఆస్తిసంబంధమైన హానియైతే మరొకటి శరీరబాధ అగుట, ఆస్తిని దొంగిలించినవానికి శరీరపీడ కలుగజేయుట; ఒకటి తేలికైన హానియైతే రెండోది చాలా తీవ్రమైనదగుట; ఒకమేకను దొంగిలించేడని వాడిప్రాణము తీసివేయుట;— ఇట్టివి అందుకు ఉదాహరణములు. ఇట్టి కోపశాంతి దండనమునకు ఒకస్థితిలో ప్రయోజనముగా ఉండేది. ఇది పామరస్థితి. అలాగని సవర్లు, కోదులు మొదలైన తెగలలోనే కాని నాగరకులలో కనబడదని చెప్ప వీలులేదు. నాగరకసంఘములకు చెందియున్నా మనస్సు పరిపక్వము కాని మూర్ఖులలోకూడా ఇందుకు ఉదాహరణములు బాగా దొరుకుతూఉంటవి.

ఇది కసితీర్చుకొనుట. ఇవి ఆయావ్యక్తులతోను, ఆయాకార్యములతోనూ తుదిచెందక, వాడొకనేరము చేసేడనిన్నీ, ఆనేరమునకు అది తగినదే అనిన్నీ ఎక్కడెక్కడ విచక్షణపూర్వకజ్ఞానము సూచనవుతుందో అక్కడక్కడ దండన మన్నభావము ప్రారంభమైనదన్నమాట. వాడానష్టము కలుగజేసేడు కాబట్టి తానీవ్యథ కలుగజేస్తానని గ్రహించి ప్రవర్తిస్తే ఆచోట కోపశాంతి కార్యమే కాకుండా దండనపూర్వకధర్మస్థాపన కార్యము ఉన్నట్లు స్పష్టమవుతుంది. అప్పుడు ఆపెట్టిన బాధకు ప్రయోజనము కసితీర్చుకొనుటే కాదు. దండనము కసితీర్చుకొనుటకు కాదు అని పరిష్కరించుటకు ఈజ్ఞానము ఉన్నదా లేదా అని తెలుసుకోవలెను. ఈజ్ఞానము స్పష్టముగా ఉంటే, మరొకభావము కూడా

ఉన్నట్లు మనము ఊహింపవచ్చును. ఆ నేరస్థుడు తనకు కలుగజేసిన నష్టమువంటిది ఇక ముందు ఎవడూ కూడా తనకే కాకుండా ఎవరికీకూడా కలుగజేయకూడదన్న సంగతికూడా దండించేవాని మనస్సులో ఉండవచ్చును. అలాగైనప్పుడు దండనమునకు పూర్వము, దండముయొక్క యుక్తాయుక్తముల గురించిన్నీ, స్వరూపము గురించిన్నీ దండించేవాడు కొంత ఆలోచించవచ్చును. ఎందుకంటే, మనుజుడు సాంఘికప్రాణి. ఎంత ప్రాథమికావస్థలో ఉన్నా సంఘక్షేమ మనేభావము వానిమనస్సున పట్టేఉంటుంది. అట్టిక్షేమమునకు భంగకరములైనవి జరగకుండా చేయాలనే భావము ఉదయించకమానదు. ఒక అనర్హకార్యమువల్ల తనకు జరిగేనష్టమే కాకుండా సంఘమునకుకూడా కొంతహాని జరిగినదని తట్టవచ్చును. దండించేవానికే దండనము విధించేక్షణములోనే తట్టకపోయినా సంఘములో ఉన్నయితరులకు తట్టకతప్పదు. గుంపులలో ఉండేవాళ్లకు అట్టినష్టము తిరిగీ జరగకుండా కాపాడుకోవాలనే ఉద్దేశము పుట్టకమానదు. దానికి మార్గము భయోత్పాదనమని తట్టుతుంది. భయమువలన కార్యనిరోధము అవుతూఉండుట వాళ్లకు బాగా అనుభవములో ఉండుటచేత, భయము కలిగించే దండనముద్వారా అహానికర కార్యమును నిరోధించుటకు ప్రయత్నములు సహజముగా జరుగుతవి. కాబట్టి జరిగినహాని, చేసిననేరము, బాధపెట్టే దండనము, ఆదండనమువల్ల పుట్టే భీతి, అభీతివల్ల కార్యనిరోధము, అందువల్ల సాంఘికలాభము-ఇవన్నీ కలిసి దండనస్మృతికి ప్రారంభ మవుతుంది.

దండనము మొత్తముమీద సాంఘికమని చెప్పవచ్చును. గుంపుయొక్క అంగీకారము ఉంటేనేగాని దండించేవానికి బలము, ధైర్యము చాలవు. కసి తీర్చుకొనేటప్పుడు విధించే తీవ్రదండనములవిషయమై కూడా ఈ సాంఘికామోదము అవశ్యకమే. గుంపు ఆమోదించాలంటే కసే అయితే చాలదు; కసితో కలిసో కలియకో గుంపుయొక్క లాభము కూడా అవసర మవుతుంది. అందుచేత ఎట్టి పామరస్థితిలో ఉన్న గుంపులోనైనా దండనస్మృతికి బీజములుగా సంఘామోదము ఉండా లన్నమాట. సంఘామోదమునకు సంఘలాభము ప్రయోజనమైనా, దండించేవ్యక్తియొక్క అపేక్షకు బీజముగా కసికూడా ఉండకమానదు. అందుచేత ఎంత నాగరకసంఘములలో కూడా దండనము అనగానే ఈరెండుభావముల మిశ్రమము తప్పలేదని తత్త్వవేత్తలు వాదిస్తున్నారు. అంతే కాకుండా కసితీర్చుకొనే స్వభావమే సాంఘికలాభ మనేవేషమును ధరించి ప్రవర్తిస్తూ ఉంటుందని నూతన మనశ్శాస్త్రజ్ఞులు నిరూపిస్తున్నారు. కాబట్టి దండనముల ప్రయోజనము సాంఘికక్షేమ మని దండనాధికారులు, న్యాయవాదులు, పరిపాలనాధికారులు ఎంత నొక్కిచెప్పినా, తత్త్వపరీక్షకులు మాత్రము కసితీర్చుకొనే స్వరూపమును మరచిపోకూడదు అని చెప్పుతూనే ఉన్నారు.

కసితీర్చుకొనే స్వభావము పరిణామములో ఎంతో ప్రాచీనమైనది. జంతువులు ఆహారమునకు పోరాడుతూఉండే నాటినుండీ ప్రాణిజీవనముయొక్క పోరాటములో స్వరక్షణకొరకు తయారైన ఈపశుగుణము మనుజుని చైతన్యమునుకూడా ఆశ్రయించే ఉన్నది. నాగరకత ప్రభావమున మనుజునిలో అణగియున్నది. కాని నశించిపోలేదు. సంఘములో సాంఘికాభిప్రాయము విస్తరించినకొలదీ, మనుజునిలో ఉన్న ఉత్తమగుణములు (దైవసంబంధమైనవని చెప్పవచ్చును) నాటుకొంటూ ఉన్నకొలదీ, ఈ కసితీర్చుకొనే స్వభావముయొక్క ప్రభావము తగ్గుతూ ఉన్నది. కాని ఇప్పటి మనుజునిలో మాత్రము ఈపశుగుణములు ఇంకా ప్రాథమికవాసనల రూపమున నిలిచియున్నవి. అవి ధారాళముగాను, బాహాటముగాను ప్రవర్తించక, వెనకనుండి బలము నిస్తూ ప్రోత్సహిస్తూ సర్వకార్యములకు ప్రకారాంతరహేతువులుగా ఉంటవని అభిప్రాయము. కాబట్టి ఈ కసితీర్చుకొనేప్రయోజనము సంఘక్షేమప్రయోజనముతో మిళితమై దండనముల ప్రయోజనముగా ఉద్రేకిస్తూ ఉంటుందని చెప్పవచ్చును. ఈయభిప్రాయమును మనస్సులో ఉంచుకొన్న ఒక తత్త్వశాస్త్రజ్ఞుడు ధైర్యముగా ఇట్లు వ్రాశాడు: "సంఘక్షేమము కొరకు దండనము విధిస్తున్నామని చెప్పట ఒట్టిమిష. నిజమైన కారణము కసే. అందుచేతనే సంఘమునకు వాస్తవముగా హానికరమైన దండనములను సంఘక్షేమమని పేరుపెట్టి నాగరకప్రజలుకూడా నిలిపియుంచారు."

పశుతుల్యమైన మరణదండము అందుకు ఉదాహరణము. ఎన్నో సంవత్సరాలనుండి మరణదండము విధిస్తున్నా నేరములుతగ్గలేదు. ఇప్పుడు కూనీనేరమునకు మాత్రమే మరణదండము విధిస్తున్నా, పూర్వము ఎంతో తక్కువ నేరములకు కూడా దానినే విధిస్తూ ఉండేవారు. అయినప్పటికీ నేరములు తగ్గలేదు. కాబట్టి తీవ్రదండనములవల్ల సంఘములో నేరములు తగ్గునని వాదించే దండనాధికారులందరూ వారిఅభిప్రాయమును మార్చుకోవలెను. అంత తీవ్రదండనములకు కోపశాంతి తప్ప వేరే మరొకప్రయోజన ముండదు.

కాని క్రమముగా మనుష్యునియెడల సామాన్యభ్రాతృత్వభావము వృద్ధియవుతూ మనుష్యుని పశువుగా చూచుటకు సిగ్గుపడుతూ నాగరకప్రజలు ప్రవర్తిస్తూ ఉండుటచేత నాగరకదేశములలో మనుష్యునియెడల క్రూరత్వము తగ్గుతూఉన్నది. మొత్తముమీద సంఘముక్రూరపుపనులుచూచి సహించకున్నదని చెప్పగలము. అయినప్పటికీ ఇంకా కసితీర్చుకొనేస్వభావముయొక్క చిహ్నాలు ఉన్నవని చెప్పుటకు మరణదండము ఒక్కటేచాలును. అంతేకాకుండా నాగరకప్రజలమని విర్రవీగుతున్నప్రజలు తమశత్రువులపై చూపే క్రూరత్వము మనుష్యునిలో ఇమిడియున్న పశుత్వమునకు గొప్ప సూచన. ఇందుకు ఉదాహరణములు ఎన్నో కలవు. గ్రంథవిస్తృతిభయముచేత వాటిని విడిచిపెట్టవలసియున్నది.

ఈచర్చవలన దండనములకు సామాన్య ప్రయోజనమైనభీతిప్రదర్శనమునింద్యమనిన్నీ,

నిష్ఫలమనిన్నీ స్పష్టము. అందుచేత దండనములన్నీ శిక్షలుగా మారవలెననిన్నీ, నేరమునకు ప్రతీకారము తీవ్రదండనము గాక భ్రాతృత్వము ఆధారముగా గల సానుభూతి యనిన్నీ, నేరస్థుని భయపెట్టుటకంటె నేరస్థుని స్వభావము సంస్కరించుట లాభకారి అనిన్నీ బుద్ధిమంతులు అంగీకరిస్తున్నారు. దండనము లందుచేత సంస్కారసాధనములుగా ఉండవలె ననే అభిప్రాయము వ్యాపించినది. అప్పుడు దండనముల ప్రయోజనములు వ్యక్తిని బాగుచేయుట, దానిద్వారా గుంపు క్షేమమును చేకూర్చుట అని తేలును. ఇప్పుడు నేరస్థుని సంస్కారముద్వారా సంఘక్షేమము కలుగవలసియున్నది. కాబట్టి ముఖ్యముగా ఆసంస్కారముగురించి విచారించవలసియున్నది గదా! కాని ఆరెండింటిలో ఏ ప్రయోజనమును ముఖ్యముచేస్తే దానిని అనుసరించి ప్రతిక్రియల స్వరూపము మారుతుంది. వ్యక్తియొక్క సంస్కారము ప్రధానమైతే వ్యక్తిని గురించి బాగా తెలుసుకోవలసియుంటుంది; వ్యక్తియొక్క స్వభావము శోధనాపదార్థము అవుతుంది. సంఘక్షేమము ముఖ్యమైతే నేరముల కారణములను బాగా తెలుసుకోవలసియుంటుంది. రెండూ అన్యోన్యసంబంధము కలవి కాబట్టి మొదట ప్రత్యేకముగా విచారింతము.

ఒకవ్యక్తిని దండింపవలసివచ్చినప్పుడు ఆ వ్యక్తి పూచీ యెంత అని నిర్ణయించవలసి వచ్చును. ఈవిషయమై న్యాయశాస్త్రజ్ఞులకున్నూ, రోగశాస్త్రజ్ఞులకున్నూ ఏకీభావము లేదు; వారు బాధ్యత అనేదానిని వేరువిధములుగా నిర్వచిస్తున్నారు. జరపడిన సాక్ష్యమును పరీక్షించి పూచీ నిర్ణయించేపద్ధతి ఒకరిది. కాని ఈవిచారణవలన వ్యక్తిదండనమువలన సిద్ధించవలసిన సంఘక్షేమము ప్రాప్తింపదు; అట్టి బాధ్యతా నిర్ణయమువలన నేరనిరోధమునకు అవకాశములు ఏర్పడవుకదా. వైద్యులు, మనశ్శాస్త్రజ్ఞులునిర్ణయించేటట్లు బాధ్యత నేరస్థుని నీతిధర్మగుణులతో సంబంధము కలదిగాను, నేరస్థుని మనోనిర్మాణముతో సంబంధము కలదిగాను భావించవలసియున్నది. అప్పుడు నేరస్థుని లోపములను తీర్చుటకు ప్రయత్నించి తిరిగీ నేరకార్యమును చేయనక్కరలేకుండా చేయడానికి వీలు ఉంటుంది. కాని ఇదంతా వ్యక్తిక్షేమకర మైనట్లు సాక్షాత్తుగా సంఘక్షేమకరము కానేరదు. ఇట్టి ప్రయత్నమువల్ల నేరస్థు డైనవ్యక్తియొక్క స్వభావములో ఉన్నలోపమును కనుక్కొని దానిని తీర్చగలిగినచో ఆవ్యక్తి బాగుపడును కాని అందువలన ఇతరనేరస్థుల లోపములు తీరవుగదా. నిజమే. కాని ప్రకారాంతముగా అతని బాగుద్వారా సంఘమునకు క్షేమము కలుగును. ఆ బాగుపడినవ్యక్తివల్ల నేరస్థుల సంఖ్యలో ఒకడు తగ్గినట్లు కదా! అంతే కాకుండా ఆవ్యక్తియొక్క మంచినడత ఎంతమందికో మార్గదర్శి అగును. ధర్మబుద్ధి గలవ్యక్తి వాస్తవముగా శక్తిస్వరూపుడు; అందుచేత బాగుపడినవాడు సద్వ్యక్తిస్థాపనకు సహకారి అవుతాడు. ఉదాహరణపూర్వకముగానున్నూ, ప్రచారకరూపముగానున్నూ ప్రభవిస్తూ సంఘక్షేమమునకు వాడు సాధకుడు అవుతాడు.

వ్యక్తిని బాగుచేయడ మనగా వ్యక్తి నేరము చేయకుండా ఉండేటట్లు చేయుట గదా. దండనముయొక్క ప్రయోజనము కూడా నేరనిరోధమే యైనా, రెండూ ఒక్క విధమైన సాధనములు కావు. దండనమువల్ల బాధ కలుగుతుంది; బాధ అనిష్టము; ప్రతి ప్రాణికి అనిష్టమునుండి తప్పుకొనుట స్వాభావికము; అట్టి అనిష్టము కలుగుతుం దన్న భయము ఉత్తేజకముగా ప్రభవించి, ఆఅనిష్టము తెచ్చిపెట్టేదానినుండి తప్పుకోవాలని కదా ప్రాణి ప్రవర్తిస్తుంది. అనగా నేరప్రవృత్తికి కారణమైన హేతువు ప్రాప్తించగానే, ఈ అనిష్టభయము ఉద్రేకించి ఆప్రవృత్తికి నిరోధము కలుగుతుంది; క్రొత్తవ్యాపారమునకు వ్యవధి దొరుకుతుంది. ఇదే స్వనిరోధమునకు ప్రారంభము. మనుజునిలో మాత్రము ఈ స్వనిరోధము ఇట్టి బాహ్యసాధనములవల్ల కలగడమే కాకుండా, అంతర్దర్శనమువల్ల ధర్మబుద్ధి మొదలైన ఆధ్యాత్మికాంతరోత్తేజకముల వల్ల ఉదయిస్తుంది. మనుజుడు నాగరకుడు అయినకొలదీ ఇట్టి స్వనిరోధము ఎక్కువవుతూ ఉంటుంది. కాబట్టి దండనములవల్ల లాభము బాగా పొందవలెనంటే, ఇట్టి ఉత్కృష్టస్వనిరోధము ఉదయించేటట్లు చేయవలెనుగదా. అందుచేత మనుజుని అంతరోత్తేజకముల సంగతి తెలుసుకోవలెను. అవి తెలియనిదీ దండనములను ఉపయోగిస్తే కావలసినఫలము కలుగదు. ఏవ్యక్తిని బాగుచేయవలసియున్నదో, ఆవ్యక్తియొక్క మనోవృత్తులు తెలియవలెను. ఒక ఉదాహరణ: సాధారణముగా పిల్లలో కనబడేది దొంగతనము. తన కేవిధాన్న ఉపయోగము లేనిదీ వస్తువులు దొంగిలించి, వాటిని పారవేస్తూ ఉన్న పిల్లలు కనబడతారు. ఇట్టి ప్రవర్తనమునకు వాస్తవమైన కారణ మేదో కనుక్కొనిదీ, ఆ కారణమును నిర్మూలించనిదీ, ఆకుర్రవానిని బాగుచేయు టెట్లు సాధ్యమవుతుంది? ఆ మూలకారణమును అలాగే ఉంచివేసి, మీద మీద వ్యక్తమైయే నేరక్రియలను మాత్రము దండనభీతిద్వారా అణచివేస్తే ఆవ్యక్తి బాగు కావడమెట్లు? ఆమూలస్వభావము ఆ నేరమనే ద్వారముద్వారా వ్యక్తము కాక, మరొక ద్వారముద్వారా వ్యక్తమవుతుంది; ఆ నేరము పోయినా మరొక నేరము వ్యక్తమవుతుంది. వేరు తీసివేయని ముళ్లపొదవంటిదే ఆ నేర స్వభావముకూడా. అందుచేత కారణనిరూపణ చేసి వ్యక్తిని సంస్కరించని దండనము నిష్ప్రయోజనమే కాకుండా హానికరము కూడా అవుతుంది.

నేరము స్వభావజనకమేనా కావలెను, లేదా పరిసరముల ఫలమేనా కావలెను. స్వభావజనక మైనపుడు ఆస్వభావమును మార్చుట సాధ్యమవునో కాదో పరీక్షించవలసియున్నది. మనుష్యస్వభావము గురించి ఆధునికశోధన విశేషముగా జరుగుతూఉంది. చాలాచోట్ల స్థిరపడిన నేరములన్నీ ఏదో ఒకలోపమువల్ల కలిగినవే అని ఆధునికాభిప్రాయము. లోపమనగా ఆవ్యక్తియొక్క మనోనిర్మాణములో ఉన్నది. దానిని దిద్దుటకు వీలున్నప్పుడు కర్తవ్యము స్పష్టమే. అదిమాత్రము దండనము

కానేరదు. వారికి నేరము చేసినట్లు తెలియదు కూడా. ఎక్కడ నేరము చేసినట్లు బాధ్యతా చైతన్యము కలుగదో అట్టిచోట్ల నేరము లేనట్లే అని అందరు తత్త్వజ్ఞులూ అంగీకరించియున్నారు. ఇట్టిచిక్కు ముఖ్యముగా సంఘమర్యాదలను, పరిపాలనశాసనములను బుద్ధిపూర్వకముగా తిరస్కరించినవారి విషయమై కలుగుతుంది. ఈచర్చ నీతిపరమైనది; ఈవ్యాసమునకు అప్రస్తుతము. ఇట్టి బాధ్యతాజ్ఞానము కాక, మనోనిర్మాణలోపమువల్ల కలిగిన బాధ్యతాచైతన్యముగురించి ఆలోచించినపుడు వివాద ఉండనేరదు. అనగా ఒకపిచ్చివానివిషయము ఆలోచించవచ్చును. పిచ్చివాడు చేసిననేరము నేరమా? స్పష్టముగా పిచ్చియెత్తిన వారిని గురించి అభిప్రాయభేదము ఉండదు. కాని ఆధునికమనశ్శాస్త్రజ్ఞుల పరిశోధనల ప్రకారము, వ్యక్తమైన పిచ్చి లేకున్నా అవ్యక్తమైన పిచ్చి, సామాన్యవ్యాపారములవిషయమై పిచ్చిలేకున్నా కొన్ని ప్రత్యేకవ్యాపారములలో పిచ్చి ఉంటున్నదని అభిప్రాయము. ఇట్టి సూక్ష్మస్థితులవిషయమై శాస్త్రజ్ఞులుతప్ప సామాన్యులు అంగీకరింపరు.

అట్టివ్యక్తులగురించి చేయవలసిన దేమిటి? వారివల్ల జరిగే హానినుండి సంఘమును రక్షించవలసియున్నది. అట్టివాళ్లను సంఘములోనుండి తొలగించి ప్రత్యేకముగా ఒకచోట ఉంచివేయుట ఒకమార్గము. అప్పుడు ఆవ్యక్తి చేయగలిగే హాని జరగదని అభిప్రాయము. ఆవ్యక్తియొక్క లోపము ఎప్పటికీ తీరేది కాకపోతే ప్రశ్న లేదు కాని, అది తీరేదే అయితే అట్టి నిర్బంధమువల్ల ఒకవిధముగా సంఘమునకు లాభము కలుగుతున్నదని అంగీకరించినా, వ్యక్తికి క్షేమము అవునా కాదా అని ఆలోచించవలసిఉంటుంది. నిర్బంధములో ఉన్నంతవరకూ ఆవ్యక్తి హానిచేయకపోయినా, కారాగృహవాసమునుండి వచ్చినతరువాతకూడా హాని చేయలేనివాడే అయియుండకూడదు. అనగా హానిచేసే స్వభావము పోవుట రెండువిధముల జరగవచ్చును. దానిని బాగుచేయుటఒకటి. అది అంగీకారమే కాని ఆయుద్దేశముతో వానిని కారాగృహములో ఉంచితే, ఆనిర్బంధకాలములో వానివిషయమై జరిగించే ప్రయత్నములు అందుకు ఉచితములై యుండవలెను. అందుకు కావలసిన శాస్త్రజ్ఞానము ఆవశ్యకము గదా. అట్టి పరిశోధన ఇప్పటికింకా జరగవలసియున్నది. ఇక రెండోవిధము: ఆనిర్బంధములో ఆనేరస్వభావమును అణచివేయవచ్చును; ఇట్టిపద్ధతి చాలా హానికరమని ఇదివరకే చూపించియుంటిని. అంతేకాకుండా ఆఅణచివేయుటలో వ్యక్తియొక్క ఇతరమనోవృత్తులకు చాలాఅపకారము జరగకమానదు. వ్యక్తి మనస్సు చెడిపోవును. కారాగృహవాసమువల్ల చాలామంది ఖయిదీలు చెడిపోతున్నట్లు పరిశోధనలు వ్యక్తపరుస్తున్నవి. సంఘమునుండి తొలగించి, అతడు అలవాటుపడ్డ వ్యాపారములనుండి తొలగించి నిర్బంధించినపుడు, అతనిమనస్సులో క్రమముగా సంఘముపైని ద్వేషము కలుగకమానదు. అందుచేత వ్యక్తికే అపకారము కాకుండా సంఘమునకు కూడా చాలాహాని

చేకూరుతున్నది. వ్యక్తికి అపకారమైన పద్ధతినే అంగీకరించకూడదు. అట్టిస్థితిలో వ్యక్తికీ సంఘమునకూ కూడా అపకారియైన ఈనిర్బంధపద్ధతినిగురించి వేరే ఖండనఅనవసరము.

వ్యక్తిని బాగుచేయుట అసంభవమైనపుడు కారాగృహనిర్బంధమును అంగీకరించవచ్చు నన్నట్లు మీాద చెప్పియుంటిని. అసంభవము అన్నది నిశ్చయమైతే సరే, కాని ఏవ్యక్తివిషయమైనా అలాగు చెప్ప సాధ్యమా? అలాగు చెప్పటకు తగిన శాస్త్రజ్ఞానము ఉన్నదా? ఇక బాగుకాదని నిర్ణయించుట సంభవమా?ఒకవేళ వాదనకని అంగీకరింతము. అట్లుచెప్ప వీలున్నా,అవ్యక్తినిఅట్లునిర్బంధించుటధర్మమా?ఏమానవవ్యక్తినైనా నిరాకరించుట మానవనీతా? సంఘక్షేమ మన్నప్రయోజనము మిథ్యకాదని నిరాటంకముగా స్థిరపరచగలిగినా, వ్యక్తులకు భిన్నముగా సంఘమంటూ ఉన్నదన్నా, ఇతరవ్యక్తులకు హాని కలుగకుండా జేయాలన్నా, మరొకవ్యక్తిని నిర్బంధించుట మానవస్వభావమునకు విరుద్ధము కాదా? అందుచేత కారాగృహవాసమును వ్యక్త్యపేక్షయా పరీక్షించవలసియున్నది.

ఇట్టి అభిప్రాయములు నాగరకప్రపంచములో వర్ధిల్లుతూఉన్నవి. నిర్బంధదండనమును తత్త్వజ్ఞులందరూ నిరసిస్తున్నారు. వీరిఖండనములవల్లనే కారాగృహవాసములో చాలా చాలామార్పులు వచ్చినవి. ఈమార్పులన్నీ లోపలనుండీ విస్తరిస్తూన్న పుండుమీాదరాసిన లేపులవంటివని మనశాస్త్రజ్ఞులు కఠినముగా ఖండిస్తున్నారు. వారి అభిప్రాయమంతా నేరస్థుని మనోనిర్మాణపరీక్షచేయవలసియున్నదని. నేరముయొక్క కారణమును నిరూపించనిదీ, నేరస్థునిఉద్దేశములనుకనుక్కోనిదీ, ఏమిచేయవలెనో నిశ్చయింప శక్యముకాదని వారివాదము. నేరస్థునికి "శిక్ష"వలనగాని,విద్యవలనగాని బుద్ధి చెప్పవలెను. సంఘములోని పరిసరముల వలన నేరము జరిగేదే అయితే ఆపరిసరములను మార్చవలెను. నేరస్థుని మనోనిర్మాణములో ఏదైనా లోపమున్నదా అని పరీక్షించవలెను. సంఘములో నేరము జరగకూడదన్నదృష్టినుండి, సంఘములో నేరము జరుగుటకు అవకాశము లేకే ఉండకూడదన్న దృష్టికి మార్పు జరిగవలెను. ఈవిధముగా జరుగుటకు వీలైన సంఘవిధానము ఉండవలెను.

నేరము రోగమువంటి దన్నదృష్టి కలుగుతూఉంది. ఒకమారు వచ్చినరోగమును చేదుమందులు పట్టి అప్పటికి నివారింపజేసినా వైద్యునికర్తవ్యము పూర్తి కానట్లు, రోగము కలుగకుండా ఎల్లప్పుడూ ఆరోగ్యమే ఉండేటట్లుచేయనంతవరకూ వైద్యునికర్తవ్యము పూర్తికానట్లు, నేరముయొక్క రూపు మాపుచేసి దానిమూలకారణమును తెగగోయనిదే సాంఘికక్షేమము గాని, వ్యక్తిక్షేమము గాని సమకూరినట్లు కాదు.

సంఘములో న్యాయ్యమైన సాంఘికభావము అభివృద్ధికి వస్తే వ్యక్తివాంఛ, సంఘామోదము ఒకటిగా ప్రవర్తిస్తవి. అప్పుడు సంఘము ఆమోదింపని కార్యములను చేయుటకు వ్యక్తి తగ్గుతాడు. అట్టిస్వనిరోధము కఠిన

దండములకంటె తీవ్రతరముగా ప్రభవిస్తుంది. దండనమునకున్నూ, నీతికిన్నీకూడా సాంఘికామోదమే బీజమైనా, ఆసాంఘికామోదమునకున్నూ, నాగరకకాలములో నాగరకసంఘములలో నవీనయుగములోఉండే సాంఘికామోదమునకున్నూ తారతమ్యమున్నది, విద్య, బుద్ధి, తర్కము, శాస్త్రజన్యజ్ఞానము, సౌభ్రాత్రము, మానవతాదరణము, వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యము- ఈసాధనములద్వారా ఉద్భవించిన సాంఘికామోదము ఈయుగములో ఉన్నది. అది ప్రభవించకపూర్వము నేరముల పరిశోధన జరగవలసియున్నది.

విద్యార్థి

పూడిపెద్ది వెంకటరమణయ్య గారు

ఆరసాలముకొనఁ జివురాకుపుటల
వర్ణసందర్భములఁ గూడఁబలుకుకొంచు
సారెసారెకు గొంతెత్తి చదువుకొనెడు
నాసికము నేర్చు చదువున కర్థ మేమి?

విరిసి నగియెడు దళదరవిందమునకు
బంభరము తత్తరముతోడ వచ్చి మోము
మోముపైఁ జేర్చికొని చెప్పి పోయినట్టి
యారహస్యమునకుఁ గల యర్థమేమి?

తడవతడవకు వీచిహస్తములు సాఁచి
పొలుపు పెడకుండ నభినయపూర్వకముగ
నిరుపమంబైన గంభీర నినద భాష
నావనధి వేయుకూఁకల కర్థ మేమి ?

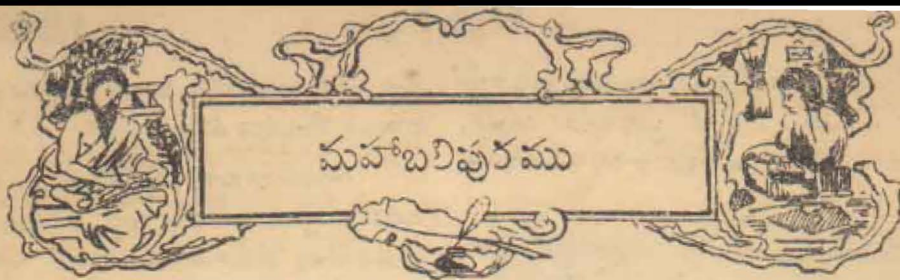
తొలుతఁ దల నెత్తి మెల్లగఁ దొంగిచూచి
క్రమముగా బైలుపడి యాకసమున కెగసి
సకలదిశలను వ్యాపింప శశి యొనర్చు
నట్టహాసమ్మునకుఁ గల యర్థ మేమి?

ఇటులుగాదని యటు పోయి యిటులు మరలి
మరల నటుపోయి లోన నెమ్మదిగ గొణఁగు
కొనుచు నిత్యము నది యొక్కపనిగఁ బోవు
నల్ల సెలయేటి పరుగున కర్థ మేమి?

చదలమేడను జల్లని జలదపీఠి
నగుచుఁ గూర్చుండి క్రీఁగంట జగముఁ జూచి
రిక్క మారాడకయు పచరించునట్టి
యల్ల కనుగిల్పులకుఁ గల యర్థ మేమి?

ఒక్కపరి మందగతిని వేరొక్క మాటు
పరుగు పరుగున దెసలెల్లఁ దిరుగులాడి
నిత్యచాంచల్యమునఁ గాలు నిలుపలేని
యాపవను తత్తరమ్మున కర్థ మేమి?

పచ్చచీఁకటి కొకవింత వన్నెఁ బూసి
వెలుఁగు నంతను బిడికిటఁ బెట్టి మూసి
అలుక కులుకులతోడ నిత్యము చరించు
నల్ల కవి తారుమారున కర్థ మేమి?

మహాబలిపురము

జి. తిమ్మారెడ్డి గారు

మహాబలిపుర మను గ్రామము తూర్పుతీరమున చెన్నపట్టణమునకు 25 మైళ్ల దూరమున నున్నది. దీనికి మామల్లాపుర మనియు, మల్లాపురి యనియు స్థలపురాణమున నామాంతరములు గలవు. ఈనామాంతరములే సరియైన పేర్లనియు, మహాబలిపుర మనునది వాడుకయందుండు వికృతరూపమనియు చరిత్రకారులు చెప్పుచున్నారు. ఈగ్రామము సముద్రపుటొడ్డున నుండుటవలనను, అచట కొన్ని పురాతనమైన కట్టడము లుండుటవలనను, చాలమంది యాత్రికులను, చరిత్రకారులను ఆకర్షించుచున్నది. విద్యార్థులు తాము మదరాసున నుండుకాలమున నొక్కసారియైనను సెలవులయందు విలాసార్థముగ ఆగ్రామమునకు పోవకమానరు.

గ్రామమునందలి కట్టడములలో అతిపురాతనమైనవియు, ముఖ్యమైనవియు నగు పంచరథములు దక్షిణభాగమునం దున్నవి. వీనియందు మొదటిది కొంత వేరుగ నున్నది. మిగిలిన నాల్గును ఒక్కవరుసగ నుండి, 40 అడుగుల పొడుగుగల ఒక్కటే పెద్దరాతి నుండి చెక్కబడినవాటివలె కనబడుచున్నవి. ఈవరుసయం దుత్తర భాగమున నుండునది రెండవరథము, ఇది పూర్తిగ ముగింపబడియున్నది గాని లోపల నొక్కవిగ్రహము కూడ లేదు గావున ఇది ఇట్టిదని నిర్ణయించుటకు సాధ్యముకాదు. మూడవది కపటకుటీరము ననుసరించి చిన్నదిగ కట్టబడియున్నది. ఇది 11 అ. వెడల్పును, 16 అ. నిడివియు, 20 అ. ఎత్తును గలది.

నాల్గవది దక్కినవానివలెగాక మిక్కిలి నిడివిగను, చూచుటకు కంసనుగను నున్నది. ఇది 42 అ. పొడుపును, 25 అ. వెడల్పును, 25 అ. ఎత్తునుగలదై, పైభాగమంతయు, ఒకవిధమైన నమూన తీర్చబడి, మిక్కిలి రమణీయముగనున్నది. వెలుపలమాత్రము పూర్తిగ చిత్తరువులు చెక్కబడియుండినను లోపలిభాగమున చాల కొంచెము పని చేయబడియున్నది. ఈకట్టడమునం దొక పెద్దబీలిక యుండుటచేత అదియే లోపలిభాగమున పనిచేయకుండుటకు కారణమై యుండవచ్చునని చరిత్రకారు లభిప్రాయపడుచున్నారు. ఆబీలిక లోపలివరకును వ్యాపించియుండుటయేకాక కొంత భాగమున కట్టడము శిథిలమై క్రిందబడియున్నది. "దీనిని కట్టినవా రంతో నేర్పరులు కాకపోవుటచేత, ఇట్టి కట్టడములు కట్టుటయం దిదియే ప్రథమప్రయత్నమైయుండుటచేత గాబోలు,

౧. పంచరథములు

అనుభవము లేక సాధారణమైన భవనమునందు వలె నాధారముగ నుండునట్లు కొన్నిరాతి స్తంభములను నిర్మించి, పైన నుండునది పెద్దరాయిగావున దాని భారమును మోయ

౨. మొదటి రథము, అన్నిటికన్న పెద్దది

నసాధ్యమై చీలినందువలన, దానిచే హెచ్చరికగాగైకొని ముందునకు పోక అంతటితో పనిని చాలించినట్లు తోచుచున్న" దని ఒక్కరు వ్రాయుచున్నారు.

కట్టకడపటి దన్నింటికంటెను ముఖ్యమైనది. ఇది 27 అ. పొడుగు, 25 అ. వెడల్పును, 34 అ. ఎత్తును గల్గియున్నది. పై భాగము పూర్తిగ చెక్కబడియున్నది గాని అడుగు భాగమున వరకగా చిత్రపు పనులు లేవు. లోపలి భాగమున ఏ పనియు చేయబడ లేదు. నాల్గవరథపు టవసాన

౩. నాలుగు రథములు (౨ మొదలు ౫ వరకు)

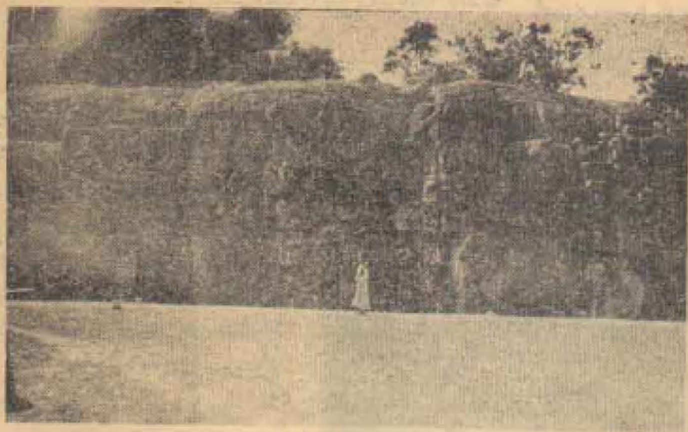
మును జూచి జాగరూకులై దీనియం దేపనియు లోపలి భాగమున చేయలేదని తోచుచున్నది.

ఈరథపంచకమును కట్టినకాలమును నిర్ణయించుటకు కొన్ని యాధారములు గలవు. మొదటిది అప్పటి శాసనములయం దుపయోగింపబడిన లిపి. ఈలిపి 7-వ శతాబ్దమునకు పూర్వమున వ్రాయబడిన లిపివలె కానవచ్చుచున్నది. భాష సంస్కృతమై యుండినందునను, ఆ ప్రాంతములయందు 10-వ శతాబ్దానంతరము వ్రాయబడిన శిలాశాసనము లన్నియు తమిళభాషయం దుండుట వలనను, కట్టడములపై చెక్కబడిన ప్రతిమలు బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరులను జూపుచుండుటవలనను, ఈత్రిమూర్తులు ఒక్కటే కట్టడమునందు అంతఃపురాతనముగా ఎల్లోరా, ఎలిఫెంటా ప్రదేశములయందు కానబడకుండుటచేతను, ఈకట్టడములు రమారమి 7-వ శతాబ్దమున కట్టబడియుండవచ్చునని యూహింపబడుచున్నది. శాసనములయందు కాలము నుదాహరింపకుండుట మిగుల శోచనీయము.

మహాబలిపురమున జూడదగిన వింతలయందు రెండవది అర్జునతపఃస్థలమని చెప్పబడు నొక పెద్దరాయి దాని కెందుల కాపేరు గలిగెనో చెప్పసాధ్యము కాదు. అది 96 అ. పొడుగును, 43 అ. యెత్తును గలదై, మధ్య స్వాభావికమగు చీలికవలన రెండు భాగములుగ విభజింపబడి యున్నది. రాయి

యంతయు చిత్ర విచిత్రము లగు ప్రతిమలతో నిండి యున్నది.

చుట్టు పరుగిడుచు కొన్ని యెలుకలును నున్నవి. ఇవియే కాక ఏనుగులు, పులులు, బాతులు, కోళ్లు మొదలగునవి కూడ నున్నవి. ఈ మృగములన్నియు వానికి స్వాభావికము లగు చేష్టల గనబరచుచు నిజమైన జీవ మృగములవలె గన్పట్టుచున్నవి.

౪. అర్జున తపస్స్థలము

ఎడమభాగమునందు ప్రతిమలు బలిచక్రవర్తియు, పరివారమును, వారి భార్యలును, నలుగురు సైనికులును, ఐదుగురు సన్యాసులును అని చెప్పుచున్నారు. గుహాయందొక ఋషి తపస్సు చేయుచున్నాడు. ఈమనుష్యవిగ్రహములే కాక సింహములు, పులులు, చిరుతలు, లేళ్లు మొదలగునవికూడ నున్నవి. వీనిక్రింది భాగమున నుండువిగ్రహము బుద్ధునిదనియు, అతనిచుట్టు నుండు ఐదుప్రతిమలు శిష్యులవనియు చెప్పెదరు. వీనిమధ్యభాగమున కిరీటము కంబుగు శిరస్సుపై ఏడుఫణములు గల సర్పమొక్కటి ఛత్రమువలె నీడ నిచ్చుచుండ, చేతులు పైకెత్తి మ్రొక్కుచుండు విగ్రహము నాగరాజగు వాసుకిదట. ఆవిగ్రహము క్రింద నుండునది వాసుకి తనయ యగు ఉలూపిదట.

ఈ రాతిమీది ప్రతిమలు 10-వ శతాబ్దమునకు పూర్వము చెక్కబడియున్న వని చరిత్రకారుల యూహ. కాలనిర్ణయమునకు శాసనాధారములు లేవు. అడవి మృగములును, సాధుజంతువులును, ఏలికలును, ప్రజలును ఒక్కచోటనే చేర్పబడి యుండుటయు, ప్రజలయందు జేసు లొక్కరొక్క రొక్కొక్క భార్యలతో నుండుట యుగూడ ఇది బౌద్ధమతప్రచారకాలమునకు పూర్వపుదనియు, నిరంతరసుఖమును బోధించుటకై చెక్కియుందురని చరిత్రకారు లూహించుచున్నారు.

ముఖ్యముగ చూడదగినట్టియును సముద్రపుటొడ్డున నున్న ఈశ్వరదేవాలయము సముద్రమున కిరువది అడుగుల దూరమున నుండుటవలన ఈ గ్రామమును దర్శించువారు సముద్రస్నానమునకు, సాయంకాలవిహారమునకును, అచ్చటి ఇసుకదిబ్బలపై గూరుచుండి విలాసార్థముగ మాటలాడుకొనుటకును, ఈదేవాలయము చాల

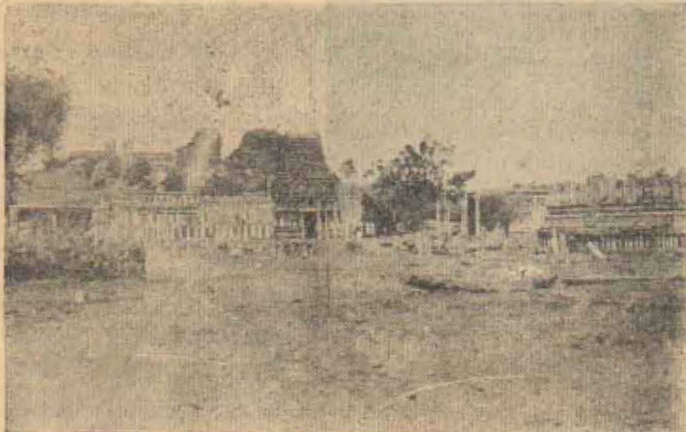
రాతియందు కుడిప్రక్కన కూడ ననేక ప్రతిమ లున్నవి. భార్యాసహితులై కొందరు రాజులును, వారి అనుచరులును, కొందరు ప్రజలును, పక్షులకాళ్లుగల కొన్ని మనుష్యవిగ్రహములును, కోతులును, తపస్సు చేయుచున్న ఒక పిల్లిసన్యాసియు, దాని

౫. సముద్రతీరమునందలి శివాలయము.

అనుకూలముగ నుండుటవలన అన్ని కట్టడములకంటె దీని కెక్కువ ప్రాముఖ్యము నిచ్చుచున్నారు.

ఈ దేవాలయము సందర్శనమునకు మిగుల రమణీయముగ నుండును. రమారమి 1600 చదరపు అడుగుల

౬. వరాహస్వామి దేవాలయము

వైశాల్యము నాక్రమించుకొని, 60 అడుగుల యెత్తుగల గోపురము గలదై యున్నది. గోపురము కొంతభాగము శిథిలమై యున్నది. దాని గోడలు నల్లని చలువరాతితో చేయబడియున్నది. సముద్రమున కంతసమీపమున నుండుటచే ఉప్పునీటితుంపరలు గాలితో కలిసి సదా తాకుచుండుటచే కట్టడమున నుపయోగించిన రాయి, సున్నము మొదలగు పదార్థములు రసాయనపుమార్పు జెంది కొంచెము కొంచెముగ రాలిపోయినందున చెక్కడపుపనితనము కొంతవరకు నాశనమై యుండుటయేకాక కట్టడము శిథిలముగుటకు కారణమాయెను. దేవాలయము చుట్టు నుండు ప్రాకారపుగోడపై నంది విగ్రహము లనేకము లున్నవి. ముఖ్య దేవాలయము యొక్క పెద్దగట్టుపై కట్టబడి యున్నది. పై కెక్కుటకు మెట్లున్నవి. ఎడమప్రక్క నుండు ద్వారముపైని చిన్నగోపురము దేవాలయముతో గూడ కట్టబడినది కాదనియు, తరువాత చాలకాలమునకు కట్టినదనియు సూచించు దాఖలాలు కలవు. గర్భాలయమునందు పెద్దగోపురమునకు క్రింద 6 అ. 9 అం. చుట్టుకొలతగలిగి నల్లని చలువరాతితో చేయబడిన లింగ మొక్కటి గలదు. సాధారణముగ లింగమున కంఠభాగం

బడనుండు. పానవట్టు మిన్నుట కానరాదు. గంగాకారము కొంతవరకు శిథిలమై యున్నది. ప్రక్కనున్న శేషశయనుడగు విష్ణువిగ్రహ మొక్కటి కలదు.

నాల్గవ కట్టడము గ్రామమధ్యమునందుండు వరాహస్వామి దేవాలయము ప్రాకారపు గోడపై వ్రాయబడియుండు పెద్దపెద్ద నామములు అది వైష్ణవదేవాలయ మని చాటును. ప్రథమప్రాకారద్వారపుపరిభాగమునందు గోపురము కొంచెము మంటపముగనున్నది. ఈ దేవాలయము నందుమాత్రము నిత్యపూజలు జరుగుచుండును.

పైన వర్ణించిన రెండు దేవాలయములును 17-వ శతాబ్దారంభమున కట్టబడినవని చరిత్రలయందు వ్రాయబడియున్నది. విజయనగర సామ్రాజ్య మంతరించిన పిదప వెలుగోటివారి వంశమునకు జేరిన అశ్వము నాయుడు, సింహము నాయుడు అనువిద్దరు సామంత

౭. ప్రాకారదీప స్తంభము.

రాజులు అప్పటనుండిన చిన్నచిన్న రాజుల నోడించి, ఆ రాజ్యమును స్వాధీనపరచుకొనిరనియు, సింగమనాయుడు రాజ్యమేలుచుండగా స్థానముపంథించె దేవనియు, ఆ సమయమున వీరిల కీర్తనోపాయము నిమిత్తము ఈ రెండు దేవాలయముల గట్టుటకు ప్రారంభించిరనియు, స్థానము అంతముకాగానే పనులు చాలించిరనియు చరిత్రకారులు వ్రాసియున్నారు.

ప్రాంతముల నవలోకించితిమేని ఆనందదాయకముగ నుండును. తూర్పు దిక్కున ప్రబలతరంగపంక్తులచే ఘూర్ణిల్లుచుండు హిందూమహాసముద్రమును, దాని సమీపముననే ఇసుకదిబ్బలమధ్యమున నెంతయో శృంగారవంతముగ నలరారుచుండు ఈశ్వరదేవాలయమును, దాని కీవల అత్యున్నతములై, ఫలవంతములై యున్న నారికేళవృక్షములతో నిండినవనములును, నిర్మలజలపూరితంబులైన రెండు చెటాకంబులును, గ్రామమధ్యమున వరాహస్వామి దేవాలయమును, కొండ కడుగభాగమున విద్యుద్దీపగృహము నకు సంబంధించినవారి నివాసగృహములును కనులపండువుగ గానవచ్చుచుండును. పశ్చిమంబున పర్వతములకు శాలములును, వాని మధ్యగున సూర్యకిరణములు ప్రతిబింబించుచుండు చిన్న చిన్న పడవలతో నిండియున్న తూర్పుతీరపు కాలువయు (East coast canal) చూచుట కెంతయో సొగసుగ నుండును. దక్షిణమున పంటపొలములును, ఉత్తరమున కొండపైనుండు చిన్నచిన్న కట్టడములును కొన్ని గుహాలను కానవచ్చును.

౫. ప్రదీప స్తంభమునుండి కాన్పించు మహాబలిపురము

గ్రామమునకు పశ్చిమంబున నొక చిన్నకొండ గలదు. దానియందు మనోహరమైన ఒక పెద్దరాతిపై మండపాకారముగ చిన్నకట్టడ మొక్కటి కట్టబడియున్నది. దీనియందు విగ్రహము లేనికారణమునను, జనావాసంబున కుపయుక్తముగ లేదు కావునను దీనిపై కెక్కి చుట్టుప్రక్కల శత్రువుల రాకను చూచుటకై యిది యుపయోగింపబడుచుండెనని తోచుచున్నది. ఈకొండక్రింద నిలుచుకొని పైనున్న మంటపమును జూచితిమేని మిక్కిలి అందముగ కాన్పించును. క్రొత్త విద్యుద్దీపగృహమును నిర్మించుటకు పూర్వము గవర్నమెంటువారు ఈమంటపముమీదనే విద్యుద్దీపమును వెలిగించుచుండిరి.

ఈ మంటపముపైకెక్కి సాయంసమయమున పరిసర

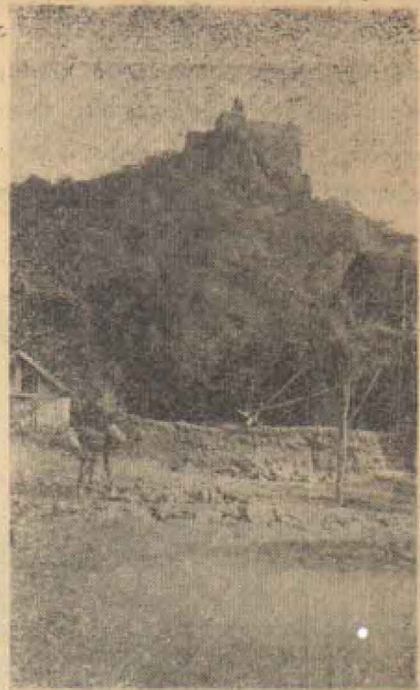
ఈకొండయందు అతిరండేశ్వరమంటప మను మరియొక మంటపము గలదు. దానియం దొకగోడకు

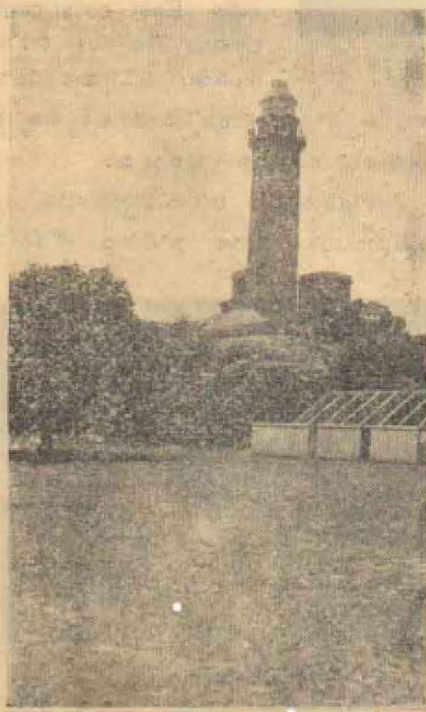
౯. మహిషాసురసంహారము

శిల్పకారుని నైపుణ్యము నంతయు వెల్లడించునట్టి చెక్కడపుపని చేయబడి యున్నది. మహిషాసురమర్దనము మిక్కిలి శృంగారముగ తీర్పబడియున్నది. దుర్గ సింహారూఢయై, ఒకచేత విల్లు నెక్కిడి, మరియొకచేత ఖడ్గము పూని, అతిరౌద్రాకారమున గదాయుక్తుండగు మహిషాసురుని నెదుర్కొనుట అత్యద్భుతముగ నున్నది. ఇంతటి జీవకళలను గన్పఱచుచుండు ప్రతిమలు ఈగ్రామమున మఱెచ్చటను గానరావు.

విశాలమైన యొకబండపై 100 అడుగులయెత్తు గల విద్యుద్దీప స్తంభమును గవర్నమెంటువారు కట్టించి యున్నారు. ఈగ్రామము సమీపముననున్న సముద్రభాగము చిన్నచిన్న కొండలతో నిండియుండుటవలనను ఒకటిరెండు సాగరయోడలు ఆచిట్టికొండలను డీకొని పగిలి పోయినందువలనను గవర్నమెంటువారు సహాయార్థకముగ నీదీప స్తంభమును నిర్మించియున్నారు. సాగరయోడలు మునిగినప్పుడు వానియందుండిన లోహసాధనములు కొన్ని అలలవలన ఒడ్డునకు చేర్చబడినవనియు, ఇప్పటికిని

౧౧. మహాబలిపురమునకు ౫, ౬ మైళ్లదూరముననున్న ప్రశస్త పుణ్యక్షేత్రము

౧౧. క్రొత్తదీప స్తంభము

కొందఱియిండ్లయందు గట్టి లోహసాధనము లున్నవనియు నొకవిచిత్రగాథ నాపురవాస్తవ్యు డొక్కడు నాతో చెప్పెను.

ఈమల్లాపురికి మఱియొక ప్రాముఖ్యమును చరిత్రకారు లొసంగుచున్నారు. రోము, చైనా, పర్షియా మొదలగుదేశములకు చేరిననాణెములు కొన్ని ఈగ్రామభూములయందు దొరకుటంజేసి, పూర్వమున విది యొక పెద్దపట్టణమై యుండవచ్చుననియు, విదేశములతో వాణిజ్యము నడుపుచుండవచ్చుననియు నూహించుటయేకాక, గొప్పచరిత్రకారుల వ్రాతలనుబట్టి తూర్పుతీరమున వర్తకవ్యాపారములకు ప్రసిద్ధిగాంచిన ఒకమహాపట్టణ ముండి యుండవలయుననియు, ఈమల్లాపురికంటె వేరుస్థలము లేవియు కానరాకుండుటచేత ఇదియే టాలమీగారి మల్లార్ఫా (Ptolemy's Mallarpha) అను పట్టణమని నిర్ధరించియున్నారు. (Theory of Heeran. Historical researches. Asiatic Nations; Vol.II.)

తారకసంబోధనము

బులుసు పాపయ్యశాస్త్రిగారు

"సుకృతాం వా ఏతాని జ్యోతీగ్ంషి యన్నక్షత్రాణి."

[కృష్ణయజుస్సగ్ంహిత–౫ కాండ, 4 ప్రపాఠకము.]

మిన్నంటి వెలుఁగెడి మీరలెవ్వారు?
అనురాగభరమెల్ల నాకృతిఁదాల్చి
మినుప్రాఁకి మెఱసెడి మినుకులే మీరు?
ద్వేషపంకంబును వెడలంగఁ గడిగి
చెన్నొందు నమృతంపుఁ జినుకులే మీరు?
మీకృత్యములచేత, మీవాక్కుచేత
సత్కృష్టగుణముల నుర్విఁ బోధించి,
అమలతేజోమూర్తు లయి దివి నిప్పు
డలరారుచున్న మహాత్ములే మీరు?
తండ్రి కోపంబునఁ దర్జింప నోర్చి,
కాలాహితతిచేతఁ గఱపింప నోర్చి,
మత్తగజాళిచే మట్టింప నోర్చి,
అంతరంగంబున హరిభక్తిఁ బొందు
పర్చి నిల్చిన బాలభక్తులే మీరు?
ఎల్ల రాజ్యంబును తృణముగా నిచ్చి,
సద్గుణపేటిని, సౌందర్యనిధిని,
రాచకన్నెను, మహారాజు నర్ధాంగిఁ,
బతియె దైవం బని భావించుపత్నిఁ;
నొకచెంపఁ బాలు వేఱొకచెంప నీరుఁ
బారఁ గాఱు నిసుఁగును బుత్రరత్నమును;
గతినాత్ములకు నమ్మి, కాటికాపరికి
అమ్ముడుపోయి యే నాఁడినకగిది
జరపుకొనిన సత్యసంధులే మీరు?
ప్రాణాతురంబైన పక్షిని బ్రోవ
స్వశరీర మిడిన కృపాళులే మీరు?
మింటికి నెగఁ బ్రాకు మేడలు వీడి,
ఊఁగఁ బన్నిన తూఁగు టుయ్యేలల్ వీడి,
కనుసన్న మెలఁగు లెంకల నెల్ల వీడి,
శారీరసౌఖ్యంబు సకలంబు వీడి,
ధరణీరుహచ్ఛాయ తగుబస గాఁగ,
పరుషశిలాస్థలుల్ పఱపులు గాఁగ,
దుష్టమృగంబులె తోడులు గాఁగ,
కాంతుఁడే స్వీయమహా గాఢానురాగ
మున కేకవిషయమై యున్నాఁడుచుండ,
స్వాంతమెల్లను గాంతుపయినె కదించి,
కానల కరిగిన కాంతలే మీరు?
పగఱకు నిజవధోపాయంబుఁ దెల్పి
ధర మేను వ్రాల్చిన త్యాగులే మీరు?
స్వప్రాణమును గావ జన్మంబుతోన
కలిగిన మహిమాఢ్యకవచకుండలము
లర్థికిఁ గొంకక లర్పించినట్టి
పేరుపడిన దాన వీరులే మీరు?

పలువురు యోధులు బాలు నొక్కరునిఁ
బోరి పాడిఁ దొలంగి పొడిచిన వేళ
వెఱవక పోరిన వీరులే మీరు ?
వేదముల్ నాలుగు విభజించి యిచ్చి,
నిఖిలపురాణముల్ నిర్మించి యిచ్చి,
వేదాంతసూత్రముల్ విరచించి యిచ్చి,
ధరణి మానవులకుఁ శరణమార్గంబుఁ
దెల్పిన వ్యాసయతిప్రవరుండు
మీలోన నెచ్చోట మెలఁగుచున్నాఁడు?
అఖిలవేదాంతరహస్యమ్ముఁ దెలుపఁ
బ్రజలకు నోరువిప్పని గురుండైన
శుకుఁడు మీలోన నెచ్చో నున్నవాఁడు?
నారులు నరు లెట్లు నడచుకోవలెనో
బోధింప నవతారమును దాల్చినట్టి
జానకీశ్రీరామ చంద్రుల చరితఁ
గావ్యమ్ముగాఁ జేసి కవివర్యులందుఁ
దొంటివాఁ డన్న నిస్తులకీర్తిఁ గన్న
వాల్మీకి యెం దున్నవాఁడు మీలోన ?
అఖిలభోగప్రద మైనరాజ్యంబు
విడనాడి, భార్యను బిడ్డను వీడి,
ఏండ్లును బూండ్లును నేకాకి యగుచు,
ధ్యానంబుసేయుచుఁ దపము సేయుచును
గానలఁ దిరుగాడి జ్ఞానంబు వడసి,
యది బోధసల్పిన యమ్మహాత్ముండు
బుద్ధదేవుం డెందుఁ బొల్పుచున్నాఁడు?
ధర్మ మర్థంబును దగురీతిఁ జూచి
రాజ్యమ్ముతోడ ధర్మంబును వ్యాప్తి
నొందించిన యశోకుఁ డున్నచో టెద్ది?
వెలుఁగునె కొల్వుఁడు, వెలుఁగె తమంబుఁ
బోకార్చు ననుచును బోధించినట్టి
జరతుష్ట్రుఁ డేడి యెచ్చట నున్నవాఁడు?
అపకృతిసేసిన నదియెల్ల సైఁచి
పగవానియం దైన స్వచ్ఛంపుఁబ్రేమ
మనుఁడని యుత్తమ మార్గంబు బోధ
సల్పిన యాక్రీస్తు భగవానుఁ డేడి?
మనమున శ్రద్ధ నిర్మలభక్తిఁ బూని
యీశ్వరుఁ గొల్వుఁడీ, యెల్లమానవుల
సోదరబుద్ధితోఁ జూడుఁడీ యనుచుఁ
దెల్పిన యారబదేశికుం డేడి?
బాలసన్న్యాసియై ప్రతిభ వెలుంగ
పుణ్యతోద్ధారకాచ్ఛఖ్యాతిఁ గాంచి
నాస్తికమతముల నడుగింటఁ ద్రొక్కి
అద్వైతమును నిల్పినట్టి పూజ్యుండు
శంకరాచార్యుఁ డెచ్చట నున్నవాఁడు?
వాసుదేవపదాబ్జ భక్తి బోధించి
నట్టి పావనులు రామానుజగురుఁడు
మధ్వగురుండు మీ మధ్యనున్నారె?
ఈసుఁ డొక్కండని యెఱిఁగి భజింపుఁ
డనుచు బోధించిన యారామమోహ
నాభిధుం డెచ్చోట నలరుచున్నాఁడు?
పావనచరితు లీశ్వరభక్తియుతులు
గౌరాంగుఁ డేడి? తుకారాముఁ డేడి?
రామదా సేడి? మీరాబాయి యేది?
నందుఁ డెచ్చోట నున్నాఁడు మీలోన?
అనుపమవేదాంత విద్యాగురుండైన
రామకృష్ణుం డెందుఁ గ్రాలుచున్నాఁడు?
పలుదేశములకేఁగి వాక్పాటవమున
వేదాంతవిద్యను వివరించి చెప్పి
భరతభూమికి మహాప్రఖ్యాతి దెచ్చి
నట్టి మాన్యుఁడు వివేకానందుఁ డేడి?

వంగదేశమ్మున వనితాజనముల
దుఃస్థితిఁ దొలఁగింపఁ దొడరి తదర్థ
మఖిలశక్తియు ధనం బర్పించినట్టి
యీశ్వరచంద్రుఁ డెయ్యెడ నున్నవాఁడు?
విద్య వ్యాపింపంగ వెలి వని యెంచి,
సామాన్యజనులును జదువంగఁ దగిన
తెనుఁగున వచనంబుఁ దేటగా వ్రాయ
బాటఁ జూపుచు కాక బాలవితంతు
దుఃఖంబుఁ జల్లార్పఁ దొడరి యనేక
కష్టాలఁ గోర్చిన ఘనుఁడు తా నెందు
వీరేశలింగము వెలుఁగుచున్నాఁడు?
పరదేశసేనలఁ బాఱంగఁ ద్రోలి
విద్యలఁ బోషించి విస్తృతిఁ గన్న
విక్రమార్కుం డెందు వెలుఁగుచున్నాఁడు?
భోజరా జెచ్చటఁ బొదలుచున్నాఁడు?
కాళిదా సతఁ డెక్కడ నున్నవాఁడు?
భవభూతి యెచ్చోట వఱలుచున్నాఁడు?
ఉత్తమగ్రంథము లొగిఁ దెనుంగునను
రచియింపఁగాను మార్గము సేసినట్టి
రాజనరేంద్రుండు క్రాలుచో టెద్ది?
తెనుఁగునఁ గవులకుఁ దెన్ను సూచించి
విఖ్యాతిఁ గన్నట్టి విమలాత్ములైన
నన్నియయును దిక్కనయును నెచ్చోట?
పోతరా జెచ్చటఁ బొదలుచున్నాఁడు?
శ్రీనాథుఁ డెచ్చోటఁ జెలఁగుచున్నాఁడు?
పినవీరభద్రకవిప్రభుం డెచట?
విద్యలఁ బోషింప విమతులఁ ద్రోల
నపరవిక్రముఁ డన్న యశమును గన్న
కృష్ణరాయనరేంద్రుఁ డెచట నున్నాఁడు?
సాకారమైనట్టి శౌర్యమే యనఁగ
దేశాభిమానమూర్తి యనంగఁ గీర్తిఁ
గన్న శివాజి యెక్కడ నున్నవాఁడు?
దేశంబున మహమ్మదీయు" విద్య
నెగడింపఁ బూని యెన్నికఁ బాటుపడిన
సయ్యదహమ్మ దెచ్చట నున్నవాఁడు?
దేశపురోభివృద్ధికి బలుగతులఁ
దెన్ను సూపిన మహాదేవుఁ డెచ్చోట?
దానరాధేయుండు టాట యెచ్చోట?
పచ్చయ్య యెచ్చోటఁ బరఁగుచున్నాఁడు?
ప్రాచ్యపాశ్చాత్యవిద్వత్ప్రతీతుండు
రామకృష్ణుం డెందుఁ గ్రాలుచున్నాఁడు?
సంస్కృతభాషకు సంపూర్ణమైన
యసమానమైనట్టి వ్యాకరణంబు
నిచ్చినపాణిని యెందున్నవాఁడు?
దేశంబునకు నన్యదేశీయులైన
ప్రభుపాలనమున వఱలు కష్టములఁ
దొలఁగింపఁ బ్రాణముల్ ధారవోసిన మ
హాత్ములౌ నౌరోజి, యల కాశినాథుఁ
డేరీ? ఫిరోజుషా యెం దున్నవాఁడు?
శ్రీకృష్ణదాసుండు శిశిరకుమారుఁ
డానందమోహనుఁ డల సురేంద్రుండు
చిత్తరంజనుఁ డెందుఁ జెలఁగుచున్నారు?
అతులయశుం డయోధ్యానాథుఁ డేడి?
అడరు నెచ్చట ననంతాచార్యవరుఁడు?
రంగయ్యనాయఁ డేప్రక్క నున్నాఁడు?
ఏరి సుబ్రహ్మణ్యు లిరువురు ఘనులు?
మృదుమధురోక్తికిఁ బృథుకీర్తి గాంచి,
రాజనీతిజ్ఞుఁ డన్ ప్రఖ్యాతి వడసి
చిన్నమంతియు దేశసేవ యేమఱక
ప్రతిపక్షులకునేని ప్రస్తుతిపాత్ర

మైనగోష్ఠులఁ జెరి దలఁచుచున్నాఁడు?
తెరువమై సత్యాలు దెల్పి యున్ననన్నె
పడరానిబాములు పడి పడి డివము
సాచ్చినయట్టి యాశూరవర్యాడు
బలవంతరా వెందు వఱలుచున్నాఁడు?

బ్రహ్మవిద్య మఱుఁగు పడినది మరల
బ్రచురంబుసేసిన పణతి బ్లావట్స్కి,
యాల్కట్టు నెచ్చోట నలరుచున్నారు?
ఇంకను మహితాత్ము లెందఱు గలరొ
మీలోన నది శక్యమే మాకుఁ దెలియ?

తరంగగానము

పాతూరి అంజయ్యగారు

ప్రణయశాలి:—

తనులనేని విచ్చి కాంచని కామిని
నాశ్రయించి తిరుగునట్టి చదువు
నేర్చికొంటివోయి, నీరజముకులాంగ
ణమున రొదలుసేయు భ్రమరనుకడ.

తిరస్కృతుఁడు:—
"చేతిలోఁ జేయివైచి వచించినావు
"ధవుఁడ మఱువకురా పాదదాసి" ననుచుఁ
గనుల నీళులతోఁ గాళ్లు కడుగుచున్న
గాని దయరా దదేమె పాషాణహృదయ!"

అతృప్తుఁడు:—
చరణములు రావు, కన్నీరు జాలుకొనిమె
"పోదు"నని చెప్పటకుఁ గూడ రాదు మనసు
అంగుళులఁ జుట్టుచున్నావు కొంగు నింక
నెటులు పోయెదురా జీవితేశ విడిచి!

భయశీల:—
చైత్రఋతువు వచ్చె, సఖుఁడ విదేశమేఁ
గకుము, ఏఁగదేని సకలమదన
గోష్యకాళి వెంటఁ గొనిపొమ్ము, తెత్తువు
గాని తిరిగివచ్చు కాలమందు.

ప్రమసః:—
వయసుపిరుల జోర్లపడుదాన గర్వమ్ము
పడదొ విచ్చువిరుల వలపుఁ జూచి
భువనమోహనంపుఁ బున్నమజాబిల్లి
మెలపుఁ జూచి కాలు మెఱపుఁ జూచి.

శరన్మయి:—
మగువ కెమ్మోవి నటియించు నగవునందుఁ
గాంత శారదశశి రేఖ కరఁగిపోయె
అతులసౌభాగ్య భువనమోహనములైన
తారకలయందునఁ దమిస్ర దాఁగికొనియె.

ఆంధ్ర మహా సామ్రాజ్యము

మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మ గారు

(వెనుకటిసంచిక తరువాయి)

చష్టన వంశము

నహపానుని శాసనములందలి సంవత్సరములను 'ఈవర్షములే కాని యీసంవత్సరములు కావు' అని చెప్పుటకు వీలిచ్చు సూచనయైనను ఆశాసనములలో లేకపోవుటచేత అవి వివాదాస్పదములైనవి. అవి శకవర్షములని వాదించినవారు కలరు; అవి మఱియేవియైనను గావచ్చును కాని శకవర్షములు కావని వాదించినవారును మఱికొందరు కలరు. అందువలన మనమిపుడు శకవర్షములపక్షమో, విక్రమ సంవత్సరములపక్షమో యవలంబించి, నహపాన సంవత్సరము లేపక్షపు వెందుకు కాగూడదో విచారింపవలసియున్నది. మాటవరుసకు నహపానుని శాసనసంవత్సరములను శకవర్షములనియే యందము; అవి శకవర్షములు కావని వాదించువారును గలరని యీవఱకే చెప్పబడినది. అందులకు వారికిగల కారణము లరయవలసియున్నది. ఈవాదమును గుఱించి తెలిసికొనుటకు ముందు మనము రెండవ క్షత్రప వంశమునుగుఱించి విచారింపవలయును. దానిని గుఱించి తెలిసికొనినచో నహపానసంవత్సరములు శకవర్షములు కావనువారి వ్యతిరేక వాదము సులభముగ బోధపడగలదు.

పశ్చిమహిందూదేశమును పరిపాలించిన రెండవ క్షత్రపవంశమును చష్టనవంశమందురు. ఏలయన చష్టనునినుండియే యీవంశమున కధికారగౌరవములు లభించినవి. ఈవంశమువారు చష్టనునినుండి ఎనిమిదితొమ్మిది తరముల వఱకు వంశపారంపర్యముగను, అవిచ్ఛిన్నముగను చష్టనసముపార్జితమైన రాజ్యము ననుభవించియున్నారు. ఈవంశమువారి నాణెములును, శాసనములునుగూడ ననేకములు గానవచ్చుచున్నవి. వాటిననుసరించి యీవంశమువారి యనుక్రమ మిట్లు తెలియవచ్చుచున్నది. (చూ. వంశవృక్షము)

ఇట్లు అవిచ్ఛిన్నముగను, వంశపారంపర్యముగను బరిపాలించిన యీచష్టనవంశమునకును, క్షహరాతవంశమునకును సంబంధమేమైన గలదా? ఇది యెట్టిది? క్షహరాతులకు పూర్వము పరిపాలించిన వంశమా? పరమున బరిపాలించిన వంశమా? ఈవిషయము లిక తేల్చుకొనవలెను.

నాణకపరిశోధకులును, శాసనపరిశోధకులును గూడ ఈవంశము నిరాక్షేపముగా శకవంశమనియే యభిప్రాయమిచ్చియున్నారు. ఒక్క క్షహరాతవంశజుడగు నహపానుని విష

యముననే అతడు శకవంశజుడా? పహ్లావవంశజుడా యని భేదాభిప్రాయములు పుట్టినవి. చష్టనవంశము శకవంశమే యని నిశ్చయముగ జెప్పినట్లే వారీవంశమునకును, క్షహరాతవంశమునకును సంబంధము లేదనియు నిశ్చయముగ జెప్పుచున్నారు. శాసనముల ననుసరించి కాని, నాణెముల ననుసరించి కాని యీ రెండువంశములకు నేమాత్రము సంబంధమున్నట్లు పొడకట్టదు.

ఇక రెండవవిషయము ఈవంశము ఎప్పటిది యని. ఈ విషయమునగూడ మఱల భేదాభిప్రాయములు కలవు. ఈవంశము క్షహరాతవంశమునకు సమకాలీన మనువారు కొందఱు; ఆ వంశమునకు దరువాతి దనువారు కొందఱు. అంతేకాని ఎవ్వరును గూడ ఇది దానికి పూర్వపుదని చెప్పియుండలేదు. అది సమకాలీనమైన దన్నను, తరువాతి దన్నను అందులకు కారణములు తెలిసికొనవలయును.

రెండవ క్షత్రపవంశజులైన చష్టనాదులు క్షహరాతవంశజులకు పూర్వులని ప్రధానముగ అయిదు కారణముల ననుసరించి చెప్పవచ్చును: అవియేవన (౧) నాణెములు (౨) శాసనలిపి (౩) నిర్మాణాదికములు (౪) విదేశీయుల వ్రాతలు (౫) పరిపాలిత దేశములు. వీటి నొక్కొక్కటిగ వివరముగ దెలిసికొందము.

౧. చష్టనవంశజుల నాణెములనేకములు దొరకినవి. ఈవంశములోని మొదటి పేరు య్సామోతికునిది. ఈపేరు కేవలము నాణెములను బట్టియే తెలియవచ్చెను. చష్టనవంశజులు తమనాణెములమీద తండ్రికొడుకు లిరువురి పేర్లను వ్రాసికొనుట యాచారము. ఇదియే య్సామోతికుని పేరు తెలియవచ్చుటకు సాధనమైనది. య్సామోతికుడు చష్టనుని తండ్రి. ఇతని నాణెములు గాని, శాసనములు గాని దొరకలేదు. చష్టనుని నాణెములు మాత్రమే దొరకినవి. వాటి ననుసరించియే చష్టనుడు రెండవ క్షత్రపవంశమున రాజ్యము చేసినవారిలో మొదటివాడై యుండునని యూహింప నవకాశము కలిగెను.

చష్టనునివి క్షత్రప, మహాక్షత్రప బిరుదములతోనున్న నాణెములు కానవచ్చినవి. నహపానుని నాణెములమీదవలెనే ఇతనినాణెములమీదను ఒకవైపున గ్రీకు లిపితోను, రెండవవైపున బ్రాహ్మి, ఖరోష్ఠీలిపులలోను పేర్లుకలవు. ఈతని నాణెములను బరిశీలింపగా వాటిలో గొన్నిటిమీద నొకవిధమైన ముద్రయు, మఱియొకొన్నిటిమీద నింకొకవిధమైన ముద్రయు నున్నట్లు కనబడును. ఒకరకము నాణెములమీద చంద్రరేఖ నక్షత్రముల ముద్రలుకలవు. చంద్రరేఖయు, నక్షత్రమును పార్థియా దేశపు నాణెములమీదగూడ నుండును. చంద్రసూర్యుల కివి చిహ్నము లందురు. ఈచిహ్నములును, ఖరోష్ఠి, గ్రీకులిపులును ఈ వంశమువారు ఉత్తరహిందూదేశముతో సంబంధము గలవారనుటను స్థిరపఱచుచున్నవి. రెండవరకము నాణెములమీద చంద్రరేఖయు నక్షత్రమునే కాక ఖండవృత్తాకారముగల మూడుతోరణములతోడి చైత్యమును గలదు. అందు చైత్యమే ప్రధానముగను, చం

గుప్తులు జయించిరనుటకు గుర్తుగ విదిశానగరమునకు రెండుమైళ్ళదూరమున వాయవ్యమూలగనున్న యుదయగిరిగుహాలలో రెండుశాసనములుకలవు. అవి గుప్తవంశజుడైన రెండవచంద్రగుప్తునినాటివి: ఈ రెండవచంద్రగుప్తునికే విక్రమాదిత్యుడనియు నామాంతరము కలదు. ఈతనిని చంద్రగుప్త విక్రమాదిత్యు డనియు పేర్కొందురు. ఈపైనుడివిన రెండుశాసనములలో నొకదానిలో సంవత్సరముకలదు. అది ౮౨-వ గుప్తసంవత్సరము: అనగా ఆశాసనము ౩౨౩-వ శకవర్షము (క్రీ. శ. ౪౦౧) నాటిది. గుప్తవంశజులు అవంతి (పశ్చిమమాళవదేశము) నేలిరనుటకు శాసనాధార మేమియు కానరాదు. కాని యాంధ్ర దేశముల పశ్చిమక్షత్రపుల కాలమున వాడుకలోనుండిన నాణెములననుసరించి ముద్రింపబడిన గుప్తవంశజుల నాణెములు కొన్ని దొరకినవి. వాటిమీద క్షత్రపనాణెముల మీదవలెనే సంవత్సరములుకూడ ముద్రితములైనవి. ఇట్టి సంవత్సరములుగల గుప్తనాణెములలో కడుప్రాచీనమైనది గుప్తసంవత్సరము ౯౦ నాటిది: అనగా ౩౩౧ వ శకవర్షము (క్రీ. శ. ౪౦౯-౪౧౦) నాటిది. ఈ పైవిషయములవలన గుప్తవంశజులు చంద్రగుప్త విక్రమాదిత్యుని నాడు ఆకరమును అనగా తూర్పుమాళవదేశమును, ౩౨౩ వ శకవర్షమున (క్రీ. శ. ౪౦౧ లో)ను, అవంతిని అనగా పశ్చిమమాళవదేశమును ౩౩౧ వ శకవర్షమునను (క్రీ. శ. ౪౦౯) జయించినట్లు స్పష్టమగుచున్నది. మాళవసురాష్ట్రములను క్షత్రపులు ౩౧౦ వ సంవత్సరమువఱకు పాలించుచుండినట్లు స్వామి మూడవరుద్రసింహుని నాణెము ననుసరించి మనకు దెలియును. గుప్తుల మాళవదేశవిజయము ౩౨౩ వ శకవర్షమునుండి యారంభమైనట్లు మనకు నిశ్చయముగ దెలిసినది కావున క్షత్రపనాణెముల ననుసరించి తెలియవచ్చిన ౩౧౦ వ సంవత్సరము— క్షత్రపులనోడించి యాప్రాంతమును గుప్తులే పాలించిరి కావున- శకవర్షమైయుండునని యూహించుట సమంజసము. శకవర్షము ౩౨౩ నాటికే గుప్తులశాసనములు తూర్పుమాళవదేశమున గానవచ్చుచుండుటచేత వారాదేశమునంతకు బూర్వమే జయించి యుండవలెను. అందువలన గుప్తవంశజుల కీవిజయము ౩౧౦-౩౨౩ శకవర్షములకు నడుమ సంప్రాప్తించియుండును. ఈకారణములవలన చష్టనవంశజుల నాటినుండివచ్చు సంవత్సరములన్నియు శకవర్షము లేకాని మఱియొకటి కావని తేలుచున్నది. చరిత్రకారులందఱు ఈవిషయమును నిర్వివాదముగ నంగీకరించియున్నారు. అందువలన చష్టనరుద్రదాములు అంధౌ శాసనములనుబట్టియు, పైని తెల్పిన నిర్ణయముల ననుసరించియు శకవర్షము ౫౨లో నుండినట్లు నిశ్చయింపనగును; అనగా అంధౌ శాసనములు చష్టనరుద్రదాము లిరువురి సంయుక్తపరిపాలనమున నే వ్రాయబడినవని యంగీకరించుచో ౫౨-వ శకవర్షమునాటికి (క్రీ. శ. ౧౩౦) చష్టనుడు మహాక్షత్రపుడుగను, రుద్రదాముడు క్షత్రపుడుగను పాలించుచుండినట్లు తేలుచున్నది. ఈ విధముగ దెలియవచ్చినకాలము టాలెమీ

వ్రాతలవలన నిర్ణీతమైన కాలమునకును సరిపోవుచున్నది.

చష్టనవంశమువారి శాసనములవలనను, నాణెములవలనను దెలియవచ్చిన సంవత్సరములు శకవర్షములని తేలుటయే, వీరికి పూర్వము పశ్చిమహిందూదేశమునుపాలించిన క్షహరాతక్షత్రపవంశమువారి శాసనములలోని సంవత్సరములుకూడ శకవర్షములే యైయుండదగునని కొందఱూహించుటకు కారణము. అట్లగునేని శాసనములవలన దెలియవచ్చిన నహపానుని కడపటి సంవత్సరము ౪౬-వ శకవర్షమని యూహింపవలసియుండును. అట్లయినచో సాతవాహనవంశజుడైన గౌతమీపుత్రుని క్షహరాతవంశజుడైన నహపానుని ౪౬-వ శకవర్షమునకు పిదప జయించి యుండును. శాసనములవలన చష్టనవంశమువారిదిగ దెలియవచ్చిన మొదటి వత్సరము ౫౨-వ శకవర్షము. అందువలన ఈ రెండు వంశములకు నడుమగలయెడము ౫ సంవత్సరములు మాత్రమే. ఉభయవంశములవారి శాసనములలోని సంవత్సరములును శకవర్షములే యైనచో ౪౬-వ శకవర్షమున నహపానుడును, ౫౨-వ శకవర్షమున చష్టనుడును పరిపాలించుచుండినట్లు చెప్పవలసియుండును. కాని నహపానుని శాసనసంవత్సరములు శకవర్షములై యుండవని కొందఱు వాదించుచున్నారు. వారట్లు చెప్పుటకుగల కారణము లివి:

"నహపానుని శాసనములందలి సంవత్సరములు శకవర్షములే యైనయెడల, నహపానునికిని, చష్టనునికినిగల ౫ సంవత్సరముల వ్యవధిలో

(౧) నహపానుని పరిపాలన మంతరించుట.

(౨) క్షహరాతులు నాశనము గావింపబడుట.

(౩) చష్టనుడు క్షత్రపుడుగ రాజ్యమునకువచ్చి అట్లు కొంతకాలము పరిపాలించుట; పిదప అతడు మహాక్షత్రపుడుగ సింహాసనమెక్కి పరిపాలించుట.

(౪) జయదాముడు క్షత్రపుడుగ రాజ్యమునకు వచ్చి కొంతకాలము పాలించుట. (డుబ్రాయిల్‌గారి ప్రకారము అంధౌ శాసనము కేవల మొక్క-రుద్రదాముని కే వర్తించుచో) జయదాముడు ఒకవేళ మహాక్షత్రపుడుగ కూడ పాలించుట.

(౫) రుద్రదాముడు క్షత్రపుడుగ రాజ్యమునకు వచ్చుట; అతని పరిపాలనారంభము.

"ఇన్నివిషయములు జరిగియుండవలెను. అయిదేండ్లలో ఇన్నిసంగతులుజరుగుట అసాధ్యము. కాకపోయినను అసంభావ్యము మాత్రమగును. నలుబదియాఱవసంవత్సరపుజున్నారు శాసనమువ్రాయబడిన వెంటనే క్షహరాతులు నాశము గావింపబడుట అసంభావ్యము. చష్టనుడు మొదట క్షత్రపుడుగ పాలించుట, పిదప ఆతడు మహాక్షత్రపుడుగపాలించుట, అటుతరువాత జయదాముడు క్షత్రపుడుగ పాలించుట (డుబ్రాయిల్‌గారి ప్రకారము) ఒకవేళ జయదాముడు మహాక్షత్రపుడుగ కూడ పరిపాలించుట - ఇందఱు నాలుగైదుసంవత్సరములలో

పాలించుట అసంభావ్యము: రుద్రదాముడు సరిగా అంధౌ శాసనమునకు పూర్వమే రాజ్యమునకు వచ్చియుండుట అసంభావ్యము."

ఈ పై కారణములవలన డుబ్రొయిల్ మొదలగువారు నహపాన శాసనములందలి సంవత్సరములు శకవర్షములు కావనియు, (శిల్పము, లిపి, నాణెములు ఈ మొదలగు వాటి యాధారమున నహపానుడు క్రీస్తుశకమునకు పూర్వపువాడని యూహింపవలసియుండుట చేత) అవి విక్రమసంవత్సరములైయుండునని యే యూహింపవచ్చుననియు వాదించుచున్నారు.

ఈవిధమైన వాదమునకు బదులుచెప్పి నహపానుని శాసనములందలి సంవత్సరములు శకవర్షములేయని స్థిరపఱుచుటకై హేమచంద్రరాయ చౌదరిగారు క్షహరాతవంశము వినాశమునొందినపిదపనే చష్టనుడు రాజ్యమునకువచ్చెనని తెలుపుట కాధారములేదనియు, నహపానుడు మాళవ మహారాష్ట్రములను పాలించుచుండినప్పుడే, కచ్ఛిదేశమున చష్టనుడు రాజ్యమేలుచుండి యుండుననియు, అందువలన నహపానుని శాసనములలోని సం॥రములను అగత్యముగ విక్రమసంవత్సరములుగ భావింపనక్కఱలేదనియు, అవి శకవర్షములు కాదగుననియు వాదించుచున్నారు. కాని యీవాద మంత సరియైనదిగ కాన్పింపదు: ఏలయన:

(౧) శిల్పము, లిపి, నాణెములు మొదలైనవానివలన నహపానుడు క్రీస్తుశకమునకు పూర్వుడై యుండునని తేలుచున్నది.

(౨) టాలెమీ వ్రాతలవలన చష్టనునికి ఉజ్జయిని రాజధానియని తెలియును. ఉజ్జయిని అవంతియనబరగు పశ్చిమ మాళవదేశమునకు రాజధాని. నహపానుడుకూడ అవంతిని పాలించెనని మన మెఱుగుదుము. ఒకేకాలమున ఇరువురురాజులు ఒకేదేశమును పాలించుట అసంభవము. అందువలన అవంతీపరిపాలకులుగ తెలియవచ్చు నహపానచష్టనులలో నెవరో యొకరు రెండవవారికంటె పూర్వమైన నుండవలెను; పరమునైన నుండవలెను. చష్టనుడు నహపానునికి దరువాతివాడని యీవఱకే నిర్ణయించియున్నాము. అందువలన నహపానుని తరువాతనే చష్టనుడు అవంతిని పాలించెననుట సమంజసము.

ఈ కారణములవలన నహపానచష్టనులిరువురు సమకాలికులనలేము. నహపాన, చష్టనులిరువురు సమకాలికులు కానియెడలను, నహపానుని తరువాతనే చష్టనుడు పాలించెనన్నయెడలను నహపాన శాసనసంవత్సరములు శకవర్షములాయని డుబ్రొయిల్ మొదలగువారు చెప్పిన కారణముల ననుసరించి సందేహము కలుగకమానదు.

నహపానునిమాట యెటులున్నను చష్టన, రుద్రదాములు మాత్రము ౫౨-వ శకవర్షప్రాంతమున నున్నవారని నిస్సంశయముగ జెప్పదగును. టాలెమీ చష్టనునితోపాటు పులమావినికూడ చేర్కొనుటవలన వారిరువురు సమకాలికులని యూహింపవచ్చును. చష్టనుడు ప్రాయికముగ గౌతమీపుత్త్రుని

నాణెములనే అనుకరించియుండునని యిదివఱ కూహించితిమి కావున అతనితోపాటు పేర్కొ-నబడిన పులమావి గౌతమీపుత్త్రుని కుమారుడైన పుళుమావిగ నిశ్చయింపవచ్చును; అనగా గౌతమీపుత్త్రుని కుమారుడైన పుళుమావి ౫౨-వ శకవర్షములో నుండెనని తేలుచున్నది. ఇదియే సాతవాహనుల (అనగా ఆంధ్ర రాజుల) కాలమును నిర్ణయించుటకు గల సాధనములలో మొట్టమొదటిది; ఉత్తమమైనది. ఈయాధారము ననుసరించియే మనమింక సాతవాహనుల కాలమును నిర్ణయింపవలసి యుండును: అనగా ఆంధ్రరాజు లెప్పటినుండి ఎప్పటివఱకు పాలించినదియు తేల్పవలసి యుండును. ఆంధ్ర రాజ కాలనిర్ణయమునకు అంధౌ శాసనములలోని ౫౨-న శకవర్షమే ప్రాతిపదిక.

గ్రీష్మర్తువు

నాళం కృష్ణారావుగారు

దివస మంతకు నంతకు దీర్ఘ మయ్యె
   సవితృం డీశానదిక్కున సంచరించె
నాటినాటికి నెండలు గాట మయ్యె
వేడిగాడ్పులు మెండుగ విసరఁ జొచ్చె.

ఏళ్లు కాలఁకులు వాడి యిఱ్ఱింకు లింకె
కీల జాలము వనముల కేళి సలిపె
గగనతలమున సుడిగాలి నెగసె ధూళి
ఎండమావులు దండిగ మెండుకొనియె.

వేడిమెండల మలమల మాఁడి మాఁడి
పాముపడగల క్రింద కప్పలు వసించె
నెమలిపించెంబు గొడుగులనీడఁ జేరి
పడగలను వాల్చి పన్నుండె పన్నగములు.

మెండుగాఁ గాయు నెండకు మిడికి మిడికి
నోరు తెరచుచు సెలవుల నురువు జాఱ
పొలసుముద్దలఁ బోలు నాల్కలు వెలార్చి
దున్నపోతులు తిరిగెఁ దుందుడుకు నెంది.

మిటమిటని కాయు నెండకు కటకటపడి
కుతుక లెండఁగ దప్పిచే కొదమ లేళ్లు
చదల కాటుకమబ్బులు జలము లనుచు
బమ్మరిల్లుచు నాసచేఁ బరుగు లెత్తె.

దండిగాఁ గాయు నెండల మండి మండి
కొండ లోర్వక మొఱపెట్టి కూసె ననఁగ
గహ్వరంబులఁ బోలు వక్త్రములఁ దెఱచి
బెబ్బులులు గాండ్రు గాండ్రని బొబ్బరించె.

దారుణం బగు నెండకు తాళ లేక
నీరు లింకిన మడుఁగులఁ జేరి పంది
ముస్తె లెత్తఁగ నిడువాఁడి ముట్టెతోడ
గ్రొచ్చికోరాడె పుడమిలోఁ జొచ్చుకరణి.

చండతర మైన యెండకు జలము లెండి
పడియలందలి యడుగొల్ల పగులువాఱ
బీటికల వెంట తన నిడుపాటి త్రోటి
గ్రుచ్చి బొమ్మడాయల మెక్కె కొక్కెరాయి.

దావపావకకీలల దగ్ధ మొంది
చెల్లియాకులు సుడిగాలిచేత తేఁగి
గగనమున పల్లటీల్ గొట్టి యెగురుచుండ
పావురము లంచు డేగలు పట్టఁదఱిమె.

భీష్మతర మైన దారుణ గ్రీష్మమందు
గాలిచే మింటి కెగసిన ధూళి యొప్పె
దండిగాఁ గాయు నెండకుఁ దల్లడిల్లి
పుడమి చేడియ దాల్చిన ముసుఁ గనంగ.

చండమార్తాండు నెండకు మండి మండి
జగము రగులంగ గాలిచే నెగసినట్టి
బూదియో యన బూరుగుదూది పగిలి
పింజపింజగ నంబరవీథి కెగిరె.

భానుతేజంబు జలములఁ బ్రజ్వరిల్ల
హ్రదము లొప్పారె నిండిన నదులయందు
వార్ధివిరహాగ్నిఁ బాయ స్రవంతికాంత
లలితఁ దాల్చిన ముత్యాలహారము లన.

భీకరం బగు నెండకు భీతిఁ జెంది
పాదపచ్ఛాయ నిదురించు పథికజనులు
మాటిమాటికిఁ దావుల మార్చి మార్చి
పొరలియాడిరి నీడలు జరగు కొలఁది.

మల్లెపువ్వులు సిగఁ దాల్చి మాపులందు
చెఱకురస మాన గానుఁగ చెంత జనము
కూడె రానున్న వృష్టికై గ్రుడ్లు మోచి
మధువు చుట్టను మూఁగు చీమలో యనంగ.

మిగులఁ గాసిన మిడియెండ నొగిలి తమ్ము
నాశ్రయించిన గంగయు యమున యనఁగ
మల్లియలతోడి క్రీడ లల్లలాడ
చలువపందిళ్లఁ బొలిచిరి జలజముఖులు.

లలితమంజీరరవ మొప్ప లత్తుకలను
జొత్తువాఱిన పదములు శోభిలంగ
అమలవస్త్రంబులను దాల్చి యంచ లనఁగ
మందయానలు నడచిరి మద మెలర్ప.

తరణి బింబపు రాట్నాన కిరణములను
సన్ననూలును వడికి గ్రీష్మంబు పేరి
సాలె నేసిన జిలుగు వస్త్రంబు లనఁగ
ఎండమావులు గనుపట్టె నిండు జిగిని.

తలఁపు తలఁచినమాత్ర డెందంబు కందు
మోవి కదలింప నోళ్లఁ బొక్కి పోవు
కనులు పై కెత్తి తెప్పలు కమరు నౌర
నిండువేసఁగియెండ వర్ణింపఁ దరమె?

జాతివిభాగము

[హిందూ విశ్వవిద్యాలయాంధ్రవిద్యార్థి]

దారి తెన్నూ లేక దశగతులనుండు ప్రయోగయోగ్యతత్త్వముల ననతిక్లిష్టముతో నాకట్టుటయే విజ్ఞానజాతివిభాగముయొక్క ముఖ్యోద్దేశ్యము

ఈమధ్య మనమంతరము వర్ణాశ్రమధర్మములు దైవనిర్మితములా, మనుష్యకల్పితములా యను చర్చల ననేకస్థలములందు కనుచున్నాము; వినుచున్నాము. నాకుగూడ దీనినిగూర్చి విచారించినకొలదియు నూరనసందేహము లుదయించుచున్నవి. ఇవి దైవనిర్మితములా? మనుష్యకల్పితములా? అంటే "కోమటిసాక్ష్యం తంతు"గా రెండూ నని తోస్తోంది.

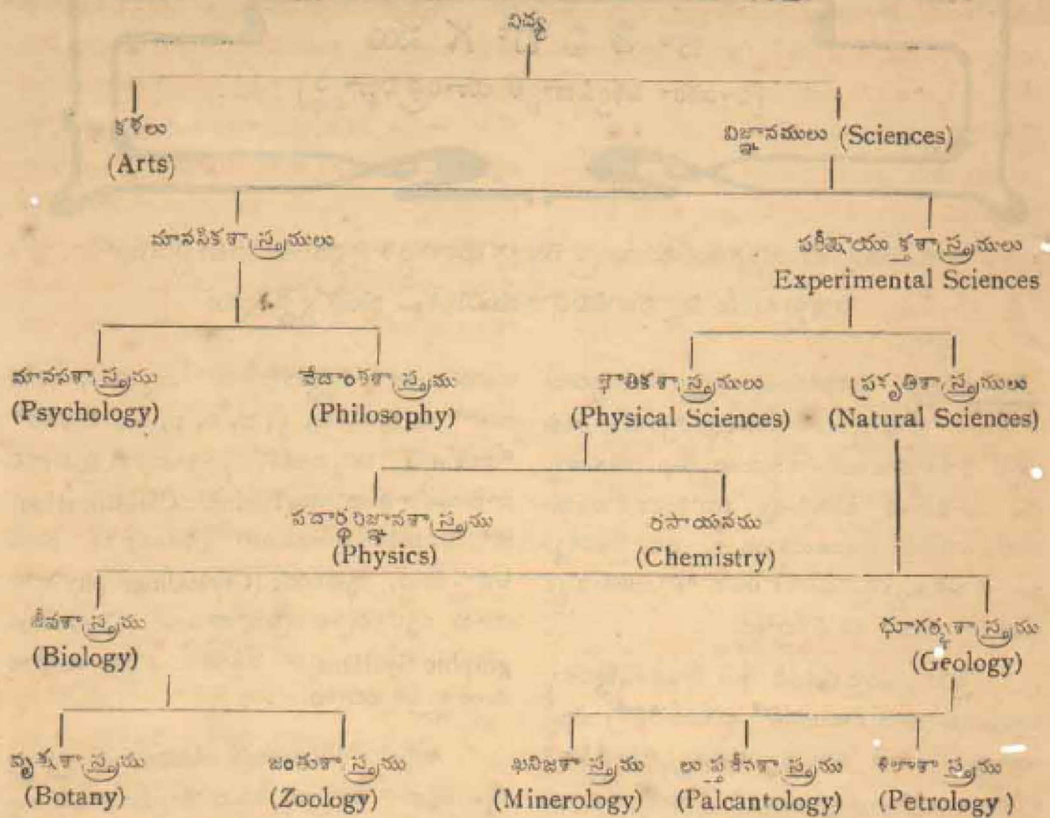
పైగా మనవైపునుండి మా హిందూవిశ్వవిద్యాలయమునకు (మూర మునటంచేతో మరిందుచేతో) వచ్చు విద్యార్థులు బహు తక్కువ. ఈవున్న "సాదేశిక" లోను (ఇంజనీరింగు విజ్ఞానములతో చేరినదే నంటాము కనుక) విజ్ఞానముల నభ్యసించువారే విరివిగా నుండుట చేత "ఊరి కంపరకు నేను లోకువ-నాకు వంటికొండయ్య లోకువ" అన్నట్లు కళల నభ్యసించువారిని (నిజంగా ఆమాటకొస్తే చరిత్రాదులు కళలకంటె వేకేళులుగానే కనపడుతున్నాయి లెండి) చూచి "అర్ధ్యవా డర కానికైనా కొరగా" డని హేళనచెయ్యడమే కాని అనువర్తనోద్దేశము (Idea of Continuity) ననుసరించి దేనియుద్దేశ మేమిటో ఆలోచించుట పుట్టిపోయి, తెలిసికొనటానికికూడా ఖాలీ దొరికించేకాదు.

ఈమధ్య నేపేపరులోనో (పేరు జ్ఞాపకం లేదు) జాతివిభేదములనుగూర్చి చదువుటలోనే ఇవి మనుష్యులలో నున్నాయి సరేకాని వృక్ష, జంతు, ఖనిజాదికములందుకూడ నున్నవా? విజ్ఞానములలో (Sciences) నున్నవా? గణితశాస్త్రం బ్రాహ్మణ్డా, రసాయనశాస్త్రం రాజా కాదుకదా అనిపించింది; ఆలోచిస్తే అవు ననిపించింది; కా దనిపించింది. అంతటితో నూరకుండక మనలో "నష్టానష్టోత్సర్ణము?" లన్నమాట, సంగీతములో స, రి, గ, మ, ప, ధ, ని, స, లు, హిందీలో "సాత్ జాత్" అన్నవాటితోటి, రసాయనశాస్త్రమందలి సామయిక జాతివిభాగము (Periodic Classification) లో జనిమిదిసమూహములుగా విభజింపబడిన మూలపదార్థములు, స్ఫటికవిద్య (Crystallography) లోని యారు స్ఫటికచిత్రసాంప్రదాయములు (Crystallographic Systems) ను మొదలగు ననేకజాతివిభాగములు జ్ఞప్తికి వచ్చినవి.

అప్పుడు తెలిసినంతవరకు వీటినిగురించి వ్రాద్దామని, తెలియని దానికైనను చెప్పిన నేర్చుకుందామని బుద్ధి పుట్టింది. అందుచేత నిది వ్రాయటానికి సాహసించినాను.

ప్రస్తుతముఖ్యాంశమునకు వచ్చి క్రింద సారణి (Table)ని పరికించిన విద్యయాంశమే ముఖ్యజాతుల నెరుగవచ్చును. ప్రస్తుత మిందు విజ్ఞానములవిషయములనే పొందుపరిచితిని.

ఇవి ముఖ్యమయినవి. ఇవి గాక ప్రస్తుతపు సంకరజాతులను బోలి రెండుమూడు శాస్త్రసమ్మేళనము వలన గల్గిన భూపదార్థవిజ్ఞానము (Geo-physics) జీవరసాయనము (Bio-chemistry) మొదలగునవియు, ప్రతోపయోగవిజ్ఞానములును (Useful and Technical Sciences) మొదలగు ననేకము లీసారణియందు చేర్పబడలేదు. గణితశాస్త్రముకూడ నీగూటిలోనిదే. అది ఉన్మూలితిని. దానిని కళగా కొందరును విజ్ఞానముగా కొందరును గణింతురు. నేనుమాత్రము దానికి త్రికోణస్థాన్నమునే యిచ్చెదను.

పైజారు లన్నిటినిగూర్చి వ్రాయుట మంచి పాకంగా కుదిరేలాగ లేదు. అందుచేత మనుష్యుడు పుస్తకాల్లో బరువై నామాటలలో తేలికపడుంచేత (రసాయన పనేమాటలలో ద్విత్వాక్షరాలు లేవు కనుక) అనాదినుంచీ వైరాగులు, గోసాయిలు మొదలగువారు రసాయనంచేత "కత్తిచ్చి కరగి పోసిన, నిక్కచ్చి బంగారు మూస యిలలో చేమా" యనలోకొత్తని బూటకం చేస్తారని మనలో (కొందరికైనా) నమ్మకం వుండేది కనుకను (యిప్పటికీ వున్నారేమో నాకు తెలియదు, వరుస చూస్తే ఉన్నట్లున్నారు) ఆరసాయనంలో నున్న వర్ణభేదా లెల్లా గొచ్చాయో టూకీగా నాలో చిద్దాం.

ఇంతకీ రసాయనమంటే: ఏమిటంటారేమో: దాన్నిగురించి ఒక యాంగ్లరసాయనవేత్త

"The Science of Chemistry is man's attempt to classify his knowledge of all the different kinds of matter in the universe; of the ultimate constitution of matter; and the phenomena which occur when the different kinds of matter re-act with one another" అన్నాడు.

పైగా దీనికితోడు మనవను రసాయనశాస్త్రముయొక్క చరిత్రాత్మకవికాసము (Historical Development) ను గమనించిన మొదటికుండినయు, అంటే దీని ఓవ మాలకడకూడ జాతివలభేదము లున్నవి. ఇంత పట్టి మనుగుటకు కారణం దీని హీంయాజననమని నే ననుకుంటాను. దీనికి తోడేకోపుల్లపెట్టి సంఘజనాన్ని (అంటే రసాయనమంతటి మూలపదార్థములు) లేవదీద్దామంటే వాటికి ప్రాణం లేదు.

హిందువులలో మొదట బ్రాహ్మ, క్షత్రియ వైశ్య, శూద్రు లని నాల్గుజాతులను నిర్దేశించి, వీటిలో వేటిలోను చేరనివారిని పంచము లన్నారు. అట్లే రసాయనమునకుకూడ నుగ్గాలతోటే పంచజాతులను నిర్మిం

చిరి. (అంతే హిందూసంఘము మనేగృహమునకు పైన వివరించిన రెండుజాతులు యెట్లో అట్లే రసాయన మని కొండి యజ్ఞశాల కైదు స్తంభములున్న వన్నమాట) వీనికే పృథివ్యాప స్తేజో వాయు రాకాశము లని పేర్లు నిడిరి. రసాయనమును ప్రప్రథమమున హిందువులవద్దనుంచి నేర్చుకొనిన మిగతదేశీయులు "సామాన్యముగా హిందూ జాతు లైదైనను మొదటి నాల్గింటినే గణించెదరు గాన నట్లేచేసిన బాగుండు" నని కాబోలు మొదటినాల్గు మూలప్రకృతులనే యిల్లకిపుచ్చి ఆకాశ మను నైదవదానిని (Something anologous to our present ether) వదలినట్లు తోచెడి. అందుచేత నిది పాశ్చాత్యదేశములయందు చతుర్భూతయుక్తిగా (Four Elements Theory) పరిణమించినది. కాని యది వారికే బాగని పించినది కాదు. అందుచేత గ్రీకువేదాంతజ్ఞులు "ఆది పదార్థము" (Primal Matter) అను నైదవదానిని నిరూపించిరి.

కానియిట్లెన్ని జాతివిభజనలొనర్చినను మనుష్య ప్రకృతిని మార్పలేకపోయిరి: వేదాంతమందు దుర్వ్యాప్త మగు నద్వైతసిద్ధాంతమం దందరును సర్వవ్యాపక పరబ్రహ్మమునొక్క స్వరూపములనియేకదా చెప్పిరి. దీనికొన్నత్యము నాశించుమనుష్యప్రకృతి తోడుపడినది. పరోక్షసంగతి: బోయిలు (Boyle)గారి కాలమువరకు మూలప్రకృతి, సమ్మేళనములకు (Elements and Compounds) మూలలక్షణములను శాస్త్రజ్ఞు లంతగా నెరుగరు.

పశ్చిమంబున లెవాయిజరు (Lavoiser) కాలము వరకు నుదకము పృథివిగా మార్పవచ్చునని నమ్మిరి. అంతతో నూరకుండక, ధనాశచే కాబోలు, తక్కువ వెలగల ఇనుము మొదలగు లోహములను వెండిబంగార ములుగా మార్ప ప్రయత్నించిరి.

మూలప్రకృతుల నొకదాని నొకటిగా మార్చు టొక పెద్దగాథ (Transmutation of Elements): టూకీగా చెల్పుట మహాకష్టము. రేడియో ఆక్టివిటీని గురించి తెలియకపూర్వ మది పట్టిబూ తన్నారు. దీన్ని కదిపితే కొంపరవు లేడి. వద్దంటే వెనకపడుతుంది. అందుచేత నిజాంశమైన రసాయనమందలి సామయిక జాతివిభాగమునకు వద్దాం.

సృష్టిలో రాసాయనికసంబంధము (Chemical Relation) లేక (అల్లా గనటానికికూడ వీసమన్న రసాయనశాస్త్రవేత్తలకు మనస్కొప్పుటలేదు (సామయికసారణి)Periodic Tab'e)లో నాద్యంతజాతులం దున్నవని సోడియము, హరితము (Chlorine) సమ్మేళనము విస్తారముగా దొరకుచున్నను, పూర్వమునుంచియు మూల ప్రకృతులను గుణములనుబట్టి విభజింపవలె నను ప్రయత్నము లనేకములు జరిగినవి. అందు ముఖ్యముగా చెప్పదగినవి (౧) బెర్జీలియస్‌గారి విద్యుద్రసాయనపంక్తి (Electro-chemical Series of Berzelius) (౨) డొబరీనరుగారి త్రిబంధనములు (Dobereiner's Triads) (౩) న్యూలాండ్సుగారి అష్టక నియమము (Newland's Law of Octaves) (౪) ప్రస్తుత మాదరణయందుండి యనేకులచే సమర్థింపబడు చున్న నవీనసామయికవిభాగము. దీనిని రష్యాయందు మాండలీఫ్‌గారును, జర్మనీయందు లాథర్ మేయర్ గారును ఇంచుమించు ఏకకాలమందే యొకరిప్రేత్య మొకరికి లేకయే యుపపాదించిరి.

ఇందొక విచిత్రాంశ మున్నది. మొదటినుండియు మూలప్రకృతులనుగూర్చి శాస్త్రజ్ఞుల యుద్దేశ్యములను రెండువిధములుగా భాగింపవచ్చును. (౧) సీసమును బంగారుగా మార్చు 'కీమియాల' (Alchemists) ప్రయత్నములను విమర్శించిన అనువర్తనోద్దేశ్యము వారిమన మున దృఢముగా నుండెనని తోచును. ప్రౌట్‌గారి "మూలప్రకృతు లన్నియు జలవాయువు (Hydrogen) వివిధరూపము" లను వాక్యము వారికికూడ ననువర్తనోద్దేశ్యమందే (Idea of Continuity) నమ్మకమని తెల్పును. ప్రస్తుతోద్దేశ్య మొకమాదిరిగా నిదియే యన వచ్చును. (౨) విచ్ఛేదనోద్దేశ్యము (Idea of Discontinuity) బోయిలుగారి మూలప్రకృతిలక్షణమందు (Definition of Elements) మొలకెత్తెను. రేడియో ఆక్టివిటి మొదటియుద్దేశ్యమునే బలపరచును.

ప్రాతల కాధారములనుబట్టిచూచిన మాండలీఫ్‌గారికి (౧) సంఖ్యలయందు దక్కువనిగ్యాత యుండుటచేతను [సంఖ్య లనువర్తనయుక్తములు (Continuous) కావు కనుక] (౨) వారు సామయికవిభాగమునకు పరమాణు

భారముల (Atomic Weights)నే మూలాధారముగా గణించుటచేతను (౩) సామయిక నియమమును (Periodic Law) విశదపరుచుటకు చిత్రపద్ధతుల నుపయోగించుటను (To use graphic methods) ప్రతిపాదించి యుండుటచేతను విచ్ఛేదనోద్దేశ్యం మెక్కువయున్నదని చెప్పక తప్పదు.

లూథర్ మేయర్ గారు (౧) వివిధపరమాణువు లేకవస్తుజాతములే యని నమ్ముటచేతను (౨) సామయిక నియమమును విశదీకరించుటకు ననువర్తనయుక్తము లగు రేఖల (Curves)నే యుపయోగించుటచేతను ననువర్తనోద్దేశ్యము మెక్కువనమ్మకము కలవారుగా భావింపదగును.

ఇట్లయినను యిర్వురు నేకనియమము నేకకాలమందే యుపపాదించుట బహువిచిత్రము.

ఇక నీవ్యాసమును ముగించుటకు పూర్వము జాతిమతభేదము లుండవలె ననువారి కొకమాట.

ప్రస్తుతము విజ్ఞానములందు నవీనపరిశ్రమ (Research) ముఖ్యము ప్రకృతినియమములను (Natural Laws) కనుగొనుటకే. మన నీప్రస్తుతవిజ్ఞానతేజమున నీజాతిరహస్యము పరికించిన నొకదాని కొకటి సహాయభూతము లనియు, సంఘటితమున కివి యవశ్యప్రాయము లనియు, నొకదానినుండి యొకదానిని గీటు గీచి వేరుచేయలే మనియు, అన్నియు ననువర్తనయుక్తములే కాని, విచ్ఛేదనములు కావనియు తేటతెల్లము కాగలదు.

ప్రకృతిలాస్యము

కొంపెల్ల జనార్దనరావు గారు

సతత నూతన మృదు విలాస ప్రభూత
తావక మనోజ్ఞలాస్య సందర్శనమున
నాదు భావాలు మధుర గానమ్ము సలిపె
ప్రకృతి! ఆనంద తన్మయత్వమున మునిగి.

క్షణములో దుఃఖచయ మెల్ల సమసిపోయె;
నెన్నియో లాలసలు—హరించిపోయె;
స్మృతులు మెల్ల మెల్లన సొమ్మసిల్లిపోయె;
నీయెదుట నిశ్చలత నేన నిలిచిపోతి.

ఆదయాశీకరాసార, మాపవిత్ర
విశ్వమోహనమైత్రి, యాప్రేమమధుర
మంగళాకార, మాతపోమహితముద్ర—
అహహ, ఎంతేసి కానుక లబ్బె నాకు!

నీ జగన్మోహనం బైన నాట్యమందు
మెప్పు లలసి పో, నేత్ర నిమీలనమున
దవ్వులను విన వచ్చె నెంతయుం బునీత
విశ్వసందేశతతుల గంభీరరుతులు.

ఎవరికొసగు నీ నాట్యంబు, లేప్రభూత
గాన సంచార ఘటితు లేకాంతి కాంత
నృత్య వైదగ్ధ్యమును ప్రసాదించె నీకు?
అనుచు ధ్యానించినా నప్రయత్నముగను.

ధ్యాన మది గానమైపోయె, దావకీన
ప్రణయ సౌభాగ్య మహిమ, నా ప్రశ్నములకు
నేని చూపెట్టెని సమాధానమన యి:
నీవలన నాయనంతత నేర్చికొంటి!

బాలికలు - లోకసేవ

శ్రీమతి రొట్టికల్ సుబ్బమ్మ గారు

పెక్కుచోట్ల బాలురు లోకసేవకు, అందు ముఖ్యముగా తమ దేశసేవకు, చేయుచున్న ప్రయత్నములనుగురించి మనము పుస్తకములలో చదువుచున్నాము; కన్నులార చూచుచున్నాము. ఇది యెంతయు సంతోషకరము. మనపురోభివృద్ధికి ఎంతయు శుభసూచకము. కాని అంతటితో తృప్తిపడుటకు వీలులేదు. బాలురు లోకమున సేవచేయుటకు ఎంతఅవసరమో బాలికలు సైతము ఈమహాసేవకు అంతేముఖ్యము. మనభారతమాతకు బాలురు, బాలికలు రెండుకన్నులవంటివారు. ఒకకన్ను ఎక్కువఅందముగా నున్న ఏమి ప్రయోజనము? ఆకన్నున కున్నంతశక్తి, ప్రకాశము రెండవకన్నున కుండితీరవలయును. అప్పుడు నేత్రములు శోభాయమానములై చూచుట కెంతయు ఇంపుగా నుండును.

నేటి మనబాలికలగతి చూచినయెడల మన మీ ముఖ్యరహస్యమును కొంచెమైనను తెలిసికొనినట్లు అగపడలేదు. బాలికలు అజ్ఞానములో పడి దిక్కుగానక యున్నారు. లోకసేవ అట్లుండనిండు; దేశసేవ అటులుండనిండు: తమసేవనుసైతము పూర్తిగా మరచిపోయినారు. అందువలననే బాలుర కున్నంత దేశభక్తి, దైవభక్తి, కార్యశూరత, తెలివితేటలు ఏమాత్రమును లేకున్నవి. తమయింటినే ప్రపంచముమాదిరిగా చూచుకొనుచున్నారు. అజ్ఞానులగు తల్లిదండ్రులే వారికి సర్వమును. పిరికితనము, సోమరితనము, అనారోగ్యము, అజ్ఞానము వారికి ఇష్టదేవతలు. అందువలననే వారు పెద్దవారైనతరువాత, భర్తలు చేయు పనులకు తోడ్పడుటకు బదులుగా అడ్డుపుల్లలు వేయుచు, తమతెలివితక్కువతనముచే మనదేశమునకే మహాపద తెచ్చుచున్నారు. సాధ్వీమణులగు సీత, సావిత్రి, దమయంతి మొదలగు శీలవతులనామములకే కళంకము దెచ్చుచున్నారు.

ఎంతకాలము మనబాలికలు ఈ యజ్ఞానాంధకారమున నుండవలయును?

నేడు ప్రపంచము మార్పుచెందుచున్నది. అభిప్రాయములు మారిపోవుచున్నవి. అంతవరకు పోనేల? మనుష్యులే మారిపోవుచున్నారు. అట్టిచో మనబాలికలు యథాస్థితిలో నుండిన ముందుముందు పెద్దవారైన తరువాత తమసోమరితనమున కెంతయు వగవగలరు.

ప్రపంచములోని అన్ని దేశములలో గల బాలికలు ఈకాలదేవతలు వారికిచ్చు అవకాశములనుగైకొనుచు, లోకమునకు, దేశమునకు, తమసంఘమునకు ఎంతయో ఉపకారిణులై యున్నారు. మనము సైతము మన అజ్ఞానాంధకారమును పటాపంచలుచేసి వెలుగునకు రావలయును. ప్రపంచ సేవకు మనము అనుసరించవలసిన ధర్మములను అతినిపుణతతో నేర్చుకొని కార్యాచరణమున బెట్టి పావనము కావలయును.

ఇందులకుగాను ఇతర దేశములలోవలె మన దేశమున గరలుగైడింగు (Girl Guiding) అను ఉద్యమము బాలికలలో ప్రచారములో నున్నది. ఇందు స్త్రీలు లోకమునకు, తమస్వదేశమునకు, ప్రజాకోటికి ఏరీతిని సేవచేసిన లాభముగ నుండునో, మనము ఆసేవావ్రతమున నేరీతిని పాల్గొని కృతార్థులము కావలయునో నేర్చుకొనవచ్చును. ఇట్టిఉద్యమమును మనము బాలురలో చూడగలము. దానినే బాలభటోద్యమము (Boy Scouting) అనిపిలుతురు. బాలభటులు మన దేశములోను, ఇతర చోట్లను ఏరీతిని సేవచేయుచు, సర్వప్రజలకు తోడ్పడుచున్నారో మనము చూచుచున్నాము. బాలురకు వారిసహాయముకొరకు ఈయబడుచున్న శిక్షణ ననుసరించియే ఇందును బాలికలకు వారి సేవావ్రతమునకు కావలసిన సహాయ మంతయు నీయబడుచున్నది.

ఈ శిక్షణమున నొకటి రెండు సంవత్సరములు ఆరితేరిన బాలికలు బాలికాసంఘమునకేకాక తమతల్లిదండ్రులకు, అన్నదమ్ములకు, అక్క-సెల్లెండ్రకు, బంధుమిత్రాదులకు-వీరువారననేల?-సకలజనులకు నెంతయు సహాయపడుచు కృతార్థురాండ్రు కాగలరు.

తమ స్వధర్మములను బాగుగ తెలిసికొనగలరు. తమదేహారోగ్యమును కాపాడుకొనగలరు. తమఇండ్లను సుందరముగా నుంచగలరు. ఇతరుల కనారోగ్యముగ నున్న ఒకనిమిషమైనను ఊరుకొనజాలరు. ఏసహాయము ఇతరులకు కావలయునన్నను అతినిపుణురాండ్రై ఆసహాయమును శుభప్రదముగా నిర్వహింపగలరు.

అంత యనినేల! ప్రతివిషయమునను నిపుణలై దానిని నిర్విఘ్నముగను, సంతోషపూర్వకముగను, స్వార్థత్యాగము తోడను ముందు అడుగు పెట్టి సేవ చేయగలరు.

ముందు మన దేశమునకు ఇట్టివారే లక్షలకొలది కావలయును. అట్టివారివలననే లోకమున శాంతి సమకూరగలదు. కావున మన బాలికలు, అందు ముఖ్యముగ పెద్దలగు బాలికలతల్లిదండ్రులు, సోదరులు ఈ విషయమున శ్రద్ధతీసికొని, ఈబాలికాభటోద్యమము ఇచ్చు అవకాశములను గైకొందురుగాక. పెద్దలసహాయము లేకపోయిన బాలికల ఈకోరికలు, ఆశలు నెరవేరజాలవు. దైవము ఈ మహోద్యమము ద్వారా బాలికలను సేవామార్గమున నడపుచు ధన్యురాండ్రనుగ చేయుటకు వారికి, వారిపెద్దలకు తోడ్పడుగాక !

కీ. శే. ఆచార్య పప్పు పార్వతీశంగారి స్మృతిపద్యములు

ముడుంబ నరసింహాచార్యులుగారు

భవబంధమ్ములు వీడి, మోక్షపదవిం బ్రాపించునాసక్తి, సం
భవనా లీలల మానవాత్మలను మార్పం దంత్రముల్ పన్ను, లో
కవిభుం, డాహరి తన్ను జేరుటకు వీర్క౯ వచ్చు మాపార్వతీ
శు, విశుద్ధాత్మకు శాంతి నేకుర నొనర్పుంగావుతం బేరిమిన్.

మ. పరదేశాటనపాటవమ్మున, కళాప్రావీణ్యలక్ష్మీధురం
ధరతన్, విజ్ఞుడవైన నీక తగు దథ్యం బెన్న నాచార్య స
ద్బిరుదం; బయ్యది గాంచి దేశహితబుద్ధిం గాంధివిద్యాలయాం
తరసంస్థ౯ మనినట్టి నిన్ను మరుపంద౯ శక్యమే మాకికన్.

మ. "పతనంబంచు నెఱింగియుండియు విధిప్రాబల్యసంఘర్షణో
న్నతి మి మ్మందఱ వీడిపోయెద జుడీ నర్సాపుకీబైలరో
న్నతవిద్యాలయమందు జేర" నని దైన్యంబార నీవన్నమా
ట తలంపారిన బారు గాల్వలయి కంట౯ మాకు దుఃఖాస్రువుల్.

శా. జాతీయోద్యమముం ద్యజించి చనుని౯ సన్మానముల్ సేత, వి
ఖ్యాతిన్ విన్నపపత్రమిచ్చుట పొసంగన్నేర కావేళ, సం
కేతప్రక్రియ నొక్కయుంగరము భక్తి౯ నీకు నర్పింపగా
బ్రీతిం గైకొని పల్కు నీనుడి తరంబే విస్మృతిం జెందగన్.

శా. ఆజన్మాంతము బాయజాలనిది నాకాహ్లాదసంధాయియై
పూజార్హంబయి మాతృదేవతవలెం బాల్పారు నెవ్వేళ; గాం
ధీజాతీయకళాస్థలి౯ హృదయవీథింజొన్పు; నుగ్రంబె స
న్నోజ౯ మీదెస లాగుమంత్రమని మమ్మూరార్చుచుం బల్కవే.

శా. విద్యాసంస్థలకీ లెఱింగి, మగుడ౯ విచ్ఛేతు విం కెప్పుడో;
హృద్యంబైన కళాప్రణాళిక ప్రవర్తింపింతుం, జాతీయసం
వేద్యాంశంబుల; నంచు మేము మది నువ్విళ్లూరుచుండంగ, ని
న్నాద్యంతమ్ములు లేనిదైవ మెడబాయంజేసె నెట్లోర్తుమో!

గీ. చేరి, తీయదగ్గునిన్ను గృశింపజేయ- ప్రభవవత్సర వైశాఖ బహుళతదియ
శుక్రవారము కీర్తిశేషుడవయితివె! పద్మకులసింధుతారేశ, పార్వతీశ!

మ. మనవిద్యాలయ మెట్టు లున్నదను సంప్రశ్నమ్ములున్, ఖద్ద రే
ననయమ్మున్ ధరియించుచుంటి నను నెయ్యంబారు వాక్యమ్ములుం
గని, నీలేఖలు సారెసారె చదువంగా మాకుమోదమ్ము గ
ల్గెను మున్; న్నిప్డెద నీవు వోవ, గలచెన్ లేఖల్ ద్రిశూలమ్ములై.

మ. తనువు న్వీడెడు వేళ జీవున కెడంద న్నిల్చి, పోజాల, కే
పున వర్తించెడి వాంఛ లంకురములై పొందించు మార్పట్టు; నీ
ఘనసంకల్పము రిక్తవోవునె? మహాకల్యాణ విహారతా
వనికిం గూర్చు బల మ్మొసంగి మగుడం బంచు న్ననున్ ధాత్రికిన్.

ఉ. పంబినశాంత మానసము పై విలసిల్లగ, నాదర ప్రశ
స్తంబయి పొల్చుమాడ్కియు, హితమ్మగు సూక్తియు నొప్ప నీనిరా
డంబరజీవిత మ్మది యెడందను నాటెను; పద్మ పార్వతీ
శంబ! గుణాఢ్య! నీ మఱువ శక్యమె మాకిక నెన్నినాళ్లకున్!

యశోద-విశ్వప్రదర్శనము

భమిడి ఉమామహేశ్వరావధాని గారు

కలయో, భ్రమయో, మతిచం-చలమో, మాయయో, మహేంద్రజాలంబో యా
నీలఁగంటిమి వింటిమి విం-తలు కుక్షిని జగములున్న తనయులు గలరే!

చిఱుతపాపఁ డటంచుఁ జింతించునే కాని-యఖిలలోకాధ్యుఁడం చరయలేదు
వెన్నయే కడుపార నున్నది యనుకొంటి-విశ్వంబు లుంకుట వినఁగలేదు
బాలకృష్ణుఁ డటంచుఁ గేలుఁగట్టితి గాని-యాదివిష్ణు వటంచు నరయలేదు
భువిఁ బావనము సేయఁ బుట్టినశిశువని-కలనైన నేఁ జూడఁ గాంచలేదు
ఇట్టి మహిమలుగల ముద్దు పట్టిఁ గన్న-ననలతోఁ గూడి పొల్పొగు నారకేటులు
వాన నబ్బునో యటులు నావంశ మిపుడు-పావనం బయ్యె నహాహా! గోపాలబాల!

చీనాయందలి కల్లోలము

౬. (జాతీయోద్యమమునకు గల ప్రతిబంధకములు)

జయంతి వెంకటకిరీటిరావుగారు

నూటడెబ్బదిరెండు యుద్ధనౌకలు ఎనిమిది విదేశీయధ్వజములను ఎగురవేయుచు, చీనాపరిసరసముద్రముపై సంచరించుచున్నవి. అమెరికావారు ముగ్గురు నౌకాదళనాయకులను, ఇంగ్లాండు ముగ్గురను, ఫ్రాన్సు జపానులు చెరి ఒకరిని చీనాకు పంపియున్నవి. 35,000 విదేశీయసేనలు షాంగేయందు విడిసియున్నవి. ఇదంతయు నెవరికొరకు? చీనాలోనున్న తమతమదేశీయుల సంరక్షించుకొనుటకే యన్నచో నెవరు నమ్మగలరు? సైన్యములను పంపక పూర్వ మీమాట చెప్పిన నమ్ముటకు కొంత వీలుండెను. కాని యిటీవల యీ సైన్యములయొక్క చర్యల విన్న పిదప నీమాట నమ్ముటకు వీలులేకున్నది. ఈహాడవిడియంతయు బ్రిటను రషియాదేశము లొండొరుల పైగల పగసాధించుకొనుట కుద్దేశింపబడినది. పరిశ్రమాధికారుల తరఫునే కాక, సామ్రాజ్యమంతటి తరఫున ఇంగ్లాండును, కమ్యూనిజము (సాంఘికసమానత్వము) నెలకొల్పుటకే కాక జాతీయస్వాతంత్ర్యమును నెలకొల్పునుద్దేశముతో పరాధీనరాజ్యముల తరఫున రషియాయును పోరాడుచున్నవని యీదిగువ విషయములబట్టి తెలియగలదు. పెకింగునందున్న రషియాకార్యాలయపు ముట్టడి, నాంకింగు దుర్ణయములు, కుమింగుటాను (జాతీయ) పక్షమునందలి చీలిక మున్నగువిషయములే యిందుకు నిదర్శనములు.

శ్రీ. శే. డా. సన్‌యట్‌సేనుగారు

దక్షిణచీనాకు స్వాతంత్ర్యము చేకూర్చి కాంటనుప్రభుత్వమును స్థాపించిన విప్లవనాయకుడు.

ఐరోపాయుద్ధానంతరము జరిగిన వాషిం గుటనుసంధి షరతులకు విరుద్ధముగను, జాతి

కాంటను ప్రభుత్వమునకు సహాయకముగనున్న స్త్రీరత్నము. దక్షిణచీనాకు స్వాతంత్ర్యము సంపాదించిన డా. సన్‌యాట్ సేనుగారి భార్య.

సమితి నిబంధనలకు విరుద్ధముగను అమెరికా ఇంగ్లాండు ప్రభుత్వములు చీనాలో తమ సేనలను దించినవిషయ మిదివరకుసూచింపబడెను. ఈసేనలు జాతీయోద్యమమునకు ప్రతికూలురగు ఉత్తరచీనానాయకులకు లోలోపల సహాయముచేయుచుండినను, కాంటను జాతీయ ప్రభుత్వపుసేనలు చియాంగ్ కాయి షేకుగారి సేనాధిపత్యమున హాంకోనగరమును ముట్టడి చేసి బ్రిటీషువారి స్వాధీనమునుండి తప్పించి తాము వశపరచుకొనిరి. కడచిన మార్చిమాసమున ఇంకను ఉత్తరమునకు దండెత్తిపోయి ముందుగ షాంఘైనగరమును (ప్రతికూలదేశీయపక్షమువారి వశమందున్న భాగమును), పిదప నాంకింగునగరమును ఆక్రమించుకొనిరి. విదేశీయవర్తకవ్యాపారములకు కేంద్రస్థానమును, ముఖ్యమగు రేవుస్థలమును నగు షాంఘైకు మోసము రాకుండుటకై ఉత్తరభాగము నాయకులగు చాంగ్‌ట్సోలిను మున్నగువారు తమసేనలను నాంకింగువైపునకు దెచ్చి, షాంఘైపై బోవుచున్న చియాంగ్ కై షేకుగారికి వేరొకవైపున ఒత్తిడికలిగింప జూచిరి. కాని కాంటను జాతీయప్రభుత్వమునకు కార్మికుల సహాయముండుటచేతను షాంఘై నగరమున విజయముగాంచి, నాంకింగునగరమును గూడ నాక్రమింపగలిగిరి. రత్నములవంటి షాంఘై నాంకింగు నగరములు లభించినపిదప ఇంక పెకింగు, తదితరనగరములు చేకూరుటెంతో

సన్ ఫూ గారు.

విప్లవనాయకులగు కీ. శే. సన్‌యాట్ సేనుగారి కుమారులు.

త్వరలోనే చీనాయంతటియు జాతీయపక్షము వారి వశము కాగలదని విదేశీయవర్తకులకు భయమగుచున్నది.

నాంకింగు ముట్టడిసమయమున ఉత్తరపు సేనలు, కాంటను సేనలుగూడ నగరమునందుండెను. ఉభయులు కలియబడి పోరాడుచున్నపుడు అచ్చటనున్న విదేశీయులకు దెబ్బతగిలెను. అమెరికా ప్రతినిధికార్యాలయము కొల్లగొట్టబడెను. జపానుయుద్ధనౌకలపై తుపాకులు కాల్చబడెను. ఈసందడిలో ముగ్గురు మాత్రమే తెల్లవారు చనిపోయిరి. దక్షిణపు సేనలచే వెంటాడబడి పారిపోవుచున్న ఉత్తర దిక్కు సైనికులు తమకడ్డుదగిలిన పాశ్చాత్య సేనలకు గొంత హింస గావించిరి. ఇదికారణముగగొని అమెరికా బ్రిటిషు యుద్ధనౌకలు నాంకింగునగరముపై ఫిరంగులు గాల్చిరి. అనేకమంది చైనీయులకు హాని కలిగెను. ఇదియిట్లుండ

ఫెంగ్ యుసిశూంగ్ గారు, జాతీయపక్షనాయకుడు. ప్రస్తుతము షెన్సిరాష్ట్రము వీరి స్వాధీనమునందున్న..

తమకు గలిగిన నష్టమునకు కాంటనుప్రభుత్వమువారు పరిహారమొసంగవలసియుండు

మార్షల్ ఛన్‌చాను ఘాంగుగారు.
షాంగేనగరమును కాపాడుచుండగా జనవరిలో కాంటను ప్రభుత్వమువారు వీరిని ఓడగొట్టిరి.

నని బ్రిటీషువారనుచున్నారు. అంతకుముందు షాంగేలో ఉత్తరభాగపుసేనలపై విదేశీయులు తుపాకులు గాల్చుటచే వారిపై పగసాధించుటకు ఉత్తరదిక్కుసేనలే యీదుర్నయముల గావించియుండునని విదేశీయులు తలంపరైరి.

బ్రిటీషువారి యెత్తు

నాంకింగు దుర్నయములు కారణముగజేసి, అమెరికా, బ్రిటను, ఫ్రాంసు, ఇటలీ, జపాను-ఐదు ప్రభుత్వములుగలసి నష్టపరిహారము గోరుచు కాంటనుప్రభుత్వమునకు అంత్యసందేశము నంపి యుద్ధమునకు గడంగవలెనని ఇంగ్లాండు యత్నించెను. కాని యీయత్నము

సాగలేదు. ఇదివర కొకసారి హాంకో ఒడంబడికకు పూర్వము ఇట్లే బ్రిటీషువారు సూచించియుండిరి. కాని అప్పుడును అమెరికా జపానులంగీకరింపలేదు; ఇప్పుడును అంగీకరింపలేదు. అవసరమున్నచో తానే కాంటను ప్రభుత్వముతో ఉత్తరప్రత్యుత్తరముల నడుపుకొనగలనని అమెరికా చెప్పెను. జపాను ప్రస్తుతమెక్కువ చొరవజేసికొనక బ్రిటీషువారు పోయినచో యాంగ్ట్సీలోయయందు తన వర్తకమును స్థాపించు నుద్దేశముతో నున్నట్లు తెలియుచున్నది. చివరకు విదేశప్రభుత్వములు వేరువేరుగనే సందేశము లంపినవి. ఇన్నింటికిని కాంటను ప్రభుత్వము తరఫున యుజను

షాంగై ముట్టడియందు పాల్గొనిన కార్మికులు బాల్షివికుల ప్రేరేపణవలన ఆయుధసహితులై ఊరేగుచున్నారు.

చేనుగారు ప్రత్యుత్తరమిచ్చుచు నాంకింగు దుర్నయములకు తమసేనలు కారణముగావనియు, అంతర్జాతీయసంఘము నొకదానిని నియమించి విచారించినచో తమకేమియు అభ్యంతరము లేదనియు, విచారించునపుడు నాంకింగుపై ఫిరంగులు కాల్చుటవలన గలిగిన ముప్పునుగూర్చి కూడ విచారింపవలెననియు, దోషము రూఢిగానిది శిక్షింపవీలులేదనియు, ఎవరిచే జరిగినను చీనాభూమిపైనున్న అమెరికా ప్రతినిధి కార్యాలయమునకు నష్టముకలిగినందున తాము నష్టపరిహారము నిచ్చుకొందుమనియు జెప్పిరి. ఇట్టి న్యాయ్యమగు ప్రత్యుత్తరమునకు గూడ విదేశీయులు సంతృప్తిజెందక, మూలకారణముల గూర్చి విచారించుట కిష్టములేనివా రగుటచే చేనుగారి జవాబునకు అసమ్మతి దెలిపి యూరకొనిరి.

సోవియటు భవనము ముట్టడి

కాంటను ప్రభుత్వమువారు బ్రిటీషువారిపై జరుపుప్రతికూలచర్యయంతయు రషియావారి ప్రోద్బలమున జేయుచున్నారనియు, రషియాలోని కమ్యూనిస్టుపక్షము వారే యంతకు కారకులనియు బ్రిటిషువారి తలంపు. అందులకనుగుణ్యముగ వారు చీనా రషియాలకు ప్రతికూలముగ చాల ప్రచారము జేయుచున్నారు. అనేక పత్రికలు, వార్తాప్రచారకసంస్థలు వీరిచేత నుండుటచే చీనావారిలోపములను గోరంతలు కొండంతలుచేసి, సోవియటు (రషియా)పై అనవసరముగ అపవాదములువేసి, వార్తలను వివిధ దేశముల కంపుచున్నారు. కాని యింత మాత్రమున ప్రజలందరు మోసపోజాలరు. ఇట్టి ప్రచారమువలన వీరు వారింపదలచిన జాతీయోద్యమము ఘనతయే యెక్కువ ప్రకటనయగును. ఏప్రిలు మొదటివారములో పెకింగునగరమునందున్న సోవియటు

ప్రభుత్వభవనమును కొల్లగొట్టుటకు ఛాంగ్ ట్సోలినుగారికి అంతర్జాతీయసంఘమువారు (డిప్లమాటిక్ కోరు) అనుమతి నిచ్చిరి. చాంగ్ ట్సోలినుగారి సేనలు చూచిరమ్మన్న కాల్చి వచ్చినట్లు చేసినవి. 72 చైనీయులను, 22 రషియనులను అరెస్టు చేసిరి. అనేక కాగితములను, కరపత్రములను బయటికి దీసి, రషియావారు చీనాలో జేయుచున్న ప్రచారపు గుట్టంతయు బయటపెట్టితిమని యుఘ్వాంగిరి. చీనాజాతీయవాదులకు రషియానుండి ధనము, ఆయుధములు వచ్చుచున్నవనియు, విదేశీయులనుచంపి వారిభవనముల లూటీ చేయుమని రషియావారు ప్రోత్సహించుచున్నారనియు, ఆకాగితములవలన తెలిసినట్లు చెప్పి రషియాపై నిందల మోపిరి. ఇవి యింతవరకు నిజమో తెలియదుగాని నిజమేయని అంగీకరించినను, జాతీయపక్షీయులకు బ్రిటిషువారు, అమెరికనులు ఇంతకన్న నెక్కుడు సహాయము చేయుచున్నపుడు ఇందు వింతేమున్నది. జాతీయపక్షపుసేనలు ఉత్తరదిక్కు సేనలతో పోరాడుచున్నపుడు, అంతఃకలహములందు పాల్గొనరాదను బ్రిటీషు అధికారులు షాంగేనగరములో 2000 మంది షాంటాంగు (ఉత్తర) సేనలకు ఆశ్రయమిచ్చి, జాతీయపక్షపు సేనలకు పట్టుపడకుండ కాపాడి రహస్యముగ ట్సింగ్టూ నగరమున కంపినట్లు నేషనలు న్యూసుఏజన్సీ వార్త దెలుపుచున్నది. ఐరోపియనులు మాత్రము తమ కనుకూలమగు ప్రచారము చేసికొనుటలేదా? వారిచే స్థాపింపబడిన క్రైస్తవసంస్థలు, విద్యాసంస్థలు మున్నగున వన్నియు అందులకు తోడ్పడుచున్నవి. కాని పరాధీనులైయున్న చైనీయులకు, ముఖ్యముగ కార్మికులకు, సామ్రాజ్యకాంక్షగల బ్రిటను అమెరికా జపాను ప్రభుత్వముల ప్రచారము నచ్చక జాతీయాభివృద్ధి కనుకూలమగు ప్రచారమే చెవినిబడుచున్నది. అందువల్లనే జాతీయపక్షమునకు విజయము చేకూరుచున్నది.

ప్రస్తుత స్థితి

జాతీయసేనలు ప్రస్తుతము దక్షిణభాగమంతయు వశపరచుకొని, యాంగ్ట్సీలోయ

పెకింగునందు చాంగుట్సోలినుగారి ఉత్తరువుప్రకారము ముట్టడి చేయబడిన సోవియటుభవనమునందు పట్టుబడిన బాల్షివికు ఖైదీ.

నాక్రమించుకొని ఉత్తరమున పెకింగువైపు దారి జూచుచున్నవి. హోనను రాష్ట్రము మన్ఫ్వడే వారిచేతిలో బడినది. పశ్చిమమున నున్న షెన్సి రాష్ట్రము జాతీయవాదియగు ఫెంగుయుశియాంగుగారి స్వాధీనమునందున్నది. కాని యీవిజయము స్థిరమగుట కింకెంతకాలము పట్టునో తెలియదు. ఈలోపుగ జాతీయపక్ష

ముసందే చీలిక గలిగినది. అసలు జాతీయ పక్షమునందు గమనింపదగ్గ నాయకబృందములు మూడు గలవు. కాంటనునందు గల డా॥ సనుయటుసేనుగారి బంధువర్గము, భార్య, కుమారుడగు సనుఫూగార్ల ననుసరించువారు. వీరు పక్కాజాతీయవాదులు. తరువాత చియాంగ్ కాయిషేకు సేనావర్గము. జాతీయ పక్షమునందు ఎన్ని సేనలు చేరినను వీరి యాధికారము ఇనుమడించుచునే యున్నది. మూడవవర్గము హ్యాన్‌చెలన్‌గారి నాయకత్వము క్రిందనున్న అతివాదవర్గము. వీరు కేవలము కమ్యూనిస్టుపద్ధతుల ననుసరించువారు. ఈ పక్షమువారు కమ్యూనిస్టునాయకుడగు బరోడీనుగారి ననుసరించుటచేతను, వారి ప్రచారమునం దన్నియంశములతో తాను ఏకీభవింపకుండుటచేతను, చాంగ్ కాయిషేకు సేనాని, జాతీయప్రభుత్వమేర్పడినదో డా॥ సనుయటుసేనుగారు చెప్పిన సూత్రముల ననుసరించి స్థాపింపబడవలెనుగాని విదేశీయ రష్యా విధానము ననుసరింపరాదను నుద్దేశముతో ఈ యతివాదపక్షమునుండి చీలిపోయి, నాంకింగునం దొక స్వతంత్రప్రభుత్వము నేర్పరచిరి. సి. సి. వూగారు ఈ ప్రభుత్వమునకు విదేశాంగమంత్రిగ నియమింపబడిరి. చియాంగ్ కాయిషేకుగారు హాంకో నగరమును మరల స్వాధీనపరచుకొన జూచుచున్నారు. హాంకో నగరమున విషమ పరిస్థితులు సంభవించినవి. చీనా ఉత్తరభాగపు అధికారమునకై హాంకోలోనున్న కమ్యూనిస్టు ప్రభుత్వమువారు, చియాంగ్ కాయిషేకుగారి నాంకింగు ప్రభుత్వము, ఉపేఫూగారి నాయకత్వమున నున్న ఉత్తరదిక్కు సేనలు పోరాడుకొనుచున్నవి. పెద్ద యెత్తుబడి మీద తీవ్రమగు యుద్ధము జరుగుచున్నది. దీని ఫలితముగ దేశీయులలో వ్యాపారమంతయు నిలిచి

చీనా రక్షకసంఘమువారు రెడ్ క్రాసు జెండా నెత్తి బ్రిటిషు సరిహద్దులయొద్ద యుద్ధమునందు చనిపోయినవారి శవములను గొంపోవుట.

పోయినది. వర్తకమునకు భంగము కలిగినదని వేరుగ జెప్పనవసరములేదు. పెకింగులోనున్న బ్రిటిషుమంత్రి సర్ మైల్సులాంప్సనుగారు, తదితర పాశ్చాత్యసేనానాయకులు, ప్రతినిధులు షాంగేలోగూడి కర్తవ్యముగూర్చి ఆలోచించుచున్నారు.

జపానుప్రభుత్వమువారు షాంగేనగరమును ఆక్రమించిన పిమ్మట ఇండ్లలోనున్న వారిపై ఆకస్మికముగ జనరలు పీగారి సేనలు వీధులలో నిలిచి తుపాకులు ప్రేల్చుట. జనరలు పీగారు పోవియటులకు ప్రతికూలముగ "వైటు" (శ్వేత) పత్రమువారు.

తమవలెనే పరాధీనులైయున్న చీనాప్రజలయెడల సానుభూతి జూపుచు అచ్చట జాతీయోద్యమము నణచివేయ తమదేశపు సేనలనే ప్రభుత్వము వారు చీనా కంపుచుండ వారింపలేక పోయినను, భారతీయులు చీనావారికి సహాయము చేయుటకై కొందరు వైద్యులను, నర్సులను, సేవకదళమును పంపుటకు మొన్న బొంబాయిలో జరిగిన కాంగ్రెసుసభయందు తీర్మానించిరి. ఇది యెంతవరకు నెరవేరునో తెలియదు. ప్రభుత్వము వారనుమతించినగదా పంపుట?

భారతీయ మహిళామండలి

కన్యా శ్యామకుమారి నెహ్రూ

పండిత శ్యామలాలు నెహ్రూగారి దుహిత.

అలహాబాదు విశ్వవిద్యాలయము యం. ఏ. పరీక్షయందు ఉత్తీర్ణులయినవారిలో ప్రథమురాలుగా వచ్చెను.

ప్రాచీన భారతీయాభరణములు

[బొంబాయి మధ్యరాష్ట్రములకు, ఇతరరాష్ట్రములకు చెందినవి.]

చిత్రము. ౭౮—౪౯౧. హస్తభూషణము, వెండిది. వెండిపులాముపూసిన తీగపనిగలది. వెడల్పు ౧ ౩/౪ అం., అడ్డుకొలత ౩ అం. ఒకజత వెల ఆరుపౌనులు. అబిసీనియా దేశపుది. ౪౯౨. బంగారుకంకణము; మొగ్గల వంటిగుబ్బలు, గుండ్లు దారముతో కట్టి కూర్చబడినవి. సం. ఇది ౧౮౯౭ లో అరేబియా దేశములోని మస్కటు నగరమున నొక అరబ్బీ చేసినది. అడ్డుకొలత ౩ అం., వెడల్పు ౧ అ. ౪౯౩. హస్తకంకణము; వెండిది. జాంజిబారులో చేసినది. వెల అయిదు పౌనులు. ౪౯౪. భుజత్రాణము; వెండిది. వెండితీగపనిగలది; రాళ్లుచెక్కబడినది. అబిసీనియా రాజగు థియోడరు హోర్ముజ్ దు రస్సాన్ అను వానికి బారితోషికముగా నొసగినది. ఎత్తు ౬ అం. నడిమికొలత ౪ అం. అబిసీనియా దేశపుది.

చిత్రము. ౭౯—౪౬౫. పుష్పకలశము. వెండిది. తీగపనిగలది. ఒకజత వెల పౌ. ౧౭, షి. ౧౨.

చిత్రము. ౮౦—భారతదేశపు పాటకజనము తాల్చు ఆభరణములు. మట్టరకపులోహముతో చేసినవి. ౪౯౬. చెవిపోగు. బెంగాలురాష్ట్రముది. ౪౯౭. (ఎ. బి. సి.) మూడును లక్కతో చేసిన చెవిపోగులు. సంయుక్తరాష్ట్రములలోని మీర్జాపురమువి. ౪౯౮. కమ్మితో వల్లిన చెవిపోగు. సంయుక్తరాష్ట్రములది. ౪౯౯, ౫౦౧. కాలిచుట్లు (పిల్లాండ్లు). మధ్యరాష్ట్రములలోని సాగరపట్టణముది. ౫౦౦. దక్కనులోని పారశీల్లులు ధరించు కర్ణాభరణముల జత. ౫౦౨, ౫౦౩, ౫౦౪, ౫౦౯. క్రమముగ అజిమీరు, బెంగాలు, పాట్నా, కలకత్తా నగరములకు చెందిన హస్తాభరణములు. కాని ౫౦౪, ౫౦౯ సాధారణముగా ఉత్తరహిందూస్థానమున వంకీటను ధరింతురు. ౫౦౫. చెవిగొలుసుల జత, ౫౦౭. కణ్ణె; ఇవి పారాశీల్లులు ధరించునవి. ౫౦౮. గుబ్బగల చెవిగొట్టాలు. చెన్నపురివి. ౫౦౬. కర్ణాభరణము. భారతదేశమంతటను సాధారణముగ వాడుకలో నుండునది. ౫౧౧. ముక్కుపోగు. సంయుక్తరాష్ట్రములలోని సహారాణ్పురముది. ౫౧౨. పారాశీల్లుల ముక్కుపోగు. ౫౧౩. కమ్మవంటినగ. సాధారణముగ భారతదేశమంతటను వాడుచున్నను, సంయుక్తరాష్ట్రములలో ఎక్కువ ఉపయోగించెదరు. ౫౧౦. తెల్లలోహముతో చేసిన కాలికడియము. బెంగాలులోని 'సారన్' లో నుపయోగింతురు. ౫౧౪. బెంగాలులో ధరించు కాలికడియము.

చిత్రము. ౮౧—౫౧౩—౫౩౫. మట్టమైనలోహముతో చేసినవి. సాధారణముగ మధ్యహిందూస్థానమున వాడుకలోనున్నవి. ఇందలివి చేతికి, కాళ్లకు పెట్టుకొను గొలుసులు, కడియములు. ౫౨౪, ౫౩౧, ౫౩౩. వీనిని దారములోగాని, తీగలోగాని కూర్చి కాళ్లకు చేతులకు ఆభరణములు చేసికొనుట కుపయోగించునవి.

చిత్రము. ౮౨—౫౩౬ మొ. ౫౬౩. మట్టరకపు లోహముతో చేసినవి. ౫౪౨, ౫౪౯. చెవిపోగులు. ౫౪౩, ౫౪౫, ౫౪౬, ౫౫౦. చేతివ్రేలి ఉంగరములు. ౫౫౩, ౫౫౪, ౫౫౫, ౫౫౭, ౫౫౯, ౫౬౦, ౫౬౧, ౫౬౨ కాలివ్రేలిచుట్లు. తక్కినవి కాళ్లను చేతులను ధరించుకడియములు.

చిత్రము. ౮౩—వెండినగలు. ౫౬౪, ౫౬౫ సంఖ్యగల కాలివ్రేలిమట్టు యొక్క వెనుకవైపు. ౫౬౫. కాలివ్రేలను ధరించునది. ఉంగరములు కడ్డీలుండ్లు చేర్చి చేసినది. ద్రాక్షపండ్లవంటి సన్నవిగుండ్లు అతుకబడినవి. ఒకజతవెల రు. ౧౬. ౫౬౬. చేతిగుండ్లు. ౬ పలకలుగా

తీర్చిన బోలుగుండ్లతో కూర్చబడినవి. ఒకజతవెల రు. ౧౬. ౫౬౭. పైదానివంటిదే. భిన్నవిధములనున్న గుండ్లతో కూర్చబడినది. ఒకజతవెల రు. ౧౬. ౫౬౮. చేతిగొలుసులు, గుండ్రని చిన్నగజ్జెలు కట్టినవి. ౫౬౯. గట్టి కాలికడియము. గుండ్రని చిన్నగజ్జెలు కట్టినది. ఒకజత వెల. రు. ౭౦. ౫౭౦. హారము. పెక్కుసరములు గలది. పూవులు, బిళ్లలు, గుండ్లు, గజ్జెలుకలిపి గొలుసు కట్టడముగా కట్టినది. ఈనగలు నన్నిటిని జయపురాస్థానమున నగలు చేయుచుండిన కాశీనాథుడను నాతడు వెండితోను బంగారములోను చేసినాడు.

చిత్రము. ౮౪—వెండినగలు. ఇందుగల ౫౭౩ వ సంఖ్యతప్ప, తక్కినవన్నియు జయపురపు కాశీనాధుడను నాతడు చేసినవి. ౫౭౧. కాలిగొలుసు; గజ్జెలుకట్టినది. వెల రు. ౮౦. ౫౭౨. ఉంగరములు, దిమ్మలుకూర్చి చేసినహారము. గజ్జెలుకట్టియున్నది. వెల రు. ౧౧. ౫౭౩. వజ్రములవలె చెక్కియున్న ఉంగరములతో కట్టినహారము. పతకమున్నది. ఈరకపుపతకములను అయిదుగుండ్లతో జేర్చి చేయుచుందురు. ఈహారమును బంగారుతోను, వెండితోను జేయుదురు. పడమటిహిందూస్థానము నందలి స్త్రీలందఱు దీనిని ధరింతురు. జయపూరుశైలిలో చేయబడినది. దీనికి మొదటి బహుమానము లభించినది. ౫౭౪. బాజుబందు. వంకీకడ్డీలతో దారమున కూర్చబడినది. వెల రు. ౧౩. ౫౭౫, ౫౭౬. కాలిగొలుసుల జత. వెల రు. ౯.

చిత్రము. ౮౫—వెండి ఆభరణములు. ఇవియు జయపురపు కాశీనాధుడను నాతడు చేసినవే. ౫౭౭. తలపైనుండి చెవులవఱకు ధరించు ఆభరణము. (ఝాల్ ఝుంకా) వెల రు. ౨౦. ౫౭౮, ౫౭౯. కర్ణాభరణములు. దీని పైభాగము పక్షివలెనుండును. గజ్జెలుకూర్చిన గొలుసులు వ్రేలాడుచుండును. క్రింద అందమైన మొగ్గవంటి యొకపతకము వ్రేలాడుచున్నది.—ఇది కొంతవరకు గొలుసును దిమ్మలు-చిన్న గుండ్లుకలిపి చేయబడినది. ఒకజత వెల రు. ౧౬. ౫౮౦. ఉంగరాలగొలుసుతో చేసిన కంఠహారము. ద్రాక్షగుత్తులవలె గజ్జెలతో కట్టిన యొకగుత్తి పతకమువలె దీనికి కూర్చబడినది. ౫౮౧. హస్తకంకణము. చుట్టును చిన్నగజ్జెగుత్తులు కట్టబడినవి. ౫౮౨. చేతికడియము. ఒకగజ్జెగుత్తి కట్టబడినది. ౫౮౩. ఉంగరములతో కూర్చిన గొలుసు (కంఠహారము). చుట్టునుగజ్జెగుత్తులుకూర్చిన చతురస్రమగు పతకముకలదు. పతకమునడుమ నొకబిళ్లపై కుతుబ్ మినారుకుపోవు త్రోవలో నున్న సఫదర్ జంగు గోరీయొక్క చిత్రము చెక్కబడియున్నది. విలువ రు. ౪౦. ౫౮౪, ౫౮౪. గజ్జెలుకట్టిన గుండ్లతో చేసిన హస్తాభరణము. ౫౮౫. చెక్కడపుపనిగల బోలుకడియము. చేతిదాల్చునది. ఈనగలన్నియు బంగారముతో చేయించి రాజపుటానా, మధ్యహిందూదేశములయందుండు సంపన్నులు ధరింతురు. అక్కడనుండి ఆచుట్టుపట్టులనుండు రాష్ట్రములను వ్యాపించియున్నవి. వీని విలువబరువును బట్టి, పనితనమునుబట్టి విభిన్నముగ నుండును. ఒకతులము లేక ఒకరూపాయిబరువుగల వెండివెలరెండణాలమొదలు ఎనిమిదణాలవఱకును, బంగారమువెల నాల్గణాలమొదలు రెండురూపాయలవఱకును నుండును. ఒకరూపాయ లేక ఒక తులముబరువు అవున్సులో రెండింట నైదుభాగములకు (౨/౫) సమానము.

["జర్నల్ ఆఫ్ ఇండియన్ ఆర్టు అండ్ ఇండస్ట్రి" అనుమాస పత్రికనుండి]

వందనము

(రవీంద్రకవిచంద్రుని గీతమున కాంధ్రము)

కోపల్లి వేంకటరమణరావు గారు

వందనం బిదె యర్పింతు నందుకొనుమ!
కటికిచీఁకటి కడుపు చెక్కలగుభంగి
నవ్వినాఁడవుకావున నమ్ముఁడవయి
వందనం బిదె యర్పింతు నందుకొనుమ!!

* * * *

ఈ నిరుత్సాహపూరిత మహా నభంబు
నుండి, యింక నగాధమై యుండు నింగి
నుండి, నిర్మలాకాశమందుండి నీకు
వందనం బిదె యర్పింతు నందుకొనుమ!!

* * * *

మందగతుల విజృంభించు మలయమారు
తమునఁ జిక్కియొక్కెడ శీతలము నమరు
పూరిపాన్పునఁ బవళించి మోదమలర
వందనం బిదె యర్పింతు నందుకొనుమ!!

* * * *

అనిశ మాకాశవీథియం దవతరించి
మెఱుఁగుఁబురుగుల వరుసను మించు తీవి
వెలయు నక్షత్రపంక్తిఁ దవిలియు నీకు
వందనం బిదె యర్పింతు నందుకొనుమ!!

* * * *

శ్రమనివారణానంతరంబమలసౌఖ్య
కీలకంబగువిశ్రాంతి గృహమునందు
వేడ్కమైశయనించి నీవింత లరసి
వందనం బిదె యర్పింతు నందుకొనుమ!!

అభిసారిక

పండిత శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు

"ఈగభీరనిశీథిని నేటి కబల [నురుక?"
సాహసము చేసెదు తమిస్రజలధి
"అద్భుతగులకు మమ్మ నాయనుగురాయు
డాత్రపడుచుండు నందు నన్నరసికొనుచు"
"ఈవసంతనిశీథిని నెందు చనునో
నీమ మేమమ్మ? దక్షిణానిల యతడు"
"పొల్లుమాటల నను నిల్పఁబోకు మింక
విసిగివేసారి నారాజు వెడలిపోవు"
"ఈప్రశాంతనిశీథిని నిందు నందు
వసతు లెన్నేని కల; వేల బైట చనఁగ?"
"అది వినీలనదీపులినాంతికమ్ము
పూవుటీరమ్ము, పావురములకు నెలవు"
"ఈదురంతనిశీథిని నచట నేమి
కలదొ? మంచిది కాదమ్మ కాలినడక"
"పూలబెట్టినయట్లు కొంపోవనుండ
పంచబాణుడు, నాకేమి భయము చెలియ?"
"ఈకరాళనిశీథిని నీవ యేల
చనఁగ, చెలి నంపి రప్పించుకొనఁగ రాదొ?"
"సుందరీ, వల దటు శ్రమయందు వాలె
ఫలము నందును పాలీయ వలెనో యేమొ?"

శ్రీ శివాజీమహారాజు

జాతీయత లోకమున బలపడుచున్న ఈ కాలమున జనులదృష్టి జాతీయతకొఱకును, జాతికొఱకును జీవితముల ధారవోసిన వీరవరుల చరిత్రములవంకకు మరలుట సహజము. అట్టి శాశ్వతకీర్తులగు వీరాగ్రగణ్యులలో శ్రీ శివాజీమహారాజొకఁడు.

ఈర్ష్యాపరులఁ గొంద ఱతని నొకయల్పునిగ జనులకుఁ బ్రకటింప యత్నించినను, అతనిచరిత్రమును పరికించినచో, వారివ్యాఖ్యానములందు దాఁగియుండు హృదయమాలిన్యము తేటపడక మానదు. కేవల మొకమోటు మానిసియగు బందిపోటు స్వతంత్రరాజ్యమును సంస్థాపింపఁజాలఁడు. అది యొకప్రతిభాశాలియగు రాజ్యతంత్రజ్ఞుని పని.

సరియగు రాజ్యతంత్రజ్ఞుఁ డెన్నఁడును తన పరిస్థితులఁ జూచి భయమందఁడు; అనుకూల్యము లేదని వెనుకంజ యిడఁడు. ఎట్టి దేశకాలపరిస్థితుల నైనను లోఁగఁదీసికొని, వాని ననుకూలములు గావించుకొని, తన పూనినకార్యము నీడేర్చుకొనును. అందును, శివాజీ యెట్టిపరిస్థితులందుఁ దనరాజ్యమును స్థాపించెనో పరికించిన నతనిప్రతిభాపరిమాణము గోచరింపఁ గలదు.

పృథ్వీరాజు పతనము నొందినది (౧౧౯౩) మొదలు ఐదుశతాబ్దము లెడతెగక విదేశీయులదాడులు భారతవర్షమును కలఁచివైచినవి. సురక్షితమగు దక్షిణ హిందూదేశమునఁగూడ తాళికోటయుద్ధము (౧౫౬౫) మొదలుకొని స్వతంత్రరాజ్యము గలిగి, ముసల్మానుల దాడుల లెక్కగొనక తలయెత్తి నిలువఁగలిగిన భారతీయ భూపతి యెవ్వఁడును లేకుండెను. నాఁటనుండి ఏపర దేశీయప్రభువులక్రిందనో ఉన్నతపదవియందు వర్తించు ధనాఢ్యుఁడు భారతీయులలో నగ్రగణ్యుఁడుగ నుండెను.

ఇట్లు తరములు గడచిన కొలఁది స్వాతంత్ర్య సంపాదన మనునది దూరదూరమునకుఁ బోవుచు, తుద కొకయప్రాప్యము నాదర్శమైపోయెనని చెప్పవచ్చును. అట్టిపరిస్థితులందు ఒకయౌన్నత్యము లేని కుటుంబమున జన్మించి సాహాయ్యసంపత్తులు లేని యొక సామాన్యయువకుఁడు ౧౬౭౪ సం. న, అఖండవైభవముతో శత్రుదుర్నిరీక్ష్యముగ వెలుఁగుచుండిన మొగల్ సామ్రాజ్యము నెదుటను, ఒకశతాబ్దమునుండి దక్కనునకు శిరోభూషణమై యలరారుచుండిన బీజపూరురాజ్యము నెదుటను కత్తిగట్టి నిలిచెననిన కడుంగడు వింతగను, హాస్యాస్పదముగను గన్పట్టును. కాని ఆరాజ్యముల భావిపతనము నాతఁ డెట్లూహింపఁగల్గెనో యెవ్వ రెఱుఁగుదురు! ఆస్థితియందుఁ దనయత్నము నారంభించినచో సఫలమయి తీరునని నిశ్చయించుట కతఁడు దేశకాలములం దెట్టి చిహ్నముల గుర్తించెనో యెవరు చెప్పఁగలరు! ఇదియే అతనిప్రతిభను జాటును!

ఎట్టివేళలందైనను తెగువరియై నిలుచుట బందిపోటునకును లక్షణము గావచ్చును. కాని భావ్యభ్యుదయాదుల నూహించి యాత్మవిశ్వాసమున వర్తించుట వానిపనిగాదు. అథవా, ప్రతిభాశాలియగు బందిపోటే రాజ్యతంత్రజ్ఞుఁ డనుఁడు.

అపజయము వాటిల్లినచో సాయ మొనర్చుటకు శివాజీకి హిందువులుగాని, ముసల్మానులుగాని యెవ్వరు బాసటయై లేరు. అతనితండ్రియు నతనికి సాయ మొసంగుట లేదు. అతనిసోదరుఁ డతనితో యుద్ధమే కావిం

చేను. ప్రజలా, సుంతయు మెచ్చుటలేదు; వారియం దైకమత్యమును లేదు. ఇన్నిలోపము లున్నను దనకు

నెల్లూరునకు చేరువనున్న బుచ్చిరెడ్డిపాళెం అనుగ్రామమున శ్రీశిల్పి నూతులపాటి నరసింహాచారి గారిచే త్రిశతాబ్దవర్ధంత్యుత్సవమునకుగాను నిర్మింపబడిన ఛత్రపతి శివాజీమహారాజుగారి విగ్రహముయొక్క ఛాయాచిత్రము.

జయమును చేకూరునని దూరదృష్టివలన గ్రహించి కార్యరంగమున దుమికినాడు. నవనవోన్మేషశాలినియగు నతని బుద్ధి యతనికి జయపథములందు మార్గదర్శిని యైనది. తన తపమునకై సకలమంత బలియొసంగినాడు: తుద కఖండసిద్ధి చేకొనినాడు. దేశమున నలజడి ఘటించినను, స్వాతంత్ర్యవైభవమును జేకూర్చినాడు. దేశీయులజీవనముల నాహుతియొనర్చినను, దేశీయుల కొకస్వతంత్ర జాతిని సంఘటించినాడు!

మొగలులు, బీజపూరులు, పోర్చుగీసులు అనుని మానుమహాశక్తులను ప్రతిఘటించి తనస్వతంత్రజాతీయా దుర్గమును నెలకొల్పెను. ఎంతటి రాజ్యతంత్రజ్ఞత! ఎట్టి యపూర్వ ప్రతిభ! ఎట్టివీరము!

రాజ్యస్థాపనమునం గాని, రాజ్యపాలనమునంగాని యతనికి జాతీయత, దేశభక్తి, స్వాతంత్ర్యాభిమానము నాదర్శములు కాని పరమతద్వేషము, అసహనము, కౌటిల్యము నెంతమాత్రమును గావు. తనరాజ్యమున నతండు మహమ్మదీయులకుం గూడ నుద్యోగపదవుల నొసంగి సత్కరించెను; తనమతగ్రంథముల కొసంగిన గౌరవము ఖురానునకుం గూడ నొసంగెను. అతనిహృదయము విశాలమైనది. సమర్థ రామదాసస్వామికిం దనరాజ్యము నర్పించుట యతనిహృదయ మహత్త్వమున కత్యుత్కృష్టమగు తార్కాణము. స్వలాభాపేక్ష యించుకయు నతనికి లేదు. కేవలము కర్తవ్యమున నాతండు తన జీవనమును లగ్నము గావించెను.

శివాజీ యథార్థవీరుండు: మహోత్కృష్టుండగు మానవుండు. అతనిచరిత్ర మమూల్యము. అతనిం గాంచిన భారతమాత ధన్యురాలు!

తామ్రలిప్తి

ఇటీవలి బెంగాల్ నాగపుర రైల్వే మేగజినులో నిట్లున్నది:

కొలఘట్టు స్టేషనుకు నైరృతిదిశను పదిమైళ్లదూరమున, బొంబాయి రైలుమార్గమున రూపనారాయణనదీతీరమునందున్న పాంస్కురస్టేషనుకు ౧౬ మైళ్లదూరమునందు ప్రాచీనపు టోడరేవుపట్టణ మగు తామ్రలిప్తి ప్రస్తుతము 'తామ్లుక్' అను పేరనున్నది.

ఏనాఁ డీపట్టణము మోడిరేవుపట్టణమయ్యెనో తెలియకుండెను. కాని ఆదేశమును ప్రవ్యాపించిన నాగజాతులపై జట్టినియును చక్రవర్తి శిరస్సు ముద్రికపై యుండుటచే రోమనుచక్రవర్తులకాలము నాటికే యిది గొప్పరేవుగనుండెనని యూహింపదగియున్నది. దీనిని బట్టి తామ్రలిప్తి ప్రాచ్యదేశములకు ప్రయాణముచేయుచుండిన ఫోనీషియనుల కొకానొక రేవుపట్టణముగానుండెనని స్పష్టమగుచున్నది. ఈపట్టణము భారతదేశముక్క నతి ప్రాచీనములగు ఓడరేవులలో నొకటి అగుటయే కాక బెంగాలా దేశములో వర్తకవ్యాపారములు నడుచుట కొక్కటియే రేవుపట్టణముగనుండెను. ఇందువలన దీనికాలమును నిశ్చయించుటకైన బౌద్ధబ్రాహ్మణసంస్కృతగ్రంథములను బరిశీలించుటావశ్యకము. ఆగ్రంథములయందు ఈపేరు, రేవుపట్టణమునకును, ఈపేరుననున్న రాజ్యముయొక్క రాజధానికిని, ఆరాజ్యపుప్రజలకును గూడ గలిగినట్లు తరుచుగ నుదాహరింపబడినది. ఈగ్రంథములను బట్టియే యీపట్టణము క్రీస్తుకు పూర్వమునుండి రేవుపట్టణముగనుండినట్లూహింపబడినది.

టాలెమి క్రీ. శ. ౧౫౦ వ సంవత్సరమున వ్రాసిన భూగోళమున దీనిని 'టామలిటస్' అను పేర నుదాహరించియున్నాడు. అందలి భూగోళచిత్రమున నీపట్టణము గంగానదియొడ్డున కాన్పించుచున్నది.

సింహళము మొదలయినచోట్లకు బోవు వర్తకులకును, ఇతరులకును నిది రేవుపట్టణముగ నుండెనని మధ్యకాలపు బౌద్ధులు పలుమారు పేర్కొనియున్నారు. ఈపట్టణము సముద్రపుటొడ్డుననే యున్నట్లు ఫాహియాను (క్రీ. శ. ౪౦౫-౧౧) పేర్కొనియున్నాడు. సముద్రమున కెనిమిది మైళ్లదూరమున నున్నట్లు ప్రాచీనభారతేతిహాసములు తెలుపుచున్నవి. ప్రస్తుత మిది సముద్రమున కరువది మైళ్లదూరముననున్నది. ఫాహియాను అచ్చట నొక బౌద్ధమఠమున రెండేండ్లు నివాసము చేసెనట. తరువాత మరల హ్యూయన్ త్సాంగు అను నొక చైనాయాత్రికుడు (క్రీ.శ. 7 వ శతాబ్దము) ఈపట్టణమొక సింధుశాఖచెంత నున్నదనియు, అచ్చట ౧౦ బౌద్ధమఠములుండినవనియు, వానియందు వేవురుసన్న్యాసు లుండిరనియు, రెండువందల అడుగుల యెత్తుగల అశోకనిర్మిత స్తంభమొకటి నిరుచున్నదనియు నీలిమందు, పట్టు, రాగి (తామ్రము) ఈవస్తువు లిటనుండి ఎగుమతియగుచుండెడివనియు, తామ్రము మెగుమతియగుటచే దీనికి తామ్రలిప్తియను పేరు వచ్చెననియు వ్రాసియున్నాడు. ఇట్సింగ్ అను మరియొక చైనాయాత్రికుడు ఈశతాబ్దాంతమునందే చైనానుండివచ్చి యచ్చట దిగినాడు. 'హ్వీలను' అను నొక కొరియను (యాత్రికుడు) 'చైనాకుపోవుట కిది రేవుపట్టణము సముద్రమునకు దగ్గర నున్నది.' అని వ్రాసియున్నాడు. మిత్రగుప్తుడు వ్రాసిన 'దశరాజపుత్రచరిత్ర' (Story of the Ten Princes) యందీపట్టణము గంగానదీ సమీపమున నున్నదనియు, సముద్రప్రయాణము చేయు యవనులు మొదలయినవారల పడవ లిచటికి మాటిమాటికి వచ్చుచు పోవుచు నుండెననియు, అప్పు డీపట్టణ మభివృద్ధిదశయందుండెననియు గలదు.

మరియు క్రీ. ౮, ౯ శతాబ్దములకు పూర్వపువగు దూధపాణి కొండలపైనున్న శాసనమునను ఈయోడరేవుపట్టణ ముదాహృతమైనది. తరువాత నిచ్చటను దీని ముచ్చటయే కాన్పింపదు.

ప్రాచీనమహారాణుల చిత్రములు

మూడవచిత్రము

షేబారాజ్యపురాణి సాలమనుప్రభువుల సంభాషణము

అరేబియా దేశమునందలి ప్రాచీనతరమగు షేబారాజ్యముయొక్క మహారాణి దుకూలాంబరములను, వింతకాంతుల వెదజల్లు నవరత్న మణిమయ భూషణములను ధరించి 'వివేకి' యని ప్రఖ్యాతిగాంచిన సాలమను ప్రభువు నాస్థానమునకు వచ్చెను. 'సాలమనుచక్రవర్తి దైవజ్ఞానసంపన్ను'డను ప్రఖ్యాతిని విని యామహారాణి యాతనిని కఠినవిషయముల గురించి ప్రశ్నించి పరీక్షించుటకై, సుగంధద్రవ్యములను, సువర్ణరత్న భారములను అపారముగ నొంటెలపై నెక్కించుకొని గొప్పపరివారము వెంటరా నతివైభవముతో నచ్చటకేతెంచెను. ఆతఁడామె ప్రశ్నముల కన్నిటికిని సరియైన సమాధానముల నొసగి యామెను సంతుష్టిపరచెను. ఆతని యద్భుతజ్ఞానమును, సుందరధామమును, సంపద్వైభవమును గాంచి యాశ్చర్య

ప్రకాశితయై యీమె పగ్గిలెను. వింతతావుల వెన్నెల్లు పిల్లగాలుల నీనుచున్న నానావిధ పింఛములు క్రిందనల్ల క్రింద, తళతళ మెఱయునట్లు మను పెక్కించిన రాళ్లు తాపిన దివ్యభవనమున, ప్రాతనవమృగములవలె సునిపుణముగ నిర్మితమైన సువర్ణసింహాసనముపై నాసీనయై యీమె పాలనము చక్రవర్తిలో సుప్రకటించుచున్నది.

[శ్రీ. మహేంద్రనాథగారు చిత్రించిన త్రివర్ణచిత్రమునుండి. ౧౯౨౬ సం. ఏప్రిల్ నెల వేది స్క్రియరుపత్రిక.]

అజంతాచిత్రములు

చిత్రము. ౧

పట్టాభిషేకము

ఈచిత్రము మొదటిగుహాలయమునందలి వెనుకటి గోడపైన ఎడమప్రక్కనున్నది. ఇందలి పైయర్ధభాగమున కుడిప్రక్కనుండునది యొక అభిషేకశాల. ఒక సింహాసనమున కూర్చుండి అధిపుడొకడు ఒక స్త్రీ పళ్లెరమున గొనితెచ్చిన శుభవస్తువులను స్పృశించుచున్నాడు. ఆయన వెనుక ధవళశిరోంబరమును ధరించి యిద్దరు రెండుకుంభములనుండి జలమును అభిషేకించుచున్నారు. కుంభములపై ననేకచిత్రవిచిత్రాలంకారలేఖనములు కలవు. అధిపతికి వెనుక నిరుపార్శ్వములందును చామరధరులు కలరు. కుడివైపువనుండు చామరధారికి ముందుండునది బృహస్పతియై యుండనోపును. దీనికెడమవైపు నొకస్త్రీ యొకపళ్లె తెచ్చిన పళ్లెరమును అందుకొనుచున్నది. వీరివెనుక మఱియొకయువతి పళ్లెరమున ఫలాదుల నుంచుకొని నిలువంబడియున్నది. ఒకపురుషుడు తెల్లని కోకాను, టోపిని ధరించి, తనచేతి కర్రనానుకొని నిలిచి ప్రభునభిషేకమును జూచుచున్నాడు. వానివెనుక నొకడు అభిషేకార్థము సాధారణకుంభమునందు జలమును తెచ్చియున్నాడు. ఇంకను ఎడమప్రక్కను కొందరుభిక్షులు రాజపట్టాభిషేకసమయమున సన్మానము బడయ నిరీక్షించుచున్నారు.

చిత్రమునందు క్రిందిసగభాగమున నిద్దరుయువతులు ఒకపళ్లెరమునందు నాలుగు శిశుశిరముల నుంచుకొని యొకభిక్షునికి సమర్పించుచున్నారు. భిక్షువు చేత నొక తెల్లనిపూసలమాలనుంచుకొని మంత్రముల బఠించుచున్నాడు. క్రింద నిద్దరు అంజలీబద్ధులై నిలచియున్నారు. భిక్షునికి వెనుక నొకడు తెల్లనియుదుపును ధరించినవాడు కలడు. పూర్వమున రాజమూర్ధాభిషేకసందర్భములయందు మృగబలికిమారు నరబలులుకూడ నిచ్చువాడుకయుండెడినట.

చిత్రము. ౨

సమస్య

ఇది పదునాఱవ గుహాలయమున దక్షిణపార్శ్వ కుడ్యముపై చిత్రింపబడియున్నది. రాజాంతఃపురమున నొకవర్తులాకారమంటపమునందు గౌతమయశోధరా సతులు చెరియొక పర్యంకమున తివాసీల వానుకొని కూర్చుండియున్నారు. వారిపాదములక్రింద పీఠములు కలవు. గౌతముడు తనపురవిహారము ముగియగనే స్వగృహమునకేతెంచి తాను మార్గమున గాంచిన దుఃఖకరములగు దృశ్యములగురించి యశోధరాసతితో చర్చించుచున్నాడు. రాజకుమారుని మనసున విరాగోత్పత్తికి యశోధరాసతియు పరివేష్టించియుండు సఖీజనంబులును ఖిన్నులైనట్లు కన్పట్టుచున్నారు. క్రింద నిరువురు బాలురు ఒండొరుల గౌగిలించుకొని కూర్చుండియున్నారు. అందొకనిభుజమున నొకచిన్ని కత్తి వ్రేలుచున్నది.

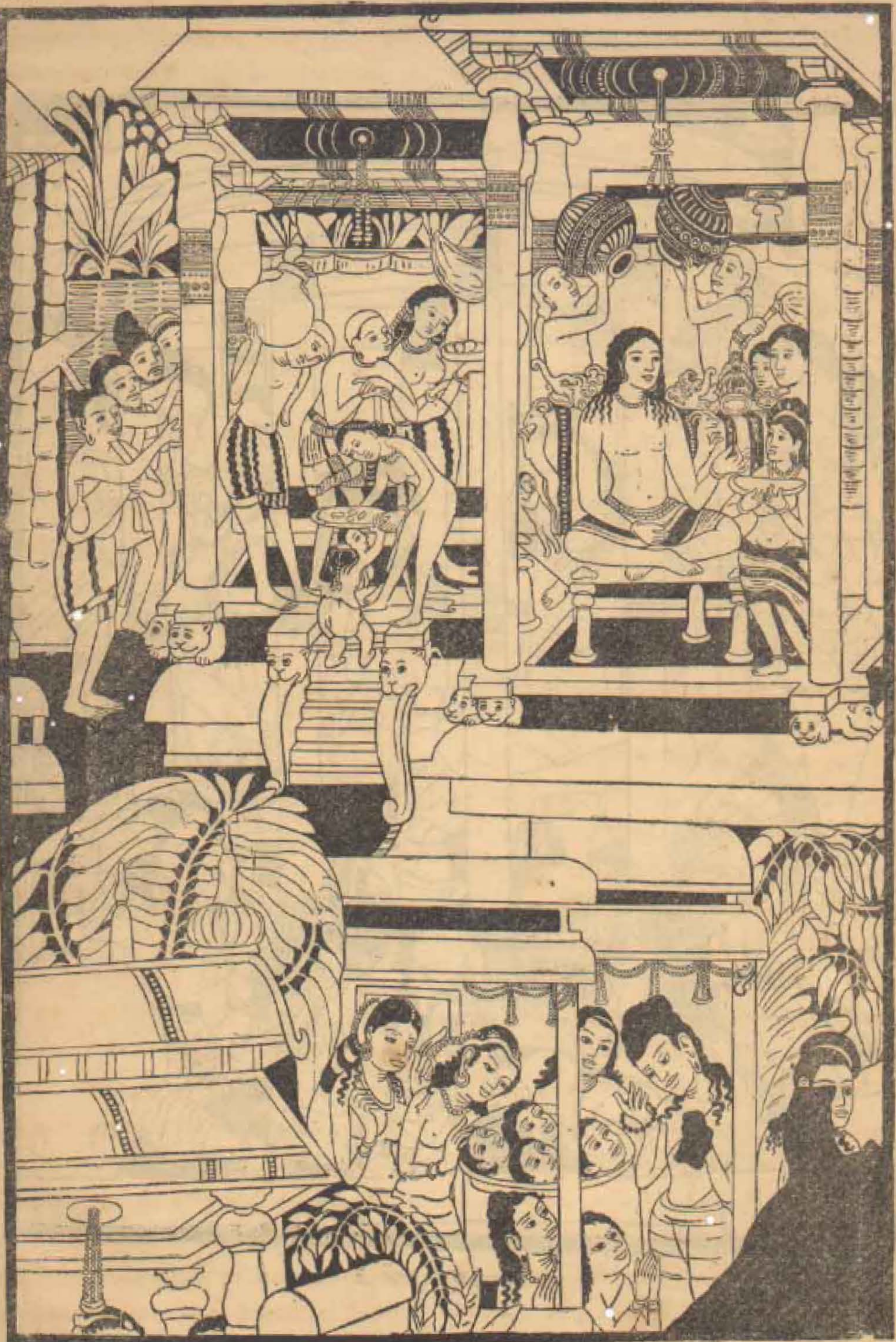
భారతమ్మకొకజాబు

[శ్రీమతి బొడ్డపాటి సీతాబాయిగారు]

చిరంజీవి సౌభాగ్యవతియగు భారతికి,

నీ ప్రియసోదరి, నీకు చిరాయువు జ్ఞానాభివృద్ధి, ధనసమృద్ధి, సోదరీవాత్సల్యము గలుగునట్లుగను, దేశోపకారిణి వగునట్లుగను ఆశీర్వదించి వ్రాయునదేమనగా:

నీ మూడవపుట్టినదినము జరిగినట్లు విని చాలా సంతోషించితిని. నేను సంక్రాంతికి ముందు బెజవాడలో మా పుట్టినింటికి వెళ్లియుండగా, నా శ్రేయోభిలాషులొకరు నీవు పుట్టినకొద్దిరోజులకే నిన్ను చూడుమని నాకిచ్చిరి. ఆడపిల్ల పొట్ట కొంత అలక్ష్యము చేసితినిగాని దేశోద్ధారకులకు నీవు రెండవసంతానమగుటచే నీవున్నావృద్ధిగాంచి, దేశమున కుపకరించెదవని అనుకొనుచు, నీలోని పేజీలను తిరుగవేసితిని. సంక్రాంతిపండుగ కాగానే

అజంతా చిత్రము ౧

అజంతా చిత్రము ౨

బెజవాడనుండి పట్నము వెళ్లి, నా భర్తగారికి నిన్ను గురించి చెప్పి, నిన్ను మా యింటికి రప్పించకోరితిని. నా కోరిక నెరవేర్చుటయే వారియుద్దేశ్యమగుటచే, నీగుణాగుణములను ఎంచక నీరెండవ నెలలో ప్రథమసంచికాసహితముగా నిన్ను మా ఇంటికి రప్పించిరి. అప్పటినుండియూ, నీకూ నాకూ స్నేహము కుదిరి దినదినాభివృద్ధియైనది. ప్రథమవత్సరమంతయూ నీముఖసౌందర్యము చూచియూ, నీలోనిచిత్తరువులు చూచియూ, నీవుచెప్పెడి కథలు వినియూ నీతో ఆడుకొనుచూ జరిపితిని. నీరెండవయేట నేను చెన్నపట్టణమునుండి షోలాపూరువెళ్లితిమి. నీవింట పెరుగుచుండుటచే విడువలేక నిన్ను నా అప్పటికి తీసుకు వెళ్లితిని. ఇక్కడ నీరూపు కొంతమారెను. నీ కథలు శ్రద్ధగా వినసాగితిని. నీపాటలు పాడుచుంటిని. నీమాటలు నాకిష్టమయ్యెను. నీచేతలు నాకు నచ్చెను. నామనసు నీకు వశమయ్యెను. నేనున్నూ నీవలె నుండుటకు ఆలోచించెడిదానను. ఈ యాలోచనలతోనే నీరెండవయేడు ఇక్కడ జరిపితిని. నీమూడవవీట షోలాపూరునుండి ఇక్కడికి (లాహోరుకు) వచ్చితిమి. నీస్నేహబలము నిన్నిక్కడికిని తీసుకురాగలిగెను. ఈసంవత్సరము నీలో చాలామార్పులు గలిగినవి. తోడి బాలికలవలె నీవు బాలారిష్టములకు లోనుగాక దృఢశరీరవై, అన్ని విషయములలోనూ ముందంజవేసితివి. సమస్తవిషయములూ నీవుగ్రహించితివి. నీవల్ల నాలోకూడా చాలా మార్పులు గలిగినవి. ఆరునెలలసహవాసమునకే వారు వీరగుదు రందురు. అటువంటిది మూడేండ్లసహవాసమగుటచే నీనుండి చాలాసంగతులు గ్రహించితిని. నీవు నాలో నణగియున్న నాశక్తిని నాకు స్ఫురింపజేసితివి. నీవు నాకంటెవయసున చిన్నదానవైననూ, గుణమున పెద్దదానవు. నిన్నుగురించి వ్రాసినదంతయూ అతిశయోక్తి అనిగాని, నిన్ను పొగడితినని గాని ఎంచవద్దు. ఉన్న సంగతిని వ్రాసితిని. నీ కింకొకవిషయము వ్రాయుచున్నాను. పాశ్చాత్యమాసపత్రికలందునూ, వారపత్రికలందునూ, స్త్రీలకొరకు కొన్ని పేజీలను ప్రత్యేకముగనుంచెదరు. దానిలో స్త్రీలదుస్తులు, వారుచేయవలసిన పనులు, వారు నేర్చుకొనవలసిన శిశుసంరక్షణ, కుట్టుపని, గృహవైద్యము, గృహనిర్వాహణము, పాకవిశేషములు మొదలయినవి ముఖ్యముగా ఆడువారే వ్రాసెదరు. అటులే నీలోకూడా కొంతస్థలమిచ్చి, నీసోదరీమణులచే వ్రాయు స్త్రీజనోపయోగకరములగు నట్టి చిన్నవ్యాసము లందు ముద్రించిన బాగుగానుండును. ఈసంగతి మీజనకులకు వ్రాయవలచి వారేమందురో యని యూరకుంటిని. నేను వారికి తెలుపుటకంటె నీవు తెలిపిన నీయందలి పుత్రికావాత్సల్యముచేత తప్పక వారంగీకరించి నీసోదరీమణులకు రావోసగెదరని, నీపేర వ్రాసితిని. గనుక కొన్ని పేజీలు స్త్రీలకొరకు ప్రత్యేకించునటులు మీతండ్రిగారితో చెప్పి, నీసోదరీమణుల కుపకారము చేసెదవని నమ్ముచున్నాను. ఇది నీ ధర్మము. మూడేండ్లపసిపాప కింతజాతేమి టని నాసోదరసోదరీమణు లనుకోవచ్చును. నీవువయస్సున పసిపాపవౌదువుగాని, బుద్ధిని బృహస్పతికి సమానురాలవని వారికి విన్నవించుచున్నాను. నీకాయురారోగ్యైశ్వర్యములు భగవంతుడు ప్రసాదించుగాక!

[లాహోరు.] ఇట్లు నీ ప్రియసోదరి సీతాబాయి.

ఉద్యోగుల విందులు

వల్లూరి సూర్యనారాయణరావు గారు ౧౯౨౭ మే ౨౧ వ తేది కృష్ణాపత్రికయందు ఇట్లు వ్రాయుచున్నారు:

వచ్చే పోయే యుద్యోగులకు వారి తాబేదారులు విందు లొసంగుట ఒక యాచార మైపోయినది. ప్రతి యుద్యోగియు కొందరికి మంచివాడుగను, కొందరకు చెడ్డవాడుగను నుండును గాని, తాబేదారులలో కొంద రాయనకు విందుచేసినపుడు, తక్కినవారుకూడ తమ యందనిష్టము కలిగి తరువాత వచ్చు ఉద్యోగి అపకార మేమైన చేయునేమో యని ఆవిందులకు పోవుచుందురు. ఈ విందులు, వెళ్లే యుద్యోగికి చేయుచున్నట్లు పైకి కనబడినను, రాబోవు ఉద్యోగి యీ సంగతి విని తమకేమైనా లాభము చేయునని యీ తాబేదారులు ఎంచుచుందురు. ఏ యుద్యోగియైనను తన క్రిందివారిని రొష్టుపెట్టక తనవిధాయకకృత్యమును సరిగా నెరవేర్చుకొన్నంతమాత్రముననే మనవాండ్రు ఆయనకు బ్రహ్మరథముపట్టుట ఆచారమగుచున్నది. ఇట్టి విందులు, టీపార్టీలు, ఫోటోలు ప్రతిఆఫీసులోను,

కోర్టులోను, పాఠశాలలోను మిక్కిలి చక్కగ యైపోయినవి. ఎట్టి విచక్షణయు లేకుండ మంచివాడనిపించుకొను ప్రతియుద్యోగికి ఆయన వెళ్లేటప్పుడు ఎక్కడలేని గౌరవము నిచ్చెదరు. ఆయనగుండా రాబోవువారి దయ సంపాదించుకొనుట, వెళ్లేవాడు తమ్మును బాధలు పెట్టలేదను కారణము ఈ తాబేదారుల నిట్టి పనులకు పురికొలుపుచున్నవి. ఇది బానిసబుద్ధితప్ప వేరు కాదు.

ఇట్టి బానిసబుద్ధి ప్లీడర్లలోకూడ వ్యాపించుచున్నది. మునసబు మంచివాడు గనుక విందులు చేయుచున్నామని వీరు చెప్పెదరు. మంచియనగ నేమి? ఈ ప్లీడర్లందరు మంచివారు కారా! దొంగతనము, లంచతనము, దౌర్జన్యము, త్రాగుడు మొదలైన యవినీతికరమైన పనులు చేయుచున్నారా? ఇతరులను హింసింపక తనపనిని తాను చేసికొన్నందుకు ప్రతివాడును మంచివాడనిపించుకొనవచ్చును. ఇట్టి మంచికేనా యీప్లీడర్లు ఒకని తరువాత నొకరు వరుసగా తమ మునసబుగారికి విందులు కావించుట? ఒకే ప్లీడరుగారు తానిరువది యిద్దరు మునసబులను చూచితిననియు వారిలో ప్రతివారును ఏదో ప్లీడరునో తిట్టుచుండెననియు, ఈ ప్రస్తుతము మునసబుగారు తానిక్కడనున్న సంవత్సరములో ఎవరిని తిట్టలేదు గనుక తా నాయనకు విందుచేసితిననియు చెప్పెవారు. ఇట్టి బానిసస్వభావము స్వతంత్రవృత్తి నవలంబించు నీప్లీడర్లకే యలవడినపుడు యిక తాబేదార్ల విషయమై చెప్పనేల?

ప్లీడర్లకును మునసబుగారికిని మధ్య హిందూ మతానుసారమైన భార్యాభర్తల న్యాయమేర్పడి వారు రెండవవారికి వంగి వంగి సలాములు చేయుచు, వారికి కోపము వచ్చిన తమ జీవనోపాధికి భంగము కలుగునని తలంచుచు తాము ఎంతధనము సంపాదించినను తమ క్రింది ప్లీడర్లకుకూడ ఈ బానిసత్వమునే నేర్పెడి మార్గదర్శకులగుచున్నారు. న్యాయాధికారియు, న్యాయవాదియు న్యాయాన్యాయవిచారణను సమాన గౌరవములకే పాత్రులగుదురని వీరు ఎంచరు. యజమానుని యెడల నౌకరు ప్రవర్తించునట్లు వీరు న్యాయాధికారుల యెడల మెలగుచుందురు. తమయింటి కెన్నడుగను మునసబుగారు తన గనువుకాలములో రాకపోయినను సరే, తమతో తిన్నగను మనసిచ్చి మాట్లాడక పోయినను సరే, కేసులు తెగలకొట్టినను సరే, గ్రామజీవనములో నెవ్వరును గాను ఆయన పాల్గొనకపోయినను సరే, తమ్మును తన యింటి కెప్పుడును విందుకు పిలువక పోయినను సరే, ఆమునసబు వెళ్లేటప్పుడు యీప్లీడర్లు విందులు చేయుదురు తమమీద వారి కాధిక్యమున్నదని ఒప్పుకొనుచున్నారు. దీనికితోడు మునసబుల, సబుజడ్జీల జీతములు వృద్ధియగుట, ప్లీడర్ల సంఖ్య యెక్కువై వీరి ఆయువులు తగ్గుచుండుట కూడ తటస్థించినది. వీరిలో ఐకమత్యము నశించి, గవర్నమెంటు వారిక్కూడ అధోగతికి దిగిపోయిరి. ఇటు పార్టీలక్షము, అటు న్యాయాధికార్లకుకూడ బానిసలై స్వగౌరవమును చెడగొట్టుకొనుచున్నారు. ఒక యుద్యోగి తన విధ్యుక్తకార్యములను సరిగా నెరవేర్చుకొనుటయేకాక ప్రజలతోకలసి ఆయాపట్టణములలోని సాంఘిక ఆర్థిక విద్యావిషయిక పారిశ్రామిక విషయములలో నేనియుండైనను పాల్గొనినయెడల అతనికి విందు చేయుటలో కొంత అందము నందమున్నది. ఏవిషయమునందును ప్రజాహితైక జీవనములో పాల్గొనక తన జీతము సంతయు మూటగట్టుకొని, తనబొజ్జ తాను నింపుకొనుచు స్వార్థపరుడైన యుద్యోగికి విందులుచేసి గౌరవింప బూనుట మన దేశాత్మగౌరవమును పోగొట్టి ప్రజాసామాన్యములో బానిసస్వభావముల మనుపట్లు చేయును.

శ్రీ సుభాషచంద్రబోసు

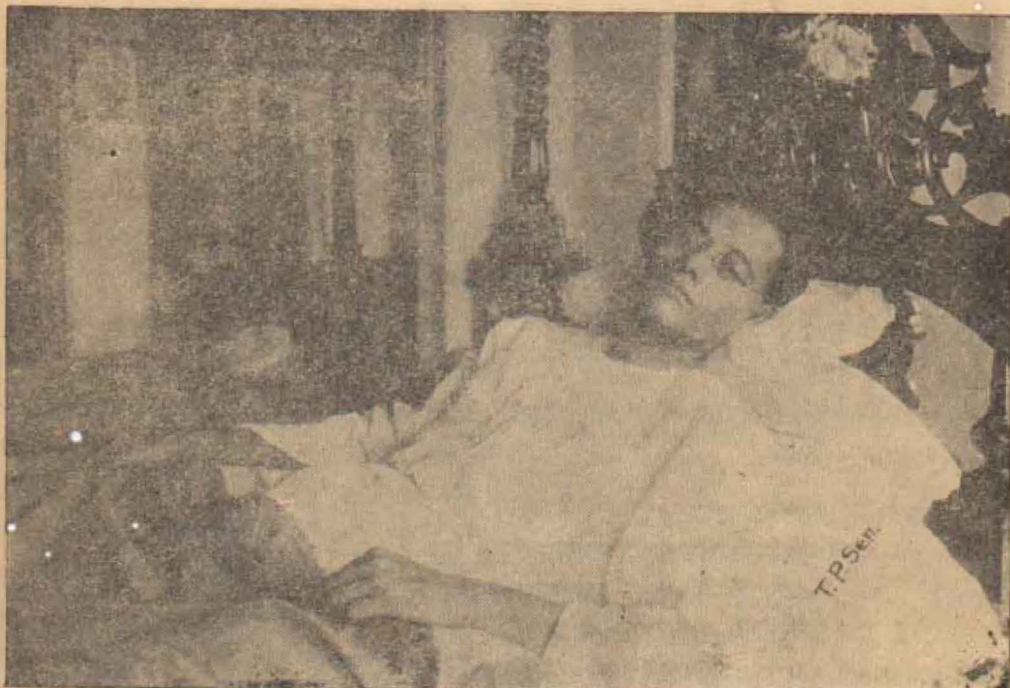
౧౯౨౪ సంవత్సరము అక్టోబరు మాసమున బెంగాలు ఆర్డినెన్సు శాసనము ననుసరించి నిర్బంధితులయి రెండు సంవత్సరములు, ఏడుమాసములు జెయిలులో పెక్కు యిక్కట్టులకు లోనయి తుదకు క్షయరోగపీడితుడై ప్రాణాంతస్థితికి రాగా బోసుగారిని ప్రభుత్వమువారు ౧౯౨౭ సం॥ మే నెల ౧౬ వ తేదిని, ఎట్టి షరతులను గోరక విడుదలచేసిరి. బోసుగారు తమ గృహమున విశ్రమించియుండగ దీసిన ఛాయాచిత్రమిది.

వీరి విడుదలనుగూర్చి ౧౯౨౭ వ సంవత్సరము మేనెల ౨౦ వ తేది కృష్ణాపత్రిక

"వీరి విడుదల ప్రజాందోళనము యొక్క ఫలితమని కొందరు, వంగరాష్ట్రము యొక్క క్రొత్త గవర్నరు

గారి యౌదార్యమూచేత మని మరి కొందరును వ్రాయను చున్నారు. ఈ విడుదలకు సంబంధించిన సంగతి సందర్భములను గొంచెము లోతుగా దరచి చూచితి మేని, ఇయ్యది ప్రజాందోళనము చేగాని, అధికారవర్గమునందలి మార్పు వలన గాని, కాదని బోధపడగలదు."

బోసుగారు తిరిగి కర్మక్షేత్రమునకు రాజాలరు. వారి నిప్పుడు విడుదలచేసినంత మాత్రమున, వారింతలో తిరిగి కార్యరంగమునకు దుముకగలరని గవర్నమెంటువారు నమ్మజాలరు. ఈ కారణముచేత బోసుగారిని విడుదల చేసిరే కాని రాజకీయ కారణము చేత గాదని నిస్సంశ

శ్రీ సుభాషచంద్రబోసు.

అని చెప్పి అందుకు గల కారణములను జర్చించుచు తుదకు బోసుగారి అనారోగ్యమే వారి విడుదలకు కారణమనుచని యిట్లు వ్రాయుచున్నది.

"బోసుగారి తీవ్రవ్యాధియే యీవిడుదలకు కారణమనుట నిస్సంశయము. వెనుకను గాంధిగారినిగూడ నిట్లే విడుదలచేసిరి. వ్యాధి జైళ్లలో గల చికిత్సోపాయముల నుదాటినదని తలంచినప్పుడు, వారిని విడుదలచేయుటతప్ప గవర్నమెంటు వారికి గత్యంతరము లేదు. బోసుగారి వ్యాధి యపాయకరమైనదని గవర్నరుగారి స్వంతడాక్టరే యభిప్రాయ మిచ్చినప్పుడు గవర్నమెంటు వారి కింకొక మార్గము లేక పోయినది. ఈవ్యాధి కుదురుటకు కథమ మే రెండు మూడు సంవత్సరములో పట్టును. అంతవఱకును యముగ చెప్పవచ్చును. బోసుగారి యనారోగ్యమైన సంరక్షణలో చిక్కుబడుట కవకాశము కల్పింపబడిన దను కారణము తప్ప గవర్నమెంటువారు నుడికిన దేమి యుక్రమమును నుద్దేశించి న్యాయపథమున ప్రోత్సహించు రని సంతసించుటకు అవకాశము లేదు."

హిందూస్త్రీ

"సుజాత" ౧-వ సంపుటము ౬-వ సంచిక యందు శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రిగారు ఇట్లు నుడివిరి:

పురుషు డెంతమంది స్త్రీలనైన పెండ్లాడవచ్చును. భార్య చనిపోతే వెంటనే యింకొకతెను కట్టుకొన

వచ్చును. అట్లు చేయకపోయినా ఐహిక సుఖములను బడయవచ్చును. ఒక భార్యను విడిచిపెట్టి, అంటే ఆమె జీవితమును ధ్వంసముచేసి, మరియొకతెను పెండ్లాడ వచ్చును. స్త్రీ యట్లుకాదు! భర్త పోతే స్త్రీ సహగమనముచేయవలెను. లేకున్న వికృతరూపిణియై ఐహిక ప్రవృత్తిని విడిచి ముండమోపియై యుండవలెను. నిర్దయుడై భర్త విడిచిపెట్టినచో కిక్కురుమనకుండ పడియుండవలెను. ఈ దౌర్జన్యవృత్తితో ప్రేమయొక్క యాధిపత్యము కుడిచిపెట్టుకొని పోయినది. దీనితో దాంపత్య ధర్మమునకు విఘాతము కలిగినది.

మనకు మరల స్వేచ్ఛ లభించుటకై నేడు లనేకవిధముల ప్రయత్నించుచున్నారు. గాని స్త్రీల విషయమున శ్రద్ధచేయుట లేదు. సత్యము లింకను గమనింపబడలేదు. స్త్రీని బానిసచేసితిమేని మన విప్లవము కొనసాగింపలేకున్న ఆనేకోద్యమముల నామె చక్కగ నిర్వహించి పురుషుని శ్రమను తగ్గింపగలదు.

మీరు నిర్బంధవిద్యను ప్రారంభింపుడు; బాల్యవివాహములను రద్దుచేయుడు; వితంతు వివాహములను శాసింపుడు; అస్పృశ్యతను తొలగింపుడు; రాటమును విసరుడు; హిందీని నెత్తికెక్కించుకొనుడు; గర్భాధాన వయస్సును హెచ్చింపుడు; వేశ్యలను తగ్గించి నృత్యగానాభినయములను చంపివేయుడు; గ్రామపునర్నిర్మాణ మనబడు దానిని సాగింపుడు; హిందూ మహమ్మదీయ సఖ్యమును సాధింపుడు; రాటపుజెండా నెగురవేయుడు; శాసనసభల నాక్రమింపుడు; లేకున్న వానిని నాశనము చేయుడు; ఏమయిన చేయుడు జాతి బాగుపడుటకివి మార్గములు కావు. జాతీయ నిర్మాణము పురుషుని పని గాదు. పురుషుని హృదయము నిర్మలము కావలెనన్న అది మాతృస్తన్యమువలన గాని కాదు. పురుషుని శక్తి నిశ్చలము కావలెనన్న అదిమాతృలాలనము వలన గాని కాదు. హిందూ స్త్రీ హృదయము సంస్కరింప బడునంతవరకును హిందూజాతి కున్నతి రాదు; హిందూ స్త్రీకి బంధముక్తి యగునంతవరకు హిందూదేశమునకు మోక్షము లేదు.

తథాస్తు

(మార్కండేయపురాణము అధ్యా. ౭౬)

గంజాం మండలమునందలి లక్ష్మీనరసుపేట నివాసులగు పారనంది సర్వేశ్వరశాస్త్రిగా రిట్లు వ్రాయుచున్నారు.

పూర్వము తమోగుణప్రధానుఁడగు 'దుస్సహుఁ'డను యక్షుఁడు బ్రహ్మచే సృజింపఁబడెను. ఋతుకాలంబున చండాలదర్శనమువలన కలిభార్యయందు పుట్టిన 'నిర్మాష్టి' యనునది వీనిభార్య.

ఈదంపతులకు నెనమండ్రు పుత్త్రులును, పుత్త్రులతో సమానసంఖ్యగల పుత్త్రికలును గలిగిరి. అందు, 1. దంతాకృష్టి, 2. తథోక్తి (తథాస్తు), 3. పరివర్తి, 4. అంగధృక్కు, 5. శకుని, 6. గండప్రాంతరతుఁడు, 7. గర్భహన్నుఁడు, 8. సస్యహన్నుఁడు అనువారు పుత్త్రులు.

1. నియోజిక, 2. విరోధిని, 3. స్వయంహారకరి, 4. భ్రామణి, 5. ఋతుహారిక, 6. స్మృతిహారిణి, 7. బీజహారిణి, 8. విద్వేషిణీయను వీరు పుత్త్రికలు.

వీరిలో ద్వితీయ సుపుత్త్రుఁడగు 'తథోక్తి' అనువాఁడు ప్రతిగృహమునందుండి యాయింటివారు మంచిమాటనుగాని చెడ్డమాటనుగాని పలికినపుడెల్ల 'తథాస్తు' అని యనుచుండును. వానిపల్కు వ్యర్థము కాదు. (అమోఘాశీర్వచనము) గాన ప్రతివారును సర్వకాలములయందు శుభవాక్యములనే పలుకుచుండవలెను. ఒకవేళ నమంగళవాక్యముల నుచ్చరించినచో వెంటనే శ్రీభగవన్నామస్మరణముఁ జేయవలయును.

శ్లో. తిష్ఠత్యవ్యక్తః కుమారస్తు తథా త్వీశ్యవసక్త ద్వదతః;
శుభాశుభే నృణాం యుంక్తే తథోక్తి స్తచ్చ నాన్యథా.
తస్మా దదృష్టం మంగళ్యం వక్తవ్యం పండితైస్సదా;
దృష్టే శ్రుతే తథైవోక్తే కీర్తయేదో జనార్దనః.

అని యున్నది.

'తథాస్తు దేవతలు కలరు' అని మనప్రాచీనులు చెప్పుటకీపురాణగాథ కొంతయాధారమై యుండవచ్చును. తథోక్తికిఁ గల తక్కిన సోదరీసోదరుల కృత్యములు అతిక్రూరములుగఁ జెప్పఁబడియున్నవి. వీరితండ్రియగు

దుష్పహానకు ముప్పదిరెండవయంత్రము పాత్రులను దోహిత్రులను కన్గొరి. అందులో 'త్రిలోకి'కి పుట్టిన 'కాలజిహ్వ' యనువాఁడొకదుష్పహపాత్రుఁడు. ఈతఁడంతరివారంవలెను బాంధవ్యముచేతనేకాక స్వభావసామ్యములచేఁగూడ మిగుల సన్నిహితులు.

టైపురైటింగు యంత్రముతో చిత్రించిన చిత్రములు

(15-5-27 టైమ్సు ఆఫ్ ఇండియానుండి.)

ఈరెండు చిత్రములను ఫోటోచిత్రములను జూచి టైపురైటింగు యంత్రముతో విజయనగరనివాసు లగు శ్రీ యం. వి. సుబ్బరావుగారు చిత్రించిరి. కేవలము ఉత్తరములు వ్రాయుట కుపయోగించుచుండిన టైపురైటింగు యంత్రముచే చిత్రములనుగూడ చిత్రించు శ్రీ సుబ్బరావుగారి యద్భుతకౌశల్యము ప్రశంసార్హము.

౨. మండి రాణీ సాహెబ గారు

౧. ఇర్విను ప్రభువు రాజప్రతినిధి

హృదయస్పందము

['మాధురీ' పత్రిక వైశాఖ సంచికనుండి]

కాయ మెంతస్థూలముగ నున్న, హృదయ మంత మందముగ గొట్టుకొనును. ఏనుగుగుండె నిమిషమునకు ౨౫ మారులు కొట్టుకొనును; గాడిదగుండె ౫౦ మారులు కొట్టుకొనును. సామాన్యముగా పురుషుని హృదయము ౭౦ మారులును, స్త్రీహృదయము ౮౦ మారులును, యువకుని హృదయము ౯౦ మారులును, అప్పుడే పుట్టిన శిశువు హృదయము ౧౪౦ మారులును స్పందించును. కుందేలుగుండెలు ౧౫౦ పర్యాయములును, ఎలుకగుండెలు ౧౭౫ పర్యాయములును ఆడును. ఏపనినైన చేసినచో హృదయస్పందము హెచ్చును. ఏపనియు లేక దినమెల్ల పండుకొనియుండినచో హృదయస్పందము ౨౦,౦౦౦ మారులు తగ్గును. పుట్టుటకు నాల్గుమాసముల పూర్వమునుండి మరణపర్యంతమును హృదయ మెడతెగక సాలునకు ౪౦,౦౦,౦౦,౦౦౦ పర్యాయముల వంతున స్పందించును. శరీరమునుండి వేఱుపరిచిన హృదయమును ఉప్పుకలిపిన నీటిలోనుంచి,

వదుము వదుము పంచదార నీటిలో వేయుచుండినచో అది కొన్నాళ్ళవరకు స్పందించుచుండును. మరణింపనున్న మనుష్యుని హృదయమును మరికొంతకాలమువరకు నడచుచుండునట్లు చేసి వైజ్ఞానికులు మనుష్యు లమరత్వము నొందుటకు మొదటిమెట్టు సాధించినారు. కాని నిజముగ మనము అమరత్వము నొందగలమో, లేమో చూడవలయును.

గ్రామములు-విశ్వవిద్యాలయములు

[శ్రీ యస్. వి. రామమూర్తి ఐ.సి.ఎస్. గారు జనవరి ౧౯౩౭ హిందుస్తాన్ రివ్యూ పత్రికయందు "భారతవర్షమున గ్రామపంచాయతులు" అను వ్యాసమున నీ క్రింది విషయములు వ్రాసిరి.]

వేల కొలది భారతీయయువకులు విశ్వవిద్యాలయములందు విద్యగఱచుచున్నారు. డిగ్రీలుపడసి వీరు తమ తమ యుద్యోగముల బడుదురు. వారు పట్టణములందే యుండవలెను గాని పల్లెటూళ్ళయందు వసింపజాలరు. వారి విద్యవలన పల్లెటూళ్ళ కేమియు లాభము లేదు. కాని మనవిశ్వవిద్యాలయములు కేవలము పట్టణవాసుల ధనమువలననే సాగుటలేదు. అంతులకు చాలవఱకు గ్రామములే సాయపడుచున్నవి. గ్రామస్థుల ధనమువలననే సర్కారు ఖజానాలు చాల భాగము నిండుచున్నవి. గ్రామస్థుల ధనమువలననే విశ్వవిద్యాలయములకు పునాది యేర్పడినది. గ్రామస్థుల ధనమువలననే యవి నడచుచున్నవి. అట్టియెడ నీ విద్యాలయములలో నుత్తీర్ణులైన విద్యార్థులను గ్రామములందు విద్యాప్రచారము గావించుటకేల ప్రోత్సహింపరాదు? అట్లయిన, డబ్బిచ్చినందులకు గ్రామములకు గూడ కొంత లాభము చేకూరును. ఈ పాఠము లభ్యసించు విద్యార్థులకు, వారొక కొన్ని గ్రామములందు సంచారముచేయుచు విద్యాప్రచారము గావించు పద్ధతిపయినే బి.ఏ.,యం.ఏ. మొదలగు బిరుదములనొసగు నేర్పాటు గావింపవలెను. దీనివలన విద్యాభివృద్ధి గలిగి, గ్రామము లారోగ్యవంతములై యెక్కువపాటుపడు శక్తి గలిగి దేశమున కార్థికవృద్ధినిగూడ సమకూర్చును. నేడు గ్రామములు చాలనీచస్థితియందున్నవి. ఈస్థితికి కారణము కేవలము దారిద్ర్యము కాదు; జ్ఞానాభావమే ముఖ్య హేతువు.

ఒక్కొక గ్రామమునుండి కొకరిద్దఱు యువకులు విద్యాలయములయందు విద్యనేర్చినవారున్నను, సమూహములవలన గ్రామములకు గలుగు ప్రభావము ఒకరిద్దఱువ్యక్తులవలన గలుగజాలదు. పురములందలి యువకులకు గ్రామములందు సంచారముచేయుట శ్రమదాయకమే యయినను, దానివలన గలుగు నైతికవికాసము చాలగ నుండును. గ్రామముల కిదియొక మహోపకారముగాదు. ఇది నాగరిక జనులకు గ్రామములయెడ గల చిరవిస్మృతమగు కర్తవ్యము.

పాడాంగు స్త్రీలు-బర్మా దేశము

(ఆడువాండ్ర అలంకారముల అగడములు)

[౧౯౩౭ సంవత్సరము మేనెల ౧౬వ తేది టైమ్సు ఆఫ్ ఇండియా పత్రికనుండి]

బర్మాదేశమున 'పాడాంగు' లను నొక జాతివారు గలరు. వీరిది ౧౫౦౦ చదరపుమైళ్ళ వైశాల్యముగల పర్వతమయదేశము. దక్షిణ 'షాన్' సంస్థానములలోని 'మాంగ్ పెయి' సంస్థానమునుండి దక్షిణమున 'కారెన్ని' లోని 'బాలేక్' సంస్థానమువఱకు నీదేశము వ్యాపించియున్నది. వీరిస్వరూపము చాలవఱకు చైనావారిని బోలియుండును. వీరిభాషకును, చైనావారిభాషకును సంబంధముగలదు. ౧౯౩౧వ సంవత్సరపు జనాభాప్రకారము ఈభాషను మాట్లాడువారు ౩౩,౫౪౯ మందియున్నను ఈ 'పాడాంగు' జాతికి జెందినవారు ౧౩,౭౫౫ మందిమాత్రము కలరు. వీరిలో స్త్రీలు పురుషులు సమానముగ నుందురు.

పాడాంగులు గడుసరులు. వీరు ఇరుగు పొరుగు జాతులవారికంటె యినుమడిగ ఆహారమును గైకొందురు; ఇనుమడిగ పనిచేయుదురు. వీరికి వేటాడుటయందు నేర్పును ఆసక్తియును గలదు. వీరు నిర్దయులై చిన్న చిన్న పక్షులను సైతము వేటాడుదురు.

వీరినాయకుడు వీరిజాతివాడు కాడు. వీరాతని వేఱొకజాతినుండి సొమ్మునిచ్చి కొనెదరు. ఇట్లు వీ రిప్పటికి రెండుమాఱులు తమనాయకుని కొనిరి. మొదటి యాతడు ఇప్పటినాయకునికి తాతయో, బంధువో అగు ను. ఆతడు 'షాన్' జాతికి చెందినవాడు. తమ యభి ప్రాయమునకు విరుద్ధముగ నాతడు ప్రవర్తించుటచే వారాతని జంపివైచిరి. తత్పాపఫలముగ నా దేశ పు పొలములు ఫలశూన్యము లయ్యెను. ఎల్లపైరులును చక్క గా పెరుగును. గాని, ఫలమాత్రము లేకుండెడివి. తరువాత మఱియొకనిని అధికముగ సొమ్మునిచ్చి కొనిరి. కొనుటకుబూర్వ మాతని సామర్థ్యమును, బలమును నీ క్రిందివిధముగ బరీక్షించిరి: ఒకగొప్ప కారుపందిని పిడి కిట గ్రుద్దికాని, బల్లెముతో బొడిచికాని చంపి మంటపై దానిని తానొకడే కాల్చి పక్వముచేయవలెను. తిన్నగా పెరిగిన యున్నతవృక్షము నెక్కవలెను. మఱియు మూడేండ్లవయసుగల కోడిపుంజుకాలినుండి మాంసము నంతయు నొకేమా ఱూడదీయవలెను.

౧. పాడాంగుస్త్రీలు. వీరు ధరించిన ఇత్తడిచుట్టలు పొడవయిన యిత్తడికమ్మిలో చేసినవి. వీరికి అలంకారమునందు గల అభిమానము వీరిముఖములయం దుట్టిపడుచున్నది.

వీరు కొంత జంకులు లేక కలసి మెలసి చెలిమి చేయ దగియుందురు. ఈజాతివారిలో స్త్రీలయెడ గా రవ మధికము. ఆడువారు అలంకారప్రియులు. వీరుధరించు జాకెట్లు చాలవఱకు తెలుపు, ఎరుపు రంగుగలిగి పొడ వుగ నుండును. వానియంచులు నీలిరంగు గలిగి యుండు ను. వీరు అలంకారముగ కంఠమునందును, కాళ్లయందు నుధరించు ఇత్తడి కమ్మిచుట్టలు మిలమిల మెరయుచు మిగులవింతను గొలుపుచుండును. ఈ యలంకారమువలన వీరికంగవైకల్యము గలుగును. మెడయందలి చుట్టవలన

౨. ఇటీవల నవీనపద్ధతి నలంకరించుకొని యున్న 'పాడాంగు' సుందరి.

మెడ కొన్ని యంగుళముల పొడ వధికముగ పెరుగును. ఇత్తడిచుట్టలుగల మెడలు, వాలుబుజములు గల యీ స్త్రీలు 'షాంపేను'సారాయిబుడ్డవలెనుండి నవ్వుపుట్టించు చుందురు. చిన్నపిల్లలకుగూడ నీచుట్టలుతగిలించి క్రమముగ కంఠము సాగునట్లు చేయుదురు. ఎంతపొడవుగ కంఠము పెరిగిన నంతయందమనివీరియభిప్రాయము. వీరొకొక్కరు ధరించు నిత్తడిచుట్టలు ఇరువదిపౌనులకు మించిన బరువు గలిగియుండును.

ఆభరణములయందలి పిచ్చిచే నిట్లంగనలు తమ సహజసౌందర్యమును గోలుపోయి వికారరూపములను చెందుచుండు టాశ్చర్యమును గలిగింపక మానదు.

౩. చక్కగా అలంకరించుకొనియున్న పాడాంగు స్త్రీ (పిఱుందవైపు). కాళ్లయందును, కంఠమునందును ఇరువదిపౌనులకు మించిన బరువుగల ఇత్తడిచుట్టలను ధరించియున్నది.

౪. తనసింగారమునకు మరియొక గర్వకారణమై యున్న పడాంగు యువతి. కంఠమునందలి చుట్టలలో పైవలయము ఆరుపౌనులకన్న యెక్కువ బరువుగలిగియుండును. ఈచుట్టలవలన వీరు క్రిందికి జూడ జాలరు. ఒకశతాబ్దమునకు పూర్వము పురుషులు పైతము నిట్లే యలంకరించుకొనుచుండిరట.

భారతీయ చిత్రకళలో నూతనశక్తి

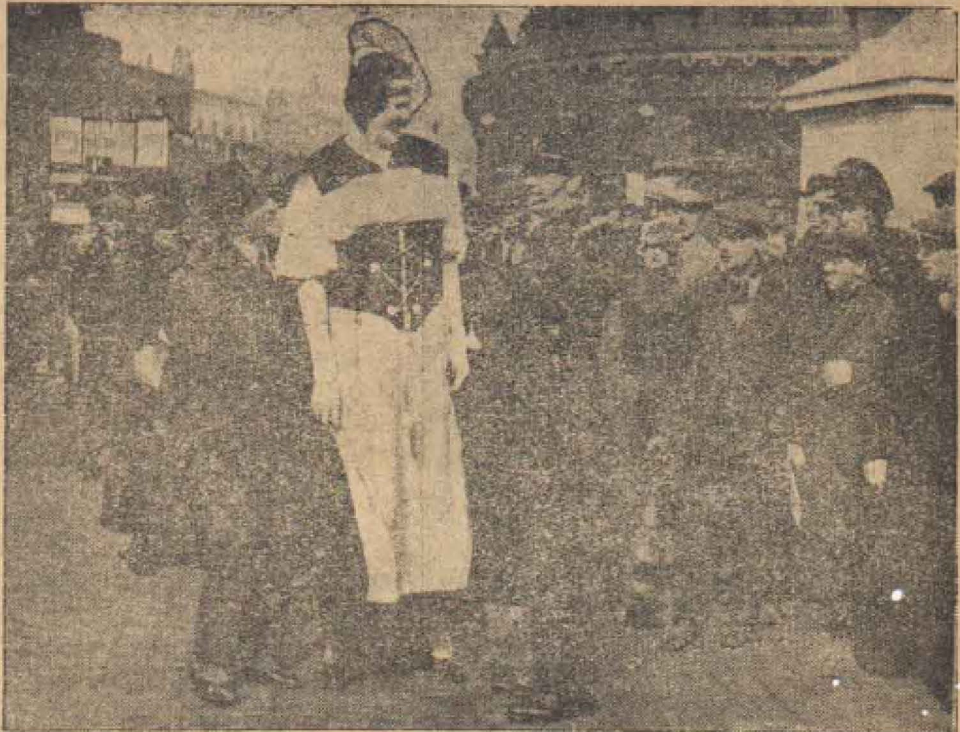
(ఆంధ్రుల చిత్రకళావికాసము.)

మిథిక్ సొసైటీ త్రైమాసికపత్రిక ఏప్రిల్ సంచికకు భావచిత్రలేఖనాశిరోమణి బిరుదాంకితులైన శ్రీయుత యస్. వ్యాసారామ్ గారు 'భారతీయ చిత్రకళలో నూతనశక్తి' అను వ్యాసమొకటి వ్రాసియున్నారు. వారు చిత్రకళ దాని పరమార్థము, పాశ్చాత్యచిత్రకళకు ప్రాచ్యదేశచిత్రకళకు గల భేదము, కడచిన శతాబ్దికడపటి భాగమునుండి హిందూదేశమున చిత్రకళపై కలిగిన అభిమానాదరములు—ఈ మొదలగు విషయములను గురించి వివరించుచు నడుమ రవివర్మ చిత్రములు, అందలి కళాసంప్రదాయములు, నేటిసుప్రసిద్ధ వంగదేశ చిత్రకారులు, వారి కళాకౌశలము, వారిలో ఒక్కొక్కరి చిత్రరచనలలో నుండు భేదములు, రవివర్మచిత్రములకు వంగీయచిత్రములకు సంప్రదాయములలో గల భేదము—ఇవి యన్నియు తీవ్రముగను, సూక్ష్మముగను వివరించిరి. ఈసందర్భమున ఆంధ్రుల చిత్రకళా పునరుద్ధరణప్రయత్నములను గురించి యిట్లు వ్రాసిరి:

"బంగాళాదేశమున కళావిషయమున గలిగిన పునర్వికాసము మూలమున ఆంధ్రదేశమునను కళావిషయమై యభిమానము కలిగి దానిని పునరుద్ధరింప ప్రయత్నములుజరిగెను. దక్షిణహిందూదేశములందలి యేయితరప్రదేశములందుకంటెను ఆంధ్రదేశమున దేశాభిమానము నిజముగా ఒకజీవశక్తియే. ఆంధ్రులలో కళాభివృద్ధివిషయమై కలిగిన యభిమానము బూటకము కాదనుటకు వారిలోనెల్ల సుప్రసిద్ధ చిత్రకారుడగు డి. రామారావు గతించిన పిదప అతనికి స్మారకచిహ్నముగ నుండుటకై స్థిరమైన యొకచిత్రకళాబోధనామందిరమును నెలకొల్పబడుటయే తార్కాణము.

ఇప్పటి చిత్రకారులలో శ్రీ అడవి బాపిరాజు ముందు ముందు చాలఅభివృద్ధిలోనికి రాగలడనితోచుచున్నది. నూతనోత్సాహపూరితులైన యీయాంధ్రచిత్రకారులను అజంతాచే యాదర్శముగ గైకొందురు. అజంతాను లక్ష్యముగ గైకొన్నప్పటికి వారు జీవితములోని ఆంధ్రాదర్శములను, దేశీయములైన వారి యాచారవ్యవహారములను తమ చిత్రరచనలలో ప్రతిఫలించునట్లు చేయుటకై ప్రయత్నించుచున్నారు. ఆంధ్రచిత్రకళ యింకను శైశవావస్థయందే యుండుటచేత దాని భావిస్థితినిగురించి యూహలు చేయుట యనుచితము. అయినను, వారుపూర్వ కళను పునరుద్ధరించుట యత్యంతావశ్యకమని యోజించి, వారియాశయము కార్యరూపమునకు దెచ్చుటకై మనస్ఫూర్తిగ తీవ్రముగ పనిచేయుచున్నందులకు వారినభినందింప దగియున్నది."

పొడవైన యాడుది

మిస్. డోర్లైస్ డువాల్ అను పేరుగల యీమె లండనునగర నివాసిని. ఈమెపొడవు ఎనిమిదిఅడుగులు, ఒక అంగుళము. ఈమె విహారమునకై వీధివెంట బయలు వెడలెను. కొంటెపడికి వెంటనంటిన గుంపునకు దాళ జాలక తిరిగి యింటికి జేరుకొనవలసిన దయ్యెను. ఈమె తలిదండ్రులు, పదునారేండ్లవయసుగలసోదరియు సందరి వలెనే మిగుల పొడవుగలిగి యుందురు. ప్రపంచమున నీమెకన్న పొడవయిన యాడుది వేఱెవ్వరెయు లేదు. (టైమ్సు ఆఫ్ ఇండియా. 8-5-1927.)

నూతన ఢిల్లీనగరము

౧౯౨౭, మేనెల ఇండియను రివ్యూపత్రిక ఇట్లు వ్రాయుచున్నది.

నూతనఢిల్లీ నగరమున డెబ్బదివేలు ప్రజలు త్వర లో చేరనున్నారు. ౨౮ మైళ్లు పొడవుగల రోడ్లు అచ్చట నున్నవి. ౨౦౦ మైళ్లు పొడవుగల విద్యుత్తంత్రులు కూర బడినవి. ఇప్పటికి నగరనిర్మాణమునకు ౯,౨౫౦,౦౦౦ పౌనులు వ్యయమైనవి.

సంపూర్ణనగర నిర్మాణమునకు మదింపు ఇట్లు వేయబడినది :

	పౌనులు
పార్లమెంటు కార్యాలయము	౫౬౨,౫౦౦
సెక్రిటేరియటు (మంత్రివర్గ) కార్యాలయము	౪౧,౩౧౨,౫౦౦
రాజప్రతినిధి భవనము	౧,౯౩౪,౫౦౦
ఇతర భవనములు	౧,౧౨౫,౦౦౦

నగరనిర్మాణమునకు నికరవ్యయము ౧౦,౫౦౦,౦౦౦ పౌనులనియు, తోటలు, ఉద్యానములు మొదలయిన వానియొక్క నిర్మాణమునకు ౩,౪౫౦౦౦ పౌనులనియు మదింపు వేయబడెను.

శ్రీ రోమెయిను రోలెండుగారు
(నోబెల్ సారస్వతబహుమానమునొందినవారు)
మాడరన్ రివ్యూ పత్రికాసంపాదకులు శ్రీ రామానంద చటర్జి గారు
౧౯౨౬ సెప్టెంబరుమాసమున చటర్జిగారు జినీవానుండి రోలెండుగారిని సందర్శింప వెళ్లినపుడు తీసిన ఛాయాచిత్రము.

ప్రభుత్వోద్యోగుల ప్రజాహితకార్యములు

౧౯౨౭ మేనెల మాడర్న రివ్యూపత్రిక ఇట్లు హెచ్చరించుచున్నది:

నాలుగేండ్లక్రిందట ఒరిస్సా బీహారు రాష్ట్రీయుల మంత్రులలో నొకరయిన శ్రీ గణేశదత్తసింగుగారు తమ జీతమున మూడువంతులు ప్రజాహితకార్యమున కర్పింప వాగ్దత్తముచేసిరి. దానివనుసరించి వారు పాట్నాలో నొక యనాథశిశురక్షణాలయమును స్థాపించి దాని కొక లక్షరూప్యముల నొసగిరి. అట్లే సామ్రాజ్యశాసనసభాధ్యక్షులు శ్రీ పటేలుగారును తమజీతమునుండి నిర్దిష్ట భాగమును ప్రజోపయోగమునకు వినియోగింప మహాత్మునికి పంపుటకు వాగ్దత్తముచేసి యట్లేపంపుచున్నారు.

ఇట్టి శ్లాఘ్యకార్యములు యితరప్రభుత్వోద్యోగులకు నైతము సర్వదా అనుసరణయోగ్యములు.

చైనా కత్తికట్టవలెను

డాక్టరు ఛారల్సు ఇ. జెఫర్ సనుగారు (అమెరికాసంయుక్తరాష్ట్రీయులకు చెందినవారు) 'దిక్రిస్చియను రిజిస్టరు'లో నుదాహరించిన రీతిని ఇట్లు వ్రాయుచున్నాడు:

నేను చైనాలోనుండగా నాకు తెలిసిన విషాదకరము లగు విషయములలో ఒకవిషాదవిషయమును నాకు సందర్శన భాగ్యము లభించిన గొప్ప మనుష్యులలో నొకడగు ఆ నాయి విశ్వవిద్యాలయాధ్యక్షుండు చెప్పినాడు. మే మిరువురమును హాంకాంగుకువెళ్లుచు నోడ పైతట్టున గూర్చుండి

సంకెల లూడినవి
చీనా: "ఇపుడు నాకు స్వేచ్ఛ. నా యిష్టము వచ్చినట్లు చేయగలను"
ఇంగ్లాండు: "నా కనిష్టమయినదానిని తప్ప."
"హింసించినండి,"

పై వాళ్ళు, వర్తమాన సభవి వ్యక్తిస్థితులను గూర్చి చర్చించుచుంటిమి. అప్పు డాతడు "పై వాక కత్తికట్ట వలెను. ఏప్రాచ్యజాతిపట్లగాని, కత్తికట్టనిదే పాశ్చాత్య క్రైస్తవజాతులకు గౌరవము గల్గదు. ఏప్రాచ్యజాతిగాని కత్తికట్టనిది పాశ్చాత్యక్రైస్తవజాతినుండి న్యాయమును పొందజాలదు. కావున, కత్తికట్టుట తప్ప వేఱుగతి లేదు. పాశ్చాత్యజాతులవలన న్యాయమును బడయుటకయి మేము, మా పెద్దలయైతిహ్యాసులకును, జ్ఞానఘనులగు మా మహాత్ముల సిద్ధాంతములకును విరుద్ధముగ ప్రవర్తింపక తప్పనిదయ్యెను" అని చెప్పెను. ఆతనట్లు చెప్పుచుండ నేనాతనియెదుట సిగ్గనే తెల్లబోయి నోరు తెఱవజాలక కూర్చుంటిని.

"మానవుడు కుక్క-కంటె నీచుడు!!!"

[మాధురీపత్రికనుండి]

గ్రంథములు

౧. సర్వలక్షణసారసంగ్రహము

గ్రంథకర్త: శ్రేష్ఠలూరు వప్పన్నయ్యంగారు. క్రౌను సైజు ౫౦౫ పుటలు. వెల ౪ అణాలు.

ఇందు లాంగ్లపద్ధతులపై నాంధ్రవ్యాకరణాలంకార లక్షణాదులు వివరింపఁబడియున్నవి. విద్యార్థుల కిది బాగుగ నుపయోగపడును. దీనికి శ్రీ కట్టమంచి రామలింగారెడ్డిగారు విపులమగు పీఠిక వ్రాసిరి. పుస్తకము వలయువారు 'వెంకటరత్నం అండ్ కో., బెజవాడ' అని వ్రాయవలెను.

౨. వేంకటేశ్వరశతకము

కర్త: అవధానుల కామేశ్వరరావుగారు. క్రౌను సైజు ౨౦ పుటలు. ౧ అణా పోస్టుబిళ్ల పంపువారికి ఉచితముగ పంపబడునట. మృదుశైలిగల నూఱువృత్తము లిందుఁగలవు. వలయువారు గ్రంథకర్తగారి పేర 'ఫొటోగ్రాఫరు, గణుకు' ఏజ్సిగోదావరి, అని వ్రాయవలయును.

3. వేంకటేశ్వరశతకము

కర్త: వల్లా చినరెడ్డినాయఁడుగారు. డెమ్మీసైజు ౨౮ పుటలు. వెల ౩ అణాలు. 'వేంకటేశ! యనంతర విప్రకాశ!' అను మకుటముతో ౧౦౨ చక్కని సీసపద్యము లిందుఁ గలవు. వలయువారు గ్రంథకర్తగారి పేర 'అమలాపురము, తూర్పుగోదావరి' అని వ్రాయవలెను.

౪. అభిమన్యునాటకము

గ్రంథకర్త: నూరపనేని వెంకటాద్రిగారు. క్రౌను సైజు ౬౨ పుటలు. వెల రు. ౧. ఇది 'పండిత రాధేశ్యామ కవిరత్న' కృత హిందీనాటకమునకు భాషానువాదము. శైలి బాగున్నది. సందర్భానుసారముగ భారతములోని రసవంతములగు పద్యములు చొప్పింపఁబడినవి. సరసమగు పాత్రపోషణాదికము కలిగి, నాటకము వేగముగ నడచిపోవుచున్నది. కాని కొన్నిచోట్ల రసపుష్టికిఁ గూడ స్వల్పవ్యవధియొసఁగని వేగమైయున్నది. వలయువారు 'మద్దుల లక్ష్మీనారాయణగుప్త, బుక్కుసెల్లర్సు, మచిలీపట్టణము' అని వ్రాసినఁ బడయఁగలరు.

౫. సరోజముఖి

గ్రంథకర్త: చిట్టా ఆంజనేయులుగారు. డెమ్మీసైజు ౧౦౪ పుటలు. వెల రు. ౧. ఇది ఆరంకముల నాటకము. బ్రహ్మశ్రీ చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహముగారి 'మణిమంజరి' యను నవలయందలి కథయే యీ నాటకమునకు ఇతివృత్తము. వలయువారు 'కొంతరాజు వెంకట్రామయ్యగారు, తాడికొండ (గుంటూరుజిల్లా)' అని వ్రాసినఁ బడయఁగలరు.

౬. స్వరాజ్యవాస్తవోపాయద్విశతి

కర్త: శతావధాని శ్రీ వేమూరి నృసింహశాస్త్రులుగారు. క్రౌనుసైజు ౩౯ పుటలు. వెల ౪ అణాలు. ఇందు ౨౦౩ సంస్కృతశ్లోకములు తెలుఁగు తాత్పర్యముతో నున్నవి. వలయువారు 'విజయ ముద్రాక్షరశాల, బాపట్ల' అని వ్రాయవలెను.

౭. త్రికోణతత్త్వము

గ్రంథకర్త: కిడాంబి వేంకటవరదాచార్యులవారు. డెమ్మీసైజు ౭౩ పుటలు. వెల రు. ౧. ఇది వైద్యవిద్యార్థులకును, వైద్యులకును జాల నుపకరించు గ్రంథము.

వలయువారు గ్రంథకర్తగారి చేత 'శాఖమురుమూరు పోస్టు, కాజీపల్లిగూడెం తాలూకా, పశ్చిమగోదావరి జిల్లా' అని వ్రాయవలెను.

౮. శారీరకధర్మబోధిని

గ్రంథకర్త: చివుకుల లక్ష్మీనారాయణ శాస్త్రి గారు. క్రౌనుసైజు ౧౭౮ పుటలు. వెల ౧౧ అణాలు.

ఇందు శరీరశాస్త్ర సంబంధించిన ముఖ్యవిషయములు బాగుగ వర్ణింపబడినవి. వలయువారు గ్రంథకర్త గారి చేత 'మారీసుపేట, తెనాలి, గుంటూరు జిల్లా' అని వ్రాయవలెను.

౯. నాడీజ్ఞానబోధిని

గ్రంథకర్త: డా॥ యస్. వి. నంబిగారు. క్రౌనుసైజు ౨౦౯ పుటలు. (వెలవేయలేదు). మూత్రాదిరోగములచేతను నాడీపరీక్ష గావించి గ్రంథకర్త యీగ్రంథము సమగ్రముగ రచించినారు. వీరు విద్యాగురుల ఆయుర్వేదమునకు గావించుచున్న యుపకారములలో నీగ్రంథ మొకటి. అక్కడక్కడ వీరు చిత్రపటములనుగూడ నిచ్చి, చెప్పెడి విషయములను సుబోధ్యములు గావించి యున్నారు. వలయువారు గ్రంథకర్తగారి చేత 'ఆర్య వైశ్య ఆయుర్వేద చిల్డ్రన్స్ శ్రీ వైద్యశాల, ౨౬, హంటర్స్ రోడ్, వేపేరి, మద్రాసు' అని వ్రాయవలెను.

౧౦. ఆంధ్రవీరులు (మొదటిభాగము)

గ్రంథకర్తలు: శ్రీ శేషాద్రిరమణకవులు. క్రౌను సైజు ౧౬౦ పుటలు. వెల ౮ అణాలు. ఇందు చరిత్రాత్మకములగు పదికథ లున్నవి. వలయువారు 'వేంకటరామ్ అండ్ కో., బెజవాడ' అని వ్రాయవలెను.

౧౧. యోగేశ్వరినవల (మొదటి సంపుటము)

గ్రంథకర్త్రి: పులుగుర్త లక్ష్మీనరసమాంబ గారు. డెమ్మీసైజు ౨౧౩ పుటలు. వెల రు. ౧-౪-౦. ఇది శ్రీ దామోదర ముఖోపాధ్యాయుని వంగనవలకు తెలుగుసేత. మృదుమధురమగు శైలి. వలయువారు 'మేనేజరు, ఆంధ్రప్రచారిణీ గ్రంథనిలయము, పిఠాపురము, తూర్పుగోదావరి' అని వ్రాయవలయును.

౧౨. వసిష్ఠజనక సంవాదము

యామిజాల శేషయకవి ప్రణీతము. డెమ్మీసైజు ౭౪ పుటలు. వెల ౧౨ అణాలు. ఇదియొక వేదాంత ప్రబంధము. వలయువారు '[illegible] గారు, స్వధర్మప్రకాశినీ కార్యాలయము, బృందావనము, శేరునాథపోస్టు, మదరాసు' అని వ్రాయవలయును.

౧౩. ఈశ్వరశతకము

గ్రంథకర్త: నల్లపల్లి నారాయణమూర్తి గారు. క్రౌను ౧౬ సైజు ౫౮ పుటలు. వెల తెలియదు. వలయువారు గ్రంథకర్త చేత 'రామచంద్రపురం, తూర్పుగోదావరి జిల్లా' అని వ్రాయవలెను.

౧౪. వీరకాంతలు (మొదటిభాగము)

రచయిత: వల్లూరి వేంకటకృష్ణయ్యగారు. క్రౌను సైజు ౭౨ పుటలు. వెల ౬ అణాలు. ఇందు తొమ్మండుగురు వీరవనితలకథలున్నవి. గ్రంథముదొరకుచోటు: కృష్ణా ఫాన్సీ స్టోర్సు, తెనాలి.

పత్రికలు

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక

సంపుటము ౧౯, సంచికలు ౫, ౬. కాకినాడ

ముఖ్యవ్యాసములు:

దేవేంద్రవర్మ చీకిపలసశాసనము—శ్రీ కట్టి సాంబమూర్తిశాస్త్రిగారు. గాంగవంశీయుడగు భూపేంద్రవర్మ కుమారుడు దేవేంద్రవర్మ గాంగశకము ౩౯౭-వ యేట (క్రీ. శ. ౬౬౭) సూర్యగ్రహణకాలమున కోలువర్తని యందలి కంపలివాస గ్రామవాస్తవ్యులగు ఆదిత్యభట్ట, యజ్ఞభట్ట ప్రముఖులకు దానముచేసిన 'సిపిది' యను గ్రామ శాసనమిది. శాసనమున పేర్కొనబడిన గాంగలరాజధాని 'విజయకళింగనగరము' గంజాముజిల్లాలోని ముఖలింగమునకు చేరువనున్న కళింగనగరమని శాస్త్రిగా రూహించుచున్నారు. దానమిచ్చిన 'సిపిది' అను ప్రదేశము ప్రస్తుతము నరసన్నపేటకు దూర్పుగా రెండుమైళ్ల దూరముననున్న 'చీకిపలస' యను నగ్రహారముగా యిం దూహింపబడినది. వీరిందు కావించిన కాలనిర్ణయమునకు సరియైన ఆధారము కాన్పింపదు.

బాలవ్యాకరణ హరికారికల పౌర్వాపర్య విమర్శనము—విద్వాన్ మద్దూరి వేంకటరమణశాస్త్రిగారు. ఇందు శిష్టు కృష్ణమూర్తి కవికృతమగు హరికారికలను జూచి చిన్నయసూరి బాలవ్యాకరణమును రచియించిరని కల్లూరు వేంకటరామశాస్త్రి గారు సుప్రార్థప్రకాశిక యను బాలవ్యాకరణవివరణగ్రంథాంతమున గావించిన

సిద్ధాంతమును ఖండించుచు ఉభయగ్రంథస్థవిషయములను, ఇతరాధారములను గైకొని సుదీర్ఘముగ విమర్శించి బాల వ్యాకరణమే హరికారికలకు మూలమని సిద్ధాంతము కావింపబడినది.

అరవమునందలి వింతయక్కరము తెలుగునగలదా?— కాశీభట్ల బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారు. అరవయుచ్చారణము కంటె భిన్నమైన యుచ్చారణముగల యొక వింత యక్షరము 'ఴ' (ழ) యొకటి ఆంధ్రమున గలదని శాసనప్రమాణముల నాధారముగా గొని కొందఱంగీక రించిన దానిని ఖండించుచు నట్టియక్షర మాంధ్రమున లేదని శాస్త్రిగా రిందు నడువుచున్నారు. వ్యాసము ముఖ్యముగా నీపత్రికయొక్క పూర్వసంచికలో శ్రీ జయంతి రామయ్యపంతులుగారు ప్రకటించిన వ్యాసము నకు ఖండనరూపమైనది.

మఱియు, శ్రీపాద లక్ష్మీపతిశాస్త్రిగారు వ్రాసిన సూర్యనారాయణీయాంధ్రభాషానుశాసనప్రామాణ్యవిచా రము, బండారు తమ్మయ్యగారు వ్రాసిన 'పాలకురికి సోమనాథకవి — గద్యకృతులు' మొదలయినవి కొన్ని గలవు.

ఈపత్రికకు ఇందు ప్రకటించిన క్షయసంవత్సరపు టాయవ్యయ పట్టిక ననుసరించి ఆయము రు ౧౦,౭౫౯ను, వ్యయము రు ౯,౯౭౦ను అని తెలియవచ్చుచున్నది. ఇట్టిక్లేశము లేకున్నను రెండు మూడు సంచికలకొక పి మూడు నాల్గునెలలకొ ఒకమారు పత్రికప్రకటింపబడు చున్నది. ఆంధ్రసాహిత్యోద్ధరణమునకు కంకణము కట్టి గట్టిగ పాటుపడినలేని యీపత్రికను ముందు సకాల మున నుచితరీతిని ప్రకటించుట పరిషత్తువారికి విధియని చెప్పక తప్పదు.

వేఙ్కటేశ్వరప్రయుఙ్నము, రెండవసంపుటము,

నాల్గవసంచిక.

ప్రధానవ్యాసములు:—

'ప్రౌఢవ్యాకరణప్రశంస.' ఇది ప్రశంస కాదు; నిరాసము.

'సాహిత్యము-నూతనయుగము.' వ్యాసరచయిత మున్ముందు ప్రకటింపనున్న 'అర్వాచీనాంధ్రసాహిత్యవిమ ర్శనావ్యాసావళికిది యుపోద్ఘాతము. ఈయుపోద్ఘాత మర్వాచీనాంధ్రసాహిత్యముపై నెత్తిన విజయధ్వజము.

'మచ్చుపదముల మచ్చటలు.'

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తువారు ప్రకటింపనున్న సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటువుయొక్క 'మచ్చుపదములు' అను చిన్ని పొత్తముపై విమర్శనమిది. సశేషము.

ఇందొకచో వ్యాసరచయిత "ఏతన్నిఘంటు సంపాదకులు ఏతన్మహాకోశపరిశోధనమునకుఁ దగిన యంత కాలము సాకల్యము నంగీకరించిరయేని, ఇంకమందొకనుంగదుర యేని గ్రంథస్థ ప్రతాధివిషయమునను, పదముల యర్థలక్ష్య సమన్వయతాధివిషయమునను తగిన శ్రమచేసి గ్రంథమాత్రే పఠనాదరగముగా టకుఁ దోహదము గలుగుదును." అని వ్రాసి యున్నారు. ఇట్లయాచితముగ సారస్వతసేవకు కంక ణము కట్టుకొన సిద్ధపడియుండు వీరి కట్టియవకాశము ను గలిగించి నిఘంటుకార్యాలయమువారు తెల్లమిగ్గముల వీరి సాహాయ్యమును బడయుట కడుంగడు సముచితమేకాని వీరు మఱియొకచో "అపకీర్తిభయం నాస్తి అప్పలా చార్యసన్నిధౌ" యన్నట్లు మచ్చుపదముల యచ్చుకూట మిని నే యొచ్చమును బోచ్చెమును మచ్చునకైనియు నిచ్చ గింపనియమ్మకప్పలు నచ్చికపుబుచ్చికల ముచ్చట కొండ్రు తిరుకొట్టువచ్చిన నట్లచ్చుకొన వచ్చుఁగాక. అచ్చముగ భాషాస్వచ్ఛత మెచ్చునవికిఁ గుచ్చువార లందలి సారసాచ్ఛములఁ గప్పిపుచ్చరా దను నిచ్చను మచ్చునకుఁ గొన్ని యాక్షేపముల నిచ్చట కచ్చిగ నేను నాబుచ్చుట మచ్చరమునకుఁ గాక యొచ్చరమునకె యనియు, నెచ్చరు నీయచ్చుకూటమున కొకమచ్చ యేని వాటిల్లకుండఁ జూచు నిచ్చగాక మఱియొండు కచ్చితముగా జనియు మచ్చుపదములవారచ్చుకొనుదురు గాక!" అని వ్రాసినట్లు తమ రచనాచాతుర్యమును నిఘంటువు నందు జొప్పింపకుండ మాత్రము చూచుకొనుట శ్రేయము.

'ఆంధ్రభాషానుశాసన ఖండనము.' ఇమకటి సంచి కలో ప్రారంభమైనది. ఇంకను సశేషము.

సుజాత

సంపుటము ౧, సంచిక ౫. త్రూపుబజారు, హైద్రాబాదు.

ఇందు 'శాసనములు' అను శీర్షిక క్రింద, హైదరా బాదు ఆంధ్రపరిశోధకసంఘమువారు తేదర్ల వారికి సంబం ధించిన దానపాత్రశాసనముయొక్కయు సోమనసాన పనుఱొక్కయు మూలమును ప్రకటించియున్నారు.

ఆంధ్రభారతి

రెండవ సంపుటము, రెండవ సంచిక, మచిలీపట్టణము.

యథాప్రకారము కథలు,పద్యాలు, ఒకటి రెండు చిత్రవ్యాసాలు ఇందు ఉన్నవి.

సాభిప్రాయ విశేషములు

శ్లో. వ్యవసాయాత్మికా బుద్ధి రేకేహ కురునందన! బహుశాఖా హ్యనంతాశ్చ బుద్ధయో వ్యవసాయినామ్.

వేదాధ్యయనమును 'హరిః ఓమ్' అని ఉపక్రమించి 'ఓమ్ శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః' అని ముగించుట శిష్టసాంప్రదాయము. అధ్యయనమునందువలె నియత కర్మలయందును భగవన్నామస్మరణతో కార్యోపక్రమణమును చేయుటయును, శాంతిహోమముతో కర్మలను ముగించుటయును సనాతనధర్మము. ప్రవృత్తి వాయువేగ మనోవేగములతో పరువులిడుచున్నను శాంతిని గోరుచున్నది. గ్రీష్మము వర్షాగమనమును గోరుచున్నది. మహాప్రలయము వటపత్రశయనమునందు పరిణమించుచున్నది. సంరంభము ప్రవృత్తియందు తాత్కాలికముగను ప్రబలినను శాంతి ప్రపంచస్థితికి సహజావస్థయై యున్నది. గాంధిమహాత్ముడు సనాతనమైన శాంతి సందేశమును లోకమునకు నిరంతరము చాటుచున్నను సంరంభమున కలవాటుపడిన ప్రపంచమునకు శాంతిసందేశము దుర్గ్రాహ్యముగ నున్నది. త్రికరణశుద్ధిగ శాంతి నారాధించుట వర్తమాన పరిస్థితులందు దుస్తరముగనున్నది. శ్రీ హరిస్థానమును ధనాధికారములును, శాంతిస్థానమును సంరంభమును నాక్రమించి శాంతిసందేశమును నిరర్థకము చేయుచున్నవి. రాజ్యనీతిజ్ఞులు, శ్రీమంతులు, నాయకులు శాంతిధర్మములను ఘోషించుచు సంరంభబీజములను పోషించుచున్నారు. సిద్ధాంతములందు స్వాతంత్ర్యము, ప్రజాస్వామ్యము గోచరించుచున్నను ఆచరణమునందు నిరంకుశత్వము, పరాధీనత్వము, ప్రత్యక్షముగ నున్నవి. ఈవిపరీతసంరంభము సాంఘికవ్యవస్థలందును, ఆర్థికపరిస్థితులందును గోచరంబగుచున్నది. ధనస్వాములకును కార్మికులకును, శిష్టులకును సామాన్యులకును, పరాధీనరాజ్యములకును స్వాతంత్ర్యరాజ్యములకును, వివిధమతస్థులకును దినదినప్రవర్ధమానం బగుచున్న మహాసంరంభమునకు ఫలము దైవాయత్తమైనను వర్తమాన సంధిసమయము దుర్భరముగనున్నది. వర్తమానసంధిసమయమునందు ధర్మాధికారమును నిర్వహించుటకు విశేషావకాశములుగల గ్రేట్‌బ్రిటను ధర్మమార్గమునకు ప్రతికూలభావమును వహించుట సంతాపకరముగనున్నది. కన్సర్వేటివు ప్రభుత్వము విదేశవ్యవహారములందును, స్వదేశవ్యవహారములందును నవలంబించుచున్న రాజనీతి పరమార్థములకు సాధనము గాగలదని కాలము విశదము చేయగలదు. ఐరోపా మహాసంగ్రామము ముగిసి పదేండ్లు గాకపోయినను బ్రిటిషు రాజ్యాధికారుల రాజనీతి సంగ్రామమునకు సాధనంబుగనున్నది. బ్రిటిషు రాజ్యాధికారు

లవలంబించుచున్న రాజనీతి పరద్వేషయుముకు నిర్ధారణచేయుచున్నది.

* * * *

విదేశవ్యవహారములు

బ్రిటిషు మంత్రివర్గము రుష్యా సామ్రాజ్యముపట్ల నవలంబించిన రాజనీతి యనాలోచితముగ నున్నది. లండనునందలి రుష్యాభవనమును ధ్వంసము చేయుటయును, రుష్యావర్తకసంబంధమునువిచ్ఛేదముచేయుటయును అనుచితకార్యములని ప్రాజ్ఞులు గ్రహింప గలరు. బర్కెనుహెడ్ ప్రభువు రుష్యాచేయుచున్న కుతంత్రముల నద్భుతముగ వర్ణించెను. సోవియటుప్రభుత్వము పన్నుచున్న యెత్తులు నింద్యములైనను బ్రిటిషుప్రభుత్వము పన్నుచున్న గూఢచర్యలు నింద్యతరములుగ నున్నవని రైకోఫుగారు ప్రకటించుచున్నారు. బ్రిటిషు ప్రభుత్వ మవలంబించుచున్న రాజ్యతంత్రము మహాసంగ్రామమునకు బీజాంకురములను నాటుచున్నదని రైకోఫుగారు తెలిపినభావము చిరకాలముననే సార్థకముగాగలదని బ్రిటిషు రాజ్యాంగవాతావరణము వ్యక్తముచేయుచున్నది. బ్రిటిషుప్రభుత్వము చీనా, ఈజిప్టు, పారసీకము, భరతవర్షము దేశములం దవలంబించుచున్న నిర్బంధప్రస్థానము సంగ్రామ సంస్కారమును సూచించుచున్నది. చీనాదేశమునకు సైన్యనివహము లింకను పోవుచున్నవి. ఈజిప్టునకు దండయాత్ర వెడలినది. భరతఖండమునకు నిర్బంధవిధానము పరిపాటియైనది. బ్రిటిషుప్రభుత్వము సామ్రాజ్యమునందలి శ్వేతజాతుల కభయమును, శ్వేతేతరజాతులకు నిర్బంధములను నొసంగుచు సంక్షోభమును గలుగజేయుచున్నది. శ్వేతరాజ్యములకు స్వాతంత్ర్యము నొసంగుటయును, శ్వేతేతరజాతులను నిర్బంధించుటయును వర్తమాన బ్రిటిషు రాజ్యాధికారులకు పరమలక్ష్యముగ నున్నది. మూడువంతులు శ్వేతేతర ప్రజలుగల బ్రిటిషు సామ్రాజ్యమునకు వర్తమానరాజనీతి క్షేమకరము గాదు.

బ్రిటిషు ప్రభుత్వముపట్ల ప్రపంచము నందంతటను ప్రతిఘటనము బయలుదేరుచున్నది. బ్రిటిషు సామ్రాజ్యమునకు మర్మస్థానములైన ఈజిప్టు, ఇండియా మొదలగు దేశములం దశాంతి పెరుగుచున్నది. నిర్బంధితులపట్లను, రాజ్యాంగ సంస్కరణములపట్లను వింటర్టన్ప్రభువు వ్యక్తము చేయుచున్న నిర్లక్ష్యభావము భారతీయుల హృదయములందు నిరాశను గలుగజేయుచున్నది. దేశమునందు కుట్రలులేవని వింటర్టన్ప్రభు వంగీకరించియును నిర్బంధితులను విడిచిపెట్టకుండుట రాజనీతిగాని, న్యాయాచరణముగాని కాజాలదు. భయము భక్తి లేని ప్రభుత్వమునకు న్యాయముతో నిమిత్తముండదుగదా! సుభాసుచంద్రబోసుగారిని విడుదల చేయుటవలన గలుగని రాజ్యవిప్లవము శేషించినవారిని విడుచుటవలన గలుగజాలదు. రాజ్యాంగ సంస్కరణముల విచారణ విషయమై తన కేమియును తెలియదని నటించిన మంత్రి ప్రజ్ఞను వర్ణించుటకు వేయినోళ్లుగల శేషునికైనను సాధ్యముగాదు. భారతప్రభుత్వమును ప్రాణములేని బొమ్మనువలె నాడించుచున్న బర్కెనుహెడ్

వింటరుటను ప్రభువులకు లోకమునకంతకును వెల్లడియైన విషయము తెలియదని యెవరు నమ్మగలరు? వేలకొలది వేతనములను గైకొనెడి మంత్రు లేదేశమునందును నిట్టి దౌర్భాగ్యస్థితి యందుండజాలరు. అంతఃకలహముల కాలవాలమై శాపగ్రస్తమైన భరతవర్షమున కీదౌర్భాగ్యస్థితి సహజావస్థగ నున్నది. బ్రిటిషు రాజ్యాధికారులు పరాధీన రాజ్యములకు చూపుచున్న నిర్లక్ష్యభావమునే స్వదేశమునందు కార్మికపక్షమునకును జూపుట ఆత్మ వినాశమునకు గారణము గాగలదు.

* * * *

వర్తకసంఘ శాసనము

యూరపురాజ్యములందు గ్రేటుబ్రిటను యోగక్షేమములు పరిశ్రమలమీద నాధారపడియున్నవి. బొగ్గు, ఇనుము, బట్టలు, యంత్రములు, నౌకలు మొదలగు పరిశ్రమలు బ్రిటిషుప్రజల యోగక్షేమములకు మూలాధారములై బ్రిటిషుద్వీపముల సంపన్నత్వమునకు దోడ్పడినవి. ఈ పరిశ్రమలందు ధనస్వాములకును కార్మికులకును నిరంతరము సంరంభము గలుగుచున్నది. ఈసంరంభమునందు ధనస్వాములకుగల ప్రభుత్వాదరణము, కార్మికులకు లేకపోయినను కార్మికుల సంయోగబలము ధనస్వాములకు భయభ్రాంతులను గలుగజేసినది. ఏబదేండ్లనుండియును కార్మికసంఘములు పనివాండ్రకు గడించిన ప్రయోజనములను నిర్మూలము చేయుటకు బాల్డువిను ప్రభుత్వము వర్తకసంఘశాసనమును నిర్మించుచున్నది. కన్సర్వేటివు ప్రభుత్వము శాసననిర్మాణవిషయమునను చూపుచున్న పట్టుదల యసహ్యమై మహాసంరంభమునకు సాధనము గాగలదు. కార్మికసంఘశాసనము, రుష్యా సంధివిచ్ఛేదము, చీనా దండయాత్ర, పరాధీన రాజ్యములందు నిర్బంధములు ప్రపంచమునకు సంప్రాప్తముగానున్న మహా సంక్షోభమునకు సూచనలుగ నున్నవి. బాల్డువిను ప్రభుత్వము నిర్బంధసాధనముల మూలమునను బ్రిటిషుసామ్రాజ్య ప్రతిభ నుద్ధరించుటకు బూనుకొనుట స్వాతంత్ర్యయుగమునందు నిరర్థకముగాని సార్థకముగాదు. మహాసంగ్రామము ముగిసి పదేండ్లు గడువకమునుపే సంగ్రామ ప్రయత్నములకు బూనుకొనుట మహాసంక్షోభమునకు గారణము గాగలదు. ప్రపంచమునకు 1929వ సంవత్సర ప్రాంతములందు గలుగనున్న మహాసంక్షోభమును నివారించుటకు పరమేశ్వరుడు బ్రిటిషురాజ్యాధికారులకు జ్ఞానోదయమును గలుగజేయుగాక!

* * * *

భారత రాజ్యాంగములు

భారతరాజ్యాంగములస్థితి అయోమయముగనున్న విధమును దినదిన ప్రవర్ధమానం బగుచున్న యంతఃకలహములును, నిస్సహాయస్థితియును, నిర్బంధములును విశదము చేయుచున్నవి. శాసనసభలకు గలిగిన విరామము కాంగ్రెసు స్థాయిసంఘసమావేశమున కుద్వేగమును గలుగజేసినది. బొంబయియందు గూడిన స్థాయిసంఘసమావేశమునందు స్వరాజ్యవాదులకు యథోచితసహకారవాదులకు, బహిష్కారవాదులకు రోషావేశ పూరితములైన వాగ్వి

వాదములు పెరిగినవి. స్వరాజ్యపక్షమునకును, బహిష్కారపక్షమునకును గౌహాతి తీర్మాన విషయమునను చెలరేగిన భేదాభిప్రాయములు సిద్ధాంతఖండనమునందు గాక వ్యక్తిదూషణమునందు పరిణమించుట దేశమునకు సంప్రాప్తమైన దుర్దశను విశదము చేయుచున్నది. నాయకులం దాత్మవిశ్వాసమును, పరస్పరవిశ్వాసమును సంకుచిత రూపమును దాల్చినవి. నాయకులకును, అనుచరులకును ప్రతిపక్షులందు రంధ్రాన్వేషణము జేయుటయును, దోషారోపణము జేయుటయును పరిపాటియైనది. అసహాయోద్యమారంభమునం దుచ్చస్థానము నధిష్ఠించిన దేశధర్మలక్ష్యము సంకుచిత రూపమును దాల్చివ్యక్తిదూషణలందును, సాంఘికకలహములందును పరిణమించినది. ఇపుడు 1920 వ సంవత్సరపుస్థితి లేదని వగచుట గతజలసేతుబంధనముగ నున్నది.

గయాకాంగ్రెసువరకును నడచిన కాల ప్రవాహమును నాయకులును, అనుచరులును గమనించుట యవసరము. స్వరాజ్యపక్ష నాయకుడు దేశబంధుదాసు ప్రతిపాదించిన ప్రతిష్టంభనము గోహతి కాంగ్రెసునందు దాల్చినది యథోచిత సహకారరూపమును. గోహతి కాంగ్రెసు చేసిన తీర్మానము పరస్పరవిరుద్ధభావములతో సమ్మిళితమై యున్నను శాసనసభా ప్రయోజనముల నాశించుచున్నది. గోహతి తీర్మానము స్వరాజ్యవాదులకు శాసనసభలయందు గలుగజేసిన యవకాశములను బహిష్కారవాదు లొకవిధమునను, స్వరాజ్యవాదులు వేరొక విధమునను సమన్వయముచేయుట కవకాశములు గలిగినవి. భిన్నలక్ష్యములు గలపక్షము లొకవిషయమును సమానదృష్టితో జూడజాలవు. ఒకపక్షమునకు శాసనసభలు నిర్బంధాలయములు: రెండవపక్షమునకు శాసనసభలు దేశప్రయోజనములకు సాధనాలయములు. బరంపురంము, బెజవాడ, నెల్లూరు, రాజమహేంద్రవరము మొదలగు మ్యునిసిపలు సంఘములం దసహాయవాదు లధ్యక్షులుగనున్నారు. శాసనసభలయందు స్వరాజ్యవాదులు సహకారధర్మము నవలంబించుచున్నారు. అధఃపతనమునకు హద్దులను నిర్ణయించుట సాధ్యము గాదు. వర్తమానదుర్దశ కొకరిని బాధ్యులనుజేయుట న్యాయము గాదు. భిన్నపక్షముల నాయకులొండొరులను నిందించుకొనుట ధర్మచ్యుతికి సాధనం బగుచున్నది గాని ధర్మసంరక్షణమునకు సాధనంబుగా కున్నది. కార్యనిర్వాహకసంఘము చేసిన తీర్మానమువిషయమై పత్రికలందును సభావేదికలయందును బయలుదేరిన నిందారోపణములు ప్రజాహృదయమునం దసహ్యతను గలుగజేయుచున్నవి. నాయకులు చూపుచున్న కోపావేశములు పరమార్థములకు గారణంబులగుచున్నవి. ప్రజావిశ్వాసమును బడయుటకు నిగ్రహానుగ్రహముల వలెను కోపోద్రేకములు సాధనములు గావని నాయకులును వారియనుచరులును గ్రహించి ధర్మారాధనమును జేయుదురుగాక!

బొంబయి స్థాయిసంఘమునం దంకురించిన భేదాభిప్రాయములు వ్యక్తి దూషణములందు బరిణమించుట సంతాపకరము. శ్రీని

వాసయ్యంగారు, ప్రకాశముగారు, హార్డీమను గారు వారి శక్తికొలది దేశసేవను జేయుచు ప్రజల మన్ననలను బడయుచున్నారు. దురభిమానమును పెంచి దేశమును దురాగ్రహాపూరితము చేయుట యనర్థదాయకము గాని ప్రయోజనకరము గాదు. ఈ నిందారోపణలు గాంధిమహాత్ముని మీఁదను సయితము ప్రసరింపజేయుట దేశమునకు సంప్రాప్తమైన యధోగతికి నిదర్శనముగ నున్నది. కాంగ్రెసు కార్యనిర్వాహకసంఘము తెలిపిన యభిప్రాయమును స్థాయిసంఘము మార్చుట కవకాశములు గలవు. ప్రత్యేకముగ గూడనున్న కాంగ్రెసు స్థాయిసంఘ మేమి తీర్మానమును జేసినను భిన్నపక్షములవారును వారిదృష్టిని అభిశంసనవిధానము నుండి కార్యనిర్మాణమునకు బూనుకొనుట శ్రేయస్కరము.

* * * *

హిందూమహమ్మదీయ సంయోగము

సాంఘిక ప్రయోజనములును, సాంఘిక ద్వేషములును దేశమును కీలాభీలము జేయుచున్న సమయమునందు వివిధసంఘములకు సంయోగమును గలుగజేయుట స్వరాజ్యపక్షమునకు మొదటిమెట్టుగ నున్నది. సంయోగములేని స్వరాజ్యము స్వప్నదృశ్యముగ నుండగలదు. గాంధిమహాత్ముడు స్వరాజ్యమునకు హిందూమహమ్మదీయ సంయోగము ముఖ్యావసరమని చేసిన నిర్ధారణకు గతసంవత్సరానుభవము మహావ్యాఖ్యానముగ నున్నది. హిందూమహమ్మదీయనాయకులు భిన్నపక్షములందు జేరి గలుగజేసిన సంక్షోభము హృదయవేదనను గలుగజేసినది. బొంబయియందు స్థాయిసంఘము మోదించినతీర్మానము ప్రశస్తము గాకపోయినను హర్షింపదగియున్నది. ప్రత్యేకనియోజకవర్గము నేర్పాటుచేయుట భారతజాతీయ నిర్మాణమున కొకమెట్టుగ నేర్పడగలదు. వర్తమాన సందిగ్ధస్థితియందు, సంయుక్తనియోజనములందు స్థానములను నిర్ణయించుట రెండుసంఘములకును సాహచర్యమును విశ్వాసమును గలుగజేయుటకు సాధనము గాగలదు. బొంబయి తీర్మానము వెంటనే హిందూమహమ్మదీయ సంయోగమును పరిపక్వము చేయజాలకపోయినను సంయోగమునకు తోడ్పడునని యందరును సంగీకరింపవలయును. హిందూమహమ్మదీయులకు రాజ్యాంగములందు సంయోగమేర్పడునపుడు వేళతాళాదులసమస్యలను నిర్ణయించుట కవకాశము లేర్పడగలవు. హిందూమహమ్మదీయసంయోగము స్థిరపడుటకు రాగల కాంగ్రెసునకు డాక్టరు అన్సారిగారి నధ్యక్షునిగ నెన్నుకొనుట ధర్మము. పత్రికలయందును, సభావేదికలయందును నిర్మాణకార్యవిధానము ప్రత్యక్షమగుచున్నను ఆచరణమునం దపరూపముగనున్న విధమును దేశపరిస్థితులు విశదముచేయుచున్నవి. నాయకానుచరులకు వాగ్వాదములందు గలయుత్సాహము కార్యాచరణమునందు గనుపడకున్నది. ఈ సందిగ్ధ సమయమునందు గాంధిమహాత్ముడనారోగ్యస్థితియందుండుటయును దేశదౌర్భాగ్యము.

* * * *

గాంధిమహాత్ముడు – శాంతి సందేశము

ప్రపంచశాంతికిని, స్వరాజ్యసిద్ధికిని గాంధిమహాత్ము డుపదేశించిన సత్యాగ్రహము రూపాంతరమును పొందుచున్న విధమును ప్రపంచపరిస్థితులును, భారతదేశ వ్యవహారములును విశదము చేయుచున్నవి. గాంధిమహాత్ము డుపదేశించిన సత్యాగ్రహమున కాత్మనిగ్రహము, త్యాగము బీజములు. దౌర్జన్యరహితమైన సహాయనిరాకరణము సత్యాగ్రహానుష్ఠానమునకు సాధనముగ నున్నది. మనోవాక్కాయకర్మలను దౌర్జన్యమును విసర్జించిన మహానుభావులు సత్యాగ్రహవ్రతము ననుష్ఠించుట కధికారులు. ఈయధికారమును బడయుట కవసరమైన శిక్షణవిధానమును మహాత్ముని సత్యాన్వేషణచరిత్రము విశదము చేయుచున్నది. ఇపుడు దేశవ్యవహారములందు సత్యాగ్రహానుష్ఠానమునందు సత్యము లుప్తమై ఆగ్రహము మిగిలినది. అసహాయోద్యమము పేరునకు నిలిచియున్నను సహాయరూపమును దాల్చి రాగద్వేషపూరితమై యొప్పుచున్నది. మహాత్ముని యస్వస్థత సత్యాగ్రహమునకు సాధనభూతమైన నిర్మాణకార్యవిధానమున కాటంకమును గలుగ జేయుచున్నది. నిర్మాణకార్యవిధానమున కవసరమైన సాధనసంపత్తి దుర్లభముగ నున్నది. ధనము లేదు; కార్యనిర్వాహకులు లేరు; శాంతివాతావరణము లేదు. మహాత్ముడు తంతుకారసంఘాధిపత్యమును శ్రీయుత జమ్నాలాలుబజాజుగారి వశముచేసి విశ్రాంతిని గైకొనుచున్నాడు. సత్యాగ్రహపీఠాధిపతులు, సహాయనిరాకరణమంత్రోపాసకులు యథేచ్ఛముగ ధర్మోపదేశములను జేయుచు ప్రజలయందు సంశయభావములను వ్యాపింప జేయుచున్నారు. నాయకులయందును, సంఘములందును ప్రబలుచున్న భేదాభిప్రాయములు, వాగ్వివాదములు ప్రజలయం దుత్సాహమును సంకుచితము చేయుచుండ, కార్యపరాఙ్ముఖత్వ మేర్పడుచున్నది. భారతీయులకు దుఃఖానుభవము పరిపక్వము గానంతవరకును జ్ఞానోదయము దుర్లభముగ నున్నది. నిరంకుశప్రభుత్వమునకు భారతీయులయంతఃకలహములు పరమానందమును గలుగ జేయుచు స్వరాజ్యాశయమును నిర్లక్ష్యము చేయుట కవకాశము లేర్పడుచున్నవి. వర్తమానసంధిసమయమునందు స్వాతంత్ర్యోదయమునకు గలుగుచున్న యాటంకము లన్నియును కాలాంతరమున నుపోయి, స్వాతంత్ర్యవికాసము గలుగుటకు భారతీయులు వ్యవసాయపరాయణులై భగవదనుగ్రహమునకు పాత్రులగుదురు గాక!

Edited and Published by K. NAGESWARA RAO, at the Andhra Patrika Press, No.7, Thumbu Chetty Street, G.T., Madras